

číslo 1

ročník II

2006

www.sets.cz

Scientia *&et* Societas¹

časopis pro společenské vědy a management

S&etS

Obsah

Přednáška

- 3 Česká republika na dobré cestě k euru

Odborné stati

- 7 Dobývání renty jako dominantní vlastnost současné globalizované ekonomiky
- 24 Pobídkové systémy – obraz poměru sil mezi státem a firmami
- 48 Podpora přílivu přímých zahraničních investic do výzkumu a vývoje a center strategických služeb
- 65 Perspektivy světové ekonomiky v roce 2006
- 76 Rakouské a finské předsednictví v Radě EU
- 87 Rozbor vybraných zákonů harmonizujících český právní řád s komunitárním právem

Recenze

- 112 International Investment Agreements: Key Issues

Česká republika na dobré cestě k euru

► **Joaquín Almunia** » evropský komisař pro hospodářské a měnové věci¹

* Vážené dámy a vážení pánové, jsem velmi rád, že dnes mohu být v Praze, v tomto krásném městě, a že mám příležitost účastnit se probíhající diskuse o přípravách na zavedení eura v České republice.

Přijetí eura bude představovat další důležitý krok na cestě k plné integraci vaší země do Evropské unie. Tento proces začal před 16 lety sametovou revolucí či „listopadovými událostmi“, jak to někteří lidé raději nazývají, a vyvrcholil dne 1. května 2004 přistoupením vaší země k Evropské unii. Domnívám se, že přistoupení České republiky bylo pro Evropskou unii velkým přínosem, jelikož pro všechny Evropany je nyní jednodušší sdílet bohaté kulturní dědictví vaší země a její historii.

V mém dnešním příspěvku bych se rád zaměřil na tři hlavní otázky.

Za prvé jsem přesvědčen, že se značné výhody spojené s používáním eura někdy nedoceňují. V poslední době byla euru neoprávněně připisována vina za některé problémy, se kterými se momentálně určité země eurozóny potýkají. Proto bych chtěl zdůraznit důležité výhody, které pro Českou republiku z přijetí eura vyplývají.

Za druhé vstup do eurozóny vyžaduje splnění určitých kritérií. Z tohoto důvodu pohovořím o české makroekonomické situaci a budoucích úkolech, pokud jde o dosažení potřebného stupně udržitelné konvergence.

A konečně za třetí bych se rád zaměřil na praktické přípravy, které jsou pro bezproblémové zavedení eura nutné.

1. Výhody vyplývající z přijetí eura

Dovolu mi začít výhodami, které jsou s přijetím eura spojeny.

První výhoda se vztahuje k **makroekonomické stabilitě**. Jejím důležitým prvkem je cenová stabilita. Evropská centrální banka v tomto ohledu nepopíratelně dosáhla přesvědčivých výsledků. Po přijetí eura bude Česká republika moci využívat nízké a stabilní inflační prostředí eurozóny. To dále podpoří i řádná a vyrovnaná rozpočtová politika, jež tvoří druhý klíčový prvek zmíněného rámce. Tyto prvky přispějí k udržení stabilních a nízkých dlouhodobých úrokových sazeb. V důsledku toho dojde k posílení veřejných a soukromých investic a zároveň se sníží náklady na financování schodků veřejných financí.

Druhou výhodou vyplývající z přijetí eura je **ochrana před měnovými výkyvy**. Prudké kolísání směnných kurzů představuje pro malé otevřené ekonomiky v prostředí liberalizovaných kapitálových toků značnou hrozbu. Česká ekonomika zaznamenala v poslední době velké měnové pohyby, které bezpochyby ovlivnily celkové podnikatelské prostředí.

Pokud jde o vaše nejdůležitější obchodní partnery v eurozóně, sníží přijetí eura tato rizika na minimum. Pro českou ekonomiku to platí o to více, protože je již tradičně ekonomikou otevřenou a podíl jejího dovozu a vývozu činí okolo 70 procent HDP.

V této souvislosti stojí za připomenutí, že nedávné studie ukázaly, že euro jasně podporuje **obchod mezi zúčastněnými zeměmi**. Přistoupení k Evropské unii již významně zvýšilo obchodní výměnu s Českou republikou. Další vzestup v tomto směru přijde, až vaše země přijme euro.

Něco podobného se dá říci i v případě přímých zahraničních investic. Do České republiky směřuje nejvyšší objem zahraničních investic na obyvatele z deseti nedávno přistoupených členských států, přičemž čtyři pětiny těchto investic přicházejí z Evropské unie. Stabilita směnného kurzu a celkový rozsah

¹ Záznam přednášky konané 9. prosince 2005 na Vysoké škole ekonomické v Praze v rámci kurzu doc. Ing. Evy Klvačové, CSc. „Postavení ČR v mezinárodních ekonomických vztazích“.

- integrovaných trhů hrají velmi důležitou úlohu při rozhodování o dlouhodobých investicích. Přijetí eura bude pro investory představovat další atraktivní prvek.

Třetím důležitým přínosem, jenž vyplývá z jednotné měny, je možnost maximálně využít potenciálu evropského jednotného trhu prostřednictvím **snížení transakčních nákladů a s nimi spojených měnových rizik na minimum**.

Cestující a podnikatelé již nebudou muset měnit peníze pokaždé, když vycestují za hranice vaší země. Nejen že se jim cestování zjednoduší, ale rovněž se zlevní, jelikož již nebudou vznikat transakční náklady. Pro vaši zemi, která každoročně láká tak velký počet návštěvníků, to má klíčový význam.

A konečně prostřednictvím větší cenové transparentnosti a snazšího porovnání cen, které oživí hos-

Před vstupem České republiky do Evropské unie někteří kritikové prohlašovali, že porostou ceny bez toho, aby odpovídajícím způsobem rostly příjmy. Došlo k pravému opaku: inflace zůstala nízká a hospodářský růst a příjmy domácností se přitom zvýšily rychleji než kdykoliv předtím. Euro Vám umožní tyto zisky konsolidovat a vytvořit si pevný základ pro budoucí hospodářskou expanzi.

podářskou soutěž a povede k nižším cenám, euro přinese **účinnější rozdělování zdrojů**. Úspory z rozsahu spojené s větší integrací přispějí zvláště v zemi, v níž je potřeba provést další strukturální reformy, k vyššímu hospodářskému růstu a vyšší zaměstnanosti.

Před vstupem České republiky do Evropské unie někteří kritikové prohlašovali, že porostou ceny bez toho, aby odpovídajícím způsobem rostly příjmy. Došlo k pravému opaku: inflace zůstala nízká a hospodářský růst a příjmy domácností se přitom zvýšily rychleji než kdykoliv předtím. Euro Vám umožní tyto zisky konsolidovat a vytvořit si pevný základ pro budoucí hospodářskou expanzi.

Jak jsem již uvedl, předtím, než smí země euro přijmout, je třeba splnit určitá kritéria. Nyní mi proto dovoďte, abych přešel ke zhodnocení makroekonomické situace České republiky a budoucím úkolům, pokud jde o nominální konvergenci.

2. Česká makroekonomická situace a budoucí úkoly v oblasti nominální konvergence

Makroekonomické předpovědi, které jsme v nedávné době zveřejnili, ukazují, že Česká republika je na tom velmi dobře a že se očekává, že tomu tak bude i v následujících dvou letech. Očekává se, že roční růst HDP v letech 2005–2007 přesáhne 4 procenta, což je hodnota vysoko nad průměrem EU–25.

V roce 2004 dominoval hospodářským činnostem především dynamický vývoz, který přistoupení k EU podnítilo. V roce 2005 se podstatně zlepšila obchodní bilance a poprvé od roku 1991 vznikl přebytek.

Ačkoli čistý vývoz by měl být i nadále hnací silou růstu HDP, očekává se, že jeho příspěvek k růstu bude klesat a měl by být nahrazen domácí poptávkou.

Lepší situace na pracovním trhu podnítilo poptávku ze soukromého sektoru. Investicím by mělo prospět masivnější využívání strukturálních fondů EU a výhodné podmínky financování. Předpokládá se, že vzroste i spotřeba veřejného sektoru, i když jen nepatrně.

Vstup do Evropské unie je spojen se zlepšením hospodářského růstu a Česká republika je nadále pro zahraniční investory atraktivní. Vaše dosavadní zkušenosti potvrzují mé dlouhodobé přesvědčení, že nejlepším předpokladem dosažení udržitelného a zdravého hospodářského růstu je stabilní makroekonomický rámec.

Současná příznivá hospodářská situace by však neměla být důvodem k přehnanému uspokojení, neboť úkoly přetrvávají. Jejich řešení napomůže dalšímu zvýšení růstového potenciálu české ekonomiky.

Pravidelně poukazujeme zejména na nedosta- tečnou pružnost a efektivitu pracovního trhu. To je v členských státech EU relativně běžný problém. Sou- časné oživení hospodářské činnosti v České republi- ce sice přispělo k nárůstu zaměstnanosti, míra neza- městnanosti je však stále příliš vysoká, zejména v ur- čitých regionech a mezi určitými skupinami obyva- tel, jako jsou např. mladí lidé a Romové.

Dalším zásadním úkolem je konsolidace veřej- ných financí. Česká republika dosud úspěšně plnila cíle týkající se celkového schodku veřejných financí, které v roce 2004 za účelem nápravy nepřiměřeného schodku stanovila Rada. Nad očekávání příznivý hos- podářský růst a konsolidace daní pomohly snížit roz- počtový schodek ze 12,5 % HDP v roce 2003 (údaj zvýšený jednorázovými výdaji ve výši zhruba 6 % HDP) na 3 % HDP v roce 2004. Výsledek roku 2004 byl příznivější z důvodu převedení některých výdajů do roku 2005. V roce 2005 se nicméně očekává, že rozpočtový výsledek bude příznivější, než se pláno- valo v konvergenčním programu (výsledný údaj o saldu veřejných rozpočtů v poměru k HDP za rok 2005 bude znám na jaře 2006), a cíle pro léta 2006 a 2007 (3,8 % HDP pro rok 2006 a 3,3 % HDP pro rok 2007) budou pravděpodobně dosaženy. Zdá se proto, že Česká republika má šanci do roku 2008 snížit schodek pod 3 % HDP, jak předpokládá aktualizace konvergenčního programu z roku 2005.

Navzdory tomuto příznivému vývoji přetrvává v daňové politice České republiky několik citlivých míst.

Za prvé, Česká republika zažívá nyní ve smyslu hospodářského růstu „dobré časy“. Tuto příležitost je potřeba jednoznačně využít k urychlení konsolidace rozpočtu. Tím by vznikla rezerva pro případ neoče- kávaného poklesu, který by případně mohl ohrozit časový harmonogram České republiky pro přijetí eura.

Rovněž by se tím dále zvětšil manévrovací pros- tor, až se Česká republika stane součástí eurozóny.

Za druhé, jak jsem uvedl dříve, rozsáhlý převod výdajů v roce 2004 přispěl k rozpočtovým výsled- kům, které předčily očekávání.

V roce 2005 lze pozorovat podobný vývoj. Nejs- tota v otázce načasování další akumulace nebo čerpá-

ní převedených výdajů však komplikuje plánování rozpočtu.

Za třetí, Česká republika čelí vážným rizikům, pokud jde o dlouhodobou udržitelnost veřejných fi- nancí, protože plánované rozpočtové náklady na stárnoucí populaci jsou značné. Je proto naprosto ne- zbytné, aby práce na reformě penzijního a zdravotní- ho systému přešla do fáze realizace.

Dalším úkolem souvisejícím s přijetím eura bude udržitelné splnění dalších nominálních konvergenč- ních kritérií. Mezi ně patří zejména udržení nízké in- flace, začlenění do mechanismu směnných kurzů (ERM II) a prokázání dostatečné stability směnných kurzů vůči euru. Splnit tyto úkoly není snadné. Dů- sledně trváme na tom, že by to mělo být výsledkem zdravého rozvoje ekonomických zásad a vnějších bi- lancí. Jsem přesvědčen, že v tomto ohledu jde Česká republika správným směrem.

3. Praktické přípravy na zavedení eura a spolupráce mezi Komisí a českými orgány

Dovolu mi přejít ke třetí a závěrečné části mé pro- mluvy. S pokračující nominální konvergencí by měla i Vaše země pokročit s praktickými přípravami na bu- doucí zavedení eura.

Česká vláda v nedávné době jmenovala národní- ho koordinátora pro zavedení eura a zahájila vypracování národního plánu přechodu k euru, čímž učinila první kroky.

V této souvislosti bych rád zdůraznil některé roz- hodující faktory, které by měly být při plánování scé- náře vašeho přechodu k euru zohledněny.

Zkušenosti první vlny zemí jasně ukazují, že země které hodně investovaly do **pečlivé, proaktivní a rozsáhlé přípravy**, byly za své úsilí odměněny.

V této oblasti mají zvláštní roli a odpovědnost národní vlády a veřejný sektor. Jejich prvořadým úkolem je vypracovat komplexní scénář přechodu k euru v raném stadiu. Díky tomuto obecnému rámc- i bude moci zahájit vlastní přípravy soukromý sek- tor. Obecným úkolem veřejné správy je kromě toho i koordinace, poskytování informací a dialog se vše- mi zúčastněnými hospodářskými odvětvími a s ve- řejností.

Komise se o tyto přípravy velmi zajímá a nedávno přijala svou druhou zprávu o praktických přípravách v různých členských státech. Dále Komise udržuje úzké a pravidelné styky se všemi zúčastněnými zeměmi, a to zejména prostřednictvím sítě veřejné správy (PAN II), v níž je zastoupeno všech 13 stávajících zemí, které do eurozóny ještě nepatří. Síť PAN je základním fórem pro diskuse a výměny názorů mezi zástupci jednotlivých států, kteří mají ve svých zemích přechod k euru na starosti.

Přechod k euru je rozsáhlou operací. Vyžaduje účast a spolupráci řady hráčů, ale především v různé míře zapojuje celou populaci.

Kromě pečlivé přípravy je pro úspěch rovněž naprosto nezbytná podpora **rozsáhlých informačních a komunikačních kampaní** zaměřených jak na podnikatele, tak na širokou veřejnost. Aby mohla veřejnost s naprostou důvěrou přejít na euro, je nutno s ní komunikovat a poskytnout jí dostatečné informace.

Z posledního Eurobarometru vyplývá, že míra zájmu a celkový postoj české veřejnosti k otázce eura není příliš pozitivní. Většina respondentů není tím, že by euro mělo nahradit jejich národní měnu, nadšená. Je proto načase informovat občany prostřednictvím různých kanálů o výhodách eura.

Komise hodlá aktivy v oblasti komunikace rozvíjet na základě zásad decentralizace a subsidiarity, koordinace a partnerství. Úloha národních vlád v komunikačním procesu je velmi důležitá, neboť jsou občanům nejbliže. Ze své pozice nejlépe vědí, jaké informace občané potřebují, která místa jsou citlivá a prostřednictvím jakých kanálů se jim nejlépe přiblížit.

Ve snaze podporovat komunikační aktivity členských států, ve kterých se datum zavedení eura blíží, vytváří Evropská komise s těmito státy partnerství. Nedávno bylo takové partnerství uzavřeno s Estonskem, Litvou a Slovinskem. Doufám, že za pár let, až se v České republice přiblíží den zavedení eura, budeme dohodu o partnerství moci podepsat i s Vámi.

Prostřednictvím těchto partnerství může Komise podporovat řadu aktivit vnitrostátních orgánů, jakými jsou publikační činnosti, audiovizuální kampaně, konference a semináře, propagační materiály a průzkumy veřejného mínění.

Vážené dámy, vážení pánové, dovoluji mi tento projev shrnout. Euro je hlavním prvkem současné i budoucí evropské prosperity. Každý den prokazuje svou hodnotu a svou důležitost. Je jedním z největších úspěchů Evropy a měli bychom na něj být hrdi.

Česká republika jakožto otevřená a dynamická ekonomika může z přijetí eura jen získat. Jednotná měna napomůže rozvoji stabilnějšího prostředí pro podniky a efektivnějšímu přidělování zdrojů, které následně českou ekonomiku přiblíží nejvíce prosperujícím zemím eurozóny.

Pokud jde o praktické přípravy, doporučuji Vám připravit se včas, aby byl přechod k euru hladký, krátký a efektivní. Komise Vám v tomto procesu bude aktivním partnerem. Bude se ze všech sil snažit, aby přispěla k úspěšnému přechodu všech budoucích účastníků eurozóny.

Děkuji Vám za pozornost.

×

Dobývání renty jako dominantní vlastnost současné globalizované ekonomiky

► doc. Ing. Eva Klvačová, CSc. » prorektorka NEWTON College, a. s. pro vědu a výzkum¹

- * *Rent-seeking označuje aktivitu, jejímž cílem je získání renty uměle vytvořeným státním zásahem, například omezením nabídky. Zdrojem renty je monopolní či jinak privilegovaná pozice na trhu, na jejíž získání bude ekonomický subjekt vynakládat zdroje, které potom nemohou být vynakládány na produktivní aktivity. Přesun zdrojů do neproduktivních aktivit představuje společenskou ztrátu, která se bude zvyšovat v důsledku konkurence zájmových skupin usilujících o získání stejného typu renty. Vyhledávání renty je standardně považováno za nežádoucí aktivitu spojenou s plýtváním zdroji, která spočívá v nekompenzovaných a nechtěných transferech. V alternativním pojetí však vyhledávání renty nemusí být nutně spojeno s těmito charakteristikami či dokonce může zvyšovat efektivnost a společenský užitek. Příkladem je situace, kdy zdrojům nejsou přiřazeny počáteční vlastníci a vyhledávání renty přispívá k institucionálnímu uspořádání vlastnických práv. Soutěž o rentu může rovněž podněcovat k diferenciaci produktu a zvyšování jeho kvality. Společenské náklady mohou být sníženy úsporami z rozsahu vyhledávání renty.*

Velká ekonomická encyklopedie

Dobýváním renty (rent-seeking) se rozumí vynakládání reálných zdrojů na přisvojení si výhod v podobě ekonomické renty. Určité odvětví může použít své zdroje k vyvíjení nátlaku na vládu, aby zavedla restriktivní opatření (např. dovozní cla), čímž platy výrobním činitelům v tomto odvětví převyší transferové výdělky v důsledku vyšší tržní ceny a ztrátu výstupu, který by mohl být dosažen ze zdrojů vynaložených na

dobývání renty. Zdroje mohou být též následně používány k zabezpečení renty. V mezinárodní ekonomii byl rozpracován podobný koncept pod názvem přímo neproduktivní dobývání zisku.

Macmillanův slovník moderní ekonomie

Chováním zaměřeným na dobývání renty se rozumí vydávání zdrojů za účelem získávání nekompenzovaného transferu zboží nebo služeb od jiné osoby nebo jiných osob prostřednictvím „příznivého“ rozhodnutí v oblasti některé veřejné politiky. Pojem dobývání renty byl ražen (nebo přinejmenším popularizován v současné politické ekonomii) ekonomem Gordonem Tullockem. Příklady chování zaměřeného na dobývání renty zahrnují všechny cesty, jimiž jednotlivci nebo zájmové skupiny lobbují u vlády za daňové systémy, za výdaje veřejných rozpočtů a regulační politiky, které jim přinášejí finanční příjmy nebo jiné zvláštní výhody na účet daňových poplatníků nebo spotřebitelů nebo jiných skupin nebo jednotlivců, s nimiž příjemci renty ekonomicky soutěží.

Glossary of Political Economy Terms

Souvislosti mezi fenoménem dobývání renty a rolí státu v ekonomice

Jestliže autorství pojmu dobývání renty je připisováno G. Tullockovi, pak A. Kruegerová ve svém článku The Political Economy of the Rent-Seeking Society (byl publikován v American Economic Review v roce 1974) říká, že konkurence o dobývání renty je dominantní vlastností současného světa. Dokazuje, že vy-

¹ Článek byl zpracován v rámci grantového projektu Ministerstva práce a sociálních věcí ČR č. 1J 032/05-DP1 „Fenomén dobývání renty zájmovými skupinami v ČR a jeho vliv na stav veřejných financí“.

- užití moci státu jednotlivci a nátlakovými skupinami s cílem získání renty vede k celospolečenským ztrátám, neboť strategie zaměřená na získání protekce či získání dominantního postavení sama o sobě snižuje ekonomickou efektivnost a současně záruka privilegovaného postavení jednotlivci nebo skupinou vede ostatní k tomu, aby užívali vzácných zdrojů k získání stejných privilegií, nebo alespoň k „vyhození ze sedla“ těch, kdo uspěli. To redukuje konkurenceschopnost ekonomiky a pouští za řetězu konkurenci o získání „válečné kořisti“.²

G. Tullock a A. Kruegerová pojmenovali výstižně problém zneužívání státu zájmovými skupinami. Problém sám ovšem není nový a nebyl nový ani v polovině šedesátých let, kdy dostal svůj název. Zájmové skupiny se vždy pokoušely, pokoušejí a budou i nadále pokoušet stát využívat a zneužívat k uspokojení svých potřeb a realizaci svých cílů. Zda se jim to dařilo, daří a bude dařit, závisí v prvé řadě na velikosti očekávaného prospěchu v poměru k vynaloženému úsilí a na poměru jejich sil k síle státu – na vyjednávací pozici. Před zhoubnými účinky rostoucího zneužívání státu k vlastním potřebám a pro realizaci vlastních cílů zájmových skupin varoval již v roce 1915 nejvýznamnější český ekonom Karel Engliš. Učinil tak způsobem a pomocí výrazů odpovídajících tehdejší době (solidarismus). Varování je ovšem stejně důrazné, ne-li důraznější než v případě A. Kruegerové:

„Solidaristická pomoc určité skupině se děje vždy na účet všeho ostatního obyvatelstva. Takováto pomoc je odůvodněna pouze pro individua nejslabší a bez pomoci, nikoli pro spotřebitele určitého statku, nikoli pro výrobce určitého statku. Zobecnění solidaristické pomoci pro celý obsah životní míry a pro všechny druhy výroby by mělo vzápětí, že by nakonec nebylo nikoho, kdo by měl přispívat, když by byli pomoci účastní všichni. Metody, kde stát přejímá v hospodářství solidaristickou odpovědnost, jsou možné jen potud, pokud jsou omezeny na určité skupiny nebo statky, a proto i dočasné, protože delší jejich tr-

vání vede tlakem parity k zevšeobecnování a rozvratu dané hospodářské soustavy.“

Slova K. Engliše doslova a do písmene verifikovala praxe socialistické ekonomiky. Centrální plánování se stalo hlavním nástrojem solidaristické pomoci každého každému prostřednictvím státu, ceny ztratily svou informační hodnotu a přestaly být hlavním nástrojem efektivní alokace zdrojů. Delší, čtyřicetileté, resp. sedmdesátileté trvání převzetí solidaristické pomoci státem vedlo skutečně tlakem parity k zevšeobecnování a rozvratu hospodářské soustavy.

Jakkoli termín centrální plánování vzbuzuje asociaci diktátu státu podnikové sféře, státní podniky – jakkoli byly pouze nedokonale nepravými ekonomickými subjekty³ – nebyly vůči státu bezmocné. I ony se pokoušely s různou měrou úspěšnosti využívat a zneužívat státu ve svůj vlastní prospěch. I ony využívaly a zneužívaly informační i mocenské asymetrie – měly monopol na informace pro sestavení plánu a od plánu odvozené ceny a do určité míry i monopol mocenský. **I jim se dařilo prostřednictvím státu a na úkor jiných skupin obyvatelstva – především spotřebitelů a plátců daní – dobývat svou rentu.** Na samém konci existence centrálně plánované ekonomiky, v roce 1989, jsem jev zneužívání státu a dobývání renty v podmínkách centrálně plánované ekonomiky popsala takto:

„Je paradoxním, avšak nutným výsledkem, že absolutizace ekonomické moci státem v dlouhodobějším časovém horizontu neposiluje, nýbrž oslabuje schopnost státu působit ve směru zvyšování výkonnosti národního hospodářství.

Vlastní výkon podnikatelské funkce státem je limitován praktickou nemožností vytvořit ekonomický subjekt subjektivity zbavený, ochotný přijímat bez jakéhokoliv odporu příkazy vnější autority. Nerealnost stvoření dokonale nepravého ekonomického subjektu i nemožnost zabránit reálným ekonomickým subjektům v sledování jejich vlastních cílů vytváří základ pro jejich spolupodílení se na výkonu podnikatelské funkce.

² Viz s. 64 citovaného článku.

³ Blíže definice nedokonale nepravého ekonomického subjektu viz Ježek, T.: *Ekonomický subjekt*. In: Zieleniec, J. a kol.: *Institucionální souvislosti fungování ekonomiky*, Výzkumná publikace č. 359, s. 12–36. Ekonomický ústav ČSAV, Praha 1990.

Stát je v reálné socialistické ekonomice často podnikatelem spíše nominálním než skutečným, předmět i charakter podnikání nejsou vnucovány pouze vůlí státu podnikové sféře, ale i vůlí podnikové sféry státu. Podstatné je, že reálný podnikatel není rozpoznatelný, což snižuje jeho odpovědnost za podnikání.

Stát se s podnikovou sférou nedělí pouze o výkon podnikatelské funkce, nýbrž i o výkon funkce normotvorné. Aspirace státu na výkon podnikatelské funkce na ploše celé ekonomiky a praktická potřeba zachování funkce normotvorné vzhledem k nezbytnosti částečné autonomie podnikové sféry vede nutně ke kolizím mezi možnostmi výkonu obou funkcí. Pravidlo přijaté pro řešení těchto kolizí – zásadní nadřazenost funkce podnikatelské funkci normotvorné – působí ve směru averze socialistické ekonomiky k všeobecné platnosti a stabilitě přijímaných norem. Zásadní nestabilita norem a jejich individualizace otevírají prostor pro zneužívání normotvorné funkce státu ve vlastní prospěch. Informační a zájmové aspekty způsobují, že stát je často spíše nominálním než skutečným tvůrcem normy.

Souhrnně platí, že absolutizace ekonomické moci státem usnadňuje zneužívání této moci, otevírá cestu snahám prosadit vahou státní autority osobní či lokální zájmy jako celospolečenské. Stínem zániku zákonem chráněné spontánní ekonomické aktivity je vznik podnikání zaměřeného na formulaci „vyšší vůle“ a získávání zvláštních výhod od společnosti, vznik zákonem chráněné kořistnické aktivity. Konkurence o získání spotřebitele je nahrazena konkurencí o získání renty od státu bez jakékoli poskytnuté služby. Tato renta může mít nejrůznější podobu – příznání práva na nákladovou cenu, poskytnutí zdrojů na investice ze státní pokladny, monopol vstupu na zahraniční trhy, přednostní přístup k devizovým zdrojům či deficitním surovinám a materiálům.“⁴

Jestliže jsme v podmínkách centrálně plánované ekonomiky státu vytýkali, že rozsáhlé dobývání renty je výsledkem skutečnosti, že socialistický stát není

ani schopen, ani ochoten vzdát se podnikatelské funkce, aby mohl lépe vykonávat funkci normotvornou, bezprostředně po změně politického a ekonomického systému v roce 1989 vznikla příležitost k rychlé korekci o reálných možnostech oddělení obou funkcí v podmínkách tržně orientované ekonomiky a možnosti zániku fenoménu dobývání renty nebo alespoň omezení četnosti jeho výskytu. Dobývání renty nezaniklo, nezmenšily se jeho rozměry, nýbrž naopak. Zanikly pouze formy, které byly definičně spojeny se systémem plánované ekonomiky, aby byly rychle nahrazovány formami jinými. Zanikl systém boje o měkký plán, zanikla převrácená pyramida popisovaná L. Mlčochem, jejíž podstatou bylo využívání a zneužívání informační a mocenské převahy socialistických podniků nad plánovacím centrem, zanikly všechny formy dobývání renty, které byly spojeny s „vydíráním“ centra hrozbou nesplnění již schváleného plánu a které měly podobu dodatečných požadavků na investice, devizy, pracovníky a všechny zdroje, které v centrálně plánované ekonomice byly nedostatkové. Poměrně jednoduchý a ke konci systému centrálního plánování poměrně důvěrně známý systém dobývání renty byl postupně nahrazován systémy podstatně sofistikovanějšími. V každém případě ostrá dělicí čára mezi normotvornou funkcí a podnikatelskou funkcí nevznikla, jakkoli byla dělba práce mezi státem a podniky významně čitelnější.

Jako nepřímý důkaz rychlého rozvíjení fenoménu dobývání renty v nově vznikající tržní ekonomice mohou sloužit dvě na první pohled vzájemně protichůdné, rozporné tendence.

První z nich je tendence k oslabování role státu v ekonomice v souvislosti s nominálním opouštěním podnikatelské funkce. Jestliže na konci osmdesátých let byla role soukromého sektoru v české ekonomice prakticky zanedbatelná a na počátku ekonomické transformace vznikala v soukromých podnicích pouhá dvě procenta hrubého domácího produktu, pak o deset let později, na konci devadesátých let,

⁴ Podrobněji viz Klvačová, E.: *Ekonomická úloha státu*. In: Zieleniec, J. a kol.: *Institucionální souvislosti fungování ekonomiky*, Výzkumná publikace č. 359, s. 61–83. *Ekonomický ústav ČSAV, Praha 1990*.

→ to byly již čtyři pětiny, tedy 80 % hrubého domácího produktu. Období ekonomické transformace se stalo obdobím vytěsňování státu z ekonomiky, jeho oslabování

Druhou, souběžně se vyskytující tendencí bylo a je systematické bytnění, „tučnění“ státního aparátu. Údaje Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí říkají, že jestliže v roce 1989 pracovalo ve státní správě přibližně 90 000 zaměstnanců, o deset let později to bylo již 180 000 zaměstnanců. V roce 2003 překročil podle údajů Českého statistického úřadu počet

uvádí A. Kruegerová. Stejně příčiny vždy vedou ke stejným důsledkům. Česká specifika zde nehrála žádnou významnou roli.

Postmoderní kapitalistická společnost přijala jako nepsanou, nikde nevyhlášenou normu, že individuální zájmy mají právo se sdružovat, institucionalizovat se v zájmové skupiny a požadovat od státu naplnění svých požadavků. (Svým způsobem se tak vrátila od čisté parlamentní demokracie k vytváření obdob středověkých gild a cechů, které hájily zájmy svých členů proti jiným gildům a ce-

Na lobování za vlastní zájmy není shledáváno nic zvláštního a nemorálního: existuje jakýsi nepsaný předpoklad, že stát je schopen skupinové zájmy v reálném čase vyhodnotit, zjistit jejich slučitelnost se zájmy ostatních zájmových skupin, popřípadě se zájmy svými a zvážit jejich uspokojení přizpůsobením pravidel ekonomické hry tak, aby toto přizpůsobení mělo blahodárný účinek pro celou zemi. Jenže tento nepsaný předpoklad neplatí.

zaměstnanců státní správy již čtvrt milionu – ve druhém čtvrtletí roku, kdy byl zjišťován, činil 250 699 zaměstnanců. Nárůst počtu pracovníků státní správy byl víceméně autonomní a stálý v čase – bez ohledu na to, zda byla u moci pravice nebo levice, ať byl předsedou vlády kdokoli.⁵

Trendy vývoje za posledních 16 let přesvědčivě dokazují, že souběžně oslabování i bytnění státu nejsou dvě na sobě nezávislé tendence, nýbrž rub a líc jedné mince. Mince dobývání renty zájmovými skupinami prostřednictvím státu. I česká společnost dostala příležitost přesvědčit se, že dobývání renty je vskutku dominantní vlastností současného světa, jak

chům, proti církvi i proti panovníkovi.)

Na lobování za vlastní zájmy není shledáváno nic zvláštního a nemorálního: existuje jakýsi nepsaný předpoklad, že stát je schopen skupinové zájmy v reálném čase vyhodnotit, zjistit jejich slučitelnost se zájmy ostatních zájmových skupin, popřípadě se zájmy svými a zvážit jejich uspokojení přizpůsobením pravidel ekonomické hry tak, aby toto přizpůsobení mělo blahodárný účinek pro celou zemi. Jenže tento nepsaný předpoklad neplatí. Jsou pod ním totiž skryty další, opět nereálné předpoklady: že stát si dokáže obstarat dostatek informací zájmově nezkraslených, které mohou být protiváhou informací předkláda-

⁵ Nárůst státní byrokracie v období ekonomické transformace překvapil – zcela přirozeně – i české politiky. Nabídl jako vysvětlení v podstatně dvě hypotézy.

První z nich zněla, že nárůst státní byrokracie je přechodný a je důsledkem jedinečného, neopakovatelného úkolu společenské a ekonomické transformace. Od silného, všemohoucího a všudypřítomného státu ke státu slabému, zasahujícímu do života občanů a ekonomických subjektů jen zcela minimálně, v souladu s doktrínou laissez-faire, vede cesta pouze přes dočasné posílení úlohy státu (například jeho pověřením privatizací státních podniků). Po skončení transformační úlohy začne rozsah státní byrokracie významně klesat. Tuto hypotézu postupně vyslovovali zejména protagonisté privatizačního procesu. Verifikovala ji realita: rozsah státní byrokracie nikdy neklesl.

Druhá hypotéza pravila, že nárůst objemu státní byrokracie je především důsledkem vnitřní neefektivnosti státní správy, její averze k vyšší výkonnosti. Systematickým úsilím státu lze dosáhnout zvýšení této efektivnosti a snížení počtu státních úředníků. Za tímto účelem vznikla vládní antibyrokratická komise proti bytnění a bujení státního aparátu. Komise velmi rychle zjistila, že byrokratickými postupy proti nárůstu státní byrokracie příliš efektivně bojovat nelze a bez oficiálního zrušení i jakýchkoli viditelných výsledků zmizela z politické scény.

ných lobbistickými skupinami, že má k dispozici dostatečné kapacity pro vyhodnocování požadavků zájmových skupin, že sami jeho představitelé jsou zájmově neutrální.

Žádný z těchto předpokladů ve skutečnosti neplatí. Řešit úlohu sladování zájmů jednotlivých skupin je pro postmoderní kapitalistický stát téměř stejně tak obtížné jako pro stát socialistický tvořit centrální plán na základě informací získávaných od jednotlivých státních podniků. Stát není definičně schopen fungovat jako počítač, do něhož jsou vloženy všechny relevantní informace a on je schopen v historicky krátkém čase je utřídit, vyhodnotit a zvolit optimální variantu. Definičně si nedokáže obstarat zájmově neutrální informace. Především proto, že podstatná část informací je vázána na svého nositele, ale i proto, že součástí lobování nejmocnějších skupin je tvorba analytických materiálů majících ambice vzbudit dojem vědeckosti a objektivit i tvorba veřejného mínění na základě ovládnutí médií. K tomu, aby stát vytvářel protiváhu těmto materiálům, musel by mít ještě daleko větší kapacitu, než jakou má dnes. Ale také podstatně větší sílu.

Patrně nejsilnější a nejvýraznější tendence využívat státu ve vlastní prospěch se prosazuje ve vztahu podniková sféra – stát. Zatímco se teoretici neoliberalismu přeli v poslední čtvrtině dvacátého století o to, kolik státu je přípustno k tomu, aby ekonomika efektivně fungovala, a dospěli k požadavku státu jen zcela minimálního, nezasahujícího do podnikatelské aktivity, praktici podnikatelské aktivity dospěli k poznání, že je pro ně velmi prospěšné využít státu jako svého vlastního agenta. Neboť co může lépe snížit náklady podnikání a pomoci potížit konkurenci než možnost vyjednat si od státu ochranu vlastního monopolního postavení, daňovou úlevu nebo daňové prázdničky, redukci příspěvku na sociální síť... Jak říká Daniel Bell: „*Prezident Reagan napsal: nedůvěřujte státu. Ne špatnému státu, ale prostě státu a tečka. Argumentů proti silnému státu by jistě dokázal snést každý celou hromadu – samozřejmě pokud nejsou ohroženy jeho*

vlastní dotace, ať již na tabák, cukr nebo námořní dopravu, vládní záruky proti vyvlastnění investic v zahraničí a podobně.“⁶

Neokorporativistickou společností se velmi rychle po roce 1989 stávala i společnost česká. Politologové uváděli již v roce 1996, že v České republice existuje sedm základních druhů zájmových skupin. K neúspěšnějším a nejmocnějším patří zaměstnavatelské zájmové skupiny: Unie zaměstnavatelských svazů (která sdružuje 15 dalších svazů), Konfederace zaměstnavatelských a podnikatelských svazů, Svaz průmyslu a dopravy ČR, Sdružení podnikatelů ČR, Svaz podnikatelů ve stavebnictví ČR, Českomoravský svaz zemědělských družstev, Družstevní asociace ČR.

Mocné jsou i profesní organizace: Advokátní komora, Česká lékařská komora, Česká stomatologická komora, Česká komora architektů atd. Tyto zájmové skupiny disponují navíc monopolem reprezentace, protože členství v nich je povinné pro všechny příslušníky dané profese. Zvláštní postavení mají stávkové organizace – Hospodářská komora a Agrární komora (bez povinného členství).

Slabší, ale nikoli méně aktivní jsou zaměstnancké zájmové skupiny, tedy odborové svazy: Českomoravská komora odborových svazů, která sdružuje více než 30 dalších svazů a má téměř 2,5 mil. členů, Odborové sdružení Čech, Moravy a Slezska, Odborový svaz pracovníků zemědělství a výživy a další drobnější odborové svazy (např. Konfederace strojířů).

S cílem zmírnit tvrdost dopadu tržní ekonomiky na některé sociální vrstvy urychleně vznikají a sílí sociální zájmové skupiny: Hnutí důchodců za životní jistoty, Sdružení na ochranu nájemníků (bojující především proti Sdružení majitelů domů), Sdružení zdravotně postižených atd.

Ekologické zájmové skupiny (Hnutí Duha, Greenpeace, Děti Země), hobbistické zájmové skupiny (sportovní kluby, chovatelské svazy) a kombatancké zájmové skupiny výčet druhů zájmových skupin v České republice uzavírají.⁷

⁶ Bell, D.: *Kulturní rozpory kapitalismu. Sociologické nakladatelství, Praha 1999*

⁷ Podrobněji in: *Zpráva o lidském rozvoji 1998 – Česká republika. UNDP, VŠE, Praha 1998*

Prosazování parciálních zájmů v české společnosti bylo legitimizováno. Společnost mlčky přijala předpoklad, že se jedná o hru s nenulovým, pozitivním součtem, při níž vyhrávají všichni hráči. Jestliže ještě na počátku 90. let měla slova lobby a lobbismus nepříjemnou pachut' nepoctivého získávání prospěchu na úkor někoho jiného, pak v průběhu uplynulých let ji zcela ztratila. Česká společnost se rychle blíží společností, v nichž být lobbistou je druh respektovaného a počestného zaměstnaní.

Neokorporativismus český stát dílem rozšiřuje, dílem oslabuje. Každý zájem usiluje o to mít své zástupce ve státní byrokracii, přítomnost nesčetných zájmů státu brání v tom, aby konal to, co má konat především: aby tvořil pokud možno stabilní pravidla hry pro občany i ekonomické subjekty, vynucoval jejich plnění a sankcionoval neplnění a aby se staral o to, o co se sami občané postarat nemohou nebo tak mohou učinit hůře než stát.

Současný český stát se nepříliš obratně pohybuje mezi parciálními zájmy nejrůznějších skupin subjektů o různé ekonomické síle. Je jimi zmítán z místa na místo. Jeho slabost je dílem výsledkem ztráty energie spotřebované na plnění role vyvažující síly a rozhodovatele, dílem výsledkem rezignace na plnění této role. Ačkoli jeho ambice je být státem minimálním a liberálním, ve skutečnosti je státem zcela viditelně rozsáhlým a ne zcela viditelně protekcionistickým.

Výsledkem přijetí neokorporativismu a působení zájmových skupin je dobývání renty od státu.

Fenoméni dobývání renty prostřednictvím státu je na jedné straně výsledkem neochoty zájmových skupin respektovat existující pravidla hry a jejich neochoty respektovat stát v roli soudce posuzujícího dodržování či nedodržování existujících pravidel a na druhé straně výsledkem jejich síly opětovně působit na stát ve směru změn pravidel

del hry, resp. o rozhodování státu ve svém vlastním zájmu.

Žádoucí úlohu státu jako tvůrce pravidel a soudce definuje Milton Friedman: „*Je důležité rozlišovat mezi každodenní činností lidí a všeobecným zvykovým a právním rámcem, ve kterém se tato skutečnost uskutečňuje. Každodenní činnost lze přirovnat k jednání účastníků hry v jejím průběhu, rámec představují pravidla hry, kterou hrají. A stejně tak jako dobrá hra vyžaduje, aby se její účastníci dohodli jak na pravidlech, tak na rozhodčím, jenž je bude interpretovat, i dobrá společnost se musí dohodnout na pravidlech, která budou řídit vztahy mezi jejími členy, na určitých prostředcích rozhodování různých výkladů těchto podmínek, na určitých nástrojích, jež budou vynucovat dodržování plnění těchto pravidel. Při interpretaci a vynucování těchto pravidel se však nemůžeme spoléhat pouze na zvyk či konsensus, potřebujeme soudce. To jsou základní úkoly vlády ve svobodné společnosti... Potřeba existence vlády vzniká proto, že absolutní svoboda je nemožná. Jakkoli anarchie jako filosofie může být přitažlivá, ve světě nedokonalých bytostí je neschůdná. Lidské svobody se mohou navzájem dostat do konfliktu a pokud k tomu dojde, musí být svoboda jednoho člověka omezena, aby bylo možno zachovat svobodu druhého, neboli – jak jednou řekl soudce Nejvyššího soudu, »moje svoboda zvednout pěst musí být omezena blízkostí vaší brady«.*^{8 9}

Účelný a relativně dobře fungující vztah mezi občanem a státem lze dobře ilustrovat na dění v silničním provozu. Jeho pravidla stanovuje a čas od času na základě historické zkušenosti novelizuje stát prostřednictvím příslušné vyhlášky. Nad dodržováním pravidel bdí dopravní policisté, nedodržování pravidel je státem sankcionováno – počínaje peněžní pokutou a konče pobyttem ve vězení. Vytváření pravidel silničního provozu není ze strany státu výrazem jeho

⁸ Friedman, M.: *Kapitalismus a svoboda, Liberální institut, Praha 1993*

⁹ Význam rovných pravidel ve společnosti podtrhuje rovněž Jan Sokol: „*Bez pravidel se nedá hrát. Čím lepší pravidla a čím lepší soudce, tím lepší bude i hra. Bez pravidel by hra okamžitě degenerovala: představte si třeba fotbal bez pravidla ofsajdu. V tomto smyslu je skutečná lidská svoboda vždycky „omezená“, protože nutně potřebuje pravidla. Souvislost mezi hrou a svobodnou společností není nahodilá a není to pouhá metafora. Právě ve hře si lidé vyzkoušeli, že při dobrých a přísně vymáhaných pravidlech se nemusí pobít ani zmračit, ale mohou si všichni dobře zahrát. Díky společné zkušenosti spravedlivé „férové“ hry se pak lidé nakonec odvážili prosazovat i do tvrdého života hlavní prvky hry: pravidla, nestranné soudce, snahu o spravedlnost. Svoboda není nikdy dokonalá a musí se na ní stále znovu pracovat. Každý člověk se jí musí naučit znovu hrát.“ (Sokol, J.: *Hra jako praktická výchova ke svobodě, Acta Oeconomica Pragensia, 6/2001*)*

zlovůle ani libovůle. Je to naplnění jeho povinnosti, vycházející z přijaté a státem respektované etické normy: život člověka, jeho zdraví a majetek jsou cenné hodnoty. Stát existuje proto, aby tyto hodnoty chránil. Mezi státem a občanem existuje pomyslná společenská smlouva o tom, že občan bude stát ctít a financovat a ochranu života, zdraví a majetku si od něj kupovat.

Dodržovat pravidla silničního provozu je poněkud nepříjemné a omezuje to naši svobodu. Bez omezené rychlosti, semaforů, stopek a předností v jízdě by se nepochybně dalo jet svobodněji a rychleji. Občané v roli účastníků silničního provozu sice na pravidla často láteří, ale v převážné většině se jejich tyranii dobrovolně podrobují, protože velmi dobře vědí, že nejsou zbytečná a že chrání jejich život, zdraví a majetek. Disciplínu posiluje nejen vědomí účelnosti pravidel, ale především drastické následky jejich nedbání, o nichž se dnes a denně občan dozví z černé kroniky.

Podstatné je, že pravidla silničního provozu jsou tvořena na bázi rovnosti přístupu ke všem jeho účastníkům, resp. k účastníkům stejné skupiny a počet výjimek je redukován na minimum. Svítí-li na semaforu červená, musí zastavit nejen nákladní auta, ale i auta osobní či motocykly. Přednost zprava není vázána na velikost vozidla ani jeho barvu či značku – platí pro všechny stejně právě tak jako značka Stop, Dej přednost v jízdě, Příkázaný směr jízdy či blíže nespecifikovaný Zákaz vjezdu.

Právo nedbat v oprávněných případech pravidel silničního provozu s podmínkou dodržet základní pravidlo bezpečné jízdy mají pouze vozidla policie, záchranné služby, hasičů a několika málo představitelů státu.

Je příznačné, že ve jménu svobody, pod vlajkou liberalismu a ve svém vlastním zájmu volají čas od času nejsilnější účastníci silničního provozu tu po možnosti používat výstražné majáčky, onde pak po zrušení maximální povolené rychlosti či redukcí práv dopravní policie sankcionovat provinilé řidiče. Je příznačné, že v rozporu s bezpečností silničního provozu, právy jeho slabších účastníků a statistikou dopravních nehod si dokáží naklonit představitele státu a přesvědčit je o tom, že je v zájmu ochrany svobody

občana, aby policista neměl právo zadržet opilému řidiči jeho řidičský průkaz. Čímž ve skutečnosti vytvářejí mravní normu, která stanoví, že svoboda opilého řidiče je svobodou vyššího řádu než svoboda všech střizlivých řidičů a ostatních účastníků silničního provozu pohybujících se po dané komunikaci.

Ani nejsilnějšího zastávce větší svobody účastníků silničního provozu ovšem nenapadá, že pravidla silničního provozu by měla být otevřeně selektivní či přímo individualizovaná nebo utajovaná před většinou účastníků dění na silnicích, tím méně, že regulace silničního provozu státem by měla být zrušena a na její místo by měla nastoupit nenásilná dohoda všech jeho účastníků. Kdyby začal tvůrce pravidel silničního provozu někdo přesvědčovat o smysluplnosti přijetí vyhlášky umožňující ve středu všem modrým feliciím předjíždění zprava, každou druhou neděli všem autům starším dvou let jezdit na červenou a všem řidičům jménem Jan Novák právo nedbat příkázaného směru jízdy, patrně by skončil na určitou dobu na otevřeném oddělení psychiatrické léčebny. Spolu s ním by se tam patrně ocitl i tvůrce fundamentalistického návrhu na zrušení všech pravidel podložného zdůvodněním, že stát, který si usurpuje právo určovat, zda se má v silničním provozu jezdit vlevo nebo vpravo, poškozují právo občana svobodně se rozhodnout pro jednu ze dvou rovnocenných možností.

Šance na novelizaci pravidel silničního provozu ve směru jejich systematického „rozmazávání“ do selektivnosti, individualizace a netransparentnosti je naštěstí poměrně malá. Šance na úplné zrušení pravidel silničního provozu je – ještě více naštěstí – prakticky nulová. Duševně zdraví občané, stejně tak jako duševně zdraví politici schvalující zákony netrpí poruchou pudu sebezáchovy a vědí, že následky by byly v obou případech tragické. Čím selektivnější a individualizovanější pravidla by byla přijata, tím by byla jejich rozpoznatelnost, zapamatovatelnost a vymahatelnost nižší. Čím nižší by byla transparentnost pravidel a čím více lidem by zůstala pravidla utajena, tím větší počet těžkých havárií by bylo možné očekávat. Důsledky úplného zrušení pravidel silničního provozu ve jménu získání absolutní svobody všech účastníků silničního provozu by byly ještě tragičtější. →

→ Lze si je představit: bezprostřední nárůst počtu dopravních nehod končících smrtí a těžkým zraněním, obrovskými škodami na majetku, ústup od automobilismu, zánik výroby automobilů jako samostatného odvětví, důsledky pro ekonomický růst a zaměstnanost... Nakonec pak zánik svobody, v jejímž jménu byl návrh vznesen: svobody občana rychle se dostat z jednoho místa pobytu na místo jiné.

Na pravidlech silničního provozu lze dokázat, nebo přinejmenším ilustrovat užitečnost některých základních vlastností pravidel jakékoli hry mezi státem a občanem, včetně hry o uskutečňování ekonomické aktivity. Mají-li tato pravidla fungovat alespoň relativně uspokojivě, je nezbytné, aby:

- vycházela ze společností a jejich občany obecně přijímaného morálního rámce¹⁰, který stojí nad zákony a nesmí být zpochybnován,
- mezi občanem a státem existovala pomyslná, pravidelně obnovovaná smlouva o vzájemné důvěře o tom, že stát je občanem pověřen a placen za naplňování morálních principů přijímáním zákonů, vymáháním jejich plnění a sankcionováním neplnění,
- pravidla byla pokud možno rovná pro všechny účastníky příslušné hry, pokud možno co nejjednodušší a nebyla nikdy před žádným z hráčů utajována,
- pravidla byla co nejstabilnější, k jejich změnám docházelo nepřilíš často a pouze tehdy, přestanou-li konvenovat všem účastníkům společenského či ekonomického života – nikoli jedné zájmové skupině.

V silničním provozu jde v každou vteřinu o život a o zdraví a v každé vteřině probíhá ověřování kvality pravidel přijatých a vymáhaných státem. V ekonomice tomu tak není. Jde „jen“ o majetek a na kvalitu pravidel mezi státem a ekonomickými subjekty tak do-

ře vidět není. Především proto mohou uspět jak ti, kdo znovu a znovu usilují – většinou z vlastního ekonomického zájmu a občas z neznalosti – o rozmazání ekonomických pravidel hry, jejich větší selektivnost až po skrytou individualizaci, tak ti, kdo – většinou z vlastního ekonomického zájmu a občas z neznalosti – navrhnou zrušení pokud možno všech pravidel se zdůvodněním, že jsou tak jako tak špatná, skrytě selektivní a individualizovaná. Navrhovatelé nekončí na otevřených odděleních psychiatrických léčeben. Lze se s nimi setkat jako s úctyhodnými vědci, nositeli mnoha cen, s představiteli kapitálových společností, s vysokoškolskými učiteli, s prezidenty průmyslových svazů, hospodářských komor, odborářskými bossy a představiteli mnoha lobbistických zájmových skupin.

Je jen zdánlivě paradoxní, že výsledek obou aktivit – zaměřené na větší selektivitu pravidel i na zrušení pravidel jako takových – je vždy jeden a tentýž: získání renty od státu nejsilnějšími zájmovými skupinami. Výsledkem zásadně nebývá zvýšení ani rozšíření pozitivní svobody občana v důsledku větší ochrany státem, ani posílení negativní svobody občana v důsledku zrušení práva státu na výkon regulace v příslušné oblasti ekonomiky.¹¹

Milton Friedman hovoří ve své knize Kapitalismus a svoboda o zvykovém a právním rámci pro každodenní činnost lidí. Je snad užitečné připomenout v této souvislosti ještě jiný pojem, a sice pojem společenské smlouvy. Teorii společenské smlouvy vytvořil John Locke ve svém díle Dvě pojednání o vládě (1690) a podle ní stát a jeho občané uzavírají mezi sebou pomyslnou smlouvu, v níž se stát zavazuje, že bude chránit přirozená práva občanů na život, svobodu a majetek a občan se zavazuje, že bude stát ctít, respektovat a financovat. Stav před vznikem státu popsal John Locke jako takzvaný přirozený stav těmito

¹⁰ K. Popper k dané podmínce říká v publikaci *Liberalismus v několika tezích* toto: „K nejdůležitějším tradicím musíme počítat ty, které tvoří „morální rámec“ (v souladu s institucionálním „zákonným rámcem“) společnosti a ztělesňují její tradiční smysl pro spravedlnost a slušnost, jakož i stupeň morálního citu dosažený danou společností. Tento morální rámec slouží jako základna, na níž bude možné dosáhnout spravedlivého a solidního vyrovnání mezi protichůdnými zájmy tam, kde je to nutné. Tento morální rámec není ničím nezměnitelným, ale mění se poměrně pomalu. A není nic nebezpečnějšího než zničení tohoto rámce a zmíněné tradice. Nakonec to musí vést k cynickému nihilismu – ke znevážení a rozkladu lidských hodnot.“

¹¹ Podrobněji viz Klvačová, E.: *Pravidla hry důstojná pojmu liberalismus. Acta Oeconomica Pragensia 6/2001*

slovy: „*Jelikož byli jedinci sobečtí, chamtiví a mocichtiví, vedl přirozený stav k nekonečné válce všech proti všem a život člověka byl osamoceny, bídný, zvířecí a krátký. Rozumně uvažující jedinci proto uzavřeli dohodu neboli smlouvu o vytvoření suverénní vlády, bez níž by nebyl možný pořádaný a stabilní život.*“

V duchu pomyslně uzavřené smlouvy, na základě pověření státu občanem k výkonu jeho povinností se postupně vytvářely základní funkce novodobého, moderního státu.

Klasický liberalismus požadoval po státu ve vztahu k občanovi ochranu tří základních lidských práv: práva na život, svobodu a majetek. Klíčovou funkcí státu bylo chránit své občany před újmou na životě, zdraví a majetku, chránit jejich oprávněná očekávání, že nikdo nemá právo je v tomto smyslu poškozovat, a očekávání, že jestliže k tomuto poškození dojde, stát učiní vše pro to, aby viníka vypátral a potrestal. Stát měl chránit své občany tím, že bude tvořit právní normy, které vymezují prostor dovolených jednání a odlišují jej od prostoru jednání nedovolených, vymezuje chráněné oblasti lidského konání. Svou autoritou jistí jejich nenarušitelnost, chrání jedince tím, že zapovídá všem ostatním jedincům vstoupit do prostoru chráněné oblasti. Právní normy doplňuje stát donucovací mocí – vytváří instituce pátrající po provinilcích proti zákonům, instituce posuzující míru provinění a instituce určené k výkonu sankcí za opuštění prostoru dovolených jednání a vstup do prostoru jednání zakázaných.

Historicky vzniklou povinností moderního státu vůči ekonomickým subjektům je vytvářet jistotu v očekávání, že jejich aktivita je žádoucí a bude státem chráněna, že ji nesmí nikdo svévolně narušovat a zcizovat její výsledky. Nejméně pak on sám. Povinností státu je současně dbát na to, aby zájmy a cíle ekonomických subjektů i prostředky, metody a cesty jejich dosahování neohrožovaly společnost ani jednotlivé její členy. Stát je povinen pečovat o to, aby podnikatelská aktivita nenabývala nepřipustného tvaru. Stát tedy vymezuje chráněnou oblast podnikání a odlišuje ji hranicí od podnikání nedovoleného. A ručí svou autoritou za to, že nikdo jiný, ani on sám nesmí beztrestně vstoupit do chráněné oblasti.

Je povinností státu vytvářet předpoklady pro to, aby si ekonomické subjekty při sledování svých cílů co nejméně překážely, aby koordinace jejich činnosti byla pokud možno spontánní a probíhala co nejsnáze a co nejefektivněji.

Stát je zejména povinen chránit vlastnická práva, svobodu smlouvy a volnou soutěž. Ochrana nemusí a nemůže být absolutní – výkon vlastnických práv může být omezen zdaněním majetku nebo za ex ante stanovených zákonných podmínek vyvlastněním ve veřejném zájmu, volná smlouva může být v některých výjimečných případech omezena, avšak samotné zásady ochrany vlastnických práv, svobody smlouvy a volné soutěže nemohou být zpochybňovány.

Klíčová je úloha státu při ochraně vlastnických práv ekonomických subjektů. Možnost ochrany vlastnických práv státem je podmíněna v prvé řadě jejich jednoznačným definováním, určením hranice mezi vlastněním a nevlastněním, stanovením výlučnosti a převoditelnosti vlastnických práv, striktním vymezením práva držby, dispozice a užívání. Nevýlučná a nepřevoditelná vlastnická práva nejsou reálně ochrannitelná státem, nelze je účinně zabezpečit proti zcizení.

Ochrana volné smlouvy státem je státní garancí práva ekonomického subjektu na vlastní rozhodování, ochranou proti násilnému vnučování podmínek uzavírání jakékoli smlouvy, ochranou proti násilí jakékoli a jakkoli prosazované cizí vůle, ať již vůle jiných ekonomických subjektů nebo vůle státu samotného.

Ochrana volné soutěže státem je další pojistkou proti vnučování cizí vůle ekonomickým subjektům, prevencí proti zneužívání mocí silných vůči slabým. Tržní mechanismus nedokáže sám sebe, bez pomoci státu dostatečně kultivovat. Funguje nejlépe a nejefektivněji tehdy, jestliže se blíží svým charakterem naplnění ideálu volné konkurence, ale svým vlastním vývojem směřuje k vzdalování se od něho. Obsahuje destruktivní síly působící ve směru svého vlastního poškození. Je to jen zdánlivě paradoxní. Tržní mechanismus je soutěží svého druhu, v níž každý touží vyhrát. Heslo „není důležité vyhrát, ale zúčastnit se“ platí – snad – mezi sportovci, ale nikoli mezi business- →

smany. Přirozenou snahou každého účastníka hospodářské soutěže není účast sama, ale získání jedné z hlavních výher: monopolního nebo alespoň dominantního postavení. Pokud možno jednou pro vždy a pak už nikdy s nikým nesoutěžit. Není v jeho zájmu do soutěže opakovaně vstupovat a opakovaně prokazovat své kvality. Úkolem státu je zajistit, aby hospodářská soutěž nezanikla, aby její vítězové nemohli svého vítězství zneužívat, a aby se soutěžilo v duchu fair play, nikoli v duchu zápasu catch as catch can. Stát je povinen pravidelně „kolíkovat“ hřiště, na kterém se hospodářská soutěž odehrává, stanovovat a podle potřeby obnovovat její pravidla, kontrolovat jejich dodržování a trestat přestupky proti pravidlům.

Rovnost přístupu státu ke všem občanům, rovnost přístupu státu ke všem podnikatelským subjektům je pravidlem všech pravidel tvořených a vymáhaných státem. Zákon platí pro každého stejně, právo na ochranu majetku státem není vázáno na velikost tohoto majetku, stejná pravidla podnikání platí pro podnikatele malé, střední i velké, pro investory domácí i zahraniční.

Moderní liberalismus dvacátého století přidal státu další funkce. K povinnostem státu při péči o ekonomické subjekty patří i přejímání garance nad vytvářením stabilních podmínek pro uskutečňování podnikatelské aktivity v dlouhodobém časovém horizontu, vytváření jistoty v očekávání ekonomických subjektů, že stát učiní všechno potřebné pro stabilitu měny a zachování ekonomické rovnováhy, že bude podle svých možností tlumit vlivy, jimž je ekonomika vystavena zvenčí. Tuto svou funkci vykonává stát především prostřednictvím dvou základních nástrojů hospodářské politiky – politiky monetární a fiskální.

Úkolem státu se stalo napravovat tržní selhání. Stát aspiruje na opravu rozdělování uskutečňovaného trhem, na plnění funkce nastolování horizontální spravedlnosti. Vychází ze skutečnosti, že tržní mechanismus dokáže dokonale rozmístit vzácné zdroje a uspokojit požadavky spotřebitelů, avšak neví, co je to soucit s bližním, lidská solidarita se slabými, chudými, nemocnými a handicapovanými jedinci. Je de-

finičně anetický. Přidělí statky těm, kdo na ně mají, což zdaleka nejsou ti, kdo je potřebují nejnaléhavěji. Aspirace státu na uskutečňování redistribuční funkce je výslednicí působení důvodů etických (je nemorální nutit žít své bližní způsobem, který ponižuje jejich důstojnost, a to i tehdy, jestliže na tomto způsobu života nesou svůj díl viny) i velmi praktických (historie je plná příkladů, kdy chudí, ponižení a společensky deklasovaní našli svého vůdce a šli ztrestat ty, jimž tržní mechanismus nadělil více, protože byli schopnější než ostatní nebo měli větší štěstí).

K nápravám selhání trhu patří i péče státu o nabídku a distribuci veřejných statků. Povinností státu je hospodařit s prostředky daňových poplatníků, usilovat o maximalizaci užítu z nich a skládat ze svého hospodaření účty veřejnosti. Nabídku veřejných statků stát obvykle neuskutečňuje přímo, neorganizuje jejich výrobu. Ta je v kompetenci soukromých podnikatelských subjektů, od nichž je stát pro veřejnost kupuje. Kupuje zbraně pro armádu, léky a zdravotnickou techniku pro veřejné nemocnice, zařízení pro školy. Pokud získává veřejné statky od sebe sama, tj. od státních podniků, je mocenská pravomoc státu oddělena od moci státu jako majitele, jako podnikatele. Na státní podniky se musí vztahovat veškerá práva a povinnosti všech ostatních ekonomických subjektů, musí podléhat soukromému právu, stát nesmí zasahovat do jejich činnosti o nic víc než do činnosti jiných ekonomických subjektů.¹²

Výše uvedené funkce státu vycházející z pomyslné smlouvy mezi státem a občany jsou ovšem funkce normativní. Deskriptce skutečného fungování státu – zdaleka ne jen českého – je obvykle podstatně méně příznivá. Stát v ní dopadá jako chaot, zmatkář, jako instituce, která často neví, co činí, a která sebou nechává cloumat z jedné strany na druhou. Jak praví Oskar Lafontaine a Christa Müllerová na adresu německého státu: „*Rada expertů právem poukazuje na to, že devadesátá léta byla poznamenána chaotickou hospodářskou, finanční a sociální politikou, která v podnicích i u občanů vyvolala značnou nejistotu. Téměř denně se ve státním rozpoč-*

¹² Podrobněji viz Klvačová, E.: Stát v čase dobývání renty: mocný i bezmocný. Acta Oeconomica Pragensia 8/2002

tu i v systému sociálního zabezpečení objevují trhliny. Dnes mají důchodci jistotu, zítra už ne. Jedna reforma zdravotnictví stíhá druhou, aniž by byly zásadně řešeny otázky financování. Dávky z pojištění pro případ nezaměstnanosti jsou omezovány, přičemž zároveň zaměstnanci i podniky platí stále vyšší příspěvky. Jedna trhlina v pokladně se vyspraví a na jiném místě se objeví další. Jakákoli systematická v příjmech a výdajích státu i v systému sociálního zabezpečení je stěží patrná. Místo ní panuje nezřízený zmatek. Ob-

vých zájmových skupin, v reálném čase vyhodnocení provést a zajistit implementaci příslušných požadavků do svých zákonných norem a do své hospodářské a sociální politiky, je na nejlepší cestě stát se pouhou servisní organizací pro obsluhu zájmů v závislosti na jejich politické a ekonomické síle. A na nejlepší cestě ke zhoršení své pověsti a volání po své likvidaci. Neboť státu, který sebou nechá vláčet zájmovými skupinami, si nikdo neváží, jakkoli ho rád využije k svému prospěchu.

Jakmile se stát nechá přesvědčit o tom, že je schopen získat dostatek potřebných informací pro vyhodnocení „oprávněnosti“ požadavků jednotlivých zájmových skupin, v reálném čase vyhodnocení provést a zajistit implementaci příslušných požadavků do svých zákonných norem a do své hospodářské a sociální politiky, je na nejlepší cestě stát se pouhou servisní organizací pro obsluhu zájmů v závislosti na jejich politické a ekonomické síle. A na nejlepší cestě ke zhoršení své pověsti a volání po své likvidaci. Neboť státu, který sebou nechá vláčet zájmovými skupinami, si nikdo neváží, jakkoli ho rád využije k svému prospěchu.

čané již nemají ke státu a jeho institucím důvěru. Předpisy a zákony se stále více obcházejí, morálka upadá. Ekonomika postrádá předvídatelnou a spolehlivou hospodářskou a finanční politiku...¹³

Lesk a bída státu vždy spočívá v tom, že, jak vtípně a lapidárně poznamenává K. Brunner¹⁴, **stát je vnitřně rozpornou institucí, společenskou zbraní se dvěma ostřími. Odstraňuje anarchii a likviduje takové hry se záporným součtem, jakými jsou pirátství, banditismus a občanská válka. Avšak donucovací moc státu uvádí současně v pokušení všechny, kdo rádi žijí na cizí účet.**

Jakmile se stát nechá přesvědčit o tom, že je schopen získat dostatek potřebných informací pro vyhodnocení „oprávněnosti“ požadavků jedno-

Není náhodou, že naše hodnocení státu už dávno neodpovídá hodnocení, které v roce 1847 emotivně v knize L'Individu et l'Etat formuloval Dupont-White a které znělo takto: „Stát jest bytostí bez vášně, bytostí té výše, že obcuje pouze s pravdou a setkává se pouze s Bohem a se svým svědomím... Stát, ať jest jakýkoliv, jest lepší než individuum.“¹⁵

Podstatně významnější než to, zda si může občan vážit státu, který je smýkáán zájmy, je ovšem skutečnost, že rozsáhlé a úspěšné dobývání renty nejsilnějšími, nekompaktnějšími, dobře organizovanými zájmovými skupinami poškozují obvykle zájmové skupiny nejslabší, nejméně organizované nebo neorganizované a rozkládá morální rámec společnosti. Úspěšné dobývání renty nej-

¹³ Žádný strach z globalizace – blahobyt a práce pro všechny, s. 186.

¹⁴ Brunner, K.: Reflections on the Political Economy of Government, s. 61. University of Rochester 1987

¹⁵ Dupont-White argumentoval především tím, že moderní stát nahrazuje místní vlády a dává řád svým činnostem, odstraňuje despotismus tříd a rodiny, bere pod svou ochranu ženy, děti i otroky a okruh svých povinností a své zodpovědnosti rozšiřuje v souladu s pokrokem civilizace a svobody.

→ **silnějšími zájmovými skupinami je ve své podstatě vždy útokem na existující společenskou smlouvu a vždy společnost ohrožuje. Dobyvatelé renty ovšem většinou ohrožení společnosti nevnímají – alespoň do té doby, dokud nejsou ohroženi sami jako její součást.**

O některých aspektech porušování společenské smlouvy v současné době v USA hovoří velmi plasticky Robert B. Reich, americký ekonom, vysokoškolský profesor a politik (ministr práce v administrativě Billa Clintona).

„Každé společnosti a každé kultuře je vlastní určitá společenská smlouva – někdy je nevyslovená, jindy je formulována podrobně, obvykle je ale smíscí obou těchto možností. Smlouva vyjadřuje závazky členů příslušné společnosti, které mají vůči sobě navzájem. Před čtvrt stoletím, kdy byla základní ustanovení americké společenské smlouvy považována americkou společností za samozřejmá, bychom sotva nacházeli důvod k tomu, aby byla vyhlášována. Dnes, kdy tato ustanovení chřadnou, si zaslouží důkladnější přezkoumání.

Je důležité si uvědomovat, čím tato společenská smlouva byla a čím nebyla. Vyjadřovala náš smysl pro fair play, ale netýkala se v prvé řadě přerozdělování bohatství. Smlouva pouze vyhlášovala, že na určité základní úrovni jsme všichni na jedné lodi, že jako společnost jsme jeden na druhém závislí.

Jestliže měl americký kapitalismus určité morální jádro, tvořily je tři přísliby.

Za prvé, když se firmám vedlo lépe, lépe se vedlo i jejich zaměstnancům. Dokud firma dosahovala zisku, zaměstnanci věděli, že mají svá pracovní místa jistá. Když firmám rostly zisky, rostly i mzdy a další zaměstnanecké výhody (příspěvky na zdravotní péči a důchodové zabezpečení). V méně příznivých dobách se firmy smířovaly s nižšími zisky, aby si udržely své pracovníky. A když došlo k nejhorsšímu a tvrdě udeřila recese, firmy dočasně uvolňovaly pracovníky, ale potom je přijímaly zpět, jakmile se ekonomika vzpamatovávala. Dokud firma dosahovala zisku, zůstávala v místním společenství, často finančně podporovala dobročinné organizace a snažila se vyjít vstříc potřebám místního společenství.

Druhé ustanovení společenské smlouvy spočívalo v tom, že se pracujícím jedincům dostane za práci takové odměny, že budou schopni uživit sami sebe a své rodiny. Žádná rodina, jejíž alespoň jediný člen je zaměstnán na plný úvazek, nebude žít v chudobě. Pokud nebyla práce, nebo v případě, že živitel rodiny nebyl schopen pracovat nebo zemřel, mělo rodinu před chudobou ochránit sociální pojištění. Stát zavedl pojištění pro případ nezaměstnanosti, sociální zabezpečení pro staré a bezmocné lidi, pomoc vdovám, která se později proměnila v pomoc rodinám s nezaopatřenými dětmi, a systémy zdravotního pojištění Medicare a Medicaid.

Třetí ustanovení společenské smlouvy říkalo, že každému by se mělo dostat příležitosti plně rozvinout své schopnosti prostřednictvím veřejně financované školské soustavy.

Společenská smlouva se ale uvolňuje. Ziskové firmy již nenabízejí pracovní jistoty. Zcela běžně dnes snižují počty zaměstnanců nebo se uchylují k snižování mezd a omezování nemzdových zaměstnaneckých výhod. Nahrazují pracovníky zaměstnané na plný úvazek nezávislémi smluvními dodavateli, pracovníky na termínované smlouvy a zaměstnanci na částečný nebo zkrácený úvazek.

Přijímají mladší zaměstnance, kterým vyplácejí nižší mzdy, nebo zadávají práci menším firmám, které svým zaměstnancům vyplácejí nižší mzdy a poskytují jim menší zaměstnanecké výhody. Příspěvky zaměstnavatelů na zdravotní péči o zaměstnance všeobecně klesají, a tak náklady na zdravotní péči jsou přenášeny na zaměstnance v podobě vyšší spoluúčasti. Penzijní plány s pevně určenými výnosy jsou nahrazovány programy kapitálového důchodového pojištění, na něž zaměstnavatelé buď nepřispívají vůbec, nebo jen velmi málo. Pojistný plán s nějakým příspěvkem od zaměstnavatele má zhruba jen polovina zaměstnanců soukromých firem.

Druhé ustanovení společenské smlouvy – práce placená tak, že zajistí rodinu před chudobou, a sociální pojištění, když pracovní příležitosti nejsou – se také hrouť. Reálná hodnota minimální mzdy je dnes o nějakých dvacet procent nižší než koncem sedmdesátých let minulého století. Dávky pojištění pro případ nezaměstnanosti nejsou dostatečné pro lidi, kteří jsou

dlouhodobě bez práce a potřebují nové zaměstnání. Celá myšlenka sociálního zabezpečení je ve skutečnosti vystavena soustředěnému útoku. Jsou předkládány návrhy na to, aby ti bohatší a zdravější mohli ze systému vystoupit. Ať již tyto návrhy mají podobu soukromých „spořicíh účtů“, které by měly nahradit systém zdravotního pojištění Medicare, nebo „osobních účtů sociálního zabezpečení“, které by měly vystřídat systém Social Security, výsledek by byl stejný: bohatší a zdravější by přestali sdílet riziko s těmi, u nichž je vyšší pravděpodobnost, že budou nemocní a chudí.

Také třetí část společenské smlouvy – přístup k dobrému vzdělání – je pod velkým tlakem. Federální vláda se podílí jen osmi centy na každém dolaru, který se ve Spojených státech vydává z veřejných rozpočtů na základní a střední školství; o zbytek se dělí jednotlivé státy a místní samosprávy. V souvislosti s tím, jak se americká města ve stále větší míře rozdělují podle úrovně příjmů jejich obyvatel, dochází k tomu, že z obvykle nižší daňové základny nelze v chudších oblastech financovat tak kvalitní školní výuku, která je k dispozici těm bohatým. Ve velkých metropolitních oblastech se rasová segregace ve vzdělání stala de facto normou. Veřejné vyšší školství v celých Spojených státech v důsledku tuhých rozpočtových omezení upadá. Náklady na studium rostou rychleji než střední roční příjmy. Elitní vyšší školy a univerzity mezitím opouštějí zásady přijímání studentů, které zaručovaly, že si studium na nich budou moci dovolit všichni způsobilí uchazeči o studium. Mladí lidé z rodin, jejichž příjmy spadají do horní příjmové čtvrtiny, mají dnes třikrát větší pravděpodobnost, že půjdou studovat na vyšší školu, než mladí lidé z rodin, které se svými příjmy řadí do té nejnižší příjmové čtvrtiny, a tento nepoměr nadále roste.¹⁶

Zkusme si položit zásadní otázku. Lze v současné společnosti zamezit nejsilnějším dobyvatelům renty, aby ohrožovali společenskou smlouvu? Jestliže ano, jak?

Globální rozměr problému dobývání renty

Jedním ze základních problémů globalizované ekonomiky je, že neokorporativismus a lobbismus nezáčíná a nekončí své působení na hranicích národních států a že zájmové skupiny nevyužívají ke svému prospěchu národních států jen přímo, nýbrž i prostřednictvím mezinárodních organizací a jejich doporučení. Dobývání renty přes hranice národních států nabývá čím dál, tím většího významu než dobývání renty uvnitř těchto hranic. A dobyvatelé jsou mnohdy podstatně silnější než národní státy.

Pojem globalizace zní zcela neutrálně, jako chladný vědecký název pro určitý konkrétní jev. UNCTAD definuje globalizaci jako „rostoucí tok zboží, služeb a kapitálu přes národní hranice a jemu odpovídající vznik systému organizačních struktur, jejichž úkolem je řídit expandující síť mezinárodních ekonomických aktivit a transakcí“.

Za globalizovanou ekonomiku lze považovat takovou, v níž firmy a finanční instituce operují transnacionálně – bez omezení národních hranic. Statky, výrobní faktory i finanční aktiva přestávají mít národní charakter. Národní státy podle UNCTADu do značné míry ztrácejí svou autonomní moc a schopnost sledovat své vlastní cíle. Ty veřejné statky, které jsou potřebné k zachování otevřeného tržního systému, jmenovitě ochrana vlastnických práv a stabilní monetární systém, se stávají věcí globální odpovědnosti. Celkový ekonomický výkon záleží na schopnosti firm reagovat na globální tržní pobídky a efektivnost globální regulace.

Transnacionální korporace jsou klíčovými hráči globalizačního procesu. Jsou podstatně mocnější než naprostá většina národních států. Statistické údaje to přesvědčivě dokazují. Celkový roční obrat pěti největších transnacionálních korporací představuje dvojnásobek ročního hrubého domácího produktu stovky nejchudších zemí. Roční obrat společnosti General Motors je velký přibližně jako hrubý domácí produkt Dánska či Thajska, roční obrat společnosti Toyota jako HDP Portugalska či Malajsie, roční obrat

¹⁶ Reich, R. B.: *Základy slušné společnosti*, Management Press, Praha 2005, s. 21

→ společnosti AT&T (30. největší transnacionální korporace) jako HDP České republiky. Transnacionální korporace, z nichž 90 % má své sídlo v rozvinutých zemích, zajišťují ve svých filiálkách a podnikových sítích 50 % světové výroby a 60 % světového obchodu.

Předpokládat, že se společnosti o dané síle nechají dobrovolně regulovat národními státy, je nereálné.¹⁷ Skutečností je, že zejména malé slabé státy s otevřenou a současně nedostatečně rozvinutou ekonomikou, k nimž se bohužel Česká republika v současné době stále ještě řadí, se místo suverénů stávají převodní pákou příkazů vyššího řádu. Nemusíme zdaleka souhlasit se Z. Baumanem¹⁸, jestliže říká, že „slabé státy, kvazistáty lze snadno přimět k (užitečné) roli lokálních policejních okrsků zajišťujících onu trochu pořádku, již je třeba k podnikání, u níž však nehrozí, že by byla nějakou faktickou brzdou svobody globálních společností“. Ale je pravdou, že úloha státu je čím dál, tím víc rozměňována.

Systematické překračování hranic národních států transnacionálně operujícími společnostmi i finančními institucemi definičně ve směru rozměňování role státu působí. Jakmile statky, výrobní faktory i finanční aktiva přestávají mít národní charakter, pak národní státy logicky a zákonitě ztrácejí svou autonomní moc a schopnost sledovat své vlastní cíle.

Globalizace ve své podstatě zpochybňuje validitu Charty ekonomických práv a povinností států, která vymezuje poměrně rozsáhle, v celkem 34 člancích, úlohu národních států v ekonomice.

Charta ve svém prvním článku říká, že každý stát má suverénní a nedělitelné právo volit si svůj ekonomický systém stejně tak jako svůj systém politický, sociální a kulturní v souladu s vůlí svého lidu, bez vnějšího zasahování, donucování nebo hrozby v jakékoli formě.

Článek dvě hovoří o právu každého státu na úplnou a trvalou suverenitu v oblasti držby, dispozice a užívání svého bohatství, přírodních zdrojů a ekono-

mických aktivit. Uvádí výslovně, že každý stát má právo:

- regulovat zahraniční investice v rámci své národní jurisdikce v souladu se svými zákony a nařízeními a v souladu se svými národními cíli a prioritami; žádný stát by neměl být nucen k poskytování preferenčního zacházení se zahraničními investicemi;
- regulovat a kontrolovat aktivity transnacionálních korporací v rámci své národní jurisdikce a přijímat opatření, která zajistí, aby tyto aktivity probíhaly v souladu s jeho zákony, pravidly a regulací a aby odpovídaly jeho hospodářské a sociální politice; transnacionální korporace by neměly zasahovat do vnitřních záležitostí hostitelského státu;
- znárodnit, vyvlastnit nebo převádět vlastnická práva k zahraničnímu majetku s tím, že zaplatí příslušnou finanční náhradu za přijatá opatření; v případě, že otázka finanční kompenzace povede ke kontroverzi mezi zúčastněnými stranami, bude řešena podle práva státu, který znárodnění uskutečnil, a jeho soudy – pokud se všechny zúčastněné státy svobodně nedohodly, že budou hledány jiné mírové prostředky na bázi suverenity a v souladu s principem svobodné volby prostředků.

Článek 7 stanoví, že každý stát má primární odpovědnost za podporu ekonomického, sociálního a kulturního rozvoje svého lidu. Aby této odpovědnosti mohl dostát, má právo a odpovědnost volit své vlastní prostředky a cíle rozvoje, mobilizovat a používat své zdroje, implementovat progresivní a sociální reformy a zajistit plnou participaci svého lidu na procesu rozvoje a využívání jeho přínosů.

A článek 32 Charty uvádí, že žádný stát nesmí použít žádné ekonomické, politické ani žádné jiné opatření k tomu, aby donutil jiný stát k podřízenosti.

¹⁷ Velmi rasantním způsobem formuluje daný problém *Le monde diplomatique*, když říká: „V kabaretu globalizace předvádí stát striptýz a na konci představení mu zbývá jen holá nezbytnost: jeho represivní moc. Když je jeho materiální základna zničena, jeho svrchovanost a nezávislost anulována, stává se národní stát pouhou bezpečnostní službou pro megaspolečnosti. Noví páni světa nemají potřebu přímo vládnout. Úkol spravovat záležitosti jejich jménem mají národní vlády.“

¹⁸ Bauman, Z.: *Globalizace – Důsledky pro člověka. Mladá fronta, Praha 1999*

Charta ekonomických práv a povinností států je o celé řadě dalších skutečností: o právní rovnosti států, o jejich právu na participaci v mezinárodním rozhodovacím procesu při řešení světových ekonomických, finančních a měnových problémů, o právu na subregionální, regionální a interregionální kooperaci za účelem dosahování ekonomického a sociálního rozvoje, o žádoucích vztazích rozvinutých a rozvojových zemí, o právech a povinnostech všech států eliminovat individuálně a kolektivně kolonialismus, apartheid, rasovou diskriminaci a všechny formy agrese a donucovacích praktik, o odpovědnosti států vůči mezinárodnímu společenství.

Ve světě globalizované ekonomiky působí Charta ekonomických práv a povinností států jaksi archaicky. Je normou, kterou nikdy nikdo nezrušil ani nenovelizoval, avšak kterou v současné době nikdo nebere příliš vážně. Ani státy, ani transnacionální korporace, ani kdokoli jiný. Lze se k ní jako normě chování vrátit? Má smysl připomínat národním státům jejich povinnost, kterou nejsou z objektivních důvodů schopny plnit?

Nositel Nobelovy ceny za ekonomii J. Stiglitz je přesvědčen o tom, že národní státy jsou – alespoň zatím – nenahraditelné, protože jsou jedinou základnou legitimního užití donucovací síly vůči svým občanům. Mají tedy k dispozici – podle jeho názoru – sílu, o kterou se mohou opřít při redefinování a renesanci svých pravomocí. Stiglitz uvádí pět pravidel, jejichž dodržování umožní národnímu státu zvýšit efektivnost vlastního fungování:

1. Je třeba omezit státní intervence ve všech oblastech, kde prokazatelně systematicky působí zájmové skupiny.
2. Ve společnosti je třeba vytvořit ovzduší silné averze proti státním zásahům, které omezují hospodářskou soutěž, a současně ovzduší silné podpory státní aktivity na ochranu hospodářské soutěže.
3. Ve společnosti je třeba vytvořit ovzduší silného tlaku ve směru informační otevřenosti představitelů státu a proti utajování informací.
4. Vláda by měla podporovat získávání veřejných statků prostřednictvím soukromého sektoru včetně neziskových organizací – nejen proto, že tímto způsobem vytváří efektivní konkurenci

sobě samé a ukládá si tak přísnější disciplinární omezení než dosud, ale i proto, že se jedná o efektivní způsob rozšiřování informací směrem k veřejnosti.

5. Vláda musí dosáhnout rovnováhy mezi expertizami na jedné straně a demokratickou reprezentativností a odpovědností politiků na straně druhé. Informační otevřenost se musí rozšířit do oblastí, které patří do království expertů. Experti musí vysvětlit lépe své záměry, musí zredukovat svou tajemnost nebo poodhalit roucho technického žargonu, který používají, a být více otevření širší politické veřejnosti.

Nejzásadnější význam má doporučení k omezení státních zásahů ve všech oblastech, kde působí zvláštní zájmy. Avšak neexistuje žádná oblast v ekonomice, kde zájmy a zájmové skupiny nepůsobí, neexistují zájmové skupiny, které by se nepokoušely využít státu k vlastnímu prospěchu a neexistuje stát, který by neplnil přání zájmových skupin v míře odpovídající jejich síle. Národní státy podkopaly svou vlastní autoritu tím, že přistoupily na hru vyhodnocování stupně naléhavosti splnění požadavků těchto zájmových skupin, na hru, při které lobování za vlastní zájmy u státu není ničím neobvyklým.

Nesporně velmi smysluplná, ale opět velmi obtížně realizovatelná, je Stiglitzova rada národním státům, aby se pokusily vytvořit ve společnosti ovzduší averze proti státním zásahům a podpory ochrany hospodářské soutěže. Ta patřila spolu s ochranou vlastnických práv vždy ke stěžejním funkcím státu v ekonomice. Pro národní státy jako aktivní účastníky soutěže o atraktivitu země, její přitažlivost pro nadnárodní společnosti, přímé i zahraniční investory, je ovšem nesmírně obtížné, aby ochraňovaly hospodářskou soutěž. Ochrana hospodářské soutěže a účast v soutěži o atraktivitu země jsou role do značné míry protichůdné, neslučitelné.

Tlak na informační otevřenost a proti utajování informací je další z užitečných a současně nesmírně obtížně realizovatelných rad adresovaných J. Stiglitzem národním státům. Naráží vždy znovu a znovu na averzi korporací prozrazovat cokoli, co by mohlo jakkoli poškodit jejich soukromé podnikatelské záměry, →

- a averzi národních států prozrazovat, že při uzavírání smluv se soukromými korporacemi byly těmi slabšími partnery ve hře.

I doporučení k větší rovnováze mezi nevolenými, nikomu neodpovědnými experty a volenými reprezentanty států odpovědnými „svým“ občanům by národním státům pomohlo v redefinování a posílení jejich role. Leč i toto doporučení je svým způsobem hraběcí radou. Neboť v současném složitém ekonomickém světě jsou volení reprezentanti států těmi, kdo se vzhledem k omezenému rozsahu svých znalostí musí spoléhat na znalosti expertů.

Nejzásadnější význam má doporučení k omezení státních zásahů ve všech oblastech, kde působí zvláštní zájmy. Avšak neexistuje žádná oblast v ekonomice, kde zájmy a zájmové skupiny nepůsobí, neexistují zájmové skupiny, které by se nepokoušely využít státu k vlastnímu prospěchu, a neexistuje stát, který by neplnil přání zájmových skupin v míře odpovídající jejich síle. Národní státy podkopaly svou vlastní autoritu tím, že přistoupily na hru vyhodnocování stupně naléhavosti splnění požadavků těchto zájmových skupin, na hru, při které lobování za vlastní zájmy u státu není ničím neobvyklým.

Předpokládat, že roli regulátora chování transnacionálních korporací sehraje trh, je rovněž nereálné. Transnacionální korporace mají stále větší tendenci postihovat všechny fáze od nákupu surovin až po dodání výrobku konečnému spotřebiteli. Každá z korporací je uspořádána formou jedné jediné organizace bez ohledu na to, jak je velká a kolik filiálek v kolika zemích má. Uvnitř korporace platí přísná vnitrofi-

remní pravidla, vnitrofiremní ceny, vnitrofiremní plánování, centralizace moci. Regulaci trhem se transnacionální korporace vyhýbají stejně tak jako regulaci národním státem. Snaží se – velmi úspěšně – setkávat se s tržním mechanismem právě tak málo jako s národní regulací. Je v moci transnacionálních korporací určovat, kolik trhu u kterého druhu statku připustí a jaký charakter tento trh bude mít. Není v moci trhu určovat, jak se transnacionální korporace budou chovat vůči spotřebitelům, zaměstnancům, věřitelům, národním státům, životnímu prostředí.

Bohužel je do značné míry nereálné předpokládat i to, že chování transnacionálních korporací dokáže úspěšně a efektivně regulovat mezinárodní organizace. Jsou ve své většině silnější než ony. Zdá se, že zde ve větší míře než kdykoli jindy platí princip převrácené řídicí pyramidy: Instituce, jejíž povinností je řídit, usměrňovat a kontrolovat chování ekonomických subjektů, tak činí v souladu s přáními a požadavky toho, koho má řídit, usměrňovat a kontrolovat. Řízený objekt se mění v řídicí subjekt. A vice versa. S nepřilíš velkou mírou nadsázky lze říci, že právě transnacionální korporace se na počátku 21. století stávají – jednak prostřednictvím mezinárodních organizací, jednak prostřednictvím národních států – tvůrci pravidel hry nejen pro sebe samy, ale zejména pro ekonomické subjekty nižší kategorie. Pro ty, které s ohledem na svou malou ekonomickou sílu a velikost operují pouze na „domácích“ hřištích, uvnitř národních ekonomik, nebo se mezinárodních ekonomických vztahů účastní jen v rámci zahraničního obchodu.

LITERATURA

1. Bauman, Z.: *Globalizace - Důsledky pro člověka*. Mladá fronta, Praha 1999
2. Bell, D.: *Kulturní rozpory kapitalismu*. Sociologické nakladatelství, Praha 1999
3. Brunner, K.: *Reflections on the Political Economy of Government*, s. 61. University of Rochester 1987
4. Friedman, M.: *Kapitalismus a svoboda*, Liberální institut, Praha 1993
5. Ježek, T.: *Ekonomický subjekt*. In: Zieleniec, J. a kol.: *Institucionální souvislosti fungování ekonomiky*, Výzkumná publikace č. 359, s.12 – 36. Ekonomický ústav ČSAV, Praha 1990
6. Klvačová, E.: *Ekonomická úloha státu*. In: Zieleniec, J. a kol.: *Institucionální souvislosti fungování ekonomiky*, Výzkumná publikace č. 359, s. 61 – 83. Ekonomický ústav ČSAV, Praha 1990
7. Klvačová, E.: *Pravidla hry důstojná pojmu liberalismus*. Acta Oeconomica Pragensia 6/2001
8. Klvačová, E.: *Stát v čase dobývání renty: mocný i bezmocný*. Acta Oeconomica Pragensia 8/2002
9. Krueger, A. O.: *The Political Economy of the Rent-Seeking Society*. American Economic Review 64/1974
10. Reich, R. B.: *Základy slušné společnosti*, Management Press, Praha 2005, s. 21
11. Sokol, J.: *Hra jako praktická výchova ke svobodě*, Acta Oeconomica Pragensia 6/2001
12. *Zpráva o lidském rozvoji 1998 - Česká republika*. UNDP, VŠE, Praha 1998

ABSTRACT

The article is devoted to the rent-seeking which is described by the author as a dominant feature of the global economy. The phenomenon of the rent-seeking was observed in most of the economic systems including centrally planned economy. What is new with it in the global economy is its dimension. It becomes to be very dangerous for political, economic and social stability of national states. It means the threat for the social contract between the states and their citizens, it means the threat for the functioning of markets and for the functioning of national governments. Main forms of the rent-seeking by the strongest economic lobbies are described in the article.

KLÍČOVÁ SLOVA

dobývání renty, role státu, neokorporativismus, zájmové skupiny, transnacionální korporace, globalizace

JEL KLASIFIKACE

F00, F01, F02

x

Pobídkové systémy – obraz poměru sil mezi státem a firmami

► PhDr. Jiří Malý, Ph.D. » NEWTON College, a. s.¹

* V české ekonomice lze nalézt řadu rozličných pobídkových systémů, které stimulují činnost různých typů firem a investorů. Tím se Česká republika neodlišuje od jiných vyspělých i středně a méně rozvinutých ekonomik, které širokou škálu pobídkových systémů k podpoře firem a investorů rovněž používají. Pobídkové systémy a priori nevylučují ani společná pravidla hospodářské soutěže pro země Evropské unie (viz hlava VI, kapitola I Smlouvy o založení Evropského společenství ve znění Smlouvy z Nice a Smlouvy o přistoupení nových deseti států k EU od 1. května 2004), tyto pobídkové systémy však musí být se společnými pravidly hospodářské soutěže EU v souladu. Z tohoto pohledu se může zdát, že existence a používání pobídkových systémů je standardní součástí hospodářské politiky. Při bližším pohledu se však ukazuje, že problém je přece jen komplikovanější.

Pokud chceme hlouběji prozkoumat smysl existence pobídkových systémů, příčiny a důsledky jejich fungování, musíme si položit řadu otázek: Má stát tímto způsobem ovlivňovat podnikatelská rozhodnutí firem, přináší to pro stát více výhod, anebo rizik? Jaké jsou makroekonomické důsledky existence pobídkových systémů? Je rozhodování státu o zavedení pobídkových systémů jeho autonomním rozhodnutím, anebo je výsledkem tlaku některých typů firem, které mají silnější vyjednávací pozici než stát? Jsou vlády při rozhodování o pobídkových systémech postaveny před svobodnou volbu? Existují možnosti omezení rozsahu pobídkových systémů? Na tyto otázky se pokusíme v následujícím textu odpovědět.

1. Různé podpory, různé podmínky, různí příjemci

Jak již bylo uvedeno výše, pod pojmem pobídkové systémy můžeme chápat širokou škálu podpor, které stát poskytuje firmám či investorům. Cílem těchto podpor je stimulovat činnost různých typů firem či investorů. Do rámce pobídkových systémů v České republice, jejichž existence je podporována současnou vládní koalicí ČSSD, KDU-ČSL a US-DEU, můžeme zahrnout systém investičních pobídek, který mohou využívat kvůli kvalifikačním limitům pro získání pobídky zejména velké firmy, dále sadu programů podpory malých a středních podniků, program na podporu rozvoje průmyslových zón a různé úlevy ve formě vynětí z předmětu daně, osvobození od daně či odčitatelných položek od základu daně, které jsou nasměrovány ve prospěch určitých typů daňových subjektů v rámci zdaňování příjmů fyzických a právnických osob. Do kategorie pobídkových systémů bychom mohli zařadit rovněž v minulosti poskytovanou přímou veřejnou podporu firmám a finančním institucím na řešení jejich tzv. transformačních problémů či nákladů, jako pobídky lze chápat i případné přímé dotace firmám v současnosti, půjde však o poměrně ojedinělý jev, protože veřejná podpora firmám je díky přísným pravidlům hospodářské soutěže EU v současné době velmi omezena.

Z přehledu podpor poskytovaných státem je zřejmé, že jednotlivé druhy pobídek směřují pouze k určitým typům firem či investorů. Protože však existuje velké množství různých druhů podpor, nakonec si tu „svou“ pobídku mohou najít různé typy firem či in-

¹ Článek byl zpracován v rámci grantového projektu Ministerstva práce a sociálních věcí ČR č. 1J 032/05-DP1 „Fenomén dobývání renty zájmovými skupinami v ČR a jeho vliv na stav veřejných financí“.

vestorů. Potíž je v tom, že pobídky pro různé typy firem a investorů jsou různě definovány, mají různý rozsah, obsah i podmínky získání, takže není plně srovnatelné jejich působení na postavení konkrétního typu firmy či investora na trhu. Jinými slovy řečeno – mnoho typů firem či investorů má potenciálně přístup k nějaké státní pobídce, avšak protože tyto pobídky jsou různě definovány, ovlivňují různým způsobem postavení různých typů firem a investorů v konkurenčním prostředí.

Box č. 1 » Investiční pobídky

Investiční pobídky v oblasti zpracovatelského průmyslu

Obsah pobídek:

- Úplná sleva na dani z příjmu až na desetileté období pro nově vzniklé společnosti
- Částečná sleva na dani z příjmu až na desetileté období pro expandující společnosti
- Hmotná podpora na vytvoření jednoho pracovního místa ve výši 200 000 Kč v okresech s mírou nezaměstnanosti nejméně o 50 % vyšší, než je průměrná míra nezaměstnanosti v ČR, plus dalších 50 000 Kč, zaměstná-li se na takovém místě osoba se zdravotním postižením nebo uchazeč o zaměstnání, který byl veden v evidenci uchazečů o zaměstnání déle než šest měsíců
- Hmotná podpora na vytvoření jednoho pracovního místa ve výši 100 000 Kč v okresech s mírou nezaměstnanosti o 25-50 % vyšší, než je průměrná míra nezaměstnanosti v ČR, plus dalších 25 000 Kč, zaměstná-li se na takovém místě osoba se zdravotním postižením nebo uchazeč o zaměstnání, který byl veden v evidenci uchazečů o zaměstnání déle než tři měsíce
- Hmotná podpora na školení a rekvalifikace zaměstnanců ve výši 35 % nákladů na toto školení a rekvalifikaci v okresech s mírou nezaměstnanosti vyšší než je průměrná míra nezaměstnanosti v ČR
- Podpora formou nabídky investičně připravených pozemků za zvýhodněnou cenu, spočívající buď v podpoře výstavby průmyslových zón formou dotací obcím, krajům nebo developerům na vybudování technické infrastruktury, což investorovi umožní získat investičně připravené pozemky průmyslové zóny, anebo ve zvýhodněném převodu pozemků vlastněných státem, jeho organizačními složkami (nejčastěji Pozemkovým fondem ČR) či obcemi, a to v závislosti na souhlasu vlastníků pozemku s takovýmto zvýhodněným převodem
- Investiční pobídky jsou formou veřejné podpory, a proto musí být udělovány v souladu s pravidly EU platnými pro oblast veřejné podpory. Na základě těchto pravidel byla

Příklady rozdílů v definici a možnostech získání různých typů pobídek přináší boxy 1, 2 a 3. V boxu 1 jsou uvedeny definice a podmínky získání investičních pobídek, které jsou určeny především pro velké firmy, box 2 obsahuje přehled podpor určených k rozvoji průmyslových zón a v boxu 3 lze najít definice vybraných podpůrných programů pro malé a střední podnikatele.

stanovena maximální míra veřejné podpory v jednotlivých regionech NUTS II České republiky. Investor může v uvedených regionech NUTS II získat na investičních pobídkách maximálně následující procentní podíl z investice do dlouhodobého hmotného a nehmotného majetku: Střední Čechy a Moravskoslezsko – 50 %, Střední Morava a Severozápad – 49 %, Severovýchod a Jihovýchod – 48 %, Jihozápad – 46 %, Praha – 20 %. Veřejná podpora je limitována rovněž absolutně, a to maximální fixní částkou vypočtenou z předpokládané investice. Ve souhrnu nesmí celková hodnota skutečně poskytnuté veřejné podpory překročit takto stanovenou absolutní částku veřejné podpory pro daný projekt. Za veřejnou podporou se považují daňové pobídky, hmotné podpory na vytváření pracovních míst a rozdíl mezi realizovanou a tržní cenou v případě převodu pozemku za zvýhodněnou cenu.

Podmínky získání:

- Zavedení nové výroby, rozšíření existující výroby nebo její modernizace za účelem podstatné změny výrobku nebo výrobního procesu
- Minimální investice do dlouhodobého hmotného a nehmotného majetku (s výjimkou leasingu) ve výši 100 mil. Kč v okresech s mírou nezaměstnanosti nejméně o 50 % vyšší, než je průměrná míra nezaměstnanosti v ČR, 150 mil. Kč v okresech s mírou nezaměstnanosti o 25-50 % vyšší, než je průměrná míra nezaměstnanosti v ČR, a 200 mil. Kč na ostatním území ČR
- Minimálně polovina výše uvedených částek musí být kryta vlastním kapitálem investora
- Minimálně 40 % celkové investice musí směřovat do strojního zařízení
- Minimálně 50 % ze strojního zařízení musí být hi-tech podle příslušného seznamu
- Příjemce pobídek zachová investici po dobu nejméně pěti let od splnění všeobecných podmínek

- Příjemce hmotné podpory na pracovní místa zachová počet nově vytvořených pracovních míst po dobu nejméně pěti let ode dne prvního čerpání hmotné podpory
- Příjemce pobídek bude prvním vlastníkem dlouhodobého hmotného majetku v České republice, s výjimkou nemovitostí
- Výroba bude šetrná k životnímu prostředí

Investiční podpory pro technologická centra a centra strategických služeb

Obsah podpor:

- Dotace na podnikatelskou činnost až na desetileté období určená na úhradu hrubých mezd zaměstnanců na nových pracovních místech včetně pojistného placeného zaměstnavatelem a na úhradu dalších provozních nákladů souvisejících s projektem jako nákup služeb od českých podnikatelských subjektů, nákup materiálu, energie, zboží apod. Maximální velikost této podpory odpovídá pravidlům EU pro poskytování veřejné podpory a je určena jako procentní část investice do hmotného a nehmotného majetku pořízeného za období prvních pěti let nebo jako procentní část dvouletých hrubých mezd vztahujících se k pracovním místům vytvořeným do tří let. Výše této procentní části se liší v závislosti na regionu NUTS II – pro Střední Čechy a Moravskoslezsko činí 50 %, pro Střední Moravu a Severozápad 49 %, pro Severovýchod a Jihovýchod 48 %, pro Jihozápad 46 % a pro Prahu 20 %.
- Dotace na školení a rekvalifikaci určená na úhradu uznatelných nákladů na školení a rekvalifikaci zaměstnanců za tříleté období, jestliže příjemce vytvoří 100 a méně nových pracovních míst, anebo za pětileté období, jestliže příjemce vytvoří více než 100 nových pracovních míst. Výše dotace činí 35 % (v Praze 30 %) nákladů na zvláštní školení (získání znalostí a dovedností nutných pro konkrétní práci u příjemce dotace, které nejsou použitelné v jiných firmách) a 60 % (v Praze 55 %) nákladů na obecné školení (získání znalostí a dovedností, které jsou použitelné i v ji-

ných firmách a sektorech). Maximální velikost dotace je stanovena na 100 000 Kč na každé nové pracovní místo, jestliže příjemce vytvoří 100 a méně nových pracovních míst, anebo na 150 000 Kč na každé nové pracovní místo, jestliže příjemce vytvoří více než 100 nových pracovních míst.

Podmínky získání:

- V případě technologických center, center pro vývoj software, expertních a řešitelských center a ústředí nadnárodních firem minimální výše investice 15 mil. Kč, minimální financování projektu z vlastních zdrojů příjemce ve výši 7,5 mil. Kč, minimálně 15 nově vytvořených pracovních míst a předpoklad realizace výsledků technologického centra ve výrobě
- V případě center zákaznické podpory, hi-tech opravárenských center a center sdílených služeb (s výjimkou ústředí nadnárodních firem) minimální výše investice 30 mil. Kč, minimální financování projektu z vlastních zdrojů příjemce ve výši 15 mil. Kč a minimálně 50 nově vytvořených pracovních míst
- Příjemce zachová investici a počet nově vytvořených pracovních míst po dobu nejméně pěti let
- Mezinárodní orientovanost projektu

Podpory na tvorbu nových pracovních míst v regionech nejvíce postižených nezaměstnaností

Obsah podpor:

- Finanční podpora 200 000 Kč na jedno nově vytvořené pracovní místo v okresech, v nichž je průměrná míra nezaměstnanosti za uplynulá dvě pololetí vyšší než 14 %. V souladu s pravidly EU pro poskytování veřejné podpory je určena maximální výše podpory na tvorbu nových pracovních míst jako procentní část dvouletých hrubých mezd vyplacených zaměstnancům na projektem nově vytvořených pracovních místech. Velikost této procentní části se liší v závislosti na regionu NUTS II – pro Moravskoslezsko činí 50 %, pro Severozápad 49 % a pro Jihovýchod 48 %.
- Finanční podpora na rekvalifikaci nebo školení zaměstnanců ve výši 35 % vynaložených uznatelných nákladů na tuto rekvalifikaci nebo školení v okresech, v nichž je průměrná míra nezaměstnanosti za uplynulá dvě pololetí vyš-

ší než 14 %. Maximální velikost podpory na rekvalifikaci nebo školení zaměstnanců je stanovena na 30 000 Kč na jedno nově vytvořené pracovní místo.

Podmínky získání:

- Zavedení nové nebo rozšíření existující výroby, zavedení nebo rozšíření poskytování specifických služeb (center zákaznické podpory a center sdílených služeb)
- Investice umístěna v okresech, v nichž je průměrná míra nezaměstnanosti za uplynulá dvě pololetí vyšší než 14 %
- Minimální investice do dlouhodobého hmotného a nehmotného majetku (s výjimkou leasingu) ve výši 10 mil. Kč
- Minimální financování projektu z vlastních zdrojů příjemce ve výši 5 mil. Kč
- Minimálně 10 nově vytvořených pracovních míst

- Příjemce zachová investici a počet nově vytvořených pracovních míst po dobu nejméně tři let
- Výroba bude šetrná k životnímu prostředí

Pramen: CzechInvest (<http://www.czechinvest.org>).

Box č. 2 » Program na podporu rozvoje průmyslových zón

Podprogram Příprava průmyslových zón

- Přímé dotace do výše nákladové mezery; jestliže se nejedná o přípravu strategické průmyslové zóny, výše dotace činí maximálně 75 % uзнatelných nákladů
- U projektů, kde nelze určit výši nákladové mezery, přímé dotace do výše 75 % uзнatelných nákladů, jestliže je příjemcem obec, svazek obcí nebo kraj, respektive do výše 46 % uзнatelných nákladů, jestliže je příjemcem rozvojová společnost nebo významný investor
- Dotace úroků z bankovních úvěrů vázaných na náklady technického vybavení území ve výši 75 % těchto úroků, při přípravě strategické průmyslové zóny ve výši 100 % těchto úroků
- Při přípravě strategické průmyslové zóny dotace na dopravní infrastrukturu vně průmyslové zóny (silnice, místní a účelové komunikace) a na výkupy nemovitostí vně průmyslové zóny, případně na další investiční náklady vyvolané stavbou strategické průmyslové zóny
- Jestliže se nejedná o přípravu strategické průmyslové zóny, je stanovena maximální účast státního rozpočtu na úhradě nákladů na realizaci projektu ve výši 300 Kč na m² pozemků průmyslové zóny
- Maximální výše účasti státního rozpočtu na projektu realizovaném rozvojovou společností činí 46 % uзнatelných nákladů, v regionu NUTS II Praha 20 % uзнatelných nákladů

Podprogram Regenerace průmyslových zón

- Přímé dotace do výše nákladové mezery
- U projektů, kde nelze určit výši nákladové mezery, přímé dotace do výše 75 % uзнatelných nákladů, jestliže je příjemcem obec, svazek obcí nebo kraj, respektive do výše 46 % uзнatelných nákladů, jestliže je příjemcem rozvojová společnost nebo významný investor
- Dotace úroků z bankovních úvěrů vázaných na náklady technického vybavení území ve výši 75 % těchto úroků, při přípravě strategické průmyslové zóny ve výši 100 % těchto úroků
- Při přípravě strategické průmyslové zóny přímé dotace do výše nákladů na odstranění ekologických zátěží
- Jestliže se nejedná o přípravu strategické průmyslové zóny, je stanovena maximální účast státního rozpočtu na úhradě nákladů na realizaci projektu ve výši 1200 Kč na m² pozemků průmyslové zóny

Podprogram Výstavba a rekonstrukce nájemních objektů

- Přímé dotace nákladů na přípravu a realizaci projektu do výše nákladové mezery
- Přímé dotace na neobsazené plochy objektu v prvních třech letech od dokončení objektu ve výši 60, 30 a 15 % tržního nájemného postupně v prvním, druhém a třetím roce, v případě strukturálně postižených a hospodářsky slabých regionů nebo v oblastech s vysoce nadprůměrnou mírou nezaměstnanosti se velikost dotace zvyšuje na 80, 40 a 20 % tržního nájemného
- Maximální výše dotace činí 46 % uзнatelných nákladů, v regionu NUTS II Praha 20 % uзнatelných nákladů
- Maximální dotace v případě výrobní haly činí 1500 Kč na m³ obestavěného prostoru, v případě objektu pro strategické služby a technologická centra 3000 Kč na m³ obestavěného prostoru

Podprogram Akreditace průmyslových zón

- Dotace v maximální výši 400 000 Kč na úhradu až 80 % účelně vynaložených nákladů spojených s účastí na školení zajišťovaném určenou organizací, s pořízením technického a programového vybavení a s přípravou a pořízením marketingových materiálů

Pramen: Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR (<http://www.mpo.cz>).

Box č. 3 » Vybrané podpory malých a středních podnikatelů

Program záruk pro malé a střední podnikatele ZÁRUKA

- Cenově zvýhodněná záruka za bankovní úvěr nebo za leasing, výše cenového zvýhodnění může činit až 9 % p. a., cena za poskytnutí cenově zvýhodněné záruky hrazená podnikatelem snižena o poskytnuté cenové zvýhodnění je od 0,1 % p. a. do 1,3 % p. a. z hodnoty záruky
- Záruka za kapitálový vstup až do výše 70 % kapitálového vstupu, cena záruky za kapitálový vstup nepřesáhne 1,5 %, v případě jednoleté a kratší záruky 0,75 % objemu poskytnuté záruky
- Příspěvek na úhradu nákladů služeb externích poradců bezprostředně se vztahujících k odborným technickým a ekonomickým expertizám (včetně daňové a auditorské) a k právním službám spojeným s tvorbou smluvní dokumentace pro kapitálový vstup a analýzou majetkoprávních a dalších smluvních vztahů příjemce, příspěvek může činit až 50 % uznatelných nákladů, maximálně však 3 % z objemu kapitálového vstupu a 250 000 Kč na jeden kapitálový vstup
- Záruka za návrh do obchodní veřejné soutěže ve výši 100 tis. až 5 mil. Kč
- V tomto programu u některých záruk nesmí maximální intenzita veřejné podpory přesáhnout hranici stanovenou pro jednotlivé regiony NUTS II, která činí pro Střední Čechy a Moravskoslezsko 65 %, pro Střední Moravu a Severozápad 64 %, pro Severovýchod a Jihovýchod 63 %, pro Jihozápad 61 % a pro Prahu 30 %, u ostatních záruk se podpora poskytuje podle pravidel de minimis (podpora malého rozsahu), to znamená, že ke dni jejího poskytnutí nesmí v součtu s veškerými podporami podle pravidla de minimis, které podnikatel získal v předchozích třech letech, přesáhnout částku 100 000 EUR

Víceúčelový program podpory malých a středních podnikatelů TRH

- Příspěvek na získání certifikátu ve výši 50 % nákladů na odborné poradenské služby v souvislosti s certifikací nebo zaváděním programu EMAS v maximální výši 200 000 nebo 300 000 Kč v závislosti na typu certifikovaného systému
- Zvýhodněný úvěr ve výši 200 tis. až 5 mil. Kč se splatností do šesti let a s pevnou úrokovou sazbou 4 % p. a., úvěr může být poskytnut až do výše 80 % předpokládaných celkových nákladů projektu
- Zvýhodněný podřízený úvěr ve výši 2 až 7 mil. Kč se splatností až osm let, s odkladem splátek až pět let a s pevnou úrokovou sazbou 3 % p. a., a to až do výše 50 % předpokládaných celkových nákladů projektu
- Zvýhodněný bezúročný úvěr se splatností až šest let a s odkladem první splátky 9 až 12 měsíců na financování až 90 % předpokládaných celkových nákladů projektu, minimální výše tohoto úvěru činí 100 000 Kč, maximální výše pro fyzickou osobu a pro obchodní společnost s jedním společníkem činí 500 000 Kč, pro obchodní společnost s více společníky a pro družstvo až 1 000 000 Kč
- Podpora v tomto programu se poskytuje podle pravidel de minimis (podpora malého rozsahu), to znamená, že ke dni jejího poskytnutí nesmí v součtu s veškerými podporami podle pravidla de minimis, které podnikatel získal v předchozích třech letech, přesáhnout částku 100 000 EUR

Program podpory dynamicky se rozvíjejících malých a středních podnikatelů PROGRES

- Zvýhodněný podřízený úvěr ve výši 2 až 25 mil. Kč až do výše 50 % předpokládaných celkových nákladů projektu, u projektů na katastrálním území obcí s více než 5 000 obyvateli s pevnou úrokovou sazbou 3 % p. a., se splatností až osm let a s odkladem splátek až pět let, u projektů na katastrálním území obcí s 5 000 a méně obyvateli s pevnou úrokovou sazbou 1 % p. a., se splatností až deset let a s odkladem splátek až šest let
- Maximální intenzita veřejné podpory v tomto programu nesmí přesáhnout hranici stanovenou pro jednotlivé regiony NUTS II, která činí pro Střední Čechy a Moravskoslezsko 65 %, pro Střední Moravu a Severozápad 64 %, pro Severovýchod a Jihovýchod 63 %, pro Jihozápad 61 % a pro Prahu 30 %

Program podpory poradenských a vzdělávacích služeb pro malé a střední podnikatele PORADENSTVÍ

- Dotace na propagaci cenově zvýhodněných služeb a na náklady příjemce dotace spojené s administrací Programu do výše 100 % uznatelných nákladů na tyto služby, maximálně však do výše 3 % z celkové výše dotace na služby poskytnuté příjemcem dotace v příslušném kalendářním roce na úhradu nákladů na propagaci a na úhradu nákladů spojených s administrací Programu
- Dotace na vzdělávání pro osoby připravující se na zahájení podnikání do výše 100 % uznatelných nákladů na tyto služby, a to nejvýše 7000 Kč na účastníka a na první účast v příslušném vzdělávacím programu
- Dotace na vzdělávání pro malé a střední podnikatele ve fázi zakládání a zahájení podnikání (do dvou let) do výše 70 % uznatelných nákladů na tyto služby, a to nejvýše 7000 Kč na účastníka a na první účast v příslušném vzdělávacím programu
- Dotace na vzdělávání pro malé a střední podnikatele ve fázi zakládání a zahájení podnikání, rozvoje a růstu při zkvalitňování managementu a zvyšování jejich ekonomické stability a konkurenceschopnosti (do dvou let, přes dva roky) do výše 70 % uznatelných nákladů na tyto služby, a to nejvýše 3000 Kč na účastníka a akci v případě zvlášť jmenovaných služeb
- Dotace na poradenské služby jsou poskytovány do výše 50 % uznatelných nákladů, avšak maximálně 20 000 Kč ročně osobám připravujícím se na zahájení podnikání a malým a středním podnikatelům ve fázi zakládání a zahájení podnikatelské činnosti (do dvou let) a nejvýše 50 000 Kč ročně malým a středním podnikatelům ve fázi rozvoje a růstu při zkvalitňování managementu a zvyšování jejich ekonomické stability a konkurenceschopnosti (přes dva roky) a příjemcům cenově zvýhodněné služby, kterým v průběhu kalendářního roku překročí dva roky působnosti

Program podpory designu pro malé a střední podnikatele DESIGN

- Dotace na designérské poradenské služby a na poradenské služby na vytvoření autorského díla externích konzultantů do výše 50 % uznatelných nákladů na zajištění těchto služeb, maximální výše dotace činí 150 000 Kč na výrobový design, 80 000 Kč na interiérový design a architektonický design, 60 000 Kč na grafický design, design internetové prezentace a multimédia a 100 000 Kč na propagaci designu

Program vytváření aliancí a jejich prezentace v zahraničí ALIANCE

- Dotace do výše 50 % uznatelných nákladů projektu poskytovaná po dobu realizace projektu, nejdéle na jeden kalendářní rok, maximální výše dotace činí 1 000 000 Kč

Program podpory začínajících malých podnikatelů START

- Zvýhodněný bezúročný úvěr na financování až 90 % předpokládaných celkových uznatelných nákladů projektu realizovaného na území České republiky mimo region Praha, je určen pro malé podnikatele, kteří vstupují do podnikání poprvé nebo minimálně po sedmi letech
- Velikost zvýhodněného úvěru pro fyzickou osobu a obchodní společnost s jedním společníkem činí 0,1 až 0,5 mil. Kč, pro obchodní společnost s více společníky 0,1 až 1 mil. Kč
- Doba splatnosti při poskytnutí úvěru je maximálně šest let, úvěr je splácen čtvrtletními splátkami, datum první splátky

je stanoveno v rozmezí 9 až 12 měsíců ode dne jeho poskytnutí

- Podpora v tomto programu se poskytuje podle pravidel de minimis (podpora malého rozsahu), to znamená, že ke dni jejího poskytnutí nesmí v součtu s veškerými podporami

podle pravidla de minimis, které podnikatel získal v předchozích třech letech, přesáhnout částku 100 000 EUR

Program podpory malých podnikatelů v počátečním stádiu rozvoje KREDIT

- Zvýhodněný úvěr ve výši 0,2 až 2 mil. Kč se splatností do pěti let a s pevnou úrokovou sazbou 4 % p. a., je určen pro malé podnikatele s maximálně sedmi uzavřenými po sobě jdoucími zdaňovacími obdobími na financování až 90 % předpokládaných celkových uznatelných nákladů projektu realizovaného na území České republiky mimo region Praha
- Zvýhodněný úvěr ve výši 2 až 5 mil. Kč se splatností do šesti let a s pevnou úrokovou sazbou 4 % p. a., je určen pro malé podnikatele s maximálně sedmi uzavřenými po sobě jdoucími zdaňovacími obdobími na financování až 80 % předpokládaných celkových uznatelných nákladů projektu realizovaného na území České republiky mimo region Praha
- Zvýhodněný podřízený úvěr ve výši 0,5 až 7 mil. Kč s pevnou úrokovou sazbou 3 % p. a., při poskytnutí může být stanovena splatnost úvěru až osm let s odkladem splátek

až pět let, úvěr je určen pro malé podnikatele na financování až 50 % předpokládaných celkových uznatelných nákladů projektu realizovaného na území České republiky mimo region Praha

- Podpora v tomto programu se poskytuje podle pravidel de minimis (podpora malého rozsahu), to znamená, že ke dni jejího poskytnutí nesmí v součtu s veškerými podporami podle pravidla de minimis, které podnikatel získal v předchozích třech letech, přesáhnout částku 100 000 EUR

Pramen: Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR (<http://www.mpo.cz>); CzechInvest (<http://www.czechinvest.org>).

Široká škála rozličných podpor poskytovaných různým typům firem a investorů, rozdílný obsah těchto podpor a odlišné podmínky pro jejich získávání ze strany podniků či investorů jsou častým cílem kritiky těch, kteří na pobídky buď vůbec nedosáhnou, anebo dosáhnou pouze na podpory, které mají podle názoru jejich příjemců menší rozsah. Kritikem rozdílně

nastavených pobídkových systémů pro různé typy firem a investorů je v České republice rovněž opoziční ODS a řada jí názorově blízkých ekonomů.

Příklady kritických názorů opoziční ODS na pobídkové systémy v České republice udržované současnou vládní koalicí jsou uvedeny v *boxu 4*.

Box č. 4 » *Selektivní pobídky by měly být nahrazeny pobídkami plošnými*

Modrá šance pro Českou republiku. Resortní koncepce ODS

Preambule (*výňatek*)

Mírek Topolánek, předseda ODS

...Současný komplikovaný daňový systém chceme nahradit jednoduchou a nízkou rovnou daní, která nikoho nezvýhodňuje vůči ostatním a ponechává více peněz všem lidem a firmám bez rozdílu k vlastnímu využití. Zvýšíme tím i schopnost

našich podniků konkurovat ve světě a přilákáme více zahraničních investic...

Modrá šance pro Českou republiku. Resortní koncepce ODS

Modrá šance pro veřejné finance. Základní teze finanční politiky ODS (výňatek)

Vlastimil Tlustý, poslanec Parlamentu ČR, stínový ministr financí ODS

Rovná daň

Pro ODS je dlouhodobě cílovým řešením daňové reformy zavedení rovné daně ve výši 15 %. Tato rovná daň by byla stejná jak pro daň z příjmů právnických a fyzických osob, tak i DPH...

Rovná daň z příjmu právnických osob

Rovná daň znamená odstranění opakovaného zdanění týchž příjmů. V dnešním systému dochází ke zdanění zisku firmy a následnému opakovanému zdanění zisku ve formě dividend, když je zisk rozdělen mezi jednotlivé akcionáře. Takové opakované zdanění pouze zdražuje daňový výběr. Stejný objem daní, jaký se vybere dohromady na daní z dividend a na daní ze zisku firem, lze vybrat buď vyšším zdaněním firem bez existence zdanění dividend, nebo nezdaněním zisku firem a vyšším zdaněním dividend. Systém opakovaného zdanění je nelogickým prvkem dnešního systému. Z důvodů snahy o úspornost počítá koncept rovné daně s první možností, tj. zdanit zisk ještě před jeho rozdělením. Jedná se de facto o zdanění příjmu z podnikání, tj. podílu na zisku, ovšem hromadně ještě před jeho rozdělením. Rovná daň z podnikání je chápána zcela odlišně, než jak je zdanění firem běžně chápáno dnes. Firmy nelze zdanit, aniž by daň nedopadla v koneč-

ném důsledku vždy na živé lidi. Účelem rovné daně z podnikání tedy není zdanit firmu, ale zdanit podnikatelský příjem vlastníků firmy...

V uplynulém desetiletí státy střední a východní Evropy daňově soupeřily o investory udělováním dočasných investičních pobídek. Dnes se jejich smysl vytrácí především proto, že pobídky poskytují prakticky všechny státy regionu. Problém investičních pobídek spočívá zejména v tom, že pobídky ve formě dotací a daňových úlev jsou hrazeny ostatními daňovými poplatníky, těmi, kteří nedostávají od státu investiční pobídku. Oni nesou dodatečný náklad pobídek. To, co je pro jednu pobídkou (incentive), je pro druhé odrazením (disincentive). Investiční pobídky jsou tedy nesystémovou politikou. Stále více zemí střední a východní Evropy proto zavádí systém jednotné jednoduché nízké daně stejné pro všechny (rovná daň). Zavedení rovné daně proto předpokládá výhledové zrušení investičních pobídek. Nesystémová selektivní a krátkodobá podpora investic by byla nahrazena systémovou všeobecnou podporou investic. Zavedení rovné sazby daně z příjmu právnických osob sice na jedné straně potenciálně snižuje výnos daně z příjmu právnických osob, zrušení pobídek jej do budoucna na druhé straně zvyšuje.

Modrá šance pro Českou republiku. Resortní koncepce ODS

Nový růst. Modrá šance pro podnikání (výňatek)

Martin Říman, poslanec Parlamentu ČR, stínový ministr průmyslu a obchodu ODS

Zahraniční investice

Zahraniční investice jsou pro kapitálově a technologicky nevybavenou, posttransformační ekonomiku životně nezbytným prvkem, urychlujícím modernizaci země a významným faktorem hospodářského růstu. Úkolem vlády je vytvářet pro investory příznivé podmínky, ovšem plošně, nikoliv selektivně. ODS se nedomnívá, že úkolem vlády je určovat, o které investory má ČR zájem, a těm pak vytvářet nadstandardní prostředí.

Za příznivé prostředí považujeme transparentní a vymahatelné právo – zejména ochranu vlastnických práv, nízkou míru hospodářské regulace, nízkou míru zdanění a pružný trh pracovních sil. Všechny tyto podmínky jsou v současné době aktivitami vlády problematizovány. Vláda se snaží tento handicap eliminovat selektivním přístupem k určité skupině investorů známým jako tzv. systém investičních pobídek. Tento

přístup považujeme za nesmírně nezdravý, nezvratným způsobem pokřivující tržní prostředí, poškozující zbývající nepriilegované podnikatelské skupiny – zejména tuzemské.

ODS je přesvědčena, že je nezbytné tento dnes již prokazatelně nefunkční model opustit a nahradit jej investičními pobídkami pro všechny. To znamená, že nedaňové pobídky budou uplatňovány pro všechny investory, protože je zřejmé, že co je dobré pro některé, je dobré pro všechny. Ty pobídky, které nelze uplatnit plošně, budou zrušeny. Daňové zvýhodnění bude realizováno plošně, a to daňovou reformou navrhovanou ODS. Tím bude rovněž odstraněna faktická diskriminace českého kapitálu a českých podnikatelů, kteří jen ve výjimečných případech mají šanci splnit stávající podmínky pro přiznání pobídek.

Box 5 přináší příklady argumentace ekonomů názorově blízkých ODS v prospěch pobídkových sy-

stémů v České republice udržovaných současnou vládní koalicí.

Box č. 5 » Důsledkem investičních pobídek jsou nerovné podmínky na trhu

Proč zrušit investiční pobídky (zkráceno)

Petr Mach, výkonný ředitel Centra pro ekonomiku a politiku, Newsletter Centra pro ekonomiku a politiku, duben 2004

Od roku 1998 dostalo 164 převážně zahraničních firem „investiční pobídky“ ve formě dotací a odpuštěných daní v hodnotě přes sto miliard korun. Vládní institucí, která udílení pobídek zajišťuje, je agentura CzechInvest. V tomto textu budu argumentovat, že udílení pobídek představuje ve své podstatě centrální plánování, které je pro ekonomiku škodlivé, že by investiční pobídky (a celá agentura CzechInvest) měly být zrušeny a že by místo investičních pobídek pro vybrané investory měla být zavedena nízká rovná daň pro všechny...

Kdo má rozhodovat o tom, který investor, kolik peněz a do jaké výroby má investovat?

V tržní ekonomice je na podnikatelích, do čeho své peníze investují. Rozhodují se na základě kritéria zisku, který ze své investice očekávají, a to na trhu, kde mají všichni stejné podmínky.

Ve státě kontrolovaném hospodářství do rozhodování o investicích vstupuje stát. Rozhoduje se pak na základě jiných kritérií než očekávaného zisku. Pomocí dotací a selektivních daňových úlev jsou investice směřovány tam, kde to stát uzná za vhodné, a to na úkor investic, které by byly prováděny na základě kritéria zisku.

Tento model u nás existoval do roku 1989, kdy o umístění investic rozhodoval centrální plánovací úřad. Od roku 1998 stát opět systematicky rozhoduje o investicích skrze státní instituci na plánování investic – agenturu CzechInvest. Podle jakých kritérií rozhoduje o investicích stát? Jak uvádí generální ředitel CzechInvestu, „výše pobídky se určuje na základě struktury a počtu pracovních míst ve vztahu k nezaměstnanosti v regionu, předpokládané přidané hodnotě, vlivu na obchodní bilanci ČR“...

Je snad každému jasné, že podnikatel, který by místo na zisk hleděl na velikost přidané hodnoty nebo na vliv své investice na obchodní bilanci, by nutně zkrachoval. Zisk, vypovídá o tom, zda investice generuje něco, co spotřebitelé chtějí. Přidaná hodnota ani saldo obchodní bilance o tomto nevyovídá. Nutným důsledkem pobídkové varianty centrálního plánování tedy je, že výsledné investice jsou méně efektivní než investice, které by jinak dostaly prostor...

Filozofie existence CzechInvestu – stejně jako jakékoliv jiné formy centrálního plánování – vychází z předpokladu, že státní úřad vybere investici lépe než trh. Ovšem i kdyby se centrální úřad rozhodl preferovat investice na základě kritéria zisku, místo absurdní „přidané hodnoty“ či „vlivu na obchod-

ní bilanci“, stěží bychom mohli očekávat, že úřad posoudí investici lépe než sami podnikatelé.

Kritik centrálního plánování Friedrich August Hayek, který dostal Nobelovu cenu za přínos v ekonomii informací, dokázal, že znalosti nutné k efektivním investicím jsou na trhu rozptýleny, a centrální úřad – byť složený ze sebelepších úředníků – nemůže všechny relevantní informace shromáždit ani zpracovat.

Tyto informace dostávají podnikatelé ve formě cenových signálů. V tržní ekonomice, jakmile v nějakém oboru zdraží vstupy nebo když spotřebitelé začnou preferovat jiné efektivnější a levnější výrobky, musí podnikatel, který se nedokáže přizpůsobit, odejít z trhu. Pokud ale má výhodu dotace nebo daňové úlevy, zůstává na trhu, produkuje neefektivní zboží a zabírá na trhu místo, dokud může pobídky čerpat...

Pobídky ve formě dotací a daňových úlev nejsou hodnotou spadlou z nebe, ale jsou hrazeny ostatními daňovými poplatníky – těmi, kteří nedostávají od státu investiční pobídku. Oni nesou dodatečný náklad pobídek. To, co je pro jedny pobídkou (incentive), je pro druhé odražením (disincentive).

Desítky miliard daňových úlev a dotací pro vybrané investory... platí všichni ostatní, kdo pobídky nedostávají. Investiční pobídky nabízené státem nejsou zdroje navíc, ale zdroje přemístěné. Stát takto přemísťuje zdroje a dusí ty podnikatele, kteří se prosadili i bez investičních pobídek, kteří jsou tedy ceteris paribus nutně efektivnější. Nutným důsledkem centrálního plánování tohoto typu je tedy nižší hospodářský růst.

Poukazování na vytvořená pracovní místa je proto nutně falešnou statistikou CzechInvestu. Investiční pobídka může pouze zvýšit zaměstnanost a růst v jednom místě na úkor jiného místa. Celkově ale pobídky hospodářský růst snižují a potažmo nezaměstnanost zvyšují.

Údaje o vytvořených pracovních místech prezentované vládní agenturou hovoří pouze o tom, kolik pracovních míst pobídky vytvořily a nehovoří o tom, kolik pracovních míst kvůli zatížení ostatních daňových poplatníků zaniklo. Je celkem přirozené, že firma s pobídkou pouze přetahuje pracovní místa od firem, které pobídku nemají. Politická atraktivnost pobídek plyne z toho, že koncentrovaný pozitivní efekt na jednom místě je více vidět než rozložený negativní efekt na zbytku území...

Než platit stamiliony na úředníky a desítky miliard na úlevy a dotace, bylo by rozumnější zavést patnáctiprocentní rovnou daň, kterou by platili všichni...

Bohužel, břemeno investičních pobídek ponese i příští vlády, protože CzechInvest sjednává výhody vybraným inves-

torům na dlouho dopředu. Pro daňové poplatníky i pro hospodářský růst je tedy žádoucí, aby byl systém pobídek zastaven co nejdříve.

Zóny veřejného blaha (zkráceno)

Robert Kotzian, místopředseda Mladých konzervativců v Brně, pedagog na Vysokém učení technickém v Brně, Laissez-Faire, prosinec 2002

Najdeme je snad v každém městě a kraji. Politici na všech úrovních do nich zakládají své vize hospodářského rozvoje. Říkáme jim průmyslové zóny nebo také rozvojová území.

Ve vlastnických vztazích k větším volným územím často panuje zmatek a navíc chybí inženýrské sítě. Kdokoliv se bude zajímat o realizaci podnikatelského záměru vyžadujícího nějakou stavbu na zelené louce, dá jistě za rozumných podmínek přednost území s jedním vlastníkem ochotným k jednání a zavedené inženýrské sítě budou bezpochyby také plus. Právě plochy s takto ujasněnými vlastnickými vztahy a zavedenými inženýrskými sítěmi jsou ony průmyslové zóny...

Protože dnes často převládá názor, že politika je vlastně správa hospodářství a společnosti města, kraje či státu, usuzují mnozí politikové, že je právě jejich úkolem vytvářet průmyslové zóny. Sledují tím tvorbu pracovních míst, čím více, tím lépe. Argumentují oživením místního hospodářství, multiplikačním efektem na rozvoj subdodavatelské sítě. Sociální inženýři tvoří „štěstí“ lidu a regionu. Z motivů vedoucích k takové politice zcela zmizel člověk-jednotlivec. Samotný chod hospodářství, samotný proces rozvoje jsou cílem. Člověk se potácí kdesi uvnitř jako pouhá položka při statistických výpočtech. Důležité jsou pouze souhrnné ukazatele pohybujiící se správným směrem. Toto chybné konstruktivistické pohlížení na politiku je dnes bohužel až příliš častým jevem. Nutkání vytvářet svými rozhodnutími nová pracovní místa, jakkoliv je jejich novost iluzorní, mnozí politikové prostě nedokáží odolat.

Často však samotná tvorba průmyslových zón, samozřejmě z veřejných prostředků, nestačí. Je třeba možné investory ještě pobízet. A ne lečjaké investory. V kurzu jsou vyspělé technologie, a tak jsou žádány pouze firmy, které podnikají v takových oborech. Který stát či region by nechtěl mít takové svoje malé Silicon Valley? A tak si levice vymyslela a uzákonila systém investičních pobídek. Patří mezi ně daňové úlevy, pozemek pronajatý za symbolickou cenu, dotace na každé vy-

tvořené pracovní místo a další formy zvýhodnění. Jedni podnikatelé platí daně a druhí je pak dostanou jako dotaci na pracovní místo nebo je prostě neplatí. Jste například výrobce obuvi nebo logistická firma? Potom nepodnikáte v oboru moderních technologií, a proto jste nežádoucí, budete vyhnáni z ráje průmyslových zón do pekla běžného ekonomického prostředí a z vašich daní budou přidělovány investiční pobídky tak, jak se moudrým hlavám v rozvojových agenturách zamane...

Průmyslové zóny jako takové jsou v zásadě dobrým nápadem. Je podstatné si ale uvědomit, že jejich vytváření, tj. výkupy a scelování pozemků a budování inženýrských sítí nejsou ničím jiným než podnikáním. Rychlou odpovědí na námitku, že stát, město nebo kraj nemají podnikat, neboť tvorba zisku není jejich věcí, bývá šalamounská otázka, kdo by to (vytváření průmyslových zón) ale jinak dělal? Odpověď je velmi prostá: soukromé firmy. Že mnozí investoři si raději pronajmou či koupí pozemek na ploše s přivedenými inženýrskými sítěmi a jasnými vlastnickými vztahy, je jasné. Ale neexistuje jediný důvod se domnívat, že výkupy a scelování pozemků, zavádění inženýrských sítí a následný pronájem či prodej plochy na takových územích nemohou být předmětem soukromého podnikání. V zásadě stejnou myšlenkou jsou tzv. administrativní nebo kancelářské budovy, ve kterých si menší firmy pronajímají prostory a platí služby. Snad nikoho ani nenapadne, že by stát nebo samospráva měly takové budovy stavět a provozovat. Zcela samozřejmě jsou považovány za věc soukromého podnikání. Proč tedy uvažovat jinak u průmyslových zón? Důvod neexistuje a dokladem toho je mnoho soukromých průmyslových zón a firem zabývajících se jejich budováním... Měli bychom přestat na průmyslové zóny hledět jako na cosi vyjimečného, co spasí místní ekonomiku. Je to normální podnikání jako každé jiné, jenže v soukromé variantě se musí obejít bez publicity a nadšených projevů politiků...

Pramen: Mach, P.: Proč zrušit investiční pobídky, Newsletter Centra pro ekonomiku a politiku, duben 2004; Kotzian, R.: Zóny veřejného blaha, Laissez-Faire, prosinec 2002.

Z výše uvedené argumentace odpůrců současné podoby pobídkových systémů je patrné, že jejich kritika se soustřeďuje zejména na existenci investičních pobí-

bídek a průmyslových zón, méně se již zaměřují na jiné typy pobídkových systémů. V obecné rovině kritizují zejména selektivní působení investičních pobí-

- dek a vládní podporu rozvoje průmyslových zón, což podle jejich názoru vytváří nerovné podmínky pro různé typy firem a investorů na trhu a narušuje konkurenční prostředí.

Údaje uvedené v *boxech 1, 2 a 3* jim do značné míry dávají za pravdu. Vyplyvá z nich totiž, že nejhůře dosažitelné jsou pro firmy kvůli přísně nastaveným podmínkám investiční pobídky, jejichž příjemci jsou proto nejčastěji nadnárodní firmy. Současnou podobu pobídkových systémů je proto možné vnímat jako vychýlení podpory podnikání ve prospěch velkých zahraničních firem.

Odpůrci současné podoby pobídkových systémů však pobídky jako takové nezavrhují. Jak můžeme zjistit v *boxech 4 a 5*, volají pouze po stejně nastavených pobídkách pro všechny firmy, například po rovné 15% dani z příjmů právnických i fyzických osob, jak navrhuje opoziční ODS ve své daňové reformě.

V názorech relevantních českých politických stran tak můžeme vysledovat shodu na tom, že nějaká forma pobídkových systémů pro firmy a investory by měla existovat, rozdílné představy se potom týkají konkrétní podoby těchto pobídkových systémů – buď stejné pobídky pro všechny, anebo různé definované a různě dostupné pobídkové systémy pro různé typy firem a investorů. Měli bychom si proto položit otázku, jestli má stát prostřednictvím pobídkových systémů ovlivňovat podnikatelská rozhodnutí firem, jestli státu existence pobídkových systémů přináší více výhod, anebo rizik.

2. Přínosy a náklady systému investičních pobídek

Abychom mohli odpovědět na otázku, jestli pobídkové systémy přinášejí státu více výhod, anebo rizik, musíme vedle sebe položit přínosy a náklady, které z existence pobídkových systémů vyplývají. Zaměříme se na posuzování přínosů a nákladů pobídkového systému, na který se soustřeďuje největší pozornost kritiků, a sice systému investičních pobídek.

Je zřejmé, že systém investičních pobídek byl zaveden s očekáváním řady pozitivních účinků na ekonomiku. Rovněž lze předpokládat, že vládní koalice ČSSD, KDU-ČSL a US-DEU, která tento systém prosa-

dila, bude akcentovat jeho kladné efekty, a naopak opoziční ODS, která ho odmítá, pak bude zdůrazňovat jeho záporné stránky.

Jako příklad kladného hodnocení současného systému investičních pobídek můžeme uvést závěry dvou zpráv Ministerstva průmyslu a obchodu ČR s názvem *Vyhodnocení systému investičních pobídek*, z nichž jedna byla vydána v červnu 2004 a druhá v květnu 2005.

Hlavní závěry zprávy z června 2004 jsou následující:

- Investoři ze 174 schválených projektů podpořených pobídkami (stav k 3. květnu 2004) by měli do roku 2009 proinvestovat přes 6,2 mld. USD a vytvořit přes 53 000 nových pracovních míst.
- Investoři podpoření pobídkami investovali do 12 ze 14 oborů OKEČ, takže struktura podporovaných oborů je velmi bohatá.
- Přes 35 % projektů podpořených pobídkami připadá na dva obory OKEČ – na výrobu elektrických a optických přístrojů a na výrobu dopravních prostředků. V těchto dvou oborech by mělo dojít k vytvoření více než 32 000 nových pracovních míst, tedy přes 60 % z celkového počtu nových pracovních míst vázaných na projekty, které byly podpořeny pobídkami.
- Investiční pobídky využili investoři z 18 zemí včetně České republiky. Nejvíce pobídky využili investoři z Německa, Japonska a Nizozemska, jejichž projekty vytvoří přes 36 000 nových pracovních míst, tedy více než dvě třetiny z celkového počtu nových pracovních míst vázaných na projekty, které byly podpořeny pobídkami.
- Bylo podpořeno 25 projektů investorů z České republiky, které by měly přinést 3 069 nových pracovních míst.
- Pobídky mají značně pozitivní vliv na trh práce v České republice – snížení nezaměstnanosti, růst produktivity práce, oživení a zkvalitnění trhu práce.
- Nejvíce projektů podpořených pobídkami směřuje do Ústeckého a Středočeského kraje.
- Nejvíce nových pracovních míst vázaných přímo na podporované projekty by mělo být vytvořeno ve Středočeském, Ústeckém a Olomouckém kraji

(v každém z nich přes 6 000 nových pracovních míst).

- U téměř poloviny podporovaných projektů dosahuje předpokládaná investice výše 10-25 mil. USD, u 26 projektů je zvažovaná investice nižší než 10 mil. USD a u osmi projektů by měla investice činit přes 100 mil. USD.
- Přes 55 % podpořených firem předpokládá investovat více než 60 % investičních prostředků na nákup strojního zařízení.
- Převažuje dovoz strojního zařízení, 83 podpořených firem doveze 100 % strojního zařízení, 118 firem předpokládá dovoz více než 90 % strojního zařízení.
- Přes 30 % podpořených firem bude vyvážet veškerou produkci, přes 61 % firem bude vyvážet více než 90 % produkce, přes 84 % firem bude vyvážet více než polovinu produkce. Deset podpořených firem nepředpokládá vývoz své produkce.
- Lze očekávat příznivé působení investičních pobídek na platební bilanci České republiky prostřednictvím pozitivního vlivu přílivu přímých zahraničních investic, který pobídky vyvolávají, na finanční účet platební bilance.
- Důležitým pozitivním efektem investičních pobídek je růst průmyslové a stavební výroby, který se příznivě odráží rovněž v růstu hrubého domácího produktu.

Pro porovnání uvedeme také hlavní závěry zprávy Ministerstva průmyslu a obchodu ČR z května 2005:

- Investoři ze 186 schválených projektů podpořených pobídkami (stav k 30. srpnu 2004) by měli do roku 2009 proinvestovat přes 7,2 mld. USD a vytvořit přes 56 000 nových pracovních míst.
- Investoři podpoření pobídkami investovali do 12 ze 14 oborů OKEČ, takže struktura podporovaných oborů je velmi bohatá.
- Přes 35 % projektů podpořených pobídkami připadá na dva obory OKEČ – na výrobu elektrických a optických přístrojů a na výrobu dopravních prostředků. V těchto dvou oborech by mělo dojít k vytvoření více než 34 000 nových pracovních míst, tedy přes 60 % z celkového počtu nových pracovních míst vázaných na projekty, které byly podpořeny pobídkami.
- Investiční pobídky využili investoři z 18 zemí včetně České republiky. Nejvíce pobídky využili investoři z Německa, Japonska a Nizozemska, jejichž projekty vytvoří přes 37 000 nových pracovních míst, tedy více než dvě třetiny z celkového počtu nových pracovních míst vázaných na projekty, které byly podpořeny pobídkami.
- Bylo podpořeno 29 projektů investorů z České republiky, které by měly přinést 3 783 nových pracovních míst.
- Pobídky mají značně pozitivní vliv na trh práce v České republice – snížení nezaměstnanosti, růst produktivity práce, oživení a zkvalitnění trhu práce.
- Nejvíce projektů podpořených pobídkami směřuje do Ústeckého a Středočeského kraje.
- Nejvíce nových pracovních míst vázaných přímo na podporované projekty by mělo být vytvořeno ve Středočeském, Ústeckém a Olomouckém kraji (v každém z nich přes 6 000 nových pracovních míst).
- U téměř poloviny podporovaných projektů dosahuje předpokládaná investice výše 10-25 mil. USD, u 26 projektů je zvažovaná investice nižší než 10 mil. USD a u deseti projektů by měla investice činit přes 100 mil. USD.
- Přes 55 % podpořených firem předpokládá investovat více než 60 % investičních prostředků na nákup strojního zařízení.
- Převažuje dovoz strojního zařízení, 91 podpořených firem doveze 100 % strojního zařízení, 127 firem předpokládá dovoz více než 90 % strojního zařízení.
- Přes 30 % podpořených firem bude vyvážet veškerou produkci, přes 61 % firem bude vyvážet více než 90 % produkce, přes 84 % firem bude vyvážet více než polovinu produkce. Deset podpořených firem nepředpokládá vývoz své produkce.
- Investice firem podpořených investičními pobídkami mají prokazatelně pozitivní vliv na růst HDP, platební bilanci a tvorbu nových pracovních míst. V roce 2005 by se měly firmy podpoře-

- né investičními pobídkami podílet více než 3 % na HDP České republiky a téměř 15 % na přidané hodnotě zpracovatelského průmyslu ČR.
- Důležitým pozitivním efektem investičních pobídek je růst průmyslové a stavební výroby, který se příznivě odráží rovněž v růstu hrubého domácího produktu.

Jako příklad negativního hodnocení současných pobídkových systémů můžeme zopakovat některé argumenty odpůrců dnes existujících pobídek uvedené v *boxech 4 a 5*:

- Pobídky ve formě dotací a daňových úlev nejsou hodnotou spadlou z nebe, ale jsou hrazeny ostatními daňovými poplatníky – těmi, kteří nedostávají od státu investiční pobídku. Oni nesou dodatečný náklad pobídek. To, co je pro jedny pobídkou (incentive), je pro druhé odražením (disincentive).
- Filozofie existence CzechInvestu vychází z předpokladu, že státní úřad vybere investici lépe než trh. Ovšem i kdyby se centrální úřad rozhodl preferovat investice na základě kritéria zisku, místo absurdní „přidané hodnoty“ či „vlivu na obchodní bilanci“, stěží bychom mohli očekávat, že úřad posoudí investici lépe než sami podnikatelé.
- V tržní ekonomice, jakmile v nějakém oboru zdraží vstupy nebo když spotřebitelé začnou preferovat jiné efektivnější a levnější výrobky, musí podnikatel, který se nedokáže přizpůsobit, odejít z trhu. Pokud ale má výhodu dotace nebo daňové úlevy, zůstává na trhu, produkuje neefektivní zboží a zabírá na trhu místo, dokud může pobídky čerpat.
- Údaje o vytvořených pracovních místech prezentované vládou agenturou CzechInvest hovoří pouze o tom, kolik pracovních míst pobídky vytvořily a nehovoří o tom, kolik pracovních míst kvůli zatížení ostatních daňových poplatníků zaniklo. Je celkem přirozené, že firma s pobídkou pouze přetahuje pracovní místa od firem, které pobídku nemají. Politická atraktivnost pobídek plyne z toho, že koncentrovaný pozitivní efekt na jednom místě je více vidět než rozložený negativní efekt na zbytku území.
- Desítky miliard daňových úlev a dotací pro vybrané investory platí všichni ostatní, kdo pobídky nedostávají. Investiční pobídky nabízené státem nejsou zdroje navíc, ale zdroje přemístěné. Stát takto přemisťuje zdroje a dusí ty podnikatele, kteří se prosadili i bez investičních pobídek, kteří jsou tedy *ceteris paribus* nutně efektivnější. Nutným důsledkem centrálního plánování tohoto typu je tedy nižší hospodářský růst.

Na které straně – zastánců, či odpůrců současné podoby pobídkových systémů – je větší díl pravdy? Při pokusu o zodpovězení této otázky se nejprve podíváme na vývoj vybraných makroekonomických ukazatelů České republiky od roku 1998 do současnosti, tedy v období, kdy jsou v České republice poskytovány selektivní investiční pobídky (viz *tabulka 1*).

Z údajů uvedených v *tabulce 1* je patrné, že na počátku období poskytování selektivních investičních pobídek (1998-1999) vykazoval reálný HDP, průmyslová produkce i stavební výroby velmi slabou dynamiku růstu, anebo dokonce pokles. V dalším období poskytování selektivních investičních pobídek (od roku 2000) pak docházelo ke zrychlování tempa růstu reálného HDP, průmyslové produkce i stavební výroby, respektive k udržování relativně vysokých temp růstu uvedených makroekonomických veličin. Na základě těchto údajů můžeme konstatovat, že existence systému selektivních investičních pobídek v ekonomice není v rozporu s dynamickým ekonomickým růstem, osmileté fungování selektivních investičních pobídek v České republice nebylo spojeno s oslabením růstových temp reálného HDP a průmyslové a stavební výroby, naopak v České republice došlo v průběhu období, kdy jsou selektivní investiční pobídky poskytovány, ke zrychlení růstu uvedených makroekonomických veličin. V případě vlivu současného systému investičních pobídek na růst reálného HDP a průmyslové a stavební výroby tedy bude zřejmě více pravdy na straně zastánců tohoto pobídkového systému.

Méně optimisticky se již na základě údajů v *tabulce 1* jeví vývoj míry nezaměstnanosti ve sledovaném období poskytování selektivních investičních pobídek. Na počátku období existence selektivních

investičních pobídek (1998–1999) došlo k nárůstu míry nezaměstnanosti v České republice, v následujícím období (od roku 2000) pak míra nezaměstnanosti stagnovala kolem 8% úrovně (údaje o nezaměstnanosti podle definice Eurostatu). Ve sledovaném období tedy existence systému selektivních investičních pobídek nebyla sama o sobě impulsem ke značnému poklesu míry nezaměstnanosti. V tomto případě tudíž může být více pravdy na straně odpůrců systému selektivních investičních pobídek, kteří upozorňují na to, že tento pobídkový systém sice vede k vytváření nových pracovních míst u podporovaných subjektů, avšak zároveň způsobuje zánik pracovních míst u konkurenčních subjektů, které pobídky nedostanou a tímto způsobem nesou náklady systému selektivních investičních pobídek.

Nakonec úsudek, že selektivní investiční pobídky nemusí výrazně přispět k poklesu míry nezaměstnanosti, podporují i data o uvažovaných nových pracovních místech vytvořených příjemci pobídek, která jsou uvedena ve výše uvedených dvou zprávách Mi-

nisterstva průmyslu a obchodu ČR s názvem *Vyhodnocení systému investičních pobídek z června 2004 a května 2005*. Jestliže počet nově vytvořených pracovních míst přímo příjemci pobídek se má do roku 2009 pohybovat v rozsahu menším než 100 000 (počítáme s tím, že ve zprávách uvedených 53 000, respektive 56 000 nových pracovních míst se s dalšími novými podporovanými projekty postupně zvyšuje) a jestliže u firem spolupracujících s příjemci pobídek by sekundárně vznikl stejný počet pracovních míst (rovněž méně než 100 000), pak můžeme přímý i nepřímý vliv systému selektivních investičních pobídek na tvorbu nových pracovních míst vyjádřit číslem zhruba 150 000 nových pracovních míst do roku 2009, tj. přibližně 3 % celkového počtu pracovních sil v ČR (celkový počet pracovních sil v České republice činil ve druhém čtvrtletí 2005 podle údajů Českého statistického úřadu 5 152 800 osob). V ideálním případě, kdyby nezanikala žádná pracovní místa, by systém selektivních investičních pobídek vedl k poklesu míry nezaměstnanosti v ČR o tři procentní

Tabulka č. 1 » Vývoj vybraných makroekonomických ukazatelů České republiky v letech 1998–2005

Ukazatel	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Růst reálného HDP, %	-1,1	1,2	3,9	2,6	1,5	3,2	4,7	6,0
Růst průmyslové produkce, %	1,9	-3,1	1,5	10,6	4,8	5,8	9,5	5,7
Růst stavební výroby, %	-7,0	-6,5	5,3	9,6	2,5	8,9	9,7	4,2
Míra nezaměstnanosti, podle definice Eurostatu, %	6,4	8,6	8,7	8,0	7,3	7,8	8,3	7,9
Růst vývozu, %	17,6	8,9	23,4	13,2	-1,2	9,3	25,0	8,9
Růst dovozu, %	6,2	6,1	27,4	11,6	-4,4	8,7	20,5	4,9
Bilance zahraničního obchodu, % HDP	-4,3	-3,2	-5,6	-5,0	-3,0	-2,7	-0,8	1,4
Bilance výnosů, % HDP	-1,8	-2,3	-2,5	-3,6	-4,8	-4,7	-5,0	-4,9
Bilance běžného účtu, % HDP	-2,1	-2,5	-4,9	-5,4	-5,6	-6,3	-5,2	-2,1
Bilance přímých investic, % HDP	5,9	10,6	8,9	9,0	11,2	2,1	3,6	8,3
Bilance finančního účtu, % HDP	4,8	5,2	6,9	7,5	14,4	6,1	6,5	4,7

Pramen: Český statistický úřad (<http://www.czso.cz>); Česká národní banka (<http://www.cnb.cz>); Eurostat (<http://epp.eurostat.cec.eu.int>).

body do roku 2009, tj. ze současných zhruba 8 % na 5 %. Avšak ideální ekonomika neexistuje a pracovní místa rovněž zanikají. Proto bude mít současný systém investičních pobídek na míru nezaměstnanosti podstatně menší vliv než výše uvedený pokles o tři procentní body, může ji pomoci snížit například o jeden procentní bod (ze současných 8 % na 7 %), což však nelze považovat za výrazný pokles.

Pouze omezený vliv systému investičních pobídek na pokles míry nezaměstnanosti může indikovat i jiné porovnání údajů z výše uvedených dvou zpráv Ministerstva průmyslu a obchodu ČR. Zpráva z června 2004 předpokládá, že 174 schválených projektů

mi pobídkami, tudíž nemusí být spojen se stejně rychlým tempem vytváření nových pracovních míst pobízenými zahraničními investory. To omezuje pozitivní účinky systému investičních pobídek na snižování míry nezaměstnanosti.

Údaje v *tabulce 1* ukazují, že diskutabilní je rovněž vývoj platební bilance v období poskytování selektivních investičních pobídek. Některé položky platební bilance se v době existence selektivních investičních pobídek vyvíjejí pozitivně, u jiných je však vývoj méně příznivý. Za pozitivní můžeme považovat skutečnost, že po většinu sledovaného období vykazoval vývoz ČR vyšší tempo růstu než dovoz

Současné selektivní pobídkové systémy v České republice nemají na českou ekonomiku ani jednoznačně pozitivní, ani jednoznačně negativní účinky. Existence současných pobídkových systémů není v rozporu s poměrně rychlým tempem růstu reálného HDP, průmyslové produkce nebo stavební výroby, může přispívat ke zlepšení bilance zahraničního obchodu nebo částečně vylepšit saldo finančního účtu platební bilance. Zároveň však od současných pobídkových systémů v České republice nelze s velkou pravděpodobností očekávat účinky ve směru výrazného snižování míry nezaměstnanosti. Tyto pobídkové systémy mohou mít rovněž negativní vliv na bilanci výnosů v rámci běžného účtu platební bilance.

podpořených pobídkami povede do roku 2009 k investicím přes 6,2 mld. USD a vytvoření více než 53 000 nových pracovních míst. Ve zprávě z května 2005 se pak uvádí, že 186 schválených projektů podpořených pobídkami by mělo do roku 2009 vést k investicím přes 7,2 mld. USD a vytvoření více než 56 000 nových pracovních míst. Z toho plyne, že podle zprávy z května 2005 v porovnání se zprávou z června 2004 sice došlo k nárůstu předpokládaných investic do roku 2009 o 16 %, avšak počet předpokládaných nově vytvořených pracovních míst do roku 2009 se zvýšil pouze o necelých 6 %. Předpokládaná nová pracovní místa tedy v tomto případě přibývají pomalejším tempem než předpokládaný objem investic. Rychlý růst přílivu přímých zahraničních investic do České republiky, který je vyvolán investiční-

a v důsledku toho došlo k zásadnímu zlepšení bilance našeho zahraničního obchodu z vysokých deficitů na počátku sledovaného období až do přebytku v roce 2005.

Příznivě se v době existence selektivních investičních pobídek vyvíjí rovněž finanční účet platební bilance ČR, který je trvale v přebytku, zejména díky přílivu přímých zahraničních investic do ČR, který udržuje kladnou bilanci přímých investic. Část přílivu přímých zahraničních investic je přitom stimulována právě systémem selektivních investičních pobídek. Je tu však jedno velké ale. V letech 2003–2004 byl přebytek bilance přímých investic výrazně nižší než ve zbytku sledovaného období. Přitom v letech 2003–2004 se neuskutečnily žádné velké privatizace v ČR do rukou zahraničních vlastníků. Můžeme pro-

to vyjádřit obavu, že vysoké přebytky bilance přímých investic jsou dány z větší části realizovanými privatizacemi a pouze z menší části přílivem přímých zahraničních investic po vlivem selektivních investičních pobídek. Skutečný vliv investičních pobídek na přebytek finančního účtu platební bilance je proto mnohem menší, než jak se může povrchně jevit ze souhrnných údajů platební bilance, které jsou významně ovlivněny velkými privatizacemi do rukou zahraničních investorů.

Negativně se ve sledovaném období vyvíjela bilance výnosů, u níž byla patrná tendence k nárůstu deficitu. Deficit bilance výnosů je způsoben zejména převody zisků či podílů na zisku (dividend) do zahraničí. Tyto převody uskutečňují zahraniční vlastníci firem působících na území České republiky. Zhoršování bilance výnosů tak jde zčásti na vrub privatizací do rukou zahraničních investorů, zčásti na vrub přílivu přímých zahraničních investic do ČR, který byl vyvolán existencí selektivních investičních pobídek. Lze tedy konstatovat, že poskytování selektivních investičních pobídek může přispívat ke zhoršování bilance výnosů. Problém je navíc v tom, že tempo zhoršení bilance výnosů v České republice ve sledovaném období bylo tak rychlé, že převážilo pozitivní vliv zlepšování bilance zahraničního obchodu, a proto běžný účet platební bilance byl po celé sledované období deficitní. V roce 2005 sice došlo k poklesu deficitu běžného účtu na 2,1 % HDP, avšak zatím není možné posoudit, jestli se jedná o dočasný výkyv, nebo trend, protože v předcházejícím pětiletém období se deficit běžného účtu platební bilance pohyboval na úrovni zhruba 5–6 % HDP.

Výše provedené srovnání můžeme shrnout v tom smyslu, že současné selektivní pobídkové systémy v České republice nemají na českou ekonomiku ani jednoznačně pozitivní, ani jednoznačně negativní účinky. Existence současných pobídkových systémů není v rozporu s poměrně rychlým tempem růstu reálného HDP, průmyslové produkce nebo stavební výroby, může přispívat ke zlepšení bilance zahraničního obchodu nebo částečně vylepšit saldo finančního účtu platební bilance. Zároveň však od současných pobídkových systémů v České republice nelze s vel-

kou pravděpodobností očekávat účinky ve směru výrazného snižování míry nezaměstnanosti. Tyto pobídkové systémy mohou mít rovněž negativní vliv na bilanci výnosů v rámci běžného účtu platební bilance.

Jak by se mohl změnit vliv pobídkových systémů na makroekonomické veličiny v České republice, kdyby byl realizován v předcházejícím textu uvedený návrh ODS na zrušení selektivních pobídek a zavedení jednotného pobídkového systému pro všechny typy firem a investorů v podobě 15% rovné daně? Tento systém by narovnal postavení velkých nadnárodních firem působících v ČR a malých a středních podniků v rukou českých vlastníků – samozřejmě za předpokladu, že budou zrušeny všechny současné pobídkové systémy pro jakékoli typy firem včetně nejrůznějších selektivních daňových úlev a odpočtů od daňového základu. V takovém případě by bylo vyhověno námitce odpůrců současné podoby pobídkových systémů, že na pobídky doplácí subjekty, které pobídky nedostávají, a tudíž ekonomická aktivita a tvorba nových pracovních míst se přenáší na selektivně podporované subjekty. Z tohoto hlediska by nový jednotný pobídkový systém neměl přinést zásadní změnu současných makroekonomických trendů, pouze dojde ke změně rozložení jejich účinků a nositelů na mikroekonomické úrovni.

Nový jednotný pobídkový systém by neměl být spojen s výraznou změnou tempa růstu HDP, průmyslové produkce a stavební výroby. Jestliže by Česká republika například přišla o některé zahraniční investice kvůli zrušení systému selektivních investičních pobídek, mohl by být tento výpadek ve vytváření HDP a v průmyslové a stavební výrobě nahrazen činností firem v rukou českých vlastníků, které na investiční pobídky nedosáhly a byly v tomto selektivním pobídkovém systému znevýhodněny.

Podobně nelze v případě zavedení nového jednotného pobídkového systému očekávat výrazné změny v úrovni nezaměstnanosti. Výše jsme uvedli, že příspěvek selektivních investičních pobídek k tvorbě nových pracovních míst v České republice není tak výrazný, aby mohl vést k razantnímu poklesu míry nezaměstnanosti. S ohledem na tuto skutečnost by pak zrušení tohoto selektivního pobídkového systému zřejmě nezpůsobilo nárůst nezaměstnanos-

ti, protože určitý výpadek nových pracovních míst vytvářený selektivně podporovanými nadnárodními firmami by mohly nahradit podniky v rukou českých vlastníků. Avšak po zrušení selektivních investičních pobídek nelze počítat ani s výrazným poklesem nezaměstnanosti, zejména vzhledem ke stále nižší makroekonomické produktivitě práce v České republice v porovnání s vyspělejšími ekonomikami v EU, což vytváří tendence k redukci pracovních míst ve firmách a sektorech s nejnižší produktivitou práce.

Zřejmě nejvíce komplikovaný by byl vliv nového jednotného pobídkového systému na jednotlivé složky platební bilance. Protože zrušení selektivních investičních pobídek by vedlo k menší stimulaci přílivu přímých zahraničních investic, patrně by došlo ke zhoršení salda finančního účtu platební bilance. Rovněž by mohlo dojít k určitému zpomalení tempa růstu vývozu a ke zhoršení bilance zahraničního obchodu, protože za předstihem tempa růstu vývozu před dovozem a zlepšováním obchodní bilance v posledních několika letech stojí především činnost firem pod kontrolou zahraničních vlastníků, které mají v zahraničí své zavedené trhy a mohou tak snadněji vyvážet své výrobky vyrobené na území ČR než podniky v českých rukou, které tak rozsáhlé mezinárodní kontakty nemají. Na druhé straně by menší příliv přímých zahraničních investic do ČR mohl způsobit, že se zmenší objem zisků převáděných do zahraničí firmami pod kontrolou zahraničních vlastníků, a tak by mohlo dojít ke zlepšení bilance výnosů v rámci běžného účtu platební bilance. Nový jednotný pobídkový systém by tak na různé složky platební bilance mohl mít protichůdné účinky, výsledný účinek na celkovou platební bilanci by však mohl být neutrální, to znamená, že by výrazně nezměnil její celkové saldo.

Ještě je na místě dodat, že i když je jednotný pobídkový systém ve formě 15% rovné daně prezentován jako snaha o rovné podmínky pro všechny typy firem a investorů, ve skutečnosti může být zamýšlen i jako podpora velkých nadnárodních firem. Je to dáno právě nastavením úrovně rovné daňové sazby ve výši 15 %. To by způsobilo, že Česká republika bude v rámci EU patřit, za jinak stejných podmínek, mezi země s nejnižšími daněmi z příjmů právnických osob. Tvůrci rovné daně se tak zapojili do daňové

konkurence mezi státy EU a my se můžeme domýšlet, proč tak učinili – zřejmě by tak nízká sazba daně z příjmů právnických osob měla stimulovat příliv přímých zahraničních investic do České republiky. Protože velké nadnárodní firmy jsou obecně silnější a schopnější obstát v konkurenci než malé a střední podniky v rukou českých vlastníků, znamenala by stimulace přílivu přímých zahraničních investic prostřednictvím 15% rovné daně větší podporu pro velké zahraniční firmy než pro malé a střední podniky v českých rukou. V takovém případě by se účinky nového jednotného pobídkového systému na makroekonomický vývoj v mnohem větší míře podobaly efektům současných selektivních pobídkových systémů, než jak jsme o tom uvažovali výše.

Můžeme shrnout, že současné selektivní pobídkové systémy mají na českou ekonomiku zčásti pozitivní a zčásti negativní účinky a že jejich případné zrušení a nahrazení jednotným pobídkovým systémem pro všechny typy firem a investorů zřejmě nepovede k zásadní změně makroekonomických trendů v České republice. Makroekonomický vývoj tak velmi malá a tak velmi otevřená ekonomiky, jakou je Česká republika, je totiž v první řadě ovlivňován zapojením takové ekonomiky do mezinárodního obchodu a mezinárodních toků investic, které je zásadně ovlivňováno rozhodováním velkých nadnárodních firem o svém působení v takové ekonomice. Nadnárodní firmy se přitom rozhodují na základě řady kritérií a pobídkové systémy, ať už v jakékoli podobě, jsou pouze jedním z nich.

V rámci pravidel hospodářské soutěže EU jsou selektivní pobídkové systémy vnímány jako veřejná podpora a jejich poskytování je proto omezeno – méně je omezeno v chudších státech a regionech, více je omezeno v ekonomicky vyspělejších zemích EU. Přitom vyspělejší země Evropské unie, které nemohou disponovat tak rozsáhlými selektivními pobídkovými systémy jako méně vyspělé ekonomiky EU, v řadě případů dosahují v porovnání s méně vyspělými státy Unie většího přílivu přímých zahraničních investic v poměru k HDP (viz *tabulka 2*). Výrazný účinek jednotného pobídkového systému v podobě 15% rovné daně na rozhodování nadnárodních firem lze zase zpochybnit skutečností, že v řadě přípa-

Tabulka č. 2 » Vybrané makroekonomické ukazatele zemí EU v roce 2003

Země	Příliv přímých zahraničních investic (% HDP)	HDP na obyvatele v paritě kupní síly (% EU-25 = 100 %)	Složená daňová kvóta (% HDP)
Belgie	10,6	116,9	48,1
Česká republika	2,9	68,4	36,2
Dánsko	1,2	122,5	49,8
Německo	1,1	109,1	41,7
Estonsko	9,8	48,7	33,4
Řecko	0,4	80,8	38,6
Španělsko	2,9	98,9	36,5
Francie	2,6	111,7	45,7
Irsko	17,1	135,7	31,2
Itálie	1,1	106,1	43,2
Kypr	7,7	81,6	34,3
Lotyšsko	3,0	40,6	29,1
Litva	1,2	45,5	28,7
Lucembursko	341,5	213,2	42,3
Maďarsko	2,9	60,3	39,2
Nizozemsko	3,6	125,9	39,3
Rakousko	2,9	121,5	44,8
Polsko	2,0	45,6	35,8
Portugalsko	4,2	77,8	38,1
Slovinsko	0,8	77,1	40,3
Slovensko	2,1	51,9	30,9
Finsko	2,0	113,2	45,1
Švédsko	-0,0	114,4	51,4
Velká Británie	1,1	118,6	37,1

Pramen: Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.eu.int>).

dů státy EU s vyšší složenou daňovou kvótou dosahují ve srovnání se zeměmi Unie s nižší složenou daňovou kvótou většího přílivu přímých zahraničních investic v poměru k HDP (viz *tabulka 2*, všechny údaje v tabulce jsou z důvodu srovnatelnosti z roku 2003, protože novější data pro složenou daňovou kvótu nejsou k dispozici). Z toho plyne, že pro nadnárodní firmy jsou pobídkové systémy, ať už selektivní, nebo jednotné, doplňkovým, nikoli hlavním kritériem investičního rozhodování. Pobídkové systémy tudíž nemohou být tak podstatným faktorem rozvoje eko-

nomiky, jak se jejich tvůrci a propagátoři snaží někdy tvrdit.

3. Malé a méně vyspělé ekonomiky v nevýhodě

I když pobídkové systémy nejsou, jak bylo uvedeno výše, tím hlavním kritériem investičního rozhodování nadnárodních firem, hrají velkou roli v hospodářských politikách zejména středně a méně vyspělých ekonomik. Jsou tak odrazem nerovného poměru sil při vyjednávání mezi těmito středně nebo méně vy-

- spělými ekonomikami a nadnárodními firmami. Jestliže se totiž nadnárodní firmy při rozhodování o umístění svých investic řídí pobídkovými systémy až jako doplňkovým kritériem a jestliže jsou přesto schopny prostřednictvím těchto pobídkových systémů na středně a méně vyspělých ekonomikách získat nějaké dodatečné výhody, je zřejmé, kdo má v tomto vyjednávacím duelu větší sílu prosadit své představy a zájmy. Středně a méně vyspělé ekonomiky to nejsou.

Box 6 přináší příklady podpory dvou velkých investic v České republice a na Slovensku. Z jejich obsahu je zřejmé, že jmenovaní velcí zahraniční investoři si dokázali na vládách České republiky a Slovenska vymoci skutečně nadstandardní podmínky, na jejichž udělení nemají menší podniky nebo firmy v ru-

kou domácích vlastníků šanci. Podobné chování státu však vytváří nerovné podmínky na trhu pro různé podnikatelské subjekty, což narušuje hospodářskou soutěž, a zároveň vytváří nebezpečný příklad pro kteréhokoli dalšího velkého zahraničního investora, který do země přijde. I on se bude snažit zjistit meze, kam až může při vyjednávání s vládou o podpoře své investice zajít.

Příklady v boxu 6 přitom ilustrují ještě jednu skutečnost. Slovenská vláda je ochotna podporovat velké zahraniční investory ještě rozsáhleji než vláda česká. Slovenská ekonomika je přitom menší a méně vyspělá než ekonomika česká a má tedy ve vztahu k zahraničním investorům ještě menší vyjednávací sílu než Česká republika.

Box č. 6 » Zacházejí malé ekonomiky při podpoře zahraničních investic příliš daleko?

Stavbu TPCA provádí podle právní studie podjatost a střet zájmů (zkráceno)

<http://www.ihned.cz>, 29. listopadu 2004

Stavbu automobilky konsorcia Toyota-Peugeot-Citroën (TPCA) u Kolína, která je největší zahraniční investicí v České republice, provádí podle nevládní organizace Ekologický právní servis (EPS) podjatost a střet zájmů. Nebyly ani dostatečně posouzeny negativní dopady stavby na okolí, sdělil ČTK právník EPS Pavel Franc... Automobilka nařčení odmítá.

„V žádném případě nejde o snahu zmařit významnou zahraniční investici. Pouze vyzýváme Toyotu a PSA Peugeot Citroën k zodpovědnosti, ke které se nakonec samy zavázaly,“ dodal Franc.

Podle studie EPS si Toyota i PSA (Peugeot a Citroën) vy-mohly pro svoji investici v hodnotě 45 miliard korun u vlády a města Kolín závazky, z nichž některé jsou na „samé hranici uvěřitelnosti“. Například stát a město mají povinnost vy-las-tnit pozemky potřebné pro stavbu a naopak nesmí vydat územní rozhodnutí a stavební povolení za podmínek, které jsou pro TPCA nepřijatelné.

Právní analýza také kritizovala, že vedoucí stavebního úřadu zodpovědný za kvalitu a nezávisle vydané územní rozhodnutí a stavební povolení je v realizačním týmu stavby TPCA. „Uvedené závazky, které na sebe stát a město Kolín vzaly, přitom zakládají závažné pochybnosti o nestrannosti zodpovědných pracovníků, kteří vydávali shora uvedená povolení,“ tvrdí EPS.

Podle studie nebylo ani dostatečně zpracováno posouzení vlivů stavby na životní prostředí, zejména dopravního zatížení na okolí automobilky. Obyvatelé v jejím sousedství i u příjezdových cest budou vystaveni nadměrnému hlukovému zatížení.

TPCA požadavky zákona o integrované prevenci a omezo-vání znečištění splnila, řekl její mluvčí Matěj Matolín. „Integrované povolení k provozování zařízení pro kompletní výrobu vozů zohledňuje vliv celé výroby TPCA na životní prostředí,“ připomněl. Proces vedoucí k získání povolení podle něj trval přes dva roky, během nichž měl každý, včetně zájmových sdružení a organizací, možnost vstoupit do připomínkového řízení. „Není nám známo, že by tak některá organizace učinila a tlumočila své vyhrady prostřednictvím zákonných kroků,“ poznamenal.

Přes 30 organizací, včetně sdružení zastupujících místní občany, dnes prezidentovi TPCA Masatake Enomotovi zaslalo konkrétní návrhy změn. Doručují mimo jiné, aby firma vytvořila program podpory občanského sektoru a místních komunit. Podle Matolína už TPCA na podobné akce přispívá. Přes dva miliony korun letos dala okolním obcím na stavbu autobusové zastávky, hřišť, cyklistického můstku nebo opravu památek, kolínské nemocnici dala deset milionů korun. Ve finanční pomoci hodlá pokračovat.

Aktivisté firmě také doporučili, aby nechala vypracovat nezávislé studie dopadů závodu TPCA a jeho subdodavatelů s důrazem na dopravní zátěž. Měla by také stáhnout svou žádost o udělení výjimky z omezení jízdy nákladních automobilů

v době pracovního klidu. Finančně by měla přispívat na opravy silnic v okolí závodu a na protihluková opatření. Matolín připomněl, že TPCA už dala správě silnic na údržbu 22 milionů korun.

Slováci slíbili Korejcům modré z nebe (zkráceno)

<http://lidovky.centrum.cz/ekonomika>, 21. července 2004

Zveřejnění podmínek smlouvy s koncernem Hyundai/KIA, které si vynutil parlament, odstartovalo vlnu kritiky. Většina komentátorů soudí, že vláda zašla při sjednávání investičních podmínek s korejskou automobilkou až příliš daleko. Ve smlouvách o výstavbě závodů společností KIA Motors a Hyundai u Žiliny Slovensko například Korejcům slíbilo, že jim nezvýší daně nebo jim nechá poskytnutou státní podporu, i když se z projektu stáhnou.

Vláda se hájí hlavně tím, že závod dá práci tisícům lidí. Slovensko se ve smlouvě kromě jiného zavázalo, že do konce roku 2007 nezvýší daň z příjmu firem ze současných 19 procent. Současně reformní koalici, která prosadila snížení přímých daní, přitom končí volební období už v září 2006.

KIA si také vymínila, že vláda do stejné doby nezasáhne do systému pracovního práva a sociální péče tak, aby to podstatně zvýšilo její náklady na zaměstnance. Slovensko rovněž slíbilo nezvyšovat spotřební daň z aut a nezhoršovat daňové zatížení nových automobilů s výjimkou, že by to vyžadovala legislativa EU.

Investice nejsou vynutitelné

Šéfové KIA před slavnostním podpisem smlouvy prohlášovali, že ve výrobním závodě investují 700 milionů eur. V jedné ze stále utajených příloh sice existuje investiční plán, podle smlouvy ale není pro KIA závazný. Ve smlouvě se uvádí minimální investice 450 milionů eur. Současně si ale automobilka vymínila, že nemá povinnost investovat žádnou minimální částku a pokud neuskuteční investiční plán, nebude to považováno za porušení smlouvy.

Podobně KIA a ministr hospodářství Pavol Rusko dříve prohlásili, že nové závody zaměstnají 2800 lidí. Podle smlouvy ale bude skutečný počet nových zaměstnanců „záviset na skutečných potřebách KIA a KIA nebude mít žádnou povinnost zaměstnat jakýkoli minimální počet zaměstnanců“.

Sjednanou státní podporu bude KIA dostávat průběžně a pokud by si projekt rozmyslela, nemusí ji vracet. Slovensko se také zavázalo, že nepostaví v blízkosti do sta kilometrů jiný závod na výrobu aut, dokončí dálnici k Žilině nejdéle do listopadu 2006 nebo bude „přátelskou cestou“ hájit stanoviska KIA před orgány EU, hlavně pak nároky společnosti na slibovanou státní podporu.

Povinnosti mají jen Slováci

Komentátoři si už dlouhé týdny berou na mušku kvůli KIA hlavně ministra Ruska, který vládu při jednáních s KIA zastupoval. Několikrát se objevila připomínka, že stát ustoupil KIA víc než při loňském sjednávání podobné smlouvy s francouzskou automobilkou PSA Peugeot Citroën o závodu v Trnavě. „Z korejské strany nejsou ve smlouvě vlastně závazky, ale očekávání, předpoklady. Ze slovenské povinnosti,“ napsal... list *Hospodářské noviny*.

„Je to smlouva do dobrého počasí. Pokud nebude přšet, nezmokneme. Pokud to všechno rozmokne, budeme si moci od Korejců koupit pozemky a nabídnout je serióznějšímu investorovi,“ poznamenal deník.

Maďaři: Slovensko se podbízí

Kritika už ale přišla i z Maďarska, které spolu s Českem a Polskem konkurovalo Slovensku při lákání investice. Budapešťský list *Népszabadság* dnes napsal, že skutečným tajemstvím „slovenského tygra“ při získání investice byly vlastně ponižující nevhodné podmínky.

Právě na přílišné požadavky Korejců se po vypadnutí ČR odvolala investiční agentura CzechInvest. „Museli jsme odolávat tlaku na příslib nadstandardních investičních pobídek, které by byly nad rámec českých zákonů i pravidel EU a navíc v objemu, kdy by už tato investice nebyla pro Českou republiku rentabilní,“ řekl... šéf agentury Martin Jahn...

Ministr Rusko na kritiku z posledních dnů nereagoval... Dříve se ale většinou hájil tím, že korejské závody dají práci tisícům lidí v regionech, kde je o práci nouze, přitáhnou další investory a postřeh ekonomický růst země. Slovensko v soutěži o závod KIA podle něj nemělo na vybranou a pokud by bývalo postupovalo tvrdohlavě, Korejci by dali přednost Polsku.

Box č. 7 » Mohou si velké ekonomiky vůči zahraničním investorům dovolit více?

Čína zruší daňové úlevy pro zahraniční firmy

<http://www.ihned.cz>, 30. května 2005

Čína od začátku roku 2007 zruší daňové úlevy pro podniky se zahraničním kapitálem a bude po nich požadovat, aby platily stejné sazby daní jako domácí společnosti. Napsal to dnes list China Daily s odvoláním na zdroj z ministerstva financí.

Čínská vláda chce dát stejné podmínky hospodářské soutěže všem podnikům. Během víkendové konference to uvedl Ťia Kchang, prezident Institutu finančních věd, který spadá pod ministerstvo.

Pramen: Čína zruší daňové úlevy pro zahraniční firmy, <http://www.ihned.cz>, 30. května 2005.

Kombinace malé a středně nebo méně vyspělé ekonomiky je tedy z hlediska její vyjednávací pozice s nadnárodními firmami velmi nevýhodná. V lepší situaci se nachází středně či méně vyspělá ekonomika, která je alespoň velká. I když taková ekonomika rovněž poskytuje selektivní pobídky nadnárodním firmám, může alespoň deklarovat jejich budoucí zrušení a narovnání podmínek pro všechny typy firem a investorů na trhu, jak ukazuje box 7 na příkladu Číny. Je samozřejmě otázkou, jestli v tomto konkrétním případě dojdou deklarace svého budoucího naplnění, avšak v porovnání se současnou českou nebo slovenskou vládou, které o zrušení selektivních pobídek ani neuvažují, se přece jen jedná o větší dávku sebevědomí ze strany státu.

4. Buďte velcí a vyspělí a nemusíte se tolik podbízet

V ideálním případě by v ekonomice neměly existovat žádné pobídkové systémy, aby pro všechny firmy na trhu platila stejná pravidla a nebylo narušeno konkurenční prostředí. V ideálním světě však nežijeme. Celé spektrum zájmových skupin neustále více či méně úspěšně tlačí na vlády a parlamenty, aby prosadily své požadavky a vylepšily své postavení na trhu v porovnání s ostatními zájmovými skupinami. Čím slabší je stát a čím silnější je zájmová skupina, tím existuje větší šance k prosazení požadavků takové zájmové skupiny. Jak již bylo uvedeno v předcházejícím textu, z tohoto hlediska není příliš lichotivé postavení České republiky v porovnání s velkými nadnárodními firmami. Malá a středně vyspělá česká eko-

nomika nemá ve vztahu k nadnárodním firmám příliš velkou vyjednávací sílu, a proto musí přistupovat na řadu jejich požadavků. Tato skutečnost je umocněna soutěží, kterou o investice nadnárodních firem vedou další středně a méně vyspělé ekonomiky – mnohé z nich, zvláště ty ještě menší a méně vyspělé než ekonomika česká, jsou dokonce ochotny nabídnout ještě rozsáhlejší podporu přímým zahraničním investicím než Česká republika.

Existuje v takovém případě možnost, že by Česká republika v budoucnu omezila pobídkové systémy a nastolila rovnější konkurenční prostředí pro všechny podnikatelské subjekty? Ano, existuje, a dokonce takovou cestu již nastoupila. Rovněžší konkurenční prostředí v současném světě s velkou úlohou nadnárodních firem může České republice přinést jedině zapojení do velkého a vyspělého ekonomického celku. Tuto úlohu dnes sehrává členství ČR v Evropské unii.

EU disponuje společnou politikou hospodářské soutěže, která kromě jiného zahrnuje rovněž zákaz veřejné podpory firem, mezi kterou se řadí rovněž existence pobídkových systémů. Veřejná podpora však může být se souhlasem Evropské komise v určitých výjimečných okruzích případů poskytována. Jedná se zejména o podporu v regionech s nízkou ekonomickou úrovní, strukturálními problémy a vysokou nezaměstnaností. Důležité přitom je, že veřejná podpora i v takových problémových regionech je limitována, tedy může být poskytována pouze do určité výše. Nastavení stropů veřejné podpory se odvozuje od ekonomických charakteristik regionů NUTS II, zejména od velikosti jejich HDP na obyvatele

v přepočtu podle parity kupní síly a od míry nezaměstnanosti v těchto oblastech.

Z údajů v *boxech 1, 2 a 3*, které shrnovaly podobu různých pobídkových systémů v ČR, je patrné, že Praha jako ekonomicky nejrozvinutější region NUTS II České republiky má stropy rozsahu poskytovaných pobídek nastaveny většinou na méně než poloviční úrovni v porovnání s ostatními regiony ČR. Z některých typů pobídek je pak Praha vyloučena zcela. Jestliže se bude v budoucnu zvyšovat HDP na obyvatele mimopražských regionů NUTS II v ČR a bude klesat nezaměstnanost v nejproblémovějších oblastech, pak se i v těchto regionech budou snižovat stropy rozsahu poskytovaných pobídek a z některých typů pobídek tyto regiony vypadnou. To povede k postupnému snižování významu pobídkových systémů, narovnávání podmínek působení různých typů firem a investorů na trhu a zlepšování konkurenčního prostředí v české ekonomice.

Kromě zvyšování ekonomické úrovně jednotlivých regionů ČR by k utlumení pobídkových systémů a zlepšení konkurenčního prostředí v České republice mohly přispět rovněž případné budoucí kroky v politické integraci Evropské unie. Kdyby EU existovala i jako politicky integrovaný celek, dále by to posílilo její vyjednávací pozici vůči nadnárodním firmám oproti současné situaci, kdy je jejím pilířem ekonomická a měnová integrace. Z takové posílené pozice EU by pak jako členská země profitovala i Česká republika.

Že se nejedná o lichý předpoklad, ukazují příklady největších a nejspělejších ekonomik EU. I ony čelí nátlaku nadnárodních firem, které hrozí přesunutím pracovních míst z těchto ekonomik do méně vyspělých zemí, pokud nebudou splněny jejich různé požadavky. Ústupky největších a nejspělejších ekonomik EU přitom nejsou tak rozsáhlé jako v případě ekonomik malých a středně nebo méně vyspělých. Přesto, jak již bylo uvedeno výše, jsou v řadě případů vyspělejší ekonomiky Evropské unie v porovnání s těmi méně vyspělými většími příjemci přímých zahraničních investic v poměru k HDP (viz údaje v *tabulce 2*). Politická integrace EU by zajistila vyjednávací pozici Unie jako celku nesnížila, ale naopak zvýšila, a tudíž stát reprezentovaný Evropskou

unií by se v takovém případě mohl lépe ujmout své role tvůrce pravidel hry, který není příliš ovlivňován tlakem silných zájmových skupin, než jak je tomu v současnosti bez politicky integrované EU.

5. Závěr

Na počátku této studie jsme si položili několik otázek ohledně fungování pobídkových systémů v České republice. Na základě analýzy provedené v předcházejícím textu můžeme odpovědi na tyto otázky shrnout do několika bodů.

Za prvé současné pobídkové systémy v České republice zahrnují velké množství různých podpor, přičemž jednotlivé podpory jsou určeny pouze pro určité typy firem či investorů. Protože pobídky pro různé typy firem a investorů jsou různě definovány, mají různý rozsah, obsah i podmínky získání, není plně srovnatelné jejich působení na postavení konkrétního typu firmy či investora na trhu. To znamená, že takto rozdílně nastavené pobídkové systémy různým způsobem ovlivňují postavení různých typů firem a investorů v konkurenčním prostředí. Obecně pak platí, že nejhůře dosažitelné jsou pro firmy kvůli přísně nastaveným podmínkám investiční pobídky, jejich příjemci jsou proto převážně nadnárodní firmy. Současnou podobu pobídkových systémů lze proto vnímat jako vychýlení podpory podnikání ve prospěch velkých zahraničních firem.

Za druhé návrh opoziční ODS na zrušení současných selektivních pobídkových systémů a jejich nahrazení jednotným pobídkovým systémem v podobě 15% rovné daně sice může být veden snahou o narovnání postavení jednotlivých typů firem a investorů na trhu, avšak může mít i jiné efekty. Zavedením 15% sazby rovné daně by se Česká republika zařadila mezi země EU s nejnižšími daněmi z příjmů právnických osob. Rovná daň tak zapojí Českou republiku do daňové konkurence mezi členy EU a může stimulovat příliv přímých zahraničních investic do ČR. Protože nadnárodní firmy jsou obecně silnější a schopnější obstát v konkurenci než malé a střední podniky v rukou českých vlastníků, může 15% rovná daň ve svém důsledku rovněž představovat selektivní pobídku ve prospěch velkých zahraničních firem.

→ Za třetí současná podoba pobídkových systémů v České republice se v ekonomice projevuje zčásti pozitivními a zčásti negativními účinky. Selektivní pobídkové systémy nejsou v rozporu s rychlým tempem růstu reálného HDP nebo průmyslové a stavební výroby, mohou přispívat k růstu vývozu, zlepšovat bilanci zahraničního obchodu i saldo finančního účtu platební bilance. Na druhé straně mohou přispívat ke zhoršování bilance výnosů v rámci běžného účtu platební bilance. Není rovněž prokazatelný výrazný vliv současných pobídkových systémů na snižování míry nezaměstnanosti v České republice.

Za čtvrté souhrnné makroekonomické důsledky jednotného pobídkového systému ve formě 15% rovné daně podle návrhu opoziční ODS by se neměly příliš lišit od účinků současných pobídkových systémů. Rozdíly mohou být ve vývoji některých dílčích položek souhrnných makroekonomických indikátorů. Čím více by jednotný pobídkový systém působil jako stimulator přílivu přímých zahraničních investic, tím více by se jeho účinky na ekonomiku podobaly efektům současných pobídkových systémů.

Za páté pobídkové systémy nejsou hlavním kritériem investičního rozhodování nadnárodních firem, přesto hrají velkou úlohu v hospodářských politikách středně a méně vyspělých ekonomik. Jsou tedy odrazem nerovného poměru sil při vyjednávání mezi těmito středně nebo méně vyspělými ekonomikami a nadnárodními firmami. Jestliže se totiž nadnárodní firmy při rozhodování o umístění svých investic řídí pobídkami až jako doplňkovým kritériem, jsou pobídkové systémy dodatečnou výhodou, kterou jsou si schopny velké zahraniční firmy při vyjednávání se středně a méně vyspělými ekonomikami prosadit. Tato skutečnost je umocněna soutěží, kterou o investice nadnárodních firem středně a méně vyspělé ekonomiky vedou. Státy se v takovém případě o zavádění pobídkových systémů nerozhodují autonomně, používání pobídkových systémů není jejich svobodnou volbou.

Za šesté omezení pobídkových systémů a rovnější konkurenční prostředí v současném světě s velkou úlohou nadnárodních firem může České republice přinést jedině zapojení do velkého a vyspělého ekonomického celku. Tuto úlohu dnes sehrává členství

ČR v Evropské unii. Společná politika hospodářské soutěže Evropské unie velmi omezuje veřejnou podporu firem, mezi kterou se řadí také pobídkové systémy. Zároveň platí, že čím vyšší je ekonomická úroveň regionu EU, tím silněji je veřejná podpora omezena. Rovněž v České republice jako členské zemi Evropské unie existují horní limity rozsahu poskytovaných pobídek. Jestliže se bude ekonomická úroveň regionů ČR zvyšovat, budou se stropy rozsahu poskytovaných pobídek snižovat. Růst ekonomické úrovně regionů ČR je tedy důležitým předpokladem poklesu významu pobídkových systémů a zlepšení konkurenčního prostředí v české ekonomice.

Za sedmé k omezení významu pobídkových systémů a zlepšení konkurenčního prostředí v České republice by mohly přispět rovněž případné budoucí kroky v politické integraci Evropské unie, které by ve srovnání se současným stavem dále posílily vyjednávací pozici EU vůči nadnárodním firmám. Z takového posíleného postavení Evropské unie by pak jako členská země těžila i Česká republika.

PRAMENY

1. *CzechInvest* (<http://www.czechinvest.org>)
2. *Česká národní banka* (<http://www.cnb.cz>)
3. *Český statistický úřad* (<http://www.czso.cz>)
4. *Čína zruší daňové úlevy pro zahraniční firmy*. <http://www.ihned.cz>, 30. května 2005
5. *Eurostat* (<http://epp.eurostat.cec.eu.int>)
6. Kotzian, R.: *Zóny veřejného blaha*. Laissez-Faire, prosinec 2002
7. Mach, P.: *Proč zrušit investiční pobídky*. Newsletter Centra pro ekonomiku a politiku, duben 2004
8. *Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR* (<http://www.mpo.cz>)
9. *Modrá kniha: Modrá šance pro Českou republiku*. Resortní koncepce ODS. Prosinec 2004
10. *Slováci slíbili Korejcům modré z nebe*. <http://lidovky.centrum.cz/ekonomika>, 21. července 2004
11. *Stavbu TPCA provází podle právní studie podjatost a střet zájmů*. <http://www.ihned.cz>, 29. listopadu 2004
12. *Vyhodnocení systému investičních pobídek*. Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, červen 2004
13. *Vyhodnocení systému investičních pobídek*. Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, květen 2005

ABSTRACT

The article analyzes the role of the incentive systems (and of the investment incentives especially) in the economy. The incentive systems have strong impact on the behaviour of various types of market subjects, competitive environment, output, employment or unemployment respectively and balance of payments. The effects of the incentive systems on macroeconomic indicators are not clearly positive or negative. The incentive systems can improve economic growth, balance of foreign trade or balance of direct investments. On the other side they can aggravate income balance and competitive environment, because transnational corporations have strong position in negotiations with national governments, therefore they can negotiate wider incentives for themselves than domestic market subjects. Positive impact of the incentive systems on employment is not also clear. The incentive systems (and the investment incentives especially) are the result of weakness of governments of small and less developed economies like the Czech Republic. Economic and political integration of the Czech Republic in the frame of the European Union can reduce the role of the incentive systems and their negative impacts on the Czech economy.

KLÍČOVÁ SLOVA

pobídky, investiční pobídky, hospodářská politika, přímé zahraniční investice, hrubý domácí produkt, platební bilance, zaměstnanost, nezaměstnanost, globalizace, integrace

JEL KLASIFIKACE

F02, L50, L51, L52, L53

x

Podpora přílivu přímých zahraničních investic do výzkumu a vývoje a center strategických služeb

► Ing. Karel Mráček, CSc. » Institut integrace České republiky do evropské a světové ekonomiky VŠE v Praze¹

* V současné globalizované ekonomice pod tlakem na zvyšování konkurenceschopnosti firem směřuje stále více přímých zahraničních investic do oblastí sofistikovaných výroby s vysokou přidanou hodnotou, do zřizování center pro vývoj progresivních technologií a s nimi spjatých výzkumných činností, do vytváření globálních center určených pro vývoj softwaru, pro zákaznickou podporu (tzv. call centra), pro opravárenství špičkových technologií a do jiných služeb. Celkově lze hovořit o rostoucí pozornosti ve světě k zahraničním investicím orientovaným do sofistikovanějších činností; výrazný posun je možno především sledovat v zaměření těchto investic do výzkumných a vývojových činností.

V této stati budou nejprve analyzovány trendy v zahraničních investicích do výzkumu a vývoje, které zvláště nabývají na významu v podmínkách přechodu ke znalostní ekonomice. Shrnuty budou zkušenosti, které vyplývají z dosavadního vývoje a směřování těchto investic. Dále bude vyhodnocena a analyzována pozice České republiky v oblasti zahraničních investic do technologických center a center strategických služeb a jejich podpory, výhody tohoto druhu investic a předpoklady jejich růstu a efektivního využití ve prospěch národní ekonomiky. V daných souvislostech bude verifikována stále zřetelnější skutečnost, že pro investice tohoto typu nejsou jediným a určujícím pobídkovým nástrojem používané ekonomické pobídky typu různých dotací a daňových úlev, ani u nich nejde jen o konkurenční výhodu hostitelské země v podobě nabídky „low-cost economy“ (nizké mzdy apod.), ale jedná se o širší okruh podně-

tů a faktorů ovlivňujících rozhodování investora při výběru dané země pro alokaci takovéto investice. Velmi významnou roli zde hraje rozsah kvalitních lidských zdrojů a celkové podnikatelské prostředí včetně legislativy.

1. Nové trendy internacionalizace výzkumu a vývoje

Internationalizace výzkumu a vývoje prostřednictvím podnikatelské sféry (nadnárodních společností) není novým jevem; nyní však nabývá na významu a získává nové rysy. Firmy při svých expanzích na zahraniční trhy vždy potřebovaly přizpůsobit technologie a produkty daným lokálním podmínkám a trhům, aby dosáhly co největších úspěchů v jejich prodeji a růstu zisků. To šlo ale o tradiční postup, kdy byl výzkum a vývoj provozován v mateřských zemích nadnárodních společností a odtud docházelo k příslušnému transferu a zavádění technologií. V posledních letech vznikají však nové rysy v tomto internacionalizačním procesu. Zejména se jedná o to, že nadnárodní společnosti se sídlem ve vyspělých zemích vytvářejí výzkumná a vývojová pracoviště již mimo tyto své mateřské země; stále více je umísťují i v některých rozvojových zemích a v tranzitivních ekonomikách. Výzkum a vývoj nadnárodních korporací je tak ještě více cílen na globální trhy a přitom integrován do inovačního úsilí těchto korporací jako jeho jádro.

Intenzitu těchto změn lze uvést na následujících příkladech z Číny a Indie. /1/ V Číně byla první výzkumná a vývojová laboratoř se zahraničním vlastní-

¹ Článek byl zpracován v rámci grantového projektu Ministerstva práce a sociálních věcí ČR č. 1J 032/05-DP1 „Fenomén dobývání renty zájmovými skupinami v ČR a jeho vliv na stav veřejných financí“.

kem (Motorola) zřízena v roce 1993, od té doby dosáhl počet výzkumných a vývojových pracovišť se zahraničními vlastníky více než 700. General Electric při svých výzkumných a vývojových aktivitách provozovaných v Indii zaměstnává nyní zhruba 2400 lidí. Řada předních farmaceutických společností provádí své klinické výzkumné aktivity rovněž v Indii. Ve vývoji polovodičů v roce 2002 dosáhla pak jihovýchodní a východní Asie téměř 30% podílu na jejich světovém vývoji; přitom v polovině devadesátých let byl tento její podíl ještě téměř nulový.

Ve prospěch pokračování těchto trendů vypovídá to, že s probíhajícím růstem výroby nadnárodních korporací v rozvojových zemích lze očekávat i určitý přesun výzkumu a vývoje (zejména adaptačního typu) do těchto rozvojových ekonomik. Dále je nutno vzít v úvahu, že výzkum a vývoj jsou svou formou služby a stejně jako jiné služby jsou tudíž „fragmentární“. Určité části těchto aktivit (služeb) mohou tak být umístěny tam, kde budou náklady na ně minimalizovány a budou vykonávány co nejefektivněji (offshoring služeb). Současně je však výzkum a vývoj službou s vysokými požadavky na kvalifikaci, znalosti a dovednosti lidí a na podpůrnou materiálně technickou a informační infrastrukturu; pouze ve vyspělých zemích se setkává i se silnými národními inovačními systémy. A pokud jde o jeho zmíněnou „fragmentárnost“ od ostatních ekonomických aktivit firmy, je v rámci daných služeb až poslední na řadě, neboť zahrnuje strategické znalosti a často vyžaduje intenzivní výměnu poznatků a informací (mnohdy obtížně přenositelných zkušeností) s výrobcem a uživateli. Nicméně jsou nyní některé rozvojové země a tranzitivní ekonomiky přijímány jako atraktivní lokality pro vysoce komplexní výzkum a vývoj nadnárodních společností. To ukazuje na možnost vytvořit i v těchto zemích takové předpoklady, které jsou potřebné pro jejich propojení s globálním systémem výzkumu a vývoje nadnárodních společností. Tento proces internacionalizace výzkumu a vývoje je zároveň i z hlediska hostitelských zemí více perspektivní; nevede jen k transferu jinde vytvořených technologií, ale rovněž napomáhá k posílení vlastních technologických a inovačních kapacit těchto zemí, k vlastnímu procesu tvorby technologií. Udržitelný ekonomický rozvoj

vyžaduje více než jen otevření ekonomiky a očekávání přílivu nových technologií. Vyžaduje i kontinuální inovativní úsilí tuzemských podniků provázené státní politikou podpory. Větší otevřenost pohybu zboží a kapitálu vůbec tak nesnižuje imperativ lokálního úsilí o technologický rozvoj a inovace umožňující firmám zůstat v dané zemi, resp. regionu konkurenceschopnými.

Inovační výkonnost dané země a její výzkumný a vývojový potenciál jsou navíc relevantními faktory z hlediska její atraktivnosti jako hostitelské země pro výzkum a vývoj nadnárodní společnosti. Kvalita výzkumu a vývoje vykonávaného firmou v zahraničí závisí právě na lokálních kapacitách hostitelské země. Na druhé straně jde také o to, jak dokáží místní firmy a instituce absorbovat a poučit se z „best practice“ příchozích výzkumných a vývojových postupů a dovedností.

2. Statistické údaje o zahraničních investicích do výzkumu a vývoje

V rozboru jsou využity údaje publikované ve zprávách o světových investicích vydávaných United Nations Conference on Trade and Development (WIR UNCTAD) a ve statistikách OECD (Science, Technology and Industry Scoreboard). /2/ V prvé řadě je nutno uvést, že globální (celosvětové) výdaje na výzkum a vývoj rostou od počátku 90. let velmi rychlým tempem. V roce 2002 činily již zhruba 677 miliard USD. Jsou však vysoce koncentrované. První desítkou zemí ve světovém žebříčku výdajů na výzkum a vývoj, v jejímž čele stojí dlouhodobě USA, představuje více než čtyři pětiny celosvětových výdajů na výzkum a vývoj. Do první desítky se však již prosadila Čína (dokonce na třetí pozici, nebereme-li v úvahu EU jako celek) a Korejská republika. Podíl vyspělých ekonomik přitom poklesl z 97 % v roce 1991 na 91 % v roce 2002.

V tomto procesu sehrávají stále více klíčovou roli nadnárodní společnosti. Nadnárodní společnosti se podle UNCTAD podílejí na financování výzkumu a vývoje ve světě celkem téměř z poloviny a ve výdajích podnikatelského sektoru na výzkum a vývoj (odhadováno na 450 miliard USD) činí jejich výdaje nej-

→ méně dvě třetiny. Jejich podíly jsou pak značně vyšší v řadě jednotlivých národních ekonomik a přesahují zde výdaje na výzkum a vývoj z domácích zdrojů. Více než 5 mld. USD na výzkum a vývoj v roce 2003 vynaložily společnosti jako Ford, Pfizer, Daimler-Chrysler, Siemens, Toyota a General Motors. Jejich výdaje tak konkurují s výdaji Španělska, Tchaj-wanu, Švýcarska, Belgie či Izraele. Výdaje IBM jsou srovnatelné s výdaji Brazílie, Finska, Rakouska či Dánska. Volkswagen, Microsoft či Intel vynakládají na výzkum a vývoj více než Indie. Největší firemní investoři do výzkumu a vývoje jsou přitom prakticky koncentrováni v několika odvětvích, zvláště v informačních technologiích (produkci hardwaru), automobilovém průmyslu, farmaceutickém průmyslu a v biotechnologiích.

Rostoucí podíl nadnárodních společností na celosvětových výzkumných a vývojových aktivitách je dále doprovázen již výše uvedenou zvyšující se internacionalizací jejich výzkumu a vývoje. V období 1993-2002 se výdaje na výzkum a vývoj zahraničních afilací (dceřiných společností) nadnárodních korporací za svět jako celek zvýšily z odhadovaných 30 mld. USD na úroveň 67 mld. USD (z 10 % na 16 % celosvětových výdajů na výzkum a vývoj v podnikatelském sektoru). Přitom tento růst byl relativně nejmírnější ve vyspělých hostitelských zemích a již velmi výrazný v rozvojových zemích. V letech 1996-2002 v rozvojovém světě vzrostl podíl zahraničních afilací na výzkumu a vývoji v podnikatelském sektoru ze 2 % na 18 %. Celkově nejdynamičtějším příjemcem výzkumných a vývojových investic nadnárodních společností je Asie. Např. americké nadnárodní společnosti zde zvýšily svůj podíl ze 3 % v roce 1994 na 10 % v roce 2002, zejména šlo o investice v Číně, Singapuru, Hongkongu a Malajsii.

Současný podíl zahraničních afilací na výdajích na výzkum a vývoj v podnikatelském sektoru se pak značně liší mezi jednotlivými zeměmi. Více než polovinu činí podle údajů UNCTAD (většinou za rok 2003) v Irsku, Maďarsku a Singapuru a více než 40 % v Austrálii, Brazílii, České republice, Švédsku a Spojeném království. V Číně dosahuje 24 %, v Polsku a na Slovensku 19 %, ve Finsku 15 %, v USA 14 %. Naopak pod 10 % tento podíl zůstává v Indii, Chile, Řecku, Ja-

ponsku a Korejské republice (viz tabulka 1). Podle posledních statistik OECD (za rok 2002) zaujímá Česká republika dokonce třetí místo za Maďarskem a Irskem.

Rovněž údaje o FDI projektech (na základě průzkumů UNCTAD) indikují, že expanze výzkumu a vývoje do nových lokalit nabývá na síle. Podle těchto statistik z 1773 FDI projektů, u kterých byla k dispozici data a byly realizovány ve světě v období

Tabulka č. 1 » Podíl výdajů na výzkum a vývoj v zahraničních afilacích na celkových výdajích na výzkum a vývoj v podnikatelském sektoru v roce 2003 (v %)

Země	%
Irsko	72,1
Maďarsko	62,5
Singapur	59,8
Brazílie	47,9
Česká republika	46,6
Švédsko	45,3
Spojené království	45,0
Austrálie (1999)	41,1
Kanada	34,8
Itálie (2001)	33,0
Mexiko (2001)	32,5
Portugalsko (2001)	30,9
Thajsko	28,1
Španělsko	27,3
Nizozemsko (2001)	24,7
Čína	23,7
Argentina (2002)	23,2
Německo (2001)	22,1
Izrael (2001)	20,7
Francie (2002)	19,4
Polsko	19,1
Slovensko	19,0
Finsko (2002)	15,0
USA (2002)	14,1
Turecko (2000)	10,6
Řecko (1999)	4,5
Chile (2002)	3,6
Indie (1999)	3,4
Japonsko (2001)	3,4
Korejská republika (2002)	1,6

Zdroj: UNCTAD, World Investment Report 2005

2002-2004 a zahrnují výzkum a vývoj, byla většina (1095) uskutečněna v rozvojových zemích nebo zemích střední a východní Evropy. Samotná Asie činila téměř jednu polovinu tohoto počtu (861 projektů). Průzkum UNCTAD v období 2004-2005 ukazuje na pokračující rostoucí význam nových lokalit pro investice do výzkumu a vývoje. Více než polovina šetřených nadnárodních společností již provozuje výzkumná a vývojová centra v Číně a Indii. Přitom 69 % nadnárodních společností v rámci tohoto průzkumu uvedlo, že se podíl jejich investic do výzkumu a vývoje v zahraničí zvýšil, u 29 % zde nedošlo ke změnám a jen u 2 % byl uváděn pokles. Nejvíce jsou zahraniční investice do výzkumných a vývojových center firmami dosud alokovány v USA (59 % respondentů), dále ve Spojeném království (47 %) a v Číně a Francii (35 %). V první desítce jsou ještě Japonsko, Indie, Kanada, Německo, Singapur a Itálie (viz tabulka 2). ČR v tomto přehledu téměř tří desítek zemí chybí, což může být ovlivněno vzorkem šetřených nadnárodních společností, ale zvláště tím, že do ČR v předcházejícím období nepřicházeli zahraniční investoři primárně se záměry na vytváření výzkumných a vývojových center. Prudký nárůst nově otevíraných technologických center v ČR v poslední době, který již průzkum zjevně nezachytil, by pozici ČR v tomto mezinárodním srovnání částečně zlepšil.

Pokud jde o předpokládaný vývoj v letech 2005-2009, úsilí v tomto směru začnou zesilovat zřejmě japonské společnosti, kdy devět z deseti plánovalo zvýšit své zahraniční výzkumné a vývojové investice, zatímco u evropských firem se tento záměr objevil v 61 % případů. Nejvíce atraktivní zemí pro alokaci zahraničních investic do výzkumu a vývoje v celosvětovém měřítku se stává Čína (62 % odpovědí), na druhé pozici jsou USA (41 % odpovědí) a na třetí pak Indie (29 % odpovědí). Na dalších místech s významnějším počtem odpovědí následují Japonsko, Spojené království, Rusko, Francie, Německo, Nizozemsko, Kanada, Singapur a Tchaj-wan. Česká republika se nachází ve skupině zemí od 18. místa se zhruba srovnatelnou a nepřilíživou významnou preferencí (viz tabulka 3). Zajímavé je, že do této skupiny patří i tolik zdůrazňované a zmiňované Irsko jako naše inspirace. Další vývoj by měl tedy přinést výrazné zvýšení

Tabulka č. 2 » Země se zahraničními výzkumnými a vývojovými pracovišti nadnárodních společností podle průzkumu UNCTAD (2004, v % firem-respondentů)

Země	%
USA	58,8
Spojené království	47,1
Čína	35,3
Francie	35,3
Japonsko	29,4
Indie	25,0
Kanada	19,1
Německo	19,1
Singapur	17,6
Itálie	14,7
Brazílie	13,2
Španělsko	13,2
Belgie	11,8
Švédsko	8,8
Švýcarsko	8,8
Austrálie	7,4
Finsko	7,4
Norsko	7,4
Rusko	7,4
Nizozemsko	7,4
Irsko	5,9
Polsko	5,9
Tchaj-wan	5,9
Rakousko	4,4
Izrael	4,4
Korejská republika	4,4
Thajsko	4,4

Zdroj: UNCTAD, World Investment Report 2005

zájmu investovat do zřízení výzkumných a vývojových pracovišť v Číně a naopak určitý pokles zájmu (v rozdílné míře) alokovat výzkumné a vývojové investice ve vyspělých zemích. Výrazněji by měl podle těchto průzkumů klesnout zájem i o Irsko. Pozice ČR podle tohoto průzkumu však ještě dostatečně neodráží určitý posun jejího vnímání od země vhodné především pro nízkonákladovou montážní výrobu s levnou pracovní silou k zemi, která je zajímavá s ohledem na kvalifikovanou pracovní sílu pro alokaci so-

fistikovanějších činností, což se projevilo v posledních dvou letech otevřením více než 30 technologických center.

Novým trendem je pak také vytváření a rychlý růst zahraničních výzkumných a vývojových investic společností z rozvojových zemí. Tento trend je zřej-

Tabulka č. 3 » Atraktivnost zemí pro zahraniční investice do výzkumu a vývoje v budoucnosti podle průzkumu UNCTAD (2004, v % firem-respondentů)

Země	%
Čína	61,8
USA	41,2
Indie	29,4
Japonsko	14,7
Spojené království	13,2
Rusko	10,3
Francie	8,8
Německo	5,9
Nizozemsko	4,4
Kanada	4,4
Singapur	4,4
Tchaj-wan	4,4
Belgie	2,9
Itálie	2,9
Malajsie	2,9
Korejská republika	2,9
Thajsko	2,9
Austrálie	1,5
Brazílie	1,5
Česká republika	1,5
Irsko	1,5
Izrael	1,5
Mexiko	1,5
Maroko	1,5
Norsko	1,5
Polsko	1,5
Rumunsko	1,5
Jižní Afrika	1,5
Španělsko	1,5
Švédsko	1,5
Tunisko	1,5
Turecko	1,5
Vietnam	1,5

Zdroj: UNCTAD, World Investment Report 2005

mě povzbuzován potřebou jejich přístupu k vyspělým technologiím a znalostní bázi rozvinutých zemí a též potřebou přizpůsobit své produkty velkým exportním trhům. Tyto společnosti směřují však také do jiných rozvojových ekonomik.

Značné rozdíly existují mezi jednotlivými regiony a ekonomikami z hlediska předmětného zaměření provozovaného výzkumu a vývoje. Např. zahraniční výzkumné a vývojové afilace amerických společností v zemích Asie byly ze tří čtvrtin zaměřeny na nové počítačové a elektronické výrobky. V Indii však více než tři čtvrtiny jejich výdajů na výzkum a vývoj směřovaly do oblasti služeb, zejména do vývoje počítačového softwaru. V Brazílii a Mexiku americké společnosti investovaly do výzkumu a vývoje v chemii a dopravě více než polovinu ze svých zde alokovaných investic do výzkumu a vývoje.

Rozdíly mezi zeměmi existují dále v různých typech provozovaného výzkumu a vývoje. Zahraniční investice mohou směřovat do adaptivního výzkumu a vývoje, inovačně orientovaného (inovativního) výzkumu a vývoje nebo do monitoringu technologií. Adaptivní výzkum a vývoj zahrnuje podporu základní výroby, ale i modifikaci a uprade dovážených technologií. Inovativní výzkum a vývoj je zaměřen na zcela nové produkty nebo procesy pro místní, regionální, případně globální trhy. Pro potřeby technologického monitoringu se zřizují organizační jednotky s cílem udržet krok s vývojem technologií na zahraničních trzích a poučit se od vedoucích technologických inovátorů na trhu a od klientů. V posledních letech se ukazuje, že zvláště do některých asijských ekonomik směřuje inovativní výzkum a vývoj (do Číny, Indie, Korejské republiky a Tchaj-wanu). Příklady mohou být výzkumná a vývojová síť Motoroly v Číně, globální výzkumné centrum Microsoftu v Indii (Bangalore) nebo Toyota Technical Centre Asia Pacific v Thajsku. Polovodičový průmysl, jehož výroba byla první, která směřovala do rozvojových ekonomik, patří rovněž k prvním odvětvím, kde se pokročilý vývoj přesouvá do vybraných rozvíjejících se asijských ekonomik. V některých případech zde tak vzniká přímo přední linie světového vývoje polovodičových technologií.

Také v nových členských zemích EU se zahraniční afilace postupně prosazují jako významný hráč v oblasti výzkumu a vývoje. V ČR, Maďarsku a Polsku takto však působí většinou v automobilovém a elektronickém průmyslu. Některé zahraniční afilace zde též provozují inovativní výzkum a vývoj pro regionální nebo i globální trhy.

3. Využití silných stránek jednotlivých lokalit

Potřeba přizpůsobit nabízené produkty a procesy klíčovým trhům hostitelských zemí, rozšířit nové technologie, vytěžit zde nejlepší dovednosti a nápady a monitorovat aktivity konkurence je ze strany nadnárodních společností poměrně známou věcí v jejich chování. Avšak současný nárůst umisťování výzkumných a vývojových pracovišť nadnárodními společnostmi ve vybraných rozvíjejících se ekonomikách stále více odráží také jejich snahu o aktivnější přístup k širším a nákladově méně náročným zdrojům talentů (těžít bezprostředně z „poolu“ talentů v těchto lokalitách). Na to lze pohlížet jako na logický další krok v globalizaci výrobní sítě nadnárodních společností. Jde jim o to zvýšit svoji konkurenceschopnost komplexnějším využitím silných stránek a konkurenčních výhod jednotlivých lokalit. V procesu internacionalizace výzkumu a vývoje ve směru nových lokalit se přitom projevuje interakce různých faktorů. Potřebný tlak zde vytváří sílící konkurence, rostoucí náklady na výzkum a vývoj ve vyspělých zemích a vznikající nedostatek přírodovědců a technických inženýrů spolu se zvyšující se komplexností výzkumu a vývoje. Současně přitahuje rostoucí dostupnost vědců a inženýrů a jejich dovedností za konkurenčně schopné náklady a podstatně a rychle rostoucí trhy v některých rozvíjejících se ekonomikách, které tím zvyšují svou atraktivnost jako nové lokality pro výzkumná a vývojová centra zahraničních investorů.

Pro cílenou alokaci investic do výzkumu a vývoje tak nabývá na rostoucím významu faktor lidských zdrojů. V daném kontextu se pro společnosti, které již nenalézají uspokojivý počet talentů a kvalifikovaných lidí ve svých mateřských vyspělých zemích, stále více dostává do popředí otevírající se možnost čerpat z rozšiřujících se zdrojů talentů a kvalifikovaných

lidí ve vybraných rozvíjejících se zemích a tranzitivních ekonomikách. V těchto zemích roste rychle počet lidí s terciárním vzděláním. Z Číny, Indie a Ruska pochází nyní dohromady téměř jedna třetina vysokoškolsky vzdělaných techniků ve světě. Kromě toho v Číně nebo Indii stále více přírodovědců a inženýrů zůstává nebo se do těchto zemí s kvalifikací získanou ve vyspělých ekonomikách vrací, aby zde vykonávali výzkum a vývoj pro zahraniční afilace nebo místní firmy nebo i nastartovali vlastní byznys. V Bangalore (Indie) působí nyní 35 tisíc Indů, kteří se navrátili z USA, kde získali potřebné znalosti a pracovní zkušenosti. Navíc v jejich případě existuje výhoda v podobě znalosti angličtiny. V daných souvislostech rostoucího významu faktoru lidských zdrojů přijímají pak vyspělé i rozvojové země nová politická opatření s cílem přilákat talenty ze zahraničí.

K internacionalizaci výzkumu a vývoje napomáhá také zdokonalení informačních a komunikačních technologií a s nimi spojené úspory nákladů, dále nové výzkumné techniky, které dovolují větší „fragmentaci“ výzkumné a vývojové činnosti, a též lepší informovanost o výzkumných kapacitách, které jsou ve světě k dispozici. Současně se zlepšuje celkový podnikatelský rámec a investiční klima ve většině hostitelských zemích. Pozitivní posuny jsou např. v oblasti ochrany duševního vlastnictví, ve zvyšování efektivit veřejného výzkumu, v rozvoji infrastruktury a v podpoře investičního úsilí, zvláště pokud jde o přímé zahraniční investice cílené do výzkumu a vývoje a o výzkumné a vývojové pobídky (daňové úlevy apod.).

4. Důvody a důsledky pokračování internacionalizace výzkumu a vývoje

Hlavní důvody, proč bude současný trend internacionalizace výzkumu a vývoje dále pokračovat, jsou podle UNCTAD v podstatě čtyři. /1/ Za prvé, konkurenční tlaky na firmy zůstanou nadále intenzivní a firmy tak budou nuceny k větším inovačním aktivitám. Za druhé, potřeba větší flexibility ve výzkumu a vývoji jako odpověď na rychlé technologické změny vyžaduje poměrně značný výzkumný personál s řadou specializací a vynucuje si umisťování výzkumných

→ a vývojových aktivit tam, kde jsou takové zdroje výzkumníků k dispozici. Za třetí, stárnoucí populace v mnohých vyspělých zemích vyústí v neuspokojivou nabídku specializovaných a aktualizovaných dovedností a posílí hledání nových talentů nadnárodními společnostmi v jiných zemích. Za čtvrté, na základě kumulativního procesu učení se zahrnujícího místní podniky a instituce budou země, které se účastní na internacionalizaci výzkumu a vývoje, postupně zvyšovat svou schopnost vykonávat více vlastního výzkumu a vývoje. V současné době je však zřejmé, že pouze několik rozvojových ekonomik v čele s Čínou a Indií a některé tranzitivní ekonomiky mohou efektivněji kombinovat podmínky vstřícné k této internacionalizaci výzkumu a vývoje.

k produktům a službám s vysokou přidanou hodnotou, k novým dovednostem a znalostem a k vytváření určité inovační kultury prostřednictvím místních firem a institucí dodavatelsky a odběratelsky propojených na zahraniční společnosti. Přímé zahraniční investice do výzkumu a vývoje mohou pomoci hostitelským zemím posílit jejich inovační systémy a přizpůsobit je po průmyslové a technologické stránce více současným trendům, což jim umožní lépe reagovat na aktuální poptávku, obchodovat s progresivnějšími technickými zařízeními a produkovat komplexnější výrobky.

Tyto přínosy však nevzniknou automaticky a zároveň se mohou objevit také nechtěné efekty. V zemích s přílivem zahraničních investic do výzkumu

V zemích s přílivem zahraničních investic do výzkumu a vývoje může poklesnout potenciál stávajícího domácího výzkumu a vývoje za podmínek nerovné soutěže, jestliže přímá zahraniční investice vede k pouhému převzetí domácích firem, neadekvátní kompenzaci pro místní firmy a instituce spolupracující s nadnárodní společnostmi v oblasti výzkumu a vývoje, vytěsnění místních firem z trhů výzkumníků a jestliže dochází i k neetickému chování nadnárodní společnosti. Může také vznikat napětí mezi zahraničními investory, kteří se snaží udržet vlastnictví znalostí, a vládními orgány hostitelské země, které chtějí zajistit co nejvíce uživatelů těchto znalostí.

Jaké jsou relevantní důsledky internacionalizace výzkumu a vývoje pro jednotlivé ekonomiky? V první řadě je nutno mít na zřeteli, že produkce využitelných znalostí je důležitým zdrojem již současného a hlavně budoucího ekonomického růstu, ale žádná země nemůže produkovat všechny potřebné znalosti tak, aby zůstala konkurenceschopná a zajistila si udržitelný růst. Proto se musí jednotlivé země aktivně zapojovat do mezinárodních sítí výzkumu, vývoje a inovací. Přímé zahraniční investice do výzkumu a vývoje směřující do dané ekonomiky i vycházející z ní představují určité cesty, jak to dělat.

Pro hostitelské země otevírá internacionalizace výzkumu a vývoje nové příležitosti. Spočívají zejména v rychlejším přístupu k novým technologiím,

a vývoje může poklesnout potenciál stávajícího domácího výzkumu a vývoje za podmínek nerovné soutěže, jestliže přímá zahraniční investice vede k pouhému převzetí domácích firem, neadekvátní kompenzaci pro místní firmy a instituce spolupracující s nadnárodní společnostmi v oblasti výzkumu a vývoje, vytěsnění místních firem z trhů výzkumníků a jestliže dochází i k neetickému chování nadnárodní společnosti. Může také vznikat napětí mezi zahraničními investory, kteří se snaží udržet vlastnictví znalostí, a vládními orgány hostitelské země, které chtějí zajistit co nejvíce uživatelů těchto znalostí.

Klíčovým faktorem pro pozitivní dopad na hostitelskou zemi a na její rozvoj je její absorpční kapacita. Potřebné kapacity domácích podniků a ústavů jsou

nutné nejen pro stimulaci dalšího výzkumu a vývoje, ale také pro dosažení přínosu z využití jeho výsledků. Jiným vlivným faktorem je typ vykonávaného výzkumu a vývoje a jeho propojení s výrobou. Čím více pak vzniká vazeb mezi nadnárodní společností a místními firmami a výzkumnými ústavy a čím pokročilejší je národní inovační systém, tím větší je pravděpodobnost pozitivních efektů pro hostitelskou ekonomiku.

Internacionalizace výzkumu a vývoje má však také důsledky pro mateřskou (vyspělou či rozvojovou) ekonomiku zahraničního investora. Nadnárodní společnost se sídlem v dané zemi zvyšuje obvykle svými zahraničními investicemi do výzkumu a vývoje svoji konkurenceschopnost: získává přístup k novým strategickým aktivitám a novým technologiím, produkuje nové znalosti za konkurenceschopné ceny, využívá efektivněji specializaci ve svém výzkumu a vývoji, snižuje jeho náklady, přizpůsobuje se dalším trhům a zvyšuje své tržní podíly. Tato rostoucí konkurenceschopnost nadnárodní společnosti se často zpětně pozitivně promítá do její mateřské ekonomiky. Zahraniční výzkum a vývoj může vytvářet další příležitosti a následovníky v domácí ekonomice, vést k prospěchu pro tuzemské firmy i ekonomiku jako celek.

Expanze výzkumných a vývojových aktivit do zahraničí je však hodnocena také se zřetelem k rizikům spojeným se ztrátou jejich tuzemského vykonávání, a tedy i se ztrátou pracovních příležitostí. Problém ztráty pracovních příležitostí v mateřské zemi zaznívá celkově v souvislosti s offshoringem služeb, zejména v případě strategických služeb typu call center ad. Avšak zatím nic nenasvědčuje tomu, že by protekcionistická opatření k omezení firemní expanze výzkumných a vývojových aktivit a strategických služeb do zahraničí s ohledem na výše uvedené problémy převládla na úkor jiného rizika, a to snižující se konkurenceschopnosti tuzemských podniků. Spíše se v daných souvislostech rýsuje posun sledovaného procesu internacionalizace do win-win situace pro hostitelské i domácí ekonomiky.

V souvislosti s internacionalizací výzkumu a vývoje nabývá také na významu to, jak jsou politiky v jednotlivých zemích cíleny na pokrok ve fungování národních inovačních systémů a na posílení inovač-

ních kapacit. Podniky neinovují v izolaci, ale v neustálé interakci se svými konkurenty, dodavateli a klienty, s veřejnými výzkumnými institucemi, univerzitami apod. Podoba těchto interakcí je formována vytvořeným institucionálním rámcem. Celkově tak vzniká národní inovační systém, který může být ovlivňován přípustnými a vhodnými vládními intervencemi. Výchozím bodem politiky v daném kontextu je proto vytvořit takový institucionální rámec pro podnikatelské prostředí, v němž by se urychlily inovační procesy a aktivity. Politická opatření směřují pak obvykle do čtyř oblastí: lidských zdrojů, kapacit veřejného výzkumu a vývoje, ochrany duševního vlastnictví a zajištění konkurenčních podmínek.

5. Podpora zakládání technologických center a center strategických služeb v České republice

Součástí systému investičních pobídek v ČR je od roku 2002 podpora zakládání technologických center a center strategických služeb. Od února 2004 se řídí tyto investiční podpory společným Rámcovým programem pro podporu technologických center a center strategických služeb. ČR tak reagovala na vývoj ve světě, kde podle údajů UNCTAD tvoří sektor služeb okolo 60 % celosvětového objemu přímých zahraničních investic. V ČR se podíl služeb na přílivu přímých zahraničních investic pohybuje dlouhodobě v průměru pod úrovní 50 % s tendencemi spíše klesat. Navíc investice podniků do výzkumu a vývoje rostou poměrně pomalu a v roce 2004 dosáhly 0,67 % HDP (ve srovnání s průměrem 1,3 % v EU-25). Proto lze pozitivně ocenit slibný rozběh zakládání technologických center a center strategických služeb (téměř 50) v posledních dvou letech.

Technologická centra se mají zaměřovat na vývoj a inovační aktivity v oblasti high-tech výrobků a technologií využívaných ve výrobě. Podle klasifikace OECD do oborů high-tech patří letectví a kosmonautika, kancelářská a výpočetní technika, elektronika a mikroelektronika, telekomunikace, léčiva, vědecké přístroje, průmyslové elektrické stroje, chemie, neelektrické stroje a zbraně. V charakteristice technologických center se uvádí (viz webové stránky CzechInvestu), že se zabývají inovačními aktivitami přinášej-

→ jícími vylepšení výrobků a technologií využívaných ve výrobě. To však nasvědčuje spíše orientaci na inovace nižšího řádu („vylepšení“) a nikoli na tvorbu zcela nových výrobků a technologií s oporou ve výzkumu (inovace vyššího řádu). Do skupiny technologických center a jejich projektů jsou ještě zahrnována centra pro vývoj specifického softwaru a jeho aplikací, které jsou součástí inovovaných výrobků a technologií. V dané skupině z hlediska podmínek podpory figurují ještě expertní a řešitelská centra a překvapivě i případně vytvořená ústředí nadnárodních společností.

Technologická centra se mají podle podrobnějšího vymezení zabývat pravidelnými změnami produktů, produkčních řad, výrobních procesů, technologií, existujících vývojových služeb a dalších rozpracovaných operací, pokud takové změny představují jejich vylepšení a existuje předpoklad, že budou přeneseny a použity v sériové výrobě. Cílem programu na podporu technologických center je pomoci firmám (nejen zahraničním, ale i domácím) v zavádění inovací do svých technologických a výrobních procesů a výrobních inovací. V podstatě jde tedy o podporu inovací technického typu, které přinášejí efekty v podobě úspory energií, snižování nákladů, racionalizace výroby apod. Konečným cílem je zvyšování konkurenceschopnosti firem s tím, že je současně šance na „ukotvení“ zahraničního investora v českém ekonomickém prostředí. Investice do technologických center jsou také spojovány s rozvojem ekonomiky založené na znalostech.

Centra strategických služeb (servisní centra) představují pracoviště s mezinárodním zaměřením, s vyšší přidanou hodnotou ve srovnání s investicemi do montážních závodů a podporující zaměstnanost kvalifikovaných expertů. Do této skupiny center patří centra zákaznické podpory (např. „call centra“), high-tech opravárenská centra či centra sdílených služeb (s výjimkou ústředí nadnárodních společností). Celkově jde zde především o podporu velkých, resp. středních firem.

Přesun určitých firemních činností z USA, Japonska a vyspělých západoevropských zemí do těchto vytvářených center technologických a strategických služeb je označován v odborné terminologii jako „offshoring“. Jde vlastně o formu outsourcingu směro-

vanou do ekonomicky (zejména nákladově) příznivějších zahraničních podmínek.

Na rozdíl od zahraničních investic do zavedení nové výroby nebo do rozšíření stávající výroby ve zpracovatelském průmyslu se neprovádí podpora investic do technologických center a center strategických služeb kombinací přímé podpory (podpora vytváření pracovních míst a školení a rekvalifikace) a nepřímé podpory (úplná či částečná sleva na dani z příjmů). Jde pouze o přímou podporu formou nabízených dotací na podnikatelskou činnost a dotací na školení a rekvalifikaci:

- Dotace na podnikatelskou činnost mohou dosáhnout až do výše 50 % (resp. 65 % u malých a středních firem) uznatelných nákladů, kterými jsou investice do hmotného a nehmotného majetku pořízeného na období prvních 5 let nebo dvouleté hrubé mzdy zaměstnanců zaměstnaných do 3 let.
- Dotace na školení a rekvalifikaci mohou dosáhnout až do výše 35 % nákladů na specializované školení a 60 % nákladů na všeobecné školení, maximálně však 100 tis. Kč, resp. 150 tis. Kč na jedno pracovní místo a v závislosti na celkovém počtu vytvořených pracovních míst.

Podíváme-li se blíže na podmínky pro získání dotací (viz tabulka 4), vidíme, že při minimální výši investice 15 mil. Kč v případě technologických center je požadováno financování projektu z vlastních zdrojů příjemce ve výši 7,5 mil. Kč (tedy na úrovni 50 %). Obdobná situace je ale i u center zákaznické podpory a jiných strategických služeb, kde při minimální výši investice 30 mil. Kč se požaduje financování projektu z vlastních zdrojů příjemce ve výši 15 mil. Kč (50 % celkové investice).

Účelové financování (dotace při podpoře projektů) z veřejných prostředků obvykle jen doplňuje financování z vlastních zdrojů (kofinancování). Pro účelovou podporu z veřejných prostředků v ČR a v EU platí, že podpora státu nesmí narušit hospodářskou soutěž na daném trhu výrobků či služeb. Míra podpory výzkumu a vývoje tak závisí na „vzdálenosti“ podporovaného výzkumu a vývoje od uplatnění jeho výsledků na trhu. V případě projektů průmyslo-

Tabulka č. 4 » Podmínky pro získání dotací technologickými centry a centry strategických služeb

Typ projektu	<ul style="list-style-type: none"> • technologická centra • centra pro vývoj softwaru • expertní a řešitelská centra • ústředí nadnárodních firem 	<ul style="list-style-type: none"> • centra zákaznické podpory • high-tech opravárenská centra • centra sdílených služeb (s výjimkou ústředí nadnárodních společností)
Minimální výše investice	15 mil. Kč	30 mil. Kč
Minimální počet nově vytvořených pracovních míst	15	50
Financování projektu z vlastních zdrojů příjemce	7,5 mil. Kč	15 mil. Kč
Návaznost na výrobu (pouze pro technologická centra)	Předpoklad realizace výsledků technologického centra ve výrobě	

vého výzkumu provozovaného českými subjekty může podpora dosahovat do výše 50 % celkových nákladů na řešení projektu (ve zvláštních případech až do 75 %), v případě vývoje do 25 % (ve zvláštních případech až do 50 %). U technologických vývojových center se tedy zřejmě využívá možnosti zvláštního případu až s 50% dotací. Otázkou je však v daných souvislostech hospodářské soutěže stejná podpora center strategických služeb. Nicméně poměrně vysoká pobídka zde sehrává významnou roli v rozhodovacím procesu o alokaci centra služeb. Globální ředitel informačních systémů DHL Stephen McGucking uvedl, že o přestěhování jednoho ze tří globálních center informačních služeb této nadnárodní společnosti do ČR rozhodla mimo jiné optimální pobídka české vlády v podobě dotací na pokrytí 20 % nákladů provozu a 25 % nákladů na školení pracovníků. Celková investice DHL převýšila sumu 5 mld. Kč a v první fázi zde našlo exkluzivní zaměstnání pět set inženýrů a specialistů na informační technologie, přičemž se má jejich počet postupně zdvojnásobit.

Neprímá podpora (daňové úlevy) není sice součástí investičních pobídek pro zřízení technologických center a center strategických služeb, jak je tomu v případě investic do výroby (montáží), nicméně zahraniční investor, který zřídí výzkumně vývojové zařízení (např. technologické centrum) se sídlem v ČR, má vlastně možnost využít nově zavedené odčitatelné položky od základu daně, která v podstatě umožňuje promítnout vybrané vlastní náklady na výzkum a vývoj do daňového základu podruhé. Nejprve jsou

odečítány jako běžný náklad a podruhé prostřednictvím odčitatelné položky. Toto nové pravidlo platí od 1. 1. 2005.

V ustanovení § 34 odstavce 4 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů je k tomu uvedeno: „Od základu daně lze odečíst 100 % výdajů (nákladů), které poplatník vynaložil v daném zdaňovacím období nebo období, za které se podává daňové přiznání, při realizaci projektů výzkumu a vývoje, které mají podobu experimentálních či teoretických prací, projekčních či konstrukčních prací, výpočtů, návrhů technologií, výroby funkčního vzorku či prototypu produktu nebo jeho částí a na certifikaci výsledků dosažených prostřednictvím projektů výzkumu a vývoje. Pokud vynaložené výdaje (náklady) souvisejí s realizací projektů výzkumu a vývoje pouze zčásti, je možné od základu daně odečíst pouze tuto jejich část. Výdaje (náklady), které lze odečíst od základu daně, musí být výdaji (náklady) vynaloženými na dosažení, zajištění a udržení zdanitelných příjmů a musí být evidovány odděleně od ostatních výdajů (nákladů) poplatníka.“ Zákon o daních z příjmů při bližším definování výzkumu a vývoje odkazuje na zákon č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o podpoře výzkumu a vývoje), který však obsahuje jen poměrně obecnou definici těchto pojmů.

Podle zákona o daních z příjmů však odpočet nelze uplatnit „za služby a nehmotné výsledky výzkumu a vývoje pořizené od jiných osob s výjimkou výdajů

(nákladů) vynaložených za účelem certifikace výsledků výzkumu a vývoje, a dále na ty výdaje (náklady), na které již byla i jen zčásti poskytnuta podpora z veřejných zdrojů“. Na rozdíl od zemí, které tuto daňovou pobídku využívají, nelze uvedený odpočet tedy uplatnit na nakoupený (externí) výzkum a vývoj. Nová právní úprava tak vlastně nepodporuje požadovanou spolupráci a posílení vzájemných vazeb soukromého podnikatelského sektoru s univerzitami a veřejnými výzkumnými institucemi a z hlediska používání inovačních zdrojů tím především znevýhodňuje malé a střední podniky.

Pokud poplatník nebude moci uplatnit výše uvedený odpočet v roce, kdy nárok na něj vznikl, protože vykázal daňovou ztrátu nebo základ daně (snížený o nezdanitelné částky a o daňovou ztrátu) je nižší než odpočet, má možnost odpočet, případně jeho zbývající část uplatnit v nejbližším zdaňovacím období, ve kterém vykáže základ daně. Odpočet lze však uplatnit nejvýše ve třech zdaňovacích obdobích bezprostředně následujících po zdaňovacím období, ve kterém nárok na odpočet vznikl (viz ustanovení § 34 odstavce 5 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů). Pozitivně se tento postup může projevit zvláště v případě malých a středních podniků.

Po dlouholetém odmítání daňových úlev ve prospěch výzkumu a vývoje (bez zřetele k zahraničním tendencím) byla nakonec přijata v ČR daňová úleva, která je v evropském srovnání (daňové odečty od základu daně a tax credit na podporu soukromých investic do výzkumu a vývoje) nyní dokonce nejvyšší. Pro zahraniční investory do technologických center apod. může být proto i velmi atraktivní. Na rozdíl od poplatníků projevil však správce daně obavy, jak bude kontrolovat oprávněnost a správnost výdajů (nákladů) zařazených do odpočtu, a proto vydal k bližší specifikaci odpočtu od základu daně z příjmů ve výši 100 % výdajů vynaložených při realizaci projektů výzkumu a vývoje příslušný pokyn (Pokyn D-288 MF k jednotnému postupu při uplatňování ustanovení § 34 odst. 4 a 5 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů). V pokynu je vymezeno, co se myslí projektem výzkumu a vývoje, přičemž se požaduje jeho písemná po-

dobu. Dále je zde vymezen výzkum a vývoj pro odlišení od ostatních činností a taxativně jsou uvedeny činnosti, které lze a nelze zahrnout mezi činnosti výzkumu a vývoje pro účely odpočtu od základu daně z příjmů. Požaduje se oddělená evidence výdajů v členění na jednotlivé projekty; u projektů se doporučuje provádět oponenturu. Pokyn také specifikuje období uplatnění výdajů na výzkum a vývoj a další podmínky. Nicméně stále se objevují otázky.

Zařízení zřízené zahraničním investorem může využívat v souladu s novelou zákona o daních z příjmů vedle zavedení nové odčitatelné položky pro náklady na výzkum a vývoj také zkrácenou dobu odepisování nehmotných výsledků výzkumu a vývoje ze 72 na 36 měsíců a softwaru ze 48 na 36 měsíců, pokud jsou splněny zákonné podmínky pro jejich stanovení jako dlouhodobého nehmotného majetku (viz ustanovení § 32a zákona o daních z příjmů).

Celkově lze konstatovat, že v oblasti daní zahraniční investoři do sofistikovaných činností typu výzkumu a vývoje působí v podstatě v rovných podmínkách ve vztahu k tuzemským firmám. Ne tak tomu je v oblasti finančních zdrojů (poskytovaných dotací), jak již bylo blíže specifikováno na jiném místě.

6. Situační analýza v oblasti investičních podpor technologických center a center strategických služeb

V období od zahájení výše uvedeného programu pobídek bylo do 30. 9. 2005 v ČR uděleno celkem 56 investičních podpor v oblasti technologických center a center strategických služeb, z toho 37 (tedy více než polovina) pro zřizovaná technologická centra včetně center pro vývoj softwaru. Vycházíme přitom z údajů CzechInvestu. O dvou investičních podporách bylo rozhodnuto v roce 2001, o šesti v roce 2003, o 24 v roce 2004 a o dalších 24 v prvních třech čtvrtletích roku 2005, což ukazuje na rostoucí dynamiku podpory sofistikovaných zahraničních investic. Pokud jde o zemi původu investora (sídlo majoritního vlastníka), nejvíce center u nás dosud otevřely (pomíname-li ČR) firmy se sídlem v Německu (13) a USA (12) a jejich podíl tak celkově dosahuje téměř 44 %. Na další pozici jsou firmy se sídlem v Nizozemsku

(7 center). Dohromady firmy z těchto zemí představují 56 % všech investorů a po připočtení investorů se sídlem v ČR jde o 79 % všech investorů. Ostatní země jsou zastoupeny spíše jednotlivě a tvoří celkově jen 21 %. Pokud vezmeme v úvahu pouze technologická centra, v naprosté většině případů do nich investují firmy se sídlem v ČR a Německu. Americké firmy v polovině případů a nizozemské ani v jednom případě (zaměřují se na centra strategických služeb, zejména call centra).

Investice do budování technologických a servisních center činí 11,1 mld. Kč celkem, z toho 64 % investic směřuje do servisních center. Je to zejména ovlivněno již výše zmíněnou investicí DHL Information Services (Europe) s. r. o., která reprezentuje 42 % celkových investic. Celkové náklady na školení a rekvalifikaci dosahují 4,4 mld. Kč a jsou přitom zhruba z 85 % vynakládány do servisních center (přibližně jednu čtvrtinu tvoří náklady na školení a rekvalifikaci v centru DHL). Tyto investice mají vytvořit celkem 10 600 nových míst pro kvalifikované pracovníky, většinu (74 %) z nich opět získají servisní centra.

Technologická centra v ČR vznikají v různých odvětvích zpracovatelského průmyslu, především pak v automobilovém a elektronickém průmyslu. Největší technologické centrum v ČR z hlediska počtu zaměstnanců buduje společnost Honeywell International. Její úvahy o založení výzkumné vývojové jednotky ve střední Evropě a konkrétně v ČR se datují již od počátku 90. let a nejsou tedy spojeny s pobídkovou politikou vlády, v daném případě šlo především o osobní kontakty a vyhodnocení českých inženýrských kvalit jako výsledek určitého monitoringu v Evropě. V roce 1993 vznikl malý společný projekt AV ČR, ČVUT a Honeywell, od roku 1995 funguje pražská laboratoř společnosti Honeywell jako její první firemní výzkumné a vývojové pracoviště mimo USA. Počet jejich zaměstnanců se zvýšil z původních pěti na současných 30. Firma Honeywell si pak v roce 2003 vybrala pro zřízení svého globálního vývojového centra Brno. Toto technologické centrum zaměstnává 150 lidí, jejich počet neustále narůstá a v perspektivě se zde uvažuje o téměř 450 zaměstnancích. Pracoviště se soustřeďuje na vývojové práce v oblasti bezpečnostních systémů, leteckých komponentů,

turbodmychadel a dalších výrobků. Prototypy předává do výrobních závodů. Spolupracuje s VUT Brno. Vysokým školám technického zaměření v ČR poskytuje Honeywell podporu (v roce 2004 činila 207 tis. USD). Druhým největším technologickým centrem z hlediska počtu zaměstnanců a dosud nejvyšší investicí v rámci technologických center (zhruba 1,2 mld. Kč) bude vývojové centrum Škoda Auto a. s. Další větší technologická centra představují např. Siemens Kolejová vozidla, Robert Bosch či Rieter CZ (Švýcarsko).

Tabulka č. 5 » Výsledky průzkumu atraktivity zemí pro offshoring (2005)

Země	Skóre
1. Indie	7,76
2. Čína	7,34
3. Česká republika	7,26
4. Singapur	7,25
5. Polsko	7,24
6. Kanada	7,23
7. Hongkong	7,19
8. Maďarsko	7,17
9. Filipíny	7,17
10. Thajsko	7,16

Zdroj: Economist Intelligence Unit

Rostoucí zájem o ČR vzniká i v oblasti offshoringu, který se týká strategických služeb. V Praze začátkem listopadu 2005 dokonce proběhla čtvrtá mezinárodní konference o centrech pro zákaznickou podporu (Offshore Customer Management, International Conference). Na slíci pozici ČR jako cílové země pro přesun firemních servisních činností a moderních technologií ukazují i výsledky průzkumů z poslední doby. /3/ Podle studie The Economist Intelligence Unit z roku 2005 zaujímá ČR třetí místo na světě z hlediska výhodnosti pro offshoring. První místo obsadila Indie, kam lákají především nízké mzdy a dostatek anglicky mluvících pracovníků. Na druhém místě je Čína, z evropských zemí jsou v první desítku již jen Polsko a Maďarsko (viz tabulka 5).

Hodnocení bylo provedeno podle 37 kritérií sdružených do devíti oblastí, kdy v každé je stanoveno

→ maximum deseti bodů a každá má určitou váhu. Jde o tyto oblasti s těmito vahami v procentech: náklady práce (30), kvalifikace a přizpůsobivost pracovníků (30), regulace pracovního trhu (10), vzdálenost zemí od velkých trhů (5), stav a vybavení infrastruktury (5), politická a bezpečnostní rizika (5), makroekonomická stabilita (5), úroveň regulace hospodářství (5), daňový režim (5). Rozhodující počty bodů lze tak získat, pokud jsou nízké náklady práce spojené s patřičnou kvalifikací a flexibilitou pracovníků. V tomto ohledu, vezmeme-li také v úvahu ještě rozsah zdrojů potřebných pracovníků, neodpovídá reálné situaci poměrně malý odstup ČR za Indii a Čínou (jen o desetiny bodu). I mezi ČR a dalšími zeměmi jsou relativně malé odstupy. Projevuje se zde zřejmě i „metodický syndrom“ škálovacích technik (i v případě vah pro jednotlivá kritéria), které jsou používány při získávání a zpracování „měkkých“ dat, jež spočívá v tendenci koncentrace výpovědí respondentů (včetně expertů) především do středu škály, resp. nad tento střed, ale blíže k němu než k maximu (při rozšiřování intervalu pro škálování).

Nejvíce bodů v tomto hodnocení získala ČR za svou geografickou polohu (blízkost kapitálově silných trhů). O ČR mají skutečně zájem nadnárodní společnosti s velkým a rostoucím počtem klientů v západní Evropě. Paradoxně nejhorší známku a na srovnatelné úrovni s Polskem a Maďarskem byla ČR ohodnocena za kvalifikaci a přizpůsobivost pracovníků. K slabším místům z hlediska atraktivnosti ČR pro offshoring patří dále vyšší regulace pracovního trhu a daňový režim. Naopak k silnějším stránkám náleží politická a bezpečnostní situace v zemi a makroekonomická stabilita. Nicméně podle vyjádření mnohých manažerů firem, které v ČR již otevřely svá centra strategických služeb, podnětem k jejich rozhodnutí o této investici nebyla jen geografická poloha ČR, ale i funkční zázemí (infrastruktura), kvalifikovaná pracovní síla a odpovídající podpora (pobídkový systém).

Oproti např. výše uvedeným průzkumům UNCTAD jsou tyto výsledky mnohem příznivější. Nicméně zjištění z různých prováděných průzkumů a žebříčky založené na tzv. měkkých datech je třeba nepřeceňovat a brát je s rezervou; jsou ovlivněny strukturou respondentů, jejich informovaností (včetně

„haló efektů“), načasováním průzkumů, volbou kritérií, indikátorů a vah. Na druhé straně ale přináší určité signály, které by neměly být při vytváření vhodného a účinného pobídkového systému a vytváření podnikatelského prostředí podceněny.

7. Výhody přímých zahraničních investic do sofistikovanějších činností pro Českou republiku

Stabilnější druh investic

V prvé řadě je nutno poukázat – zejména v případě technologických center (výzkumu a vývoje) – na možnosti jejich skutečně dlouhodobějšího dopadu a využití v rozvoji dané ekonomiky; v tomto případě se jedná o projekty, kde je riziko přesunu činností do jiné země výrazně nižší, než je tomu u výrobních (montážních) činností. **Investice do technologických center, resp. do výzkumu a vývoje jsou právě druhem investic, které lze považovat za vcelku málo mobilní.**

Příznačné je, že právě výše zmiňovaná společnost Honeywell převzala v Brně pro své globální technologické centrum objekt po investorevi, který ČR po dvou letech působení opustil. Společnost Flextronics, která zde zahájila osazování desek plošných spojů a montáž v roce 2000, tuto svoji činnost z důvodů konsolidace výroby v Evropě po zmíněné krátké době ukončila a přesunula se dále na východ. Firmy, které vstupují s cílem pouze vyrábět, resp. s montážními záměry, přestože může jít o poměrně značné objemy produkce, nemají problém s přesunem svých technologií a ukončením činnosti, pokud se jim výroba ukáže být jinde nákladově výhodnější. Zcela jiná situace je v případě, že investice směřuje do oblasti výzkumu a vývoje, kdy je třeba nejdříve vybudovat kvalifikované, funkčně a efektivně pracující týmy, které výsledky sice nepřinesou okamžitě, ale budou působit dlouhodobě. Rychlý přesun jinam v současných konkurenčních podmínkách by se pak firmě nevyplatil. V daném případě jde tedy skutečně o dlouhodobou investici. Navíc nadnárodní společnosti při zřízení center v oblasti výzkumu a vývoje v zahraničí předávají místním pracovníkům část svého strategického know-how a nemají tak zájem okruh těchto lidí příliš rozšiřovat a hlavně pak často měnit.

Tuto skutečnost je nutno brát plně v úvahu právě při tvorbě dalších strategických záměrů, neboť v současné globalizované ekonomice roste nejistota, pokud jde o stabilitu lokalizace přímých zahraničních investic. A to přesto, že právě přímé zahraniční investice odlišuje od jiných forem zahraničních investic (investiční fondy, spekulativní „horké“ peníze) zejména deklarovaný dlouhodobý záměr investora podnikat na území hostitelské země. Na zřeteli je však nutno mít reálné zájmy zahraničních (nadmárodních) firem, které optimalizují své finanční hospodaření prioritně s ohledem na potřeby rozvoje firmy jako celku v globálním měřítku, což se může dostávat do rozporu se zájmy daného konkrétního podniku se zahraniční účastí a zájmy a potřebami příslušného hostitelského státu. Investoři hledají nejvýhodnější podmínky a tak mohou, pokud to jde (a v případě výroby bez vyšší přidané hodnoty většinou ano), relativně rychle přesunout své dosavadní působení po vyčerpání (dočasných) komparativních výhod do jiné země (např. s levnější pracovní silou). Riziko dopadů spojených s rychlým a nečekaným odlivem těchto prostředků (možný vliv na měnový kurz apod.) zvyšuje pak rostoucí počet a podíl těchto investorů v národní ekonomice. Svůj nepříznivý vliv zde může mít i nevyvážená struktura zahraničních investic podle odvětví a zemí původu (např. v ČR směřuje zhruba polovina přímých zahraničních investic do automobilového průmyslu). Otázkou přitom je, zda vůbec a případně jak pružně a účinně lze zvrátit případné rozhodnutí zahraničního investora (nadmárodní společnosti) o přesunu svých investic do jiné země pomocí stávajících nástrojů hospodářské a průmyslové politiky (daňové nástroje, investiční pobídky apod.). Proto získávají na významu lokálně více stabilizované zahraniční investice do sofistikovanějších činností.

Podpora rozvoje lidských zdrojů

Zahraníční investice do technologických center, resp. do výzkumu a vývoje vytvářejí **rostoucí poptávku po kvalifikovaných pracovních silách**, v tomto kontextu vyvolávají určitý **tlak na rozvoj technického a přírodovědného vzdělání a zvýšení jeho kvality**. Přispívají k realizaci tohoto potřebného procesu a

k připravenosti absolventů pro vstup na soudobý trh práce. Z hlediska takto formujícího se prostředí můžeme hovořit o pozitivním ovlivňování vysokého školství a celkového rozvoje vzdělanosti. Právě ze strany podniků se v současné době v ČR objevují četné výhrady k připravenosti absolventů vysokých škol na kreativní řešení jejich praktických problémů. Profily studentů nevznikají ve spolupráci vysokých škol s „odběrateli“, tedy příštími zaměstnavateli studentů. Někdy ani školy přesně nevědí, koho podniky potřebují. Na druhé straně některé větší společnosti si už dnes objednávají takové kvalifikační kurzy ve školách, které jsou orientovány na potřebný profil jejich absolventů.

Vstup sofistikovaných zahraničních investic vede obvykle k rostoucímu rozsahu podnikových praxí a stáží studentů a k celkovému prohloubení spolupráce podnikatelské a akademické sféry. Investoři disponují dostatečnými finančními prostředky a v jejich zájmu je vyhledat a využít talenty a kvalifikační potenciál v dané zemi. Dokládat to lze na současných technologických centrech v ČR. Např. společnost Honeywell poskytuje vysokým školám finanční podporu, přijímá studenty na stáže, vypisuje pro ně diplomové práce. Vychází z toho, že získat vhodné absolventy vyžaduje jejich vyhledávání a práci s nimi již při studiu. Vybudování základních týmů vyžadovalo i u této společnosti zpočátku se orientovat na pracovníky s praxí. Nyní již přijímá více absolventů, protože je existující vytvořené týmy dokážou absorbovat. /4/ Určitým problémem je však v ČR ochota pracovní síly stěhovat se za prací. Tato migrační ochota pracovní síly však klesá zejména s nižšími a méně kvalifikovanějšími pozicemi. Vytváření vývojových center se špičkovými technologiemi a obvykle lepšími platovými podmínkami může v dané zemi omezit i tendence k odchodu vysoce kvalifikovaných lidí do zahraničí (brain drain) za atraktivnějšími podmínkami a současně může přispět k jejich návratu ze zahraničí nebo i k získání kvalifikovaných odborníků z jiných zemí (brain gain).

Čeští výzkumní a vývojoví pracovníci přicházející z tuzemských vysokých škol a ústavů do technologických center a jiných výzkumně vývojových zařízení zřízených zahraničními investory se budou mu-

set zjevně často vyrovnávat i s přechodem na odlišnou firemní kulturu hodnocení jejich práce. Zahraniční investoři se zaměřují na komerční výzkum a vývoj, kde předpokládají dostatečně zabezpečenou ochranu duševního vlastnictví. Pokud není jasné a detailně definováno, jak to bude s výsledky projektu, nebudou mít ani ochotu ho zahájit. Pohled na výsledky výzkumu v ČR a jeho hodnocení, zejména v AV ČR a na vysokých školách, je však stále silně pod vlivem kritéria počtu publikací. Firma, která investuje do komerčního výzkumu a očekává zde návratnost vložených prostředků, má naopak zájem výsledky výzkumu chránit a pomocí patentů blokovat jejich možné využití jinými subjekty. Odborníci přicházející do výzkumně vývojových zařízení zahraničních investorů (korporací) musí tuto skutečnost tedy vzít na vědomí a přizpůsobit se jí. Silněji může tento rozdílný úhel pohledu na dosažené výsledky výzkumu zaznívat v možné a žádoucí projektové spolupráci s tuzemskými vysokými školami, které nemají zájem dosažené výzkumné výsledky utajovat, ale naopak jsou stávajícím systémem hodnocení (včetně kariérního postupu jednotlivců) motivovány k jejich publikování.

Snaha o intenzivnější využití tohoto druhu přímých zahraničních investic v procesu budování tzv. znalostní ekonomiky bude zřejmě stále více konfrontována s některými dosavadními záměry sociální politiky. Výrazně je u nás příliv přímých zahraničních investic dosud spojován právě s nadějami na řešení otázek relativně vysoké nezaměstnanosti, a tedy i sociálních problémů jednotlivých regionů. V případě nezaměstnanosti jde, jak známo, především o strukturální problémy: stávající struktura nezaměstnaných v ČR má však nejen zřetelné regionální aspekty, ale i kvalifikační a vzdělanostní aspekty. Podpora přímých zahraničních investic do zakládání technologických center orientovaných na inovační aktivitu přinášející nové či zdokonalené výrobky a technologie využívané ve výrobě nebo stimulace přímých zahraničních investic do zakládání různých center strategických služeb (center zákaznické podpory, pro opravu špičkových technologií apod.) povede ovšem ve svých důsledcích k poptávce především po pracovních silách s vyšší kvalifikací a patřičným vzděláním a nebude tedy přispívat k řešení některých soudo-

bých akutních sociálních problémů. Lze tak do budoucna očekávat i určité napětí mezi jednotlivými politikami a hledáním nových institucionálních rámců. Na druhé straně podpora investic spojených s technologicky zastarávajícími produkty (viz případ LG.Philips Displays v Hranicích na Moravě) vytváří svými možnými ekonomickými a sociálními důsledky mnohem rizikovější situaci.

Určité obavy může rostoucí dynamika vytváření zahraničních technologických center a jiných výzkumně vývojových pracovišť přinášet na tuzemských vysokých školách a výzkumných ústavech. Vzniká jim konkurence (zejména přes atraktivnější platové a pracovní podmínky a podmínky vybavení), pokud jde o udržení a získávání kvalitních výzkumných a vývojových pracovníků, zejména pak mladých (i s ohledem na zhoršující se věkovou strukturu značné části českých vysokých škol a výzkumných ústavů).

Rozvoj regionů a sítí

V současné době je zhruba 70 % vysokoškolských a výzkumných kapacit soustředěno v Praze. Zahraniční investice do výzkumu a vývoje, technologických center a strategických služeb směřované do mimopražských lokalit a pokrývající různé regiony mohou přispět k oživení a atraktivitě celé řady regionů. Technologická centra se mohou stát významnou složkou vytváření klastrů s cílem zvýšit inovační aktivitu v daném teritoriu. Tímto směrem postupuje i projekt ChipInvest jako společný projekt CzechInvestu a firem působících v oboru mikroelektroniky (ON Semiconductor a Cadence), kdy má jít o klastr tvořený na jedné straně kapitálem velkých společností a na straně druhé myšlenkovým potenciálem vědeckých institucí a malých firem. Na jeho základě by pak mělo vzniknout středoevropské centrum pro vývoj technologií integrovaných obvodů a systémů v oblasti leteckých a kosmických programů a medicínské techniky (oblasti high-tech). Technologická centra se mohou významně zapojit i do tvorby technologických platforem, kterým věnuje rostoucí pozornost EU v souvislosti s dosažením Lisabonských cílů.

Přímé zahraniční investice do sofistikovaných činností, jak z analýzy jejich výše uvedených výhod

vyplývá, tak celkově vytvářejí přidanou hodnotu ve vztahu k obvyklým pozitivním efektům přílivu přímých zahraničních investic v ekonomice, za něž jsou považovány posilování makroekonomické stability a prosperity země, růst důvěryhodnosti země pro další zahraniční investory, její zapojení a lepší přístup do mezinárodních produkčních, distribučních a prodejních sítí, vytváření nových pracovních příležitostí a míst, podpora rozvoje zaostalejších regionů a získání nedluhových, stabilních a bezpečných zdrojů financování národních investičních potřeb. Na úrovni firem pak přímé zahraniční investice do sofistikovaných činností vytvářejí přidanou hodnotu v pokroku v jejich potřebné restrukturalizaci, ve zvyšování produktivity práce, v jejich rostoucím exportu, implementaci účinných metod „západního“ managementu a organizace (netechnické inovace), zavádění progresivních technologií do výrobních procesů apod.

8. Předpoklady většího získávání sofistikovaných zahraničních investic

Internacionalizace výzkumu a vývoje, rozšiřující se offshoring firem a obdobné procesy jsou soudobým jevem v podmínkách globalizované ekonomiky, s kterým je nutno počítat, a důležité je právě jeho efektivní využití ve prospěch dané ekonomiky a země, zejména s ohledem na potřeby a perspektivu vytváření znalostní ekonomiky. Z výše uvedených analýz a hodnocení vyplývá, že chceme-li do ČR přilákat více sofistikovaných zahraničních investic, musíme věnovat pozornost celé řadě podmínek a předpokladů. Přitažlivost země v dané oblasti není dána jen samotným pobídkovým systémem, byť pro zahraniční investory velmi stimulačním. Jde i o to, jak se podaří zajistit:

- podporu vzdělání (potenciál vzdělaných, kvalifikovaných lidí, zejména překonat zaostávání za jinými zeměmi EU v počtu vysokoškolsky vzdělaných přírodovědců a techniků a překonat slabiny jazykové vybavenosti),
- podporu inovačních aktivit (proinovační prostředí),
- kvalitní ochranu duševního vlastnictví,
- rozvoj infrastruktury (zejména informačních a komunikačních technologií),

- kvalitní legislativu,
- příznivé podnikatelské prostředí.

Svůj vliv bude nadále sehrávat celková politická a bezpečnostní situace a makroekonomická stabilita, silněji právě v tomto případě stabilnějších (dlouhodobějších) sofistikovaných zahraničních investic.

Realizace celé řady výše uvedených podmínek a předpokladů je předmětem příslušných strategických, politických a koncepčních dokumentů. Relevantní v tomto ohledu a i ve vztahu k výše uvedeným sofistikovaným zahraničním investicím jsou především Strategie hospodářského růstu ČR, Národní inovační politika ČR na léta 2005-2010, Národní politika výzkumu a vývoje ČR na léta 2004-2008 (bude aktualizována) a Koncepce inovací pro oblast průmyslu a podnikání na období 2005-2008.

Speciálně ve vztahu k přímým zahraničním investicím, pokud budeme chtít udržet potřebnou míru jejich přílivu a zejména posunout jejich strukturu ke zvýšení podílu sofistikovaných zahraničních investic, musíme věnovat stálou pozornost jejich monitoringu a hodnocení. Při jejich hodnocení bude nutno začít využívat i odpovídající kvalifikované nástroje, jako je např. *technology foresight*, který by mohl zvýšit úroveň předvídatosti důsledků při rozhodování o jednotlivých investicích a snížit tak „hraničnická rizika“. Současně musíme vyhodnocovat konkurenci mezi zeměmi a potřeby jednotlivých regionů v ČR. V těchto souvislostech může být nastolována i otázka, zda v zájmu posílení podílu sofistikovaných zahraničních investic nenahradit stávající systém pobídek jiným systémem, který bude více zohledňovat vývoj konkurence a situaci v české ekonomice. Silnou alternativou pobídkových systémů tak může být celkové zlepšení podnikatelského prostředí. →

→ LITERATURA A PRAMENY

- /1/ UNCTAD: *World Investment Report 2005*
- /2/ OECD *Science, Technology and Industry Scoreboard 2005*
- /3/ *Survey of offshoring*. Study of the Economist Intelligence Unit 2005
- /4/ *Málo inženýrů? Nevidím to tak černě* (rozhovor s J. Doležalem). *Ekonom*, 41/2005
- /5/ www.czechinvest.org

ABSTRACT

In contemporary global market economy the increasingly FDI are targeting into sophisticated industries, research and development. The article analyses global trends, drivers and determinants of expanding research and development abroad outsourcing and further the position of the Czech Republic in FDI inflows into technological centres and strategic services centres. Then the advantages of these FDI inflows and the prerequisites of their growth and effective using for host country are discussed. Quality of human resources and appropriate entrepreneurial environment including legislation play very important role in decision making about location of these FDI.

KLÍČOVÁ SLOVA

přímé zahraniční investice, výzkum a vývoj, technologická centra, centra strategických služeb, dotace, daňové úlevy, podnikatelské prostředí

JEL KLASIFIKACE

O30, O31, O32, O38

Perspektivy světové ekonomiky v roce 2006

► Dr. Jana Sereghyová, DrSc. » externí spolupracovnice Institutu integrace České republiky do evropské a světové ekonomiky VŠE v Praze¹

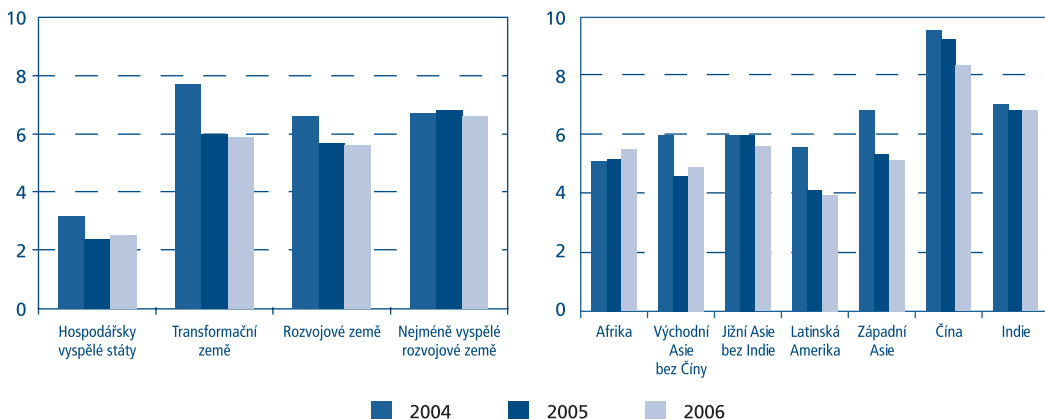
* Na perspektivy zemí s tak silně otevřenou ekonomikou, jakou je naše, mají mimořádně silný vliv proměny situace v jejím vnějším ekonomickém prostředí. Ve snaze obeznámit naše čtenáře s těmito proměnami předkládáme zde zestručněnou verzi některých poznatků a hypotéz obsažených v publikaci Organizace spojených národů, která vyšla v únoru 2006 pod titulem „Ekonomická situace světa a její výhled pro rok 2006“ (World Economic Situation and Prospects 2006).² Tato publikace předkládá nejen náčrt očekávaného vývoje světové ekonomiky, nýbrž upozorňuje i na některé klíčové problémy globální hospodářské politiky a leckdy předkládá návrhy jejich řešení. Tyto návrhy nekomentujeme – byť některé z nich

považujeme za diskusní. Objasňujeme však řadu zde prezentovaných údajů s využitím výsledků vlastního výzkumu, zabývajícího se touto problematikou.

1. Dynamika ekonomického růstu

Růst světové ekonomiky byl v roce 2005 podstatně méně dynamický než v předchozím roce a zachování této snížené (zhruba 3%) dynamiky se rýsuje též letos. Ekonomika Spojených států amerických zůstává i v tomto roce hlavním „motorem“ globálního ekonomického růstu, rychlý rozvoj ekonomik Číny, Indie i některých dalších velkých rozvojových zemí však sehrává stále důležitější roli. Ekonomický růst se zpo-

Graf č. 1 » Ekonomický růst v letech 2004 a 2005 a jeho prognóza na rok 2006 v hlavních regionech světové ekonomiky (přírůsteky HDP v % v daném roce)

Pramen: UN/DESA a Project LINK.

¹ Článek byl zpracován v rámci výzkumného projektu Grantové agentury ČR č. 402/06/1049.

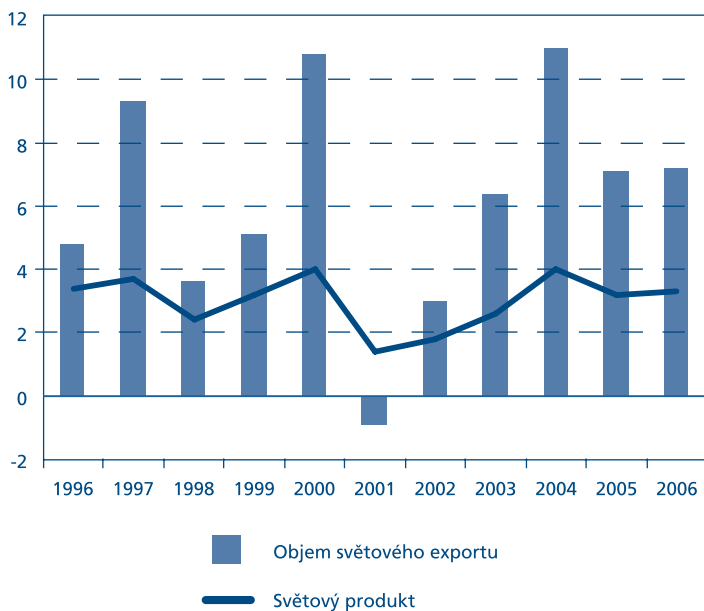
² Na zpracování této prognózy se podílel Odbor pro hospodářské a sociální záležitosti OSN (DESA) a pět regionálních komisí OSN, jakož i Konference o obchodu a rozvoji OSN (UNCTAD).

malil v roce 2005 ve většině hospodářsky vyspělých států, přičemž ani v roce 2006 se zde nerýsuje jeho podstatná akcelerace. V tomto roce se očekává v USA zhruba 3,1% přírůstek HDP; v Evropské unii se počítá s navýšením HDP souhrnu členských států přibližně o 2,1 % (poté, kdy v předchozím roce dosáhl přírůstek HDP v eurozóně stěží 1,4 %). S dalším oživením hospodářské aktivity v Japonsku se očekává i zde dosažení zhruba 2% přírůstku HDP.

Ve většině rozvojových a transformačních zemí převyšovala tempa ekonomického růstu již v předchozích dvou letech růstovou dynamiku dosaženou v hospodářsky vyspělých státech.³ S tím se zde počítá i v roce 2006 (kdy je očekáván zhruba 5,6% přírůstek HDP souhrnu rozvojových zemí a přibližně 5,9% přírůstek HDP souhrnu transformačních zemí) nezávis-

le na tom, že některé z těchto zemí patrně budou v tomto roce konfrontovány s nemalými problémy. Čína a Indie zůstanou i v tomto roce nejrychleji rostoucími ekonomikami světa, avšak i ostatní země jižní a jihovýchodní Asie dosáhnou patrně více než 5% přírůstek HDP. Latinskoamerické státy budou vykazovat poněkud nižší dynamiku ekonomického růstu (zhruba 3,9% přírůstek HDP). Přírůstek HDP souhrnu afrických rozvojových zemí však bude převyšovat 5 % a v hospodářsky nejméně vyspělých rozvojových zemích dokonce 6,6 % (což bude nejvyšší tempo jejich ekonomického růstu dosažené za předchozí dvě desetiletí). Avšak i v případě, dosáhnou-li tyto země tato rekordní tempa ekonomického růstu, nebudou přírůstky příjmů jejich obyvatel (resp. HDP per capita) mít taková měřítka, aby to zabezpečilo

Graf č. 2 » Přírůstky světové produkce a mezinárodního obchodu v letech 1996-2006 (meziroční % změny)

Pramen: UN/DESA a Project LINK.

³ Ve statistikách Organizace spojených národů nebyvají ani ty transformační země, které jsou již členy OECD – což svědčí o jejich vysoké ekonomické úrovni – řazeny do skupiny hospodářsky vyspělých států, nýbrž jsou evidovány ve skupině transformačních zemí. A ta je v těchto statistikách řazena mezi tzv. „mladé“ tržní ekonomiky a někdy dokonce mezi rozvojové země.

dostatečný pokrok na cestě ke splnění „Rozvojových cílů tisíciletí“ (tzv. UN Millennium Development Goals), k nimž náleží mimo jiné i záměr omezit do roku 2015 výskyt extrémní chudoby ve světě na polovinu. Je třeba pamatovat též na to, že zvýšená dynamika ekonomického růstu mnohých rozvojových zemí byla dána dramatickým zvýšením cen jimi vyvážených surovin, které se možná neudrží na loňské úrovni. Pokud se však udrží, bude to mít i nadále mimořádně silné dopady zejména na nejméně hospodářsky vyspělé rozvojové země odkázané na dovoz ropy a potravin.

2. Mezinárodní obchod

Souběžně se snížením dynamiky růstu světové produkce zpomalil se v roce 2005 též růst mezinárodního obchodu. (Přírůstek jeho objemu tehdy klesl na 7,1 % poté, kdy v předchozím roce dosáhl téměř 11 %.) Omezil se hlavně export hospodářsky vyspělých států, zatímco export rozvojových a transformačních zemí narůstal i nadále relativně vysokými tempy – byť i zde méně robustně než v předchozích dvou letech. V roce 2006 se sice rýsuje posílení exportní výkonnosti některých hospodářsky vyspělých států, zejména v souvislosti s oživením investiční aktivity ve světě a tím daným posílením poptávky po jimi vyvážených investičních statcích. Podíl rozvojových zemí na světovém exportu se však v tomto roce dále zvýší, a to nejen pro přetrvávání silné poptávky po jimi vyvážených surovinách, nýbrž i pro posílení pozic některých z nich (zejména zemí Dálného východu) mezi vývozci průmyslových výrobků.

V roce 2006 dosáhne přírůstek objemu mezinárodního obchodu zhruba 7,1-7,2 %, nezávisle na tom, že v tomto roce dojde k deceleraci růstu světové ekonomiky. Bude tudíž narůstat více než dvojnásobně rychleji než světová produkce, což svědčí o tom, že mezinárodní obchod zůstane i nadále významným faktorem růstu světové ekonomiky.

Nejen v roce 2006, nýbrž i v předchozích pěti letech však byla korelace mezi tempy růstu mezinárodního obchodu a světové produkce nižší než průměr této korelace zaznamenaný v 90. letech. To je považováno za projev zpomalení globalizačních procesů

a za důsledek nedávného posílení některých zábran mezinárodních toků zboží. To je připisováno hlavně skutečnosti, že cla snižovaná či odstraňovaná na základě ujednání mezi členskými státy Světové obchodní organizace bývají nezdídko nahrazována tzv. netarifními zábrany dovozu (např. různými formami certifikace a testování, jejichž výskyt se zvýšil v průběhu předchozích deseti let více než desetinašobně), že dochází stále častěji k uplatňování tzv. „bezpečnostních klauzulí“, jimiž se hospodářsky vyspělé státy brání proti navyšování dodávek průmyslových výrobků pocházejících z nově industrializovaných či rozvojových zemí. V této souvislosti bývá ukazováno též na zdlouhavost, s níž byly dosud projednávány návrhy rozvojových zemí na zpřístupnění trhů hospodářsky vyspělých států jejich zemědělským výrobkům. Na 6. ministerské konferenci WTO, která se konala v prosinci 2005 v Hongkongu, byly projednány postupy, které zamezí šíření tohoto „nového protekcionismu“. Byla zde rámcově dohodnuta též opatření, která napomohou postupné liberalizaci mezinárodního obchodu zemědělskými produkty. Leč s uplatněním nemalé části těchto opatření se počítá teprve ve střednědobém horizontu.

Uvedená prognóza se však zaměřila hlavně na postižení těch faktorů, které ovlivní dynamiku a věcnou náplň mezinárodních toků zboží již v bezprostřední budoucnosti. Postavení nejvýznamnějších států a integračních seskupení v mezinárodním obchodu hodnotí následovně.

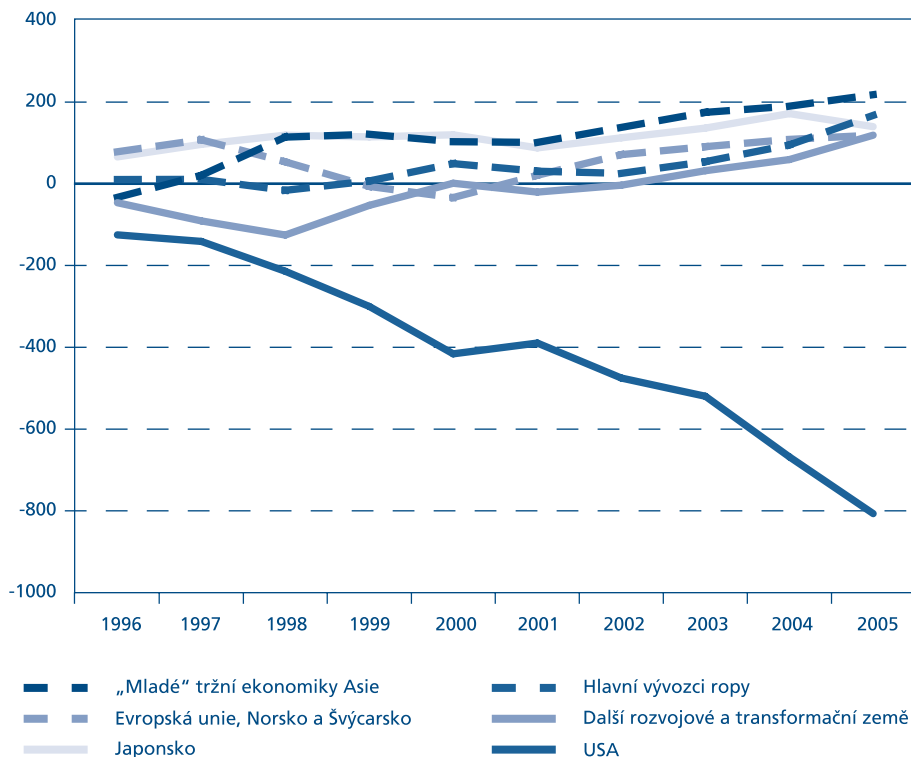
Čína se stala významným aktérem na světových trzích (již v roce 2005 převýšil její podíl na světovém dovozu 6 %, přičemž letos se patrně přiblíží k 7 %). Růst dovozní poptávky této země se však v roce 2005 zpomalil (klesl na 18 % z jejího 31% navýšení zaznamenaného v roce 2004) a se zachováním tohoto tempa se zde počítá i v roce 2006. To je připisováno jednak mírnému ochabnutí zdejšího investičního boomu, jednak skutečnosti, že významná část čínských dovozů reprezentuje „vstupy“ do zdejších exportních výrob, jejichž zahraniční odbytové možnosti se omezily v návaznosti na výše uvedené zpomalení růstu mezinárodního obchodu. Čínský export však narůstá i nadále zvýšenými tempy (v roce 2005 dosáhl jeho přírůstek 26 % a i letos bude patrně převyšovat 13 %).

Loňské dramatické zbytnění čínského exportu textilu a oděvů se v roce 2006 sice nezopakuje (neboť Čína se dohodla se svými hlavními odběrateli těchto výrobků na přechodném omezení těchto svých dodávek), avšak růst tržního podílu Číny na světovém exportu řady elektronických a strojírenských výrobků bude zřejmě pokračovat.

Na **Evropskou unii** tradičně připadá zhruba 40 % světového dovozu. V roce 2005 byl však její podíl o něco nižší, neboť růst dovozu zde podvazovala mimořádně slabá domácí poptávka (zejména ta její část, která odráží vývoj osobní spotřeby). S oživením zdejší hospodářské aktivity očekávaným v roce 2006 se však dovozy jednotlivých členských států zvýší. Je pozoruhodné, že nezávisle na výše zmíněné deceleraci růstu světového exportu zaznamenala většina států EU v roce 2005 výrazné rozšíření svých zahra-

ničných odbytových možností. V případě států eurozóny jde o důsledek toho, že jejich podnikatelům se podařilo pružně reagovat na zbytnění dovozní poptávky některých nově industrializovaných zemí. V případě nových členských států z řad transformačních zemí je to připisováno hlavně zlepšení kvality výrobků a zvýšení produktivity v jejich zpracovatelském průmyslu, jakož i dalším účinkům masivního přílivu přímých zahraničních investic do jejich ekonomik. Za důkaz posílení jejich konkurenceschopnosti se považuje to, že v posledních dvou letech narůstal nejen jejich export do původních i nových členských států EU (jemuž napomáhala též demontáž zábran jejich vzájemného obchodu, k níž došlo po jejich vstupu do EU), nýbrž i do řady dalších zemí (do Ruské federace, do balkánských států atp.). Oče-

Graf č. 3 » Růst globální finanční nerovnováhy (saldo bilanci běžných účtů uvedených států v mld. USD)

Pramen: UN/DESA a Project LINK.

kává se, že zvýšená exportní výkonnost těchto států se v roce 2006 zachová.

Slabý dolar, zvýšená inovační frekvence v domácím průmyslu a konec konců i silná angažovanost v mezinárodním obchodě informačními technologiemi dopomohla **Spojeným státům americkým** již v předchozích dvou letech k silnému růstu exportu. Návazně na loňské posílení investiční aktivity USA, jež se zanedlouho projeví v modernizaci řady americ-

hy – tím více pak její eventuální další nárůst – reprezentuje pro perspektivy světové ekonomiky značné riziko, že živelně probíhající likvidace této nerovnováhy by mohla ohrozit nejen stabilitu světové ekonomiky, nýbrž i její růst. Zdůrazňují, že úpravu směnných kurzů měn zúčastněných států nelze považovat za schůdné řešení (mimo jiné i proto, že výrazná devalvace USD by znehodnotila devizové rezervy širokého okruhu zemí a způsobila by jim tak rozsáhlé

Existence ohromné globální nerovnováhy – tím více pak její eventuální další nárůst – reprezentuje pro perspektivy světové ekonomiky značné riziko, že živelně probíhající likvidace této nerovnováhy by mohla ohrozit nejen stabilitu světové ekonomiky, nýbrž i její růst.

kých podniků, se očekává v roce 2006 zvýšení dynamiky exportu USA. Avšak i v případě, kdyby růst exportní výkonnosti USA dosáhl v tomto roce rekordního měřítka, nedopomohlo by to k žádoucímu omezení rozsáhlého schodku jejich běžného účtu. Ten se v letech 2003 a 2004 zvyšoval hlavně v důsledku silného zbytnění osobní spotřeby USA, podporované četnými daňovými úlevami i mimořádnou láci a dostupností spotřebitelských úvěrů. V roce 2005 byl však růst tohoto schodku nesen též – a v druhé polovině roku z valné části – násobným zdražením ropy a pohonných hmot. Ke konci roku 2005 dosáhla hodnota dovozu USA dvojnásobku hodnoty jejich exportu, přičemž v průběhu roku 2006 se rýsuje další navýšení tohoto schodku (jenž již dnes dosáhl téměř 800 mld. USD).

Ve výše uvedené publikaci je poukazováno na značný rozsah a závažnost bilanční nerovnováhy vzniknuvší ve světě. Ta se zračí jednak v růstu uvedeného schodku běžného účtu USA, jednak v rozsáhlých přebytčích běžných účtů nejen většiny hospodářsky vyspělých států i řady rychle rostoucích nově industrializovaných zemí, které tuto imobilizaci kapitálu snadno zvládnou, nýbrž i v řadě rozvojových zemí, pro které znamená závažnou zátěž.

Autoři uvedené publikace poukazují na to, že již samotná existence této ohromné globální nerovnová-

škody). Za účelem odvrácení uvedené hrozby doporučují, aby nejvýznamnější země světa přešly na vzájemnou koordinaci své hospodářské politiky s cílem stimulovat růst úspor v zemích s rozsáhlými schodky běžných účtů a podněcovat růst spotřeby a investic v zemích s rozsáhlými přebytky běžných účtů.

Pro ilustraci žádoucích opatření autoři uvádějí, že tato mezinárodní koordinace hospodářské politiky by měla vést administrativu USA k tomu, aby se pokusila tlumit růst výdajů veřejných rozpočtů a stimulovala růst úspor amerických domácností. V Evropě by měla přispět k zachování relativně nízkých úrokových sazeb, které by podněcovaly růst soukromé spotřeby i rozvoj investiční aktivity. V Japonsku by se v rámci této koordinace měly posílit podněty pro růst investiční aktivity (domácí i zahraniční) ve zdejší podnikové sféře a mělo by se usilovat o brzké dovršení reformy zdejšího finančního sektoru. O intenzifikaci investiční aktivity ve své podnikové sféře by měly usilovat též ostatní asijské státy, jejichž běžné účty vykazují rozsáhlé přebytky. V Číně by se mělo podporovat kromě toho i zbytnění osobní spotřeby. Země vyvážející ropu by měly zvýšit sociální výdaje i investice do svého ropného průmyslu a usilovat též o diverzifikaci struktury své výroby. Autoři si ovšem uvědomují, že vžité chování hospodářských subjektů – zejména v oblasti úspor a investic – se těžko mění. →

- Pripouští tudíž, že i v případě, kdyby vlády všech těchto států byly svolné s uplatněním uvedených opatření, potrvá to řadu let, než by takováto koordinace jejich hospodářských politik přinesla žádoucí účinky.

Zvýšená pozornost je v uvedené publikaci věnována jednomu z nejdůležitějších faktorů stojícímu v pozadí nedávného nárůstu této globální finanční nerovnováhy, tj. dramatickým změnám ve vývoji světových cen surovin.

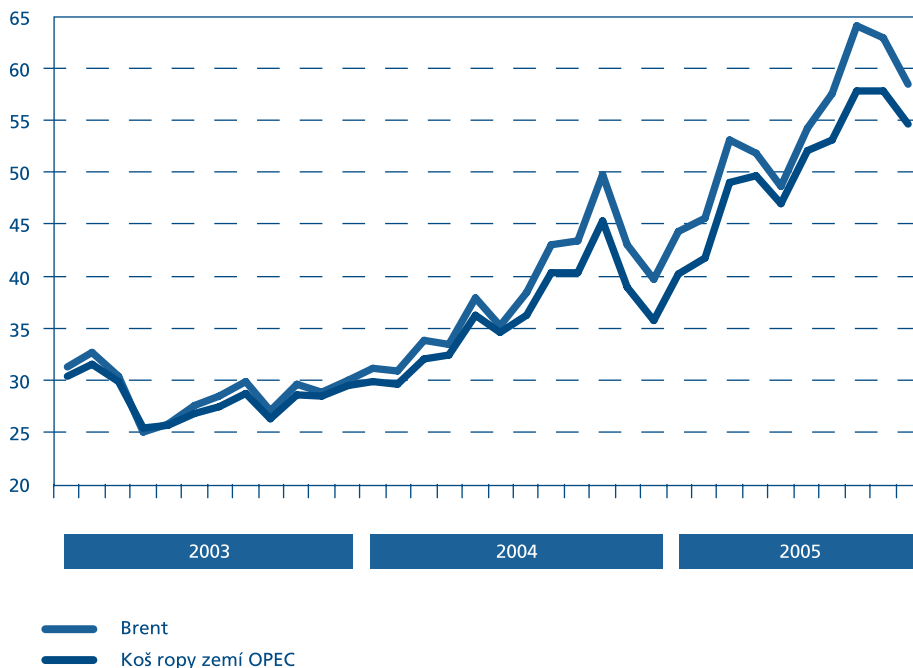
3. Ceny surovin

Násobné zvýšení světové ceny ropy, k němuž došlo od počátku milénia, bylo navozeno zčásti spekulacními vlivy, hlavně však růstem poptávky po ní. Tu se dařilo dosud plně pokrýt díky souběžnému nárůstu její těžby, takže uvedené zdražení ropy mělo sice na vývoj vnějších bilancí dovozců ropy závažné dopady, nenarušovalo však řádný chod jejich ekonomik. Na

to by však nebylo možné spoléhat v případě, kdyby docházelo nanovo k selhání dodávek ropy, tak jak tomu bylo během předchozích dvou ropných šoků (v 70. letech a počátkem 80. let). To však prozatím nehrozí (i když nelze pominout citlivost vývoje cen a zásobením ropou vůči přírodním katastrofám či teroristickým akcím). V současné době se však rýsuje růst napětí v mezinárodním obchodě ropou, jež je důsledkem toho, že rozvoj její těžby byl v předchozím desetiletí (celosvětově) podinvestován, což znemožňuje neprodlené další navýšení její produkce a nabídky. Z toho se vyvozuje, že její cena se udrží v nejbližší budoucnosti okolo současné, silně zvýšené úrovně.

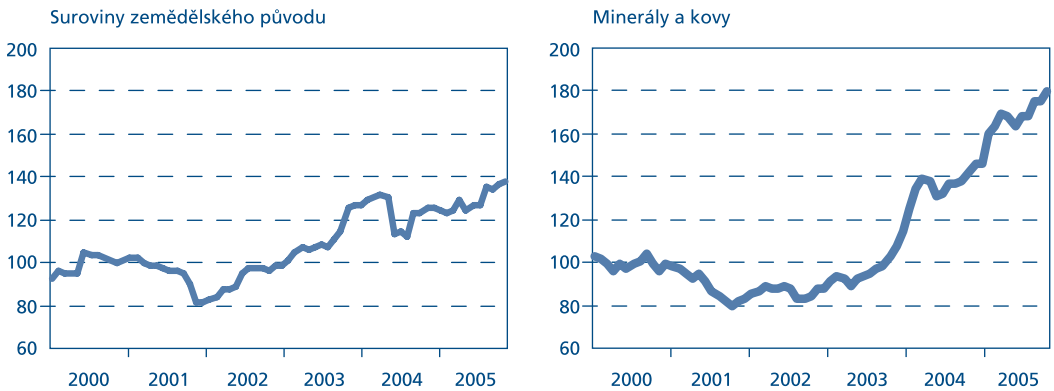
V poslední době vyhlásily vlády čtených ropu produkujejících zemí velkorysé plány rozvoje jejich ropného průmyslu. Lze pozorovat též silný nárůst sem plynoucích přímých zahraničních investic. Postupem doby se tak těžební kapacity markantně rozšíří. Přistoupí-li některé z významných ropu dovážejících zemí k rozvoji těžby, dojde k dalšímu zvýšení světových cen ropy.

Graf č. 4 » Vývoj světové ceny ropy v letech 2003-2005 (v USD/barel)

Pramen: Světová banka, Middle East Economic Survey.

Graf č. 5 » Vývoj cen průmyslových surovin v letech 2000-2005 (index, rok 2000 = 100, propočty na základě cen v USD)

Pramen: UN/DESA a UNCTAD, Monthly Commodity Price Bulletin.

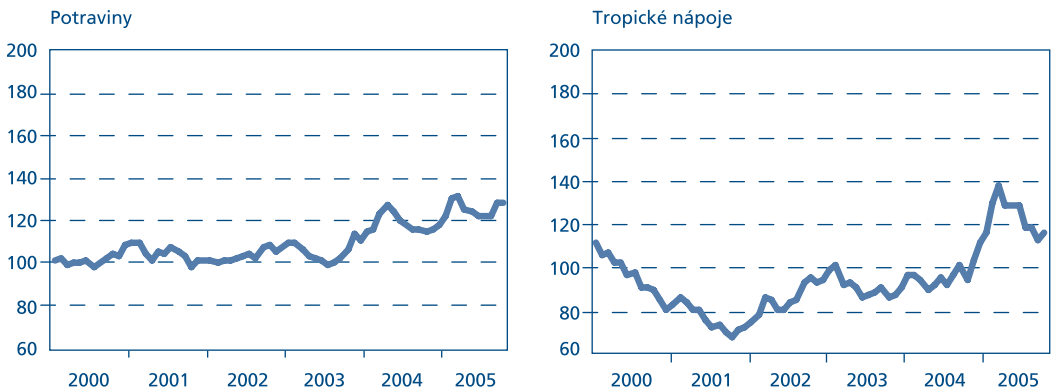
jících států zároveň k předvídanému omezení podílu ropy na pokrytí jejich energetických bilancí, mohla by se její světová cena již ve střednědobém horizontu výrazně snížit.

Ceny většiny tzv. **neenergetických surovin** narůstaly v předchozích třech letech též relativně vysokými tempy (v průběhu roku 2004 se zvýšily zhruba o 20 %, v roce 2005 již jen o 10 %). Růst cen těchto surovin byl navozen opakujícím se výskytem napětí na příslušných komoditních trzích a v případě kovů, minerálů a průmyslových surovin zemědělského půvo-

du současně i ohromným zbytněním dovozní poptávky po nich, zejména v Číně.

Současné – byť výrazně zvýšené – ceny **potravin, tropických nápojů a rostlinných olejů** však dosud nedosáhly úrovně, na níž se pohybovaly v devadesátých letech (resp. do vypuknutí asijské finanční krize). Ani průměrné ceny neenergetických surovin dosud nedosáhly úrovně, na níž se pohybovaly počátkem 80. let. Přesto se však prognostici shodují v názoru, že ceny většiny těchto surovin dosáhly již v roce 2005 svého kulminačního bodu a že v následu-

Graf č. 6 » Vývoj cen potravin a tropických nápojů v letech 2000–2005 (index, rok 2000 = 100, propočty na základě cen v USD)

Pramen: UN/DESA a UNCTAD, Monthly Commodity Price Bulletin.

→ jících letech se bude vývoj jejich cenové hladiny stabilizovat, anebo bude vykazovat dokonce mírně klesající trend. Přičítají to jednak ochabnutí poptávky po některých z těchto surovin, rysující se již v roce 2006, a v případě kovů a minerálů též skutečnosti, že v tomto roce bude uvedena do provozu řada nových těžebních či výrobních kapacit.

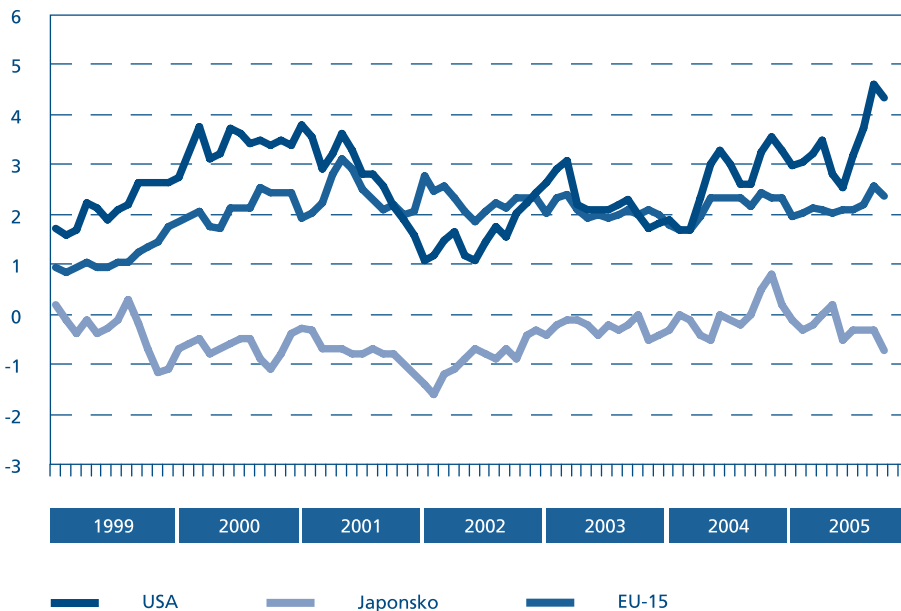
4. Inflační tlaky

Nezávisle na tomto radikálním zvýšení cen surovin a paliv vykazovaly průměrné ceny výrobků zpracovatelského průmyslu v předchozích dvou letech nulový růst. To je připisováno především posílení konkurenčních tlaků v mezinárodním obchodě těmito výrobky a proměnam směnných kurzů měn, jakož i opadnutí poptávky po některých druzích zboží. Důležitou roli přitom sehrála i skutečnost, že některým průmyslovým podnikům se dařilo kompenzovat uvedené zdražení surovinových a energetických vstupů do jejich výrob snížením nákladů jiných kalkulač-

ních položek, anebo tím, že přistoupily na přechodné omezení svých zisků.

Již v polovině roku 2005 se však množily případy, kdy si toto zdražení surovin a paliv vynutilo zvýšení prodejních cen jednotlivých průmyslových výrobků. Rostoucímu výskytu takovýchto případů je připisováno markantní zvýšení hladiny spotřebitelských cen zaznamenané v druhé polovině roku 2005 v USA. V západní Evropě je míra inflace sice i nadále velice nízká, nelze však vyloučit, že v případě zachování současných zvýšených cen energetických surovin by mohlo zanedlouho dojít i zde ke zvýšení hladiny jak producentů, tak spotřebitelských cen. Jde nyní o to vyladit monetární politiku západoevropských států, resp. eurozóny takovým způsobem, aby účinně čelila vznikajícím inflačním tlakům, aby však nepodvazovala žádoucí nárůst zdejší investiční aktivity. To je považováno za jeden z nejnáročnějších a zároveň i nejdůležitějších úkolů, s nimiž se budou muset centrální banky západoevropských států, resp. Evropská centrální banka vypořádat již v roce 2006.

Graf č. 7 » Vývoj míry inflace ve státech „triády“ v letech 1999-2005 (v %)

Pramen: OECD Main Economic Indicators.

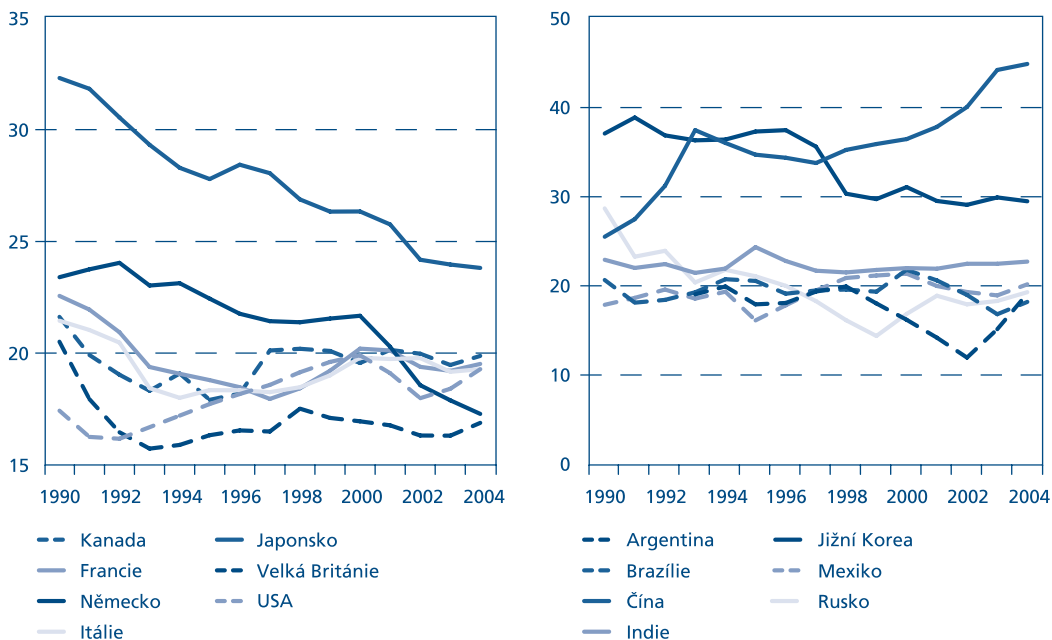
5. Investiční aktivita a úspory

Rozvoji investiční aktivity je v uvedené prognóze přikládána zvýšená důležitost. Je zde poukazováno na to, že globální míra investic vykazuje dlouhodobě klesající trend. (V roce 2002 dosáhla své historicky nejnižší úrovně s necelými 22 % světového HDP.) Tento trend se prosazuje nezávisle na tom, že úroveň úrokových sazeb je ve všech hospodářsky vyspělých státech již řadu let neobvykle nízká a ve většině z nich podnikatelské zisky od roku 2004 rychle narůstají. Velice chabá investiční aktivita přetrvává dokonce i ve státech s rozsáhlými přebytky vnějších bilancí a s vyrovnanými veřejnými rozpočty. Pozitivní výjimkou v tomto ohledu je pouze Čína, která prodělavá již téměř 10 let silný investiční boom.

Ve snaze o identifikaci příčin této chabé investiční aktivity vycházejí autoři z předpokladu, že celosvětově musí míra investic odpovídat míře úspor.

Zkoumají proto nejprve příčiny dramatického nárůstu veřejných úspor (resp. státních finančních rezerv) v evropských státech a v ropu vyvážejících zemích a neméně dynamického růstu podnikatelských úspor, jenž lze pozorovat v Japonsku a v nově industrializovaných zemích jihovýchodní Asie. Projevilo se, že – po zkušenostech nabytých během asijské a latinskoamerické finanční krize – zejména významní institucionální investoři preferují ukládání svých finančních rezerv do bezpečných cenných papírů, neboť to je podstatně méně riskantní a zpravidla stejně výnosné (leckdy dokonce výnosnější) než realizace podnikatelských investic. Úsilí o bezpečné a rentabilní uložení státních finančních rezerv náleží též k důvodům, proč i mnozí správci státních rezerv realizují opakovaně rozsáhlé nákupy státních obligací (zejména US-bondů). A je to tento specifický způsob využití státních i podnikatelských úspor, kterému přiřítají autoři této publikace hlavní „vinu“ na chabé investič-

Graf č. 8 » Hrubé fixní investice ve vybraných hospodářsky vyspělých a nově industrializovaných státech (v % jejich HDP v běžných cenách)

Pramen: Světová banka, World Development Indicators; OECD Analytical Database; UN/DESA/STAT; National Accounts Statistics at Central Statistical Organization of India; UN/DESA/DPAD.

ni aktivitě, přetrvávající dokonce i v letech silného konjunkturálního boomu jak v hospodářsky vyspělých státech, tak ve většině rychle rostoucích „mladých“ tržních ekonomik (jen s výjimkou Číny).

Z uvedeného autoři vyvozují, že o oživení investiční aktivity je třeba usilovat hlavně s využitím finančních nástrojů, pomocí monetární politiky, popř. i pomocí institucionálních opatření, která by omezila rizikovitost přímých zahraničních investic. Z jejich úvah zřejmě vypadl poznatek, že jednou z nejdůležitějších příčin chabého růstu tzv. produktivních (podnikatelských) investic je chronické nevyužití výrobních (průmyslových) kapacit, jež přetrvávalo v četných hospodářsky vyspělých státech dokonce i během nedávného konjunkturálního boomu; že jde alternativně buď o projev nedostatečné konkurenceschopnosti či nedostatečné adaptability jejich podniků na proměny poptávky, anebo o důsledky nedostatečného (celosvětového) růstu koupěschopné poptávky. Vyjasnění toho, který z těchto faktorů stojí v pozadí dlouhodobého poklesu míry investic, je nezbytné nejen pro určení cest vedoucích k žádoucímu oživení investiční aktivity jak v hospodářsky vyspělých státech, tak v nově industrializovaných a rozvojových zemích, nýbrž i pro určení předpokladů pro zlepšení situace na jejich trzích práce.

6. Nezaměstnanost

V uvedeném publikaci je situace na trhu práce jednotlivých zemí označena jako neuspokojivá. Z dalšího textu vyplývá, že nezaměstnanost dosáhla v mnohých regionech světa – a to i v některých rychle se rozvíjejících dobře prosperujících státech – hrozivě výše. Na Dálném východě dosud nedosáhla zaměstnanost stavu z doby před asijskou finanční krizí, přičemž industrializace a ji provázající urbanizace zde nevedou ke snížení, nýbrž naopak k dramatickému nárůstu míry nezaměstnanosti.⁴ Venkovské obyvatelstvo, usilující zde o nalezení zaměstnání ve městech, přitom nebývá zahrnuto do oficiálních údajů

o nezaměstnanosti. S jejich zahrnutím by dosáhla míra nezaměstnanosti v mnohých rozvojových zemích vpravdě hrozivé proporce. S ukončením platnosti „Dohody o textilu a oděvech“ přišli o práci tisíce pracovníků zejména v Africe, ale i v některých asijských a latinskoamerických rozvojových zemích. Ve většině latinskoamerických států převyšuje míra nezaměstnanosti i nadále 10 %, přičemž ta v důsledku rychlého přírůstku obyvatelstva, jenž se vyvíjí ve výrazném předstihu před zdejšími růstem počtu pracovních příležitostí, bude zřejmě narůstat i v letošním roce zvýšenými tempy. (Tím spíše, že zde dochází k rušení mnohých provozů, zřízených zde v uplynulých letech zahraničními investory.)

Z uvedeného zřetelně vyplývá, že hlavní příčinou vysoké míry nezaměstnanosti přetrvávající ve většině hospodářsky vyspělých států není skutečnost, že by se zdejší pracovní příležitosti stěhovaly do hospodářsky méně vyspělých zemí – byť přenášení částí zdejších výrobních kapacit do hospodářsky méně vyspělých zemí sehraje v budoucnu též důležitou roli. Skutečnost, že ve většině hospodářsky vyspělých států (pouze s výjimkou Austrálie, Kanady a Nového Zélandu) nezaměstnanost nejen přetrvává, nýbrž leckde dále narůstá (přestože přírůstek počtu pracovníků zde bývají jen marginální, anebo jejich počet dokonce mírně klesá), bývá mnohdy přičítána zdejšímu růstu produktivity práce, anebo nevyhovující struktuře nabídky na jejich trzích práce, tzn. nevyhovující kvalifikaci jejich pracovníků. Z toho se vyvozuje potřeba zvýšení investic do vzdělání a zavedení pružnějších (celoživotních) forem vzdělávání. V řadě hospodářsky vyspělých států však tato reforma vzdělávání byla zavedena již před desítkami let, aniž by to mělo podstatný příznivý vliv na vývoj situace na jejich trzích práce.

Skutečnost, že míra nezaměstnanosti zůstala v Evropě i během nedávného konjunkturálního boomu na relativně vysoké úrovni, zdůvodnili autoři prognózy kromě výše uvedeného i odkazem na restriktivnost zde uplatňované fiskální politiky, neboť ta podzavovala nejen růst mezd, nýbrž i spotřebitelské po-

⁴ Na letošním „Ekonomickém fóru“ se zmínil ministerský předseda Číny o tom, že v uvedeném regionu se pohybuje již dnes počet nezaměstnaných okolo 50 mil. osob.

ptávky a současně s tím i vznik podnětů pro tvorbu nových pracovních příležitostí. Uvážíme-li však, že relativně vysoká míra nezaměstnanosti je dnes již celosvětovým jevem, nabízí se otázka, není-li – tak jako chabá investiční aktivita – též důsledkem slabého

růstu celosvětové koupěschopné poptávky a není-li posilování této poptávky jediný prostředek, s jehož pomocí by bylo možné eliminovat výše popsanou neuspokojivou situaci v oblasti zaměstnanosti ve světě.

ANOTACE

Článek objasňuje vývoj situace ve vnějším ekonomickém prostředí ČR s využitím údajů a názorů vyjádřených v publikaci OSN, která vyšla v únoru 2006 pod titulem „Ekonomická situace světa a její výhled pro rok 2006“. Nejprve předkládá přehled temp ekonomického růstu očekávaných v tomto roce v jednotlivých regionech světové ekonomiky i vývoje jejich dovozu a vývozu. Následně se zabývá příčinami prudkého nárůstu světových cen surovin i jejich možným vlivem na zesílení inflačních tlaků. Komentuje i některé další rizikové faktory, jako např. nárůstání globální finanční nerovnováhy, celosvětově chabou investiční aktivitu i relativně vysokou míru nezaměstnanosti přetrvávající jak v hospodářsky vyspělých, tak i v rozvojových zemích.

ABSTRACT

The article outlines developments in the external economic environment of the Czech republic on the basis of data and opinions expressed in the UN publication, which was, published in February 2006 under the title “World Economic Situation and Prospects 2006“. First it presents an overview of growth-rates expected in this year in individual regions of the world economy, as well as developments of their imports and exports. Subsequently it describes causes of the strong increase of raw-material prices and their possible impact on the strengthening of inflationary pressures. It comments also on other downward risks, such as the widening of global imbalances, a feeble investment activity worldwide, as well as the persistence of relatively high unemployment rates not only in developed, but also in developing countries.

KLÍČOVÁ SLOVA

světová ekonomika, zahraniční obchod, ceny surovin, finanční nerovnováha, investice, úspory, nezaměstnanost

KEY WORDS

world economy, foreign trade, raw material prices, financial imbalance, investments, savings, unemployment

JEL KLASIFIKACE

F40, F41, F42, F43, F47

x

Rakouské a finské předsednictví v Radě EU

► Ing. Ivana Dostálová » Institut integrace České republiky do evropské a světové ekonomiky VŠE v Praze

* 1. *Magickým slovem je rovnováha*

1. ledna 2006 převzalo na první polovinu roku rotující předsednictví v Radě Evropské unie Rakousko, které ho poté na druhý půlrok předá Finům. Bude to těžká fáze evropské politiky s potřebou dokončit složitá jednání o finanční perspektivě, evropské ústavě a budoucím rozšiřování o Turecko a Chorvatsko. Bude to zátěžové období, v němž dojde k vyhodnocení úspěšnosti pokroku nově formulované Lisabonské strategie a revidovaného Paktu stability a růstu.

Od neutrálních Rakušanů s tradiční schopností vyjednávačů a smyslem pro proporcionálnost a toleranci, vyvážený přístup k životním hodnotám, se sna-

Evropě nový stimul a nemůžeme se spokojit s rétorikou. Musíme podporovat konkrétní aktivity. Chceme pracovat společně, nemá smysl, aby různé organizace pracovaly proti sobě. Je velmi důležité zaměřit se na viditelnost institucí a na lepší komunikaci mezi evropskými občany. Magickým slovem je rovnováha.“

2. *Nástin záměrů předsednictví v roce 2006*

Klíčové cíle rakouského předsednictví vycházejí z Víceletého strategického programu Evropské rady 2004-2006 a jsou podrobně rozpracovány v Operativním programu Rady na rok 2006, který společně vypracovalo rakouské a finské předsednictví.

„Musíme překlenout propast mezi evropskými institucemi a občany. Evropská ústava není mrtvá, ale také ještě neplatí, zatím je uprostřed ratifikačního procesu. Musíme dát Evropě nový stimul a nemůžeme se spokojit s rétorikou. Musíme podporovat konkrétní aktivity. Chceme pracovat společně, nemá smysl, aby různé organizace pracovaly proti sobě. Je velmi důležité zaměřit se na viditelnost institucí a na lepší komunikaci mezi evropskými občany. Magickým slovem je rovnováha.“

Wolfgang Schüssel

hou o zachování sociálních hodnot a neporušeného životního prostředí se očekává, že posunou Evropu blíže jejím obyvatelům a zvýší důvěru v evropský projekt. Hlavní záměry Rakouska vyjádřil krátce po převzetí předsednictví rakouský kancléř Wolfgang Schüssel na společné konferenci s šéfem Evropské komise José Manuelem Barroso: *„Musíme překlenout propast mezi evropskými institucemi a občany. Evropská ústava není mrtvá, ale také ještě neplatí, zatím je uprostřed ratifikačního procesu. Musíme dát*

Tříletý strategický program Rady pro roky 2004 až 2006 byl schválen Evropskou radou v prosinci 2003 jako rámcový plán šesti po sobě jdoucích předsednických států – Irsko, Nizozemsko, Lucembursko, Velké Británie, Rakousko a Finsko. V době svého schválení byl nastaven optimisticky a nepředjímal problémy, které bude mít Evropa s opožděným plněním své desetileté hospodářské strategie, ani potíže s dodržováním fiskálního rámce daného Paktu stability a růstu. Počítal s tím, že bude ukončen nový

ústavní proces (od začátku roku 2006 měla nabýt účinnosti nová ústavní smlouva), že bude dokončena nová finanční perspektiva na období 2007-2013 (ke konci roku 2005 měla být přijata finanční perspektiva včetně legislativy, na jejímž základě měla být implementována), že dojde k úspěšnému připojení nových členských států a k vyhodnocení poločasu Lisabonské strategie. Zatímco první dva záměry nebyly zcela naplněny (britské předsednictví skončilo dosažením dohody o finanční perspektivě na zasedání Evropské rady v prosinci 2005, evropská ústavní smlouva byla odmítnuta voliči v referendech ve Francii a Nizozemsku), nové členské státy se úspěšně integrovaly do evropských procedur a na individuální bázi se připravují na přijetí jednotné měny. V roce 2005 došlo k revizi desetileté Lisabonské strategie a systému jejího řízení a k revizi Paktu stability a růstu. Lisabonská strategie byla nově přeměřována na plnění hospodářského cíle (zvyšování růstu a zaměstnanosti), její řízení bylo zjednodušeno a Pakt stability a růstu byl změkčen stanovením mírnějších parametrů pro země s ekonomicky přijatelnějšími výsledky a nižší zadlužeností a potenciálními závazky.

Hlavní úkoly uvedenými v Operativním programu Rady pro rok 2006 jsou:

- **Finanční perspektiva:** dokončit jednání s Evropským parlamentem; paralelně pokračovat v jednání o jednotlivých legislativních návrzích, na jejichž základě jsou jednotlivé politiky financovány (rakouské předsednictví chce jednání o mezi-institucionální dohodě uzavřít do konce června 2006 tak, aby příslušné legislativní návrhy mohly být přijaty do konce roku 2006).
- **Vytváření nových pracovních míst a hospodářského růstu v Evropě:** důraz na naplňování cílů Lisabonské strategie plněním opatření přijatých na úrovni EU i na základě spolupráce mezi členskými státy; implementace národních programů reform; boj proti nezaměstnanosti mladých lidí prostřednictvím programů Evropského paktu mládeže; podpora inovací, podnikání, výzkumu a technického rozvoje; dokončení projednávání směrnice o službách; podpora turistiky; integrace evropského zemědělského modelu do Lisabonské strategie; podpora vzdělávání, celoživotního vzdělávání a mobility kvalifikovaných pracovníků.
- **Rozvíjení specificky evropského sociálního modelu:** zvýšení výkonnosti systémů sociálního zabezpečení; dokončení vyjednávání o směrnici o pracovní době; koordinace systémů sociálního a důchodového zabezpečení; opatření proti vyloučení na sociálním základě; demografické výzvy a podpora rodinné politiky.
- **Obnovení důvěry občanů EU v evropský projekt:** období reflexe po neúspěších v ratifikaci evropské ústavní smlouvy; diskuse o budoucnosti Evropy a evropských hodnotách; mezinárodní konference „Sound of Europe“; konference o subsidiaritě; rakouské národní iniciativy „Evropa naslouchá“ a „Budoucnost Evropy“.
- **Upevnění postavení Evropy jako silného a spolehlivého globálního partnera:** aktivní politika EU vůči zemím západního Balkánu; Evropská politika sousedství v oblasti východní Evropy a Středomoří; vztahy s Ruskem a implementace čtyř společných prostorů EU s Ruskem prostřednictvím „cestovní mapy“; transatlantické vztahy – summit EU – USA, vztahy s Kanadou, summit EU – Latinská Amerika; blízkovýchodní mírový proces; vztahy s Íránem; zlepšování vztahů s Irákem; euro-asijské partnerství; vztahy s Čínou, Japonskem a Indií; podpora rekonstrukce Afghánistánu; implementace Strategie EU – Afrika; implementace výsledků Světového summitu 2005 a 2006 Valného shromáždění OSN; spolupráce EU – OBSE; zlepšování konzulární ochrany občanů EU a zlepšování konzulární spolupráce mezi členskými státy EU; politika rozvojové spolupráce.

Box č. 1 »

Hlavní priority rakouského a finského předsednictví

Současné rakouské a budoucí finské předsednictví prezentovaly svůj pracovní program na rok 2006 koncem ledna na zasedání Rady ve složení ministrů financí a hospodářství (ECOFIN). Hlavními prioritami uvedenými v pracovním programu jsou:

- podpora hospodářského růstu a zaměstnanosti v Evropě, koordinace hospodářské politiky, udržitelné veřejné finance, lepší regulace, integrace finančních trhů a koordinace daní;
- posilování úlohy Evropy na globální úrovni;
- zvyšování podpory Evropské investiční banky ve prospěch hospodářského růstu a zaměstnanosti;
- rozšiřování eurozóny;
- obnovování mandátu Evropské investiční banky ve směru poskytování vnějších půjček;
- zabezpečení Evropské unie přiměřenými rozpočtovými zdroji, rozpočtový rámec na období 2007 až 2013, rozpočet na rok 2007, finanční řízení.

3. Hlavní priority České republiky během rakouského předsednictví

Vláda ČR přijala pro první polovinu roku 2006 následující priority, které jsou rozděleny na oblast s nejvyšší národní prioritou (18 oblastí) a na oblast se střední prioritou (shodou okolností stejný počet oblastí). Tematicky priority pokrývají širokou škálu věcných hledisek a jejich zaměření je správné. Přesto množství priorit může navodit dojem malé srozumitelnosti toho, co je vlastně nejdůležitější (tedy prioritní). Jak ukázala nedávná jednání ČR s Evropskou komisí a Radou ohledně struktury a obsahu Národního programu reforem ČR, přílišná šíře priorit zřejmě zůstává obecným problémem českých strategických dokumentů, stejně jako nedostatečná konkretizace implementačních opatření, detailní harmonogramy realizace a kvantifikace rozpočtových dopadů.

Oblasti s nejvyšší národní prioritou

- **Obnovení důvěry občanů EU v evropský projekt:** Jde o podporu priority, kterou má rakouské předsednictví.
- **Finanční perspektiva:** Zájmem ČR je, aby v průběhu rakouského předsednictví došlo k uzavření meziinstitucionální dohody mezi Radou EU, Evropskou komisí a Evropským parlamentem. Teprve v návaznosti na uzavření této dohody mohou být přijaty jednotlivé legislativní návrhy, jejichž prostřednictvím dojde k financování jednot-

livých politik, včetně legislativy v oblasti hospodářské a sociální soudržnosti.

- **Volný pohyb pracovních sil:** Po přistoupení jde o často vyslovovaný problém. Přestože studie ani praxe neprokázaly enormní zájem pracovní síly z Východu o přesun na oficiální trh práce nebo do šedé/černé ekonomiky zemí původní EU-15, bariéry přetrvávají. Prioritou ČR je usilovat o ukončení aplikace přechodného období pro volný pohyb pracovníků ke konci jeho první etapy, tj. k 1. 5. 2006, s co největším možným počtem původních členských států.
- **Bezpečnost vnějších hranic:** ČR se aktivně připravuje na plné zapojení do schengenského prostoru vnitřních hranic, ke kterému by mělo dojít v říjnu 2007. ČR by měla být hodnocena v rámci evaluační mise společně s Maďarskem a Slovinskem v první polovině roku 2006. Zvýšení bezpečnosti vnějších hranic vidí ČR v existenci a řádném fungování Schengenského systému, včetně dalších plánovaných systémů jako např. Vízový informační systém. Funkčnost těchto systémů bude působit rovněž jako nástroj prevence nelegální migrace. Jakékoli posouvání uvedeného termínu na dokončení Schengenského informačního systému druhé generace (SIS II) a odkládání vstupu nových členských států do tohoto systému vnímá ČR jako zvyšující se bezpečnostní riziko.

- **Lisabonská strategie:** ČR vypracovala podle pravidel EU Národní reformní program a přijala Lisabonskou strategii v její původní a poté revidované podobě a koordinuje svou hospodářskou politiku podle makroekonomického rámce EU. Lisabonská strategie bude ústředním tématem jarního zasedání Evropské rady, kde dojde k vyhodnocení národních reformních programů na základě jejich posouzení Evropskou komisí. V makroekonomické oblasti je realizace lisabonského národního programu zaměřena na pokračování reformy veřejných financí, v mikroekonomické oblasti na podporu výzkumu a inovací, vytváření kvalitního podnikatelského prostředí, rozvoj informační společnosti, udržitelné využívání zdrojů a rozvoj infrastruktury. Na trhu práce je prioritou zvyšování adaptability věkově starších občanů a žen a mobility pracovní síly, tedy flexibility trhu práce, která úzce souvisí s potřebou modernizace, zkvalitnění a otevření systémů vzdělávání a odborné přípravy v kontextu celoživotního učení a se zaměstnaností mladých lidí (monitoring provádění Evropského paktu pro mládež), jež jsou klíčovými atributy podpory zaměstnanosti a posílení konkurenceschopnosti.
- **Evropský technologický institut:** Založení tohoto institutu se na půdě evropských institucí probíralo dlouho, zejména s ohledem na nutnost zvýšit výkonnost evropského hospodářství směrem k americké výkonnosti. Zda se nový institucionální prvek projeví náležitým způsobem, nebo zda jen rozšíří byrokracii, ukáže budoucnost. Zatím je označován za vlajkovou loď znalostí a inovací v Evropě. Vláda ČR jeho vytvoření plně podporuje a v souladu s požadavkem na rovnoměrné rozložení evropských institucí po celé EU se uchází o umístění jednoho ze šesti zařízení ETI v ČR (v Brně).
- **Politika hospodářské a sociální soudržnosti:** ČR bude nadále usilovat o zohlednění svých stanovisek při sjednávání nové legislativy v této oblasti a návazných dokumentů strategických obecných zásad Společenství. ČR podporuje dosažení meziinstitucionální dohody mezi Radou EU, Evropským parlamentem a Evropskou komisí ve věci víceletého finančního rámce na období 2007 až 2013, stejně jako brzké uzavření jednání a schválení nových nařízení tak, aby k zahájení čerpání ze strukturálních fondů a Fondu soudržnosti došlo dle plánovaného harmonogramu. Bude prosazovat důležité a prioritní postavení tzv. reformované politiky hospodářské a sociální soudržnosti, zúžení počtu priorit a zjednodušení čerpání prostředků z fondů EU.
- **Řešení dopadů demografických změn na společnost a rodinu:** Vzhledem k aktuálnímu demografickému vývoji ČR podporuje záměr rakouského předsednictví věnovat pozornost otázkám rodinné politiky, partnerství v rodinách a sladění pracovního a osobního (rodinného) života.
- **Společná zemědělská politika:** ČR podporuje pokračování reformy společné zemědělské politiky, včetně důležité a v současnosti projednávané oblasti zjednodušování jejího právního rámce a pravidel. Z hlediska priorit rakouského předsednictví je pro ČR průsečíkovou záležitostí zejména oblast biopaliv, bezpečnosti potravin a ochrany spotřebitele, prevence chorob zvířat v návaznosti na nebezpečí šíření ptačí chřipky, geneticky modifikovaných organismů, zeměpisných označení a otázek komoditních jako oblast cukru, vína, ovoce a zeleniny.
- **Návrh směrnice o službách na vnitřním trhu:** ČR podporuje návrh směrnice o službách na vnitřním trhu a její přijetí považuje za nezbytné pro vytvoření skutečně fungujícího vnitřního trhu služeb. Návrh směrnice je považován za zásadní dokument pro oblast konkurenceschopnosti a jednu z forem realizace Lisabonské strategie. Z tohoto důvodu ČR řadí problematiku liberalizace služeb na vnitřním trhu k nejvyšším národním prioritám. Během rakouského předsednictví Rady se předpokládá zejména projednávání/úprava návrhu směrnice v návaznosti na výsledky prvního čtení a následného schválení navržených změn v plénu Evropského parlamentu (únor 2006).
- **Obchodní politika:** Rakousko chce usilovat při rozvoji bilaterálních obchodních vztahů EU se třetími zeměmi o upevnění postavení Evropy

jako silného a spolehlivého globálního partnera. S tím se ČR plně ztotožňuje a chce tento cíl podporovat také posilováním konkurenceschopnosti českého podnikatelského sektoru při obchodu na zahraničních trzích (především zahájí aplikaci projektů Exportní strategie ČR 2006–2010 a Strategie prosazování obchodně ekonomických zájmů ČR v EU).

- **Mnohostranné jednání o liberalizaci obchodu ve WTO:** Na základě Deklarace ministrů přijaté na VI. Konferenci ministrů WTO v Hongkongu (13.-18. 12. 2005) chce Rakousko nadále intenzivně pokračovat v mnohostranných jednáních v rámci Rozvojového programu z Dohá. ČR to plně podporuje. Z hlediska vytváření podmínek pro zvýšení konkurenceschopnosti českých firem v mezinárodním obchodu zůstává pro ČR prioritní dosažení další liberalizace obchodu s nezemědělskými výrobky a službami, rozšíření geografického označování výrobků, další usnadňování obchodu a posilování rozvojové dimenze v rámci Rozvojového programu z Dohá (DDA). ČR bude aktivně participovat na aliancích se zájmově blízkými členskými státy EU, které usilují o to, aby Evropská komise napomáhala akceleraci multilaterálních negociací o DDA. ČR má zájem na jejich úspěšném završení pokud možno v roce 2006.
- **Vnější vztahy a společná zahraniční a bezpečnostní politika:**
 - **Transatlantické vztahy:** Prioritou je upevnování transatlantického partnerství a posilování spolupráce, zejména v rámci tematických prioritních oblastí – lidská práva, demokratizace a boj proti terorismu. Rozvoj transatlantických vztahů je vysokou prioritou ČR a je v souladu s rakouskou a finskou představou. ČR bude věnovat pozornost především spolupráci EU a USA v podpoře demokracie ve třetích zemích a nad rámec oficiálního programu rakouského předsednictví problematice vízové nereciprocitě některých členských států s Kanadou a USA.
 - **Bosna a Hercegovina:** Priorita rakouského předsednictví zaměřit se na západní Balkán

je i vysokou prioritou ČR. Rok 2006 bude velmi důležitým rokem pro stabilizaci Bosny a Hercegoviny. Začala jednání o uzavření Stabilizační a asociační dohody. Tato jednání budou pokračovat i během rakouského předsednictví. Zároveň budou v Bosně a Hercegovině probíhat jednání o změnách daytonského ústavního systému, k nimž se představitelé Bosny a Hercegoviny zavázali v listopadu 2005 a které by měly být podle jejich dohody dokončeny včas před letošními říjnovými parlamentními volbami. EU se rovněž bude připravovat na přechod z Úřadu Vysokého představitele na misi vedenou Zvláštním představitelem EU. ČR bude nadále silně podporovat stabilizační aktivity EU v Bosně a Hercegovině.

- **Srbsko a Černá Hora:** Je prioritou ČR ve společné zahraniční a bezpečnostní politice v souladu s prioritami rakouského předsednictví. Rok 2006 je v Srbsku a Černé Hoře ve znamení jednání o budoucím statusu Kosova a plánovaného referenda o nezávislosti Černé Hory. Tyto procesy představují určité riziko pro stabilitu země. EU se bude aktivně podílet na jednáních o statusu Kosova a již od začátku roku se bude připravovat na případnou misi Evropské bezpečnostní a obranné politiky v regionu. Zároveň bude detailně sledovat vývoj v souvislosti s referendem v Černé Hoře. Pro ČR je Srbsko a Černá Hora jednou z prioritních zemí, ČR má tedy velký zájem na silné roli EU v této zemi a na pokračování v jednání o uzavření Stabilizační a asociační dohody.
- **Ukrajina:** V roce 2006 bude pokračovat implementace a revize Akčního plánu EU-Ukrajina v rámci Evropské sousedské politiky, bude zahájena diskuse o budoucí smluvní úpravě vztahů s EU a předpokládá se přijetí Ukrajiny do WTO. ČR podporuje postupné přibližování Ukrajiny k EU.
- **Bělorusko:** Průběh a výsledek prezidentských voleb z března 2006 by se měl odrazit v politice EU vůči Bělorusku. Podpora demo-

kracie a lidských práv v Bělorusku je prioritou české zahraniční politiky.

- **Moldavsko:** ČR se při vytváření unijní politiky vůči Moldavsku dlouhodobě angažuje, v prosinci 2005 byl otevřen zastupitelský úřad v Kišiněvě.
- **Blízkovýchodní mírový proces:** Česká zahraniční politika se bude snažit přispět k vyváženému formulování nároků obou stran, což vytváří předpoklady pro konečné uspořádání vztahů mezi Izraelem a Palestinou na základě řešení dvou rovnoprávných států.
- **Irák:** Stabilita a demokratický vývoj Iráku jsou základním faktorem stability blízkovýchodního regionu a tím i bezpečnosti Evropy. ČR bude pokračovat v koordinaci s dalšími členskými zeměmi EU a s Evropskou komisí v aktivní podpoře rozvoje demokracie v Iráku, v podpoře jeho bezpečnostní stabilizace a ekonomického rozvoje.
- **Írán:** Radikální postoje nové íránské administrativy k blízkovýchodnímu mírovému programu Íránu představuje nejen pro Blízký východ, ale i pro celý svět. ČR by proto měla podporovat úsilí EU, USA a světového společenství zabránit Íránu v dokončení úplného jaderného cyklu a podporovat snahy o změnu jeho blízkovýchodní politiky. V případě pokračování dialogu EU-Írán by ČR v jeho rámci měla nadále usilovat o odstranění diskriminačních opatření Íránu vůči ČR v obchodní oblasti.
- **Čína:** Jednání EU-Čína o rámcové dohodě o partnerství a spolupráci (negociační mandát byl před nedávnem schválen Radou). ČR bude mít v rámci jednání své aktivní (obchod, investice) i pasivní (vízový režim) zájmy.
- **Justice a vnitro:** Pro ČR je vysokou prioritou vyřešení otázky asymetrického vízového režimu, který je vůči ČR uplatňován ze strany USA, Kanady a Austrálie. Tato otázka by měla být mj. předmětem jednání summitů EU-USA a EU-Kanada, které se budou konat v první polovině roku 2006.

Za rakouského předsednictví by se ČR měla zasa-
dit alespoň o určitý posun ve vztazích s těmito
státy s výhledem na odstranění vízové povinnosti
ve středně- či dlouhodobé perspektivě. Vysokou
prioritou pro ČR je projednání Strategického plá-
nu EU pro legální migraci v rámci vytváření politi-
ky společného řízení migračních toků do EU
z třetích zemí, společná návratová politika a sjed-
návání readmisních dohod.

- **Boj proti terorismu:** V oblasti boje proti terorismu považuje ČR za zásadní, že rakouské předsednictví hodlá pokračovat v probíhajících aktivitách v oblasti vnějších vztahů. Prioritami rakouského předsednictví i ČR jsou především koordinace postojů členských zemí při jednání o obecné protiteroristické úmluvě OSN, koordinace poskytování technické asistence prioritním třetím zemím, implementace základních prvků Strategie proti radikalismu a rekrutování, plnění úkolů vyplývajících z akčního plánu k Evropské strategii boje proti terorismu a další kroky vedoucí k ratifikaci Úmluvy OSN o potlačování financování terorismu.
- **Budoucí rozšiřování EU:** ČR podporuje vstup Bulharska a Rumunska do EU k 1. 1. 2007. ČR podporuje myšlenku, aby na základě monitorovací zprávy Evropské komise pro Bulharsko a Rumunsko, která bude předložena v dubnu nebo květnu 2006, bylo učiněno politicky neukvapené rozhodnutí o případném uplatnění odkládací klauzule. ČR nadále podporuje přístupový proces Chorvatska.
- **Životní prostředí:** Mezi hlavní priority ČR v této oblasti patří téma klimatických změn a ochrany ovzduší (Tematická strategie pro ochranu ovzduší a návrh směrnice o kvalitě ovzduší), revidovaná Strategie udržitelného rozvoje (která by měla být předložena na program Evropské rady v červnu 2006), otázky geneticky modifikovaných organismů a chemická legislativa REACH, jejíž přijetí bude ČR nadále podporovat. V návaznosti na přijetí zbývajících tematických strategií bude pro ČR prioritou i revize 6. akčního programu pro životní prostředí. ČR pokládá za prioritu i přípravu na 2. zasedání konference smluvních stran Stoc-

• kholmské úmluvy o persistentních organických polutantech v květnu 2006, kdy se ČR bude ucházet o umístění regionálního koordinačního střediska úmluvy v Brně. Pro ČR bude hlavní prioritou i projednávání tematické strategie o udržitelném využívání přírodních zdrojů.

- **Udržitelný rozvoj:** Patří mezi klíčová témata rakouského předsednictví, které bude usilovat o to, aby proces hodnocení a aktualizace Strategie udržitelného rozvoje EU, který byl započat v roce 2004, byl dokončen v průběhu 1. pololetí 2006 a aby aktualizovaná Strategie byla přijata na červnovém summitu Evropské rady. Udržitelný rozvoj je základním cílem Smlouvy o Evropské unii, je to zastřešující koncept, který je základem všech politik, akcí a strategií Unie, a vyžaduje, aby byly ekonomické, environmentální a sociální politiky navrhovány a prováděny tak, aby se vzájemně posilovaly.

4. Pokrok v Lisabonské strategii podle hodnocení Komise

Koncem ledna 2006 Evropská komise dokončila hodnocení Národních reformních programů členských států EU-25 (podle revidované Lisabonské strategie) a zveřejnila své hodnocení pokroku ve strukturálních reformách.

Národní reformní programy EU-25

„Základní poselství je jasné: je čas zařadit vyšší rychlost,“ uvedl koncem ledna letošního roku předseda Evropské komise José Manuel Barroso, když seznamoval veřejnost se závěry Výroční zprávy o pokroku v Lisabonské strategii. *„Od té doby, co jsme vloni dali Lisabonské strategii nový impuls, se po bruselských kuloárech prohání vítr změn. Aktivita se zvýšila skokově. Od minulého roku jsme prošli dlouhou cestu a nyní máme vybudovány solidní základy. To, že máme na stole 25 národních programů reforem, vypovídá zřetelně o nové úrovni odhodlání členských států. Nyní se těžiště přesouvá na jejich plnění. Na místo řidiče se teď musí posadit členské státy a reformy uspíšit. Kdo by si před nějakými deseti lety pomys-*

lel, že se Irsko stane jednou z nejlépe prosperujících zemí Evropské unie, nebo že produktivita v Polsku bude jednou vyšší než v Jižní Koreji?“

Smyslem prezentované výroční zprávy je vyhodnotit 25 národních reformních programů, které členské státy od minulého roku nově zpracovávají v rámci revidované Lisabonské strategie pro růst a zaměstnanost. Zpráva obsahuje především rozbor 25 národních programů reforem předložených členskými státy v říjnu 2005. Kromě toho se zaměřila na silné stránky v jednotlivých národních programech, aby podpořila výměnu dobrých nápadů, a zvýrazňuje oblasti, kde dochází k nedostatkům a navrhuje konkrétní opatření k jejich řešení na úrovni EU. Označila čtyři prioritní oblasti, kde je třeba podniknout konkrétní kroky: investice do vzdělání, výzkumu a inovací; uvolnění regulace týkající se malých a středních podniků; politiky zaměstnanosti, které zapojí lidi do pracovního procesu; zaručení spolehlivých a udržitelných dodávek energie.

Čtyři prioritní oblasti

1. Investice do vzdělávání a výzkumu

- Investice do vyššího vzdělání by se měly do roku 2010 zvýšit z nynějších 1,28 % HDP na 2 % HDP a současně by měly být odstraněny překážky pro doplňkové financování vyššího školství ze soukromého sektoru.
- V průběhu března 2006 by si měl každý členský stát stanovit jasnou celkovou výši výdajů na výzkum a vývoj v roce 2010.
- Větší podíl státní podpory (25 %) prostředků ze strukturálních fondů by měl směřovat do výzkumu a vývoje.
- Do konce roku 2007 by měl vzniknout Evropský technologický institut.
- Měly by se zkvalitnit tržně uplatnitelné dovednosti všech občanů; školy by se měly přednostně více věnovat výuce matematiky a cizích jazyků.

2. Uvolnění regulace malých a středních podniků a rozvoj jejich potenciálu

- Každý stát by měl usnadnit styk podnikatelů s administrativou vytvořením jednoho místa, z ně-

hož by budoucí podnikatel vyřídil všechny správní formality.

- Do konce roku 2007 by se v průměru měla zkrátit doba potřebná na založení firmy o polovinu a následně pak na zhruba týden.
- Do školního vzdělávání by měla být zařazena výchova k podnikání.
- Každý členský stát by měl zavést systém přesného hodnocení administrativní zátěže. Komise zahájí vlastní iniciativu, aby navrhla způsob, jak snížit náklady vyplývající z evropských předpisů na úrovni členských států.
- Komise zruší povinné oznamování některých kategorií malých státních podpor, což by mělo pomoci hlavně malým a středním podnikům.

3. Zapojení lidí do pracovního procesu

- Členské státy by měly přijmout koncepcce celoživotní zaměstnanosti. Do konce roku 2007 by měla být každému mladému absolventovi školy/univerzity nabídnuta do šesti měsíců poté, co se stal nezaměstnaným, práce, učňovský poměr nebo další odborná příprava; do konce roku 2010 by se tato lhůta měla zkrátit na 100 dní.
- Je třeba více se systematicky věnovat otázkám kvalitní péče o děti, větší rovnosti na pracovištích a rovnováhy mezi pracovním a soukromým životem.
- Je třeba uskutečňovat politiku „aktivního stárnutí“ spolu s rozšiřováním možností vzdělávání pro osoby starší 45 let, s finančními stimuly k prodloužení pracovního života a využívání částečných pracovních úvazků.
- Komise do konce roku 2006 předloží zprávu o rovnováze mezi flexibilitou a jistotou zaměstnání (tzv. „flexikurita“).

4. Účinné, spolehlivé a udržitelné dodávky energie

- Energie představuje globální problém, který vyžaduje evropskou odpověď. Komise se touto oblastí bude zabývat. Navrhuje lepší koordinaci mezi evropskými rozvodnými sítěmi a soustavami plynovodů, kvalitnější regulaci trhů s energiemi a více konkurence, více daňových a jiných po-

bídek s cílem podpořit udržitelnou spotřebu energie a povzbudit výzkum energetické účinnosti, čistých energií a energií z obnovitelných zdrojů.

Národní reformní program České republiky

Česká republika předložila svůj Národní program reformem (dále jen Program) v souladu s nově nastavenými pravidly EU v polovině října 2005 Bruselu. Dokument byl schválen vládou ČR a projednán Parlamentem a se sociálními partnery. Požadavek na široce konsensuální dokument, aby byla u reformních opatření zabezpečena bezproblémová implementace, byl tedy splněn. Celkově byl Program vyhodnocen jako dobrý a odpovídající směrům, které pro hospodářskou politiku udává Evropská unie pomocí svého nového nástroje koordinace hospodářských politik – Integrovaných směrů pro růst a zaměstnanost. Nesklidil sice takový potlesk jako reformní programy skandinávských zemí, které tradičně obsazují špici, ale splnil zadání. Komise potvrdila, že zpracovatelé správně identifikovali tři hlavní výzvy, před nimiž stojí Česká republika: pokračovat v reformě veřejných financí; posilovat a zvyšovat konkurenceschopnost ekonomiky při respektování potřeby udržitelnosti zdrojů; zvyšovat flexibilitu trhu práce.

Hodnocení mělo ale i stinnější momenty: dokument podle hodnocení Komise obsahoval příliš mnoho priorit k dosažení ambiciózních výsledků na to, aby všechny priority mohly být reálné. Přestože byla uvedena dlouhodobá udržitelnost veřejných financí jako ústřední problém, chyběla detailněji rozpracovaná opatření, která by umožnila vyhodnocení. Záměry střednědobé konsolidace opírající se o reformu penzí, zdravotní péče a trhu práce byly hodnoceny jako dobré, ale nedostatečně podrobně byla uvedena zamýšlená implementační opatření. Také obrázek reformem zdravotní péče a penzijního systému se jevil jako méně jasný.

Za silnou stránku Programu považuje Komise naopak oblast mikroekonomických politik, zejména snahu o zlepšování podnikatelského prostředí pomocí lepší regulace a podporu malých a středních podniků. Opatření jsou zaměřena na administrativní náklá-

dy a analýzu dopadů regulace na podnikatelské prostředí. Dobré vysvědčení získala i podpora výzkumu, vývoje a inovací s tím, že národní cíl výdajů na výzkum a vývoj do roku 2010 je stanoven pouze na veřejné výdaje (1 % HDP), nikoli na celkové výdaje jako ve strategii EU (3 % HDP). Daňová stimulace firemních výdajů na výzkum a vývoj má potenciál pro zvyšování konkurenceschopnosti, stejně jako plánovaná změna mechanismu financování veřejných výzkumných institucí vytvářející příznivější podmínky pro firemní výzkum.

Klíčovou výzvou trhu práce oslovenou v Programu je zvyšování flexibility spolu s úsilím o sociální začleňování, zvláště ohrožených skupin, a zlepšování vzdělání, aby lépe odpovídalo potřebám trhu práce. Program pojímá jako zásadní pro úspěch politiky zaměstnanosti modernizaci veřejných služeb zaměstnanosti, ale v této oblasti je podle názoru Komise málo konkrétních opatření a není jasné, zda budou vyřešeny problémy nízkého stavu pracovníků a finančních zdrojů. Chybí také cílená opatření na podporu začleňování invalidních lidí nebo etnických minorit, např. romské populace.

Tabulka č. 1 » Z Lisabonské strategie: cíle a skutečnost (výdaje na výzkum a vývoj v % HDP a celková zaměstnanost v %)

Země	Celkové výdaje na výzkum a vývoj, 2004	Cíl na rok 2010	Celková zaměstnanost, 2004	Cíl na rok 2010
Belgie	1,93	3,00	60,3	70,0
Česká republika	1,28	1,00 (veřejné)	64,2	n.a.
Dánsko	2,63	>3,00	75,7	2% nárůst
Estonsko	0,91	1,90	63,0	67,2
Finsko	3,51	4,00	67,6	70,0
Francie	2,16	n.a.	63,1	n.a.
Irsko	1,20	2,50 (2013)	66,3	70,0
Itálie	1,14*	3,00	57,6	n.a.
Kypr	0,37	0,65 (2008)	69,1	71,0
Litva	0,76	2,00	61,2	68,8
Lotyšsko	0,42	1,10 (2008)	62,3	67,0
Lucembursko	1,78*	3,00	61,6	n.a.
Maďarsko	0,89	n.a.	56,8	63,0
Malta	0,29	n.a.	54,1	57,0
Německo	2,49	3,00	65,0	n.a.
Nizozemsko	1,77	mezi pěti nejlepšími v EU	73,1	n.a.
Polsko	0,58	2,20	51,7	55,0
Portugalsko	0,78*	n.a.	67,8	70,0
Rakousko	2,26	3,00	67,8	70,0
Řecko	0,58	1,50	59,4	64,1
Slovensko	0,53	n.a.	57,0	n.a.
Slovinsko	1,61	3,00	65,3	70,0
Španělsko	1,05*	2,00	61,1	66,0
Švédsko	3,74	1,00 (veřejné)	72,1	80,0
Velká Británie	1,88*	2,50 (2014)	71,6	80,0 dlouhodobě
EU-25	1,90	3,00	63,3	70,0

Zdroj: Evropská komise, 2005: Zpráva o národních reformních programech, předběžná verze.

n.a. – údaj není k dispozici

* údaj za rok 2003

Tabulka č. 2 » Výdajové priority vybraných členských zemí EU-25 v roce 2006

Země	Rozpočtová priorita
Belgie	Výzkum a vývoj, vzdělání, dopravní infrastruktura, zdravotní péče, justice, veřejná bezpečnost
Česká republika	Výzkum a vývoj, vzdělání, dopravní infrastruktura, programy kofinancované z rozpočtu EU
Dánsko	Vzdělání, lidský kapitál, znalosti
Finsko	Vzdělání, výzkum a vývoj
Francie	Zaměstnanost, výzkum a vývoj, inovace, vyšší vzdělání, bezpečnost
Itálie	Investice do infrastruktury, tvorba kapitálu v méně rozvinutých regionech země
Kypr	Výzkum a vývoj, fyzická infrastruktura, lidský kapitál, znalosti
Litva	Znalostní společnost, bezpečnost veřejnosti, konkurenceschopná ekonomika
Lotyšsko	Makroekonomická stabilita, znalosti a inovace, výzkum a vývoj, vzdělání, veřejné služby
Maďarsko	Projekty EU, výdaje na vybrané projekty infrastruktury
Malta	Vzdělání, životní prostředí
Německo	Vzdělání a odborný výcvik, výzkum, inovace, opatření k lepšímu sladění práce a rodinného života
Nizozemsko	Vzdělání a znalosti, zdravotní péče, bezpečnost veřejnosti
Polsko	Veřejné investice, rozvoj technické infrastruktury
Rakousko	Veřejná infrastruktura, výzkum a vývoj, vzdělání
Řecko	Fiskální konsolidace
Slovensko	Infrastruktura, výzkum a vývoj, vyšší vzdělání, programy kofinancované z rozpočtu EU
Slovinsko	Investice do vědy a technologického rozvoje, vzdělání a odborný výcvik
Španělsko	Technologické investice, rozvoj a inovace infrastruktury, vzdělání
Švédsko	Ochrana životního prostředí, vzdělání, sociální zabezpečení, zdravotní péče
Velká Británie	Zdravotní péče, vzdělání, doprava, výzkum a vývoj

Zdroj: Rada Evropské unie, 2006: Zpráva o kvalitě veřejných financí; údaje o Slovensku z Konvergenčního programu Slovenska 2005. →

LITERATURA A PRAMENY

1. Rada EU, prosinec 2003: Víceletý strategický program na období 2004-2006
2. Evropská komise, listopad 2005: Zpráva Výboru pro hospodářskou politiku o Národních reformních programech 2005
3. Rada EU, prosinec 2005: Operativní program pro Radu EU předložený rakouským a finským předsednictvím
4. Rada EU, prosinec 2005: Závěry britského předsednictví
5. ECOFIN, leden 2006: Záznam z jednání ECOFINu
6. MZV, leden 2006: Priority ČR během rakouského předsednictví v Radě EU (leden-červen 2006)
7. oficiální webová stránka EU (europa.eu.int)
8. Národní programy reformem 2005

ABSTRACT

The paper focuses on the priorities of the Austrian Presidency in the Council of the EU in the first half of 2006, and in their framework on the priorities (i.e. priority areas) of the Czech Republic adopted by the Czech Government for the same period. It compares the original strategic goals of the EU for 2004-2006 with present reality, when much from European time schedule should be postponed due to overly optimistic expectations in the past. Moreover, it offers an evaluation of the National Lisbon Reform Programmes of the EU 25 Member States as presented in January 2006 by the EC president José Manuel Barroso under the heading: "It Is Time to Move up a Gear", including the evaluation of the Czech National Reform Programme.

KLÍČOVÁ SLOVA

Evropská unie, evropská ústava, Lisabonská strategie, Národní program reformem

JEL KLASIFIKACE

F02

x

Rozbor vybraných zákonů harmonizujících český právní řád s komunitárním právem

► Mgr. Ing. Petr Wawrosz » Vysoká škola finanční a správní, o. p. s.

* 1. Charakteristika evropského a komunitárního práva

Na úvod má smysl připomenout charakteristiku evropského práva. Je přitom třeba zdůraznit, že evropské právo je poměrně komplikovaný a složitý právní řád. Od vstupu Smlouvy o Evropské unii (tedy Maastrihtské smlouvy ve znění Smlouvy z Amsterdamu, Smlouvy z Nice a změn, které obsahují smlouvy o přistoupení jednotlivých členských států) v její účinnost lze prohlásit, že evropské právo můžeme nazývat jako právo unijní. Nejdůležitější součástí unijního práva je právo komunitární, jehož prameny tvoří Smlouva o Evropském společenství (původně Smlouva o Evropském hospodářském společenství) a Smlouva o Evropském společenství pro atomovou energii (tzv. primární dokumenty komunitárního práva), nařízení, směrnice, rozhodnutí, doporučení a stanoviska vydávaná příslušnými orgány Evropských společenství – Radou, Komisí a Evropským parlamentem (tzv. sekundární dokumenty komunitárního práva), rozsudky Evropského soudního dvora a Soudu prvního stupně. Svým způsobem mezi komunitární právo patří i dokumenty s právními účinky dalších evropských orgánů (zejména Evropské centrální banky a Účetního dvora). Mimo oblast komunitárního práva pak leží právo, jež bývá někdy označováno jako unijní právo v užším slova smyslu a které se týká společně zahraniční a bezpečnostní politiky a spolupráce v oblasti justice a vnitra.

Komunitární právo má některé zvláštní rysy. K nejdůležitějším patří:

- Komunitární právo je samostatný právní řád, zároveň je integrální součástí právního řádu použitelného na území každého členského státu.

V praxi to znamená, že komunitární právo platí na území členského státu vedle národního (domácího) právního řádu

- Bezprostřední použitelnost – právní účinky komunitární normy se vztahují na subjekty členských států, aniž by byla nutná recepce vnitrostátním právním řádem. Od okamžiku vstupu České republiky do EU na našem území platí předpisy Společenství v sjednaném rozsahu bezprostředně a nadřazeně. K aplikaci primárních evropských norem a v případě sekundárních norem u nařízení a rozhodnutí není zapotřebí recepce vnitrostátním právním aktem, nýbrž komunitární normy mají přímé právní účinky na subjekty členských států, aniž by byla nutná recepce prostřednictvím vnitrostátního právního aktu.

Bezprostředně použitelné je tedy veškeré primární právo, tedy zakládací smlouvy, jejich dodatky a změny. Ze sekundární legislativy jde především o nařízení, u něhož není připuštěna duplicita ve vnitrostátní úpravě. Nařízení platí v každém členském státu přímo, aniž by muselo a mohlo být transformováno do národního právního řádu. Lze jej proto označit za evropský zákon. Nařízení vytlačuje veškeré vnitrostátní právo, které je s ním v rozporu. Členský stát nemůže, i kdyby chtěl, zabránit platnosti nařízení uvnitř svého právního řádu.

Bezprostřední použitelnost je možná i u směrnic. Před uplynutím lhůty k jejímu provedení má však pouze latentní povahu. Před soudy se lze dovolat pouze nepřímého účinku směrnice. Není-li však prováděcí akt členským státem po uplynutí lhůty k provedení směrnice řádně vydán, nastupuje při

splnění příslušných podmínek bezprostřední možnost aplikace směrnice. Judikatura Evropského soudního dvora (ESD) výslovně konstatovala, že se závazným účinkem směrnice by bylo neslučitelné zásadně vyloučit, aby se směrnici dotčené osoby nemohly dovolat závazků uložených směrnicí. Judikatura ESD tak vytvořila institut tzv. bezprostředního účinku. Jeho cílem je nepřipustit, aby pochybením členského státu trpěla práva jednotlivců. Ti se v případě porušení svých práv, která měla vyplýnout z práva ES, mohou dovolat komunitárního práva přímo před národními orgány. Konkrétně judikatura rovněž konstatovala, že skutečnost, že členský stát, který nevydal v určené lhůtě prováděcí opatření stanovené ve směrnici, se nemůže vůči jednotlivcům touto skutečností bránit. Povinností členských států tedy je transformovat směrnice do národního právního řádu. I netransformovaná směrnice má přitom bezprostřední účinek. Jedinou podmínkou pro to, aby se daná norma (směrnice) stala bezprostředně použitelnou, je, že umožňuje orgánu veřejné správy stanovit existenci práv a povinností. Národní soud, který byl požádán osobou, respektující ustanovení směrnice, aby neaplikoval normu, která je neslučitelná se směrnicí a jež ještě nebyla transformována do vnitrostátního právního řádu, ač již být transformována měla, musí této žádosti vyhovět za podmínky, že dotčený závazek ve směrnici je bezpodmínečný a dostatečně přesný (rozsudek ESD v případě „Ratti“ z roku 1979).

Pokud směrnice není precizně formulovaná, tj. nestanoví orgánu veřejné správy rozsah práv a povinností, má fyzická nebo právnická osoba v případě, že taková nedokonalá směrnice není včas transformována do právního řádu, nárok na náhradu škody vůči státu, který tak neučinil (netransformoval směrnici do národního právního řádu).

Z dalších pramenů sekundárního práva je třeba zmínit rozhodnutí. Rozhodnutí je právním aktem, které slouží k řešení konkrétních případů a je závazné pouze pro toho, komu je určeno. Adresátem rozhodnutí mohou být fyzické i právnic-

ké osoby, jednotlivci, skupiny jednotlivců i členské státy. Má bezprostřední účinek, k jeho používání nejsou zapotřebí žádné prováděcí akty. Má smysl zmínit, že podle článku 230 Smlouvy o Evropském společenství může každá fyzická i právnická osoba podat žalobu, která je jí určena, a to i proti rozhodnutí, které, byť vydáno ve formě nařízení nebo rozhodnutí určeného jiné osobě, se jí bezprostředně a osobně dotýká. O žalobách rozhoduje Soud prvního stupně.

- **Bezprostřední účinek** – dovoluje jednotlivcům dovolat se v případě porušení jejich práv, která vyplývají z komunitárního práva, těmto ustanovení komunitárního práva před orgány členských států. Bezprostřední účinek se jednoznačně uplatní u primárních dokumentů, u nařízení a rozhodnutí. Jak bylo uvedeno v předcházejícím bodě, u směrnic se uplatní, pokud stanoví veřejnoprávnímu orgánu konkrétní práva a povinnosti. Pokud tato směrnice nestanoví, má subjekt v případě, že směrnice nebyla včas transformována do domácího právního řádu, nárok na náhradu škody.
- **Nepřímý účinek** – národní státy mají povinnost vykládat svůj právní řád tak, aby bylo dosaženo cílů komunitárního práva.
- **Přednost** – komunitární právo má přednost před národním právním řádem. Tato povinnost se někdy rovněž nazývá jako povinnost konformního výkladu. Povinnost konformního výkladu se vztahuje i na národní právo přijaté před tím, než příslušná evropská norma vstoupila v daném členském státě v účinnost. Výše uvedená tvrzení podporuje i legislativa ESD, např. již v rozsudku z r. 1963 „Van Gend En Loos“ konstatuje, že společenství vytváří nový právní řád mezinárodního práva, v jehož prospěch státy, byť ve vymezených oblastech, omezily svá suverénní práva a jehož subjekty jsou nejen členské státy, ale i jejich příslušníci. Rozsudek tak říká, že příslušníci jednotlivých členských států EU se mohou dovolat práv, které jim normy unijního, respektive komunitárního práva přiznávají. V rozsudku „Flaminio Costa“ z roku 1964 pak ESD konstatuje, že závazky převzaté na základě Smlouvy o založení Ev-

ropského společenství by nebyly bezpodmínečné, ale pouze podmíněčné, pokud by je následně zákonodárné akty signatářů mohly zpochybnit. Přednost komunitárního práva potvrzují i příslušné články Smlouvy o založení Evropského společenství, které říkají, že nařízení je závazné a bezprostředně použitelné v každém členském státě.

Komunitární právo se tedy stalo integrální součástí našeho právního řádu a má přednost před národním právem. Znamená to, že povinností národního soudce je ponechat českou normu, ať už dřívější či pozdější, odporující komunitárně právní úpravě, neaplikovánu. Každý soudce v České republice by tedy měl znát normy unijního a komunitárního práva, neboť je musí aplikovat přednostně před normami práva svého státu. Pokud tak neučiní, mohou se účastníci soudního řízení aplikace unijního a komunitárního práva dožadovat. V případě, že si národní soud není jist, adresuje dotaz o platnosti komunitárního práva Evropskému soudnímu dvoru (tzv. řízení o předběžné otázce). ESD je nejvyšší institucí pověřenou interpretací komunitárního práva, která sice nemůže rozsoudit případ, ale jejíž názor, zda a jak má či nemá být v dané kauze právo ES aplikováno, je rozhodující.

Česká republika jako členský stát se musí zdržet jakýchkoli opatření, která by mohla ohrozit uskutečnění cílů jednotlivých smluv (nemožnost platně přijímat nové legislativní akty neslučitelné s komunitárním právem). Unijní a komunitární právo má přednost před právními akty správními, legislativními, soudními, a to dokonce i na úrovni ústavní.

Jedním z nejdůležitějších pramenů komunitárního práva jsou směrnice. Směrnice jsou typickou právní institucí komunitárního práva, která ve vnitrostátních právních řádech nemá obdobu. Podstata směrnice totiž spočívá v tom, že evropská společenství, která jsou součástí EU, v daném případě tedy zejména Evropské společenství, méně často pak Evropské společenství pro atomovou energii, vydají směrnici s určitým obsahem úpravy, který je potom ve lhůtě stanovené ve směrnici prováděn členskými státy, pro něž je směrnice závazná, ve formách a prostředky vnitrostátního práva. Jinými slovy lze říci, že směrnici

se definuje, jak se má určitá problematika řešit (obsah úpravy), zatímco konkrétní forma řešení je ponechána na právním řádu příslušné členské země. Směrnice tedy zavazuje členský stát, pokud se jedná o výsledek, zatímco formy a prostředky realizace tohoto výsledku se nechávají na rozhodnutí členského státu. Směrnice tak reagují na skutečnost, že právní řády jednotlivých členských zemí přes již uskutečňovanou harmonizaci mají odlišný historický vývoj, odlišnou strukturu, legislativní proces má rozdílné charakteristiky atd. Lze si to přiblížit tvrzením, že v některém členském státě stačí k provedení směrnice nařízení (rozhodnutí) příslušného orgánu výkonné moci, v jiném členském státě je nutno přijetí zákona.

2. Zákon o podmínkách obchodování s povolenkami

2.1 Rozbor problematiky

Zákon č. 659/2004 Sb., o podmínkách obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů a o změně některých zákonů zavedl do ekonomiky nový nástroj – povolenky pro obchodování se znečištěním. Má smysl nejprve vysvětlit jeho podstatu.

Obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů představuje ekonomický nástroj pro dosahování cíle redukce emisí skleníkových plynů, jehož hlavním principem je snížení nákladů na snížení znečištění u jednotlivých firem a prostřednictvím toho i snížení nákladů z celospolečenského hlediska. Firmy s vysokými náklady na snížení znečištění mají díky obchodování možnost namísto redukcí nakupovat povolenky od firem s nižšími náklady na snížení znečištění a optimalizovat tak otázku nákladů pro splnění daného cíle. To, že množství povolenek v systému je omezeno na začátku, znamená, že firma prodávající povolenky musí snižovat emise více (k emisním redukcím v systému dojde, avšak tržní mechanismus zajistí, že to bude u zdrojů s nejnižšími náklady na snížení znečištění).

Systém funguje tak, že zdrojům je na počátku obchodování rozdělen balík povolenek (který představuje celkový environmentální cíl, jehož má být dosaženo). Každá povolenka představuje právo vypustit

→ v daném období jednu tunu emisí vyjádřenou v tunech ekvivalentu oxidu uhličitého. Povolenky jsou podnikům rozděleny na základě dohodnutého algoritmu, v ČR pro první dvě obchodovací období jsou podnikům přidělovány zdarma. Způsob rozdělení povolenek mezi podniky musí splnit určitá daná kritéria a je podrobně obsažen v tzv. národním alokačním plánu. Povolenky jsou přidělovány na celé obchodovací období, přičemž národní alokační plán určuje, jak budou distribuovány podnikům v jednotlivých letech (podnik zná svou alokaci na celé obchodovací období dopředu).

Po přidělení povolenek záleží na přístupu podniku, jakou zvolí strategii. Zákon vyžaduje, aby na počátku dalšího roku provedl bilanci svých emisí za předchozí rok a prokázal, že vyřadil adekvátní množství povolenek. Systém obchodování mu tedy umožňuje optimalizovat náklady tak, že v případě nízkých nákladů na redukci (pod úrovní ceny povolenky na trhu) snižuje emise i pod úroveň množství přidělených povolenek a ušetřené povolenky prodá, zdroj s vysokými náklady na redukci naopak povolenky nakupuje. Celospolečenské náklady (dané sumou nákladů jednotlivých firem) pro dosahování daného environmentálního cíle jsou v případě systému obchodování nižší než v případě situace bez obchodování.

V České republice se obchodování povinně týká asi 450 zdrojů, do budoucna lze očekávat, že tento počet vzroste v souvislosti s možným rozšířením obchodování na další sektory či další skleníkové plyny (kromě CO₂).

Nezbytnost nové právní úpravy je dána článkem 2 Aktu o podmínkách přistoupení České republiky a dalších členských států a o úpravách smluv, na nichž je založena Evropská unie (dále jen „Akt o přistoupení“), podle kterého „ode dne přistoupení se ustanovení původních smluv a aktů přijatých orgány Společenství a Evropskou centrální bankou přede dnem přistoupení stávají závaznými pro nové členské státy a uplatňují se v těchto státech za podmínek stanovených v uvedených smlouvách a v tomto aktu“.

Zákon je transpozicí směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/87/ES. Ta je kromě jiného nástrojem zajištění plnění Kjótského protokolu k Rám-

cové úmluvě OSN o změně klimatu (body 3 až 5 preambule směrnice), kterého je Česká republika rovněž stranou. Článek 17 protokolu pro tyto účely stanoví: „Strany uvedené v příloze B se mohou podílet na obchodování s emisemi za účelem splnění svých závazků na základě článku 3 protokolu. Každý takový obchod bude doplňkem domácích aktivit za účelem splnění kvantifikovaných závazků na omezení a snížení emisí na základě příslušného článku.“

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/87/ES ze dne 13. října 2003 ustavuje schéma pro obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů v rámci Společenství. Současně se zákon dotýká nařízení Komise o standardizovaném a bezpečném systému registrů podle článku 19(3) směrnice 2003/87/ES a článku 6(1) rozhodnutí 2004/280/ES. Tento předpis je na území České republiky po vstupu do Evropské unie přímo aplikovatelný a bezprostředně účinný. Návrh zákona proto pouze stanoví, že se zřizuje registr obchodování a specifikovaná právnická osoba jej spravuje podle citovaného nařízení (§ 9).

Dále zákon obsahuje zmocnění pro vydání vyhlášky, které provede Komise, kterou se stanoví pravidla pro sledování a vykazování množství emisí skleníkových plynů.

2.2 Popis zákona

Co konkrétně zákon stanoví? Zaměříme se na jeho nejdůležitější ustanovení:

- Provozovatel zařízení, které je uvedeno v příloze č. 1 k tomuto zákonu a které vypouští skleníkové plyny do ovzduší, jej může provozovat jen na základě povolení vydaného Ministerstvem životního prostředí (dále jen „ministerstvo“) po dohodě s Ministerstvem průmyslu a obchodu. Ministerstvo po dohodě s Ministerstvem průmyslu a obchodu povolení vydá v případě, že provozovatel zařízení prokáže dostatečné materiální, technické a organizační vybavení ke zjišťování a vykazování emisí skleníkových plynů.
- Provozovatel zařízení zjišťuje a vykazuje množství emisí skleníkových plynů ze zařízení v rozsahu a postupem zjišťování, vykazování a ověřová-

ní množství emisí skleníkových plynů stanoveným prováděcím právním předpisem a dále podle podmínek uvedených v povolení. Výkaz o množství emisí skleníkových plynů ze zařízení za předcházející kalendářní rok předkládá provozovatel zařízení nejpozději do 28. února následujícího roku ministerstvu.

- Pro každé obchodovací období připraví ministerstvo ve spolupráci s Ministerstvem průmyslu a obchodu návrh národního alokačního plánu, ve kterém určí celkové množství povolenek, které bude pro toto období vydáno, a množství, které bude jednotlivým provozovatelům zařízení přiděleno.
- Zřizuje se veřejně přístupný registr obchodování s povolenkami (dále jen „registr“). Registr spravuje operátor trhu s elektřinou (dále jen „správce registru“) podle právních předpisů Evropských společenství, a to za sjednanou cenu.
- Na každé obchodovací období, a to nejpozději měsíc před jeho začátkem, vydá správce registru povolenky v množství stanoveném na příslušné obchodovací období národním alokačním plánem. Nejpozději do 28. února kalendářního roku přidělí správce registru každému provozovateli zařízení poměrnou část z množství povolenek, které mu bylo stanoveno národním alokačním plánem. Na první obchodovací období je touto poměrnou částí 1/3 z celkového množství povolenek určených pro jednu osobu na první obchodovací období, na další obchodovací období je touto částí 1/5 z celkového množství povolenek určených pro jednu osobu na jedno obchodovací období. Přitom postupuje podle právních předpisů Evropských společenství.
- Povolenky může provozovatel zařízení prodat nebo jinak převést na jinou osobu. Povolenky nemohou být předmětem zástavního práva ani vkladem do základního kapitálu obchodní společnosti. V případě zániku provozovatele zařízení, jedná-li se o právnickou osobu, a v případě úmrtí provozovatele zařízení, jedná-li se o fyzickou osobu, přecházejí povolenky na právního nástupce provozovatele zařízení.
- Každý provozovatel zařízení je povinen do 30. dubna vyřadit z obchodování postupem stanove-

ným právními předpisy Evropských společenství množství povolenek odpovídající množství emisí v předchozím kalendářním roce.

2.3 Hodnocení

Problematika znečištění životního prostředí, konkrétně znečištění ovzduší, patří na jedné straně k nejjednodušším problematikám, na straně druhé k nejjednodušším problematikám, jež jsou velmi závažné. Jakkoliv ne vždy existují jednoznačné důkazy, že vypouštěním některých látek dochází ke zhoršení kvality životního prostředí (jevy typu globální oteplování apod.), v řadě případů je kauzální závislost mezi vypouštěním určitých látek a zhoršením životního prostředí, včetně poškození zdraví osob zřejmá. V jiných případech je pak poměrně pravděpodobné, že k tomuto poškození dochází a je rozumné mu předcházet.

Ekonomická teorie označuje znečištění životního prostředí za negativní externalitu – původce škody zpravidla nenese náklady této škody. Pokud by je nesl, musel by tyto náklady zahrnout do ceny, což by vedlo k růstu cen a ke snížení poptávaného množství. Jinými slovy, v důsledku toho, že dané náklady nejsou zahrnovány do ceny, je produkováno větší než optimální množství produkce.

Ekonomická teorie dále ukazuje, že problém externalit lze řešit řadou způsobů. Patří k nim státní regulace v podobě zákazů (např. zákazu vypouštět určité látky), pokut a poplatků. Od zveřejnění článku R. Coaseho v roce 1960 (The problem of social cost) je rovněž zmiňováno řešení v podobě vyjednávání soukromých subjektů – škůdce a poškozeného. K tomuto vyjednávání může dojít pouze tehdy, jsou-li náklady spojené s vyjednáváním (tyto náklady ekonomická teorie řadí mezi transakční náklady) nízké. V případě znečišťujících látek vypouštěných do ovzduší jsou však transakční náklady vysoké – poškozených je příliš mnoho. Dále mnohdy nelze vypátrat konkrétního škůdce (i škůdců je příliš mnoho), stanovit výši škody (respektive výši škody způsobenou jedním škůdcem) a jednoznačně určit kauzální souvislost mezi jednáním škůdce a vznikem škody u poškozeného. Všechny tyto důvody vedou k tomu, že je nutná nějaká státní regulace.

→ Institut obchodování s emisemi je relativně novým nástrojem regulace, který se snaží využívat tržní principy při odstraňování znečištění. Konkrétně uplatňuje princip, že kdo chce znečišťovat, ať za to zaplatí. Jinými slovy, znečišťovat by měly pouze subjekty, kterým se nevyplatí znečišťování zabránit (je to pro ně příliš drahé).

Je třeba zdůraznit, že systém obchodování s emisemi skleníkových plynů představuje zcela nový aspekt v politice ochrany životního prostředí a neexistuje tak ekonomický nástroj či mechanismus, na který by bylo možno v této oblasti navázat. Dopad na jednotlivá průmyslová odvětví záleží na přípravě a nastavení národního alokačního plánu, na němž bude Ministerstvo životního prostředí velmi úzce spolupracovat s Ministerstvem průmyslu a obchodu. Systém obchodování obecně zvýhodňuje efektivnější výroby na úkor výroby méně efektivních a podporuje realizaci opatření vedoucích k redukci emisí skleníkových plynů tak, že dosažená redukce má díky ceně povolenky konkrétní ekonomickou hodnotu a jako taková vstupuje do strategického rozhodování podniků. Celkový efekt systému obchodování by měl být z národohospodářského hlediska pozitivní.

Za poněkud sporný však lze označit současný způsob přidělování povolenek, kdy je zdarma získávají znečišťovatelé. Povolenky by měly být k dispozici všem osobám – fyzickým i právnickým. Mohlo by tak docházet k tomu, že si povolenky koupí občané či organizace usilující o snížení znečištění, tyto povolenky však nevyužijí. Podniky by tak byly více stimulovány znečištění omezovat.

Je samozřejmě v zájmu podniků, aby povolenek získaly co nejvíce a aby je získaly zdarma. Konečně podniky usilovaly o to, aby celkový objem povolenek byl co největší. Tento systém však nevytváří dostatečný tlak na ekologicky šetrné chování. Jsme si přitom vědomi toho, že náklady na odstranění znečištění mohou vést k tomu, že některé podniky omezí či ukončí svou produkci, že to povede ke ztrátě pracovních míst apod. Nezapomínejme však, že znečištění způsobuje rovněž negativní jevy, které „jen“ nejsou tolik vidět – poškození životního prostředí, zdraví apod. I tyto jevy je nutno řešit – např. prostřednictvím výdajů veřejných rozpočtů. Omeze-

ní znečištění pak může vést ke snížení těchto veřejných výdajů.

3. *Novela energetického zákona*

3.1 *Rozbor problematiky*

Problematiku podnikání na trhu s energiemi upravuje zákon č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů, který konkrétně upravuje oblast regulace v energetice, odvětví elektroenergetiky, plynárenství a teplárenství.

Energetický zákon byl v uplynulém období již novelizován. Jedná se o novelu č. 262/2002 Sb., č. 151/2002 Sb., č. 309/2002 Sb., č. 278/2003 Sb. a č. 356/2003 Sb.

Většina novel nezasahuje do věcné podstaty energetického zákona a nemá vliv na uplatňování základních práv a povinností jednotlivých subjektů na energetickém trhu. Jinak je tomu v případě změny přijaté v novele č. 278/2003 Sb., která znamená urychlení postupu otevírání trhu s elektřinou. Podle ní jsou od 1. ledna 2006 oprávněnými zákaznickými všichni koneční zákazníci.

Zákon č. 458/2000 Sb. byl plně kompatibilní se směrnicemi ES, které platily v době jeho přípravy a tvorby. V oblasti elektroenergetiky se jedná o směrnici 96/92/ES a v oblasti plynárenství o směrnici 98/30/ES. Již v době vzniku zákona č. 458/2000 Sb. se v členských státech Evropské unie začínal pozměňovat postoj v některých dílčích otázkách liberalizace trhu s elektřinou a zejména k trhu s plynem. Evropské společenství začalo více a rychleji směřovat k vytvoření společného trhu s elektřinou postaveného na společných pravidlech, která byla postupně vytvářena a upravována nejen pro rychlejší otevírání trhu s elektřinou, ale i pro zvýšení ochrany tohoto trhu, resp. jeho účastníků, a to zejména nejslabšího článku, kterým je malý konečný zákazník. Evropská rada a Evropský Parlament nakonec po poměrně dlouhém a složitém období vyjednávání dospěly k přijetí nových směrnic stanovujících pravidla trhu s elektřinou a plynem. Pro oblast elektroenergetiky se

jedná o směrnici 2003/54 o společných pravidlech vnitřního trhu s elektřinou a pro oblast plynu o směrnici 2003/55 o společných pravidlech vnitřního trhu s plynem.

Základním důvodem pro novelizaci energetického zákona byly tedy nové směrnice platné v EU. Druhým důvodem byly nashromážděné zkušenosti a poznatky z dosavadního uplatňování zákona v praxi. Ukázalo se, že některá ustanovení je třeba zpřesnit či jinak upravit. Tyto navrhované změny jsou výsledkem tříletých zkušeností s uplatňováním zákona v jednotlivých sektorech energetiky.

3.2 Popis zákona

Z hlediska směrnic EU je novela zákona (zákon č. 670/2004 Sb.) založena na následujících principech:

- podnikání v energetických odvětvích je možné na základě licence,
- regulovaný přístup třetích stran k elektrickým sítím,
- regulovaný a sjednaný přístup třetích stran k sítím v plynárenství,
- postupné otevírání trhu s elektřinou a plynem – postupné vyrovnání termínu otevření trhu s plynem a elektřinou,
- regulace v energetice je v kompetenci Energetického regulačního úřadu,
- regulace cen předem,
- nediskriminační přístup k účastníkům trhu,
- výstavba nových energetických kapacit na základě státního souhlasu – státní autorizace,
- možnost zásahu státu v případě selhání autorizačního principu,
- opatření přijímaná za stavů ohrožujících integritu a bezpečnost provozování energetických soustav,
- řešení sporů mezi účastníky trhu,
- princip veřejné služby,
- univerzální služba, dodavatel poslední instance, ochrana domácností a malých zákazníků,
- sledování rozvoje a údržby energetických sítí,
- sledování bilance výroby a spotřeby elektřiny,
- energetický fond na krytí prokazatelné ztráty,
- dodávka nad rámec licence,

- oddělení činností regulovaných a neregulovaných v elektroenergetice a v plynárenství,
- povinnosti státu vůči Komisi.

Z porovnání základních principů již zrušených směrnic a nově přijatých směrnic vyplývá, že základní směry zůstávají zachovány a došlo k jejich rozšíření. Tyto změny bylo nutno zahrnout do energetického zákona.

Zákon mj. konstatuje:

- Dodavatel poslední instance je povinen dodávat elektřinu nebo plyn za ceny stanovené Energetickým regulačním úřadem domácnostem a malým zákazníkům, kteří o to požádají. Dodavatel poslední instance není povinen zajišťovat dodávku elektřiny nebo plynu při zjištění neoprávněného odběru.

Dodavatelem poslední instance je držitel licence na obchod s elektřinou nebo na obchod s plynem, o jehož výběru rozhoduje Energetický regulační úřad.

Do doby rozhodnutí Energetického regulačního úřadu o výběru dodavatele poslední instance je

- a) dodavatelem poslední instance uvnitř vymezeného území držitele licence na distribuci elektřiny, jehož zařízení je připojeno k přenosové soustavě, obchodník, který je nebo byl součástí téhož vertikálně integrovaného podnikatele, kde se nachází odběrné místo dotčeného konečného zákazníka,
 - b) dodavatelem poslední instance uvnitř vymezeného území držitele licence na distribuci plynu, jehož zařízení je připojeno k přepravní soustavě, obchodník, který je nebo byl součástí téhož vertikálně integrovaného plynárenského podnikatele, kde se nachází odběrné místo dotčeného konečného zákazníka.
- Kritéria výběru dodavatele poslední instance a rozhodnutí o výběru dodavatele poslední instance pro dané území oznamuje Energetický regulační úřad v Energetickém regulačním věstníku. Rozhodnutí o výběru dodavatele poslední instance doručí Energetický regulační úřad vybranému dodavateli a ostatním uchazečům. Kritéria výběru dodavatele poslední instance stanovená Energetickým regulačním úřadem zahr-

- nují zejména požadavky na finanční a odborné předpoklady uchazečů.
 - Dodavatel poslední instance je též povinen dodávat elektřinu ostatním oprávněným zákazníkům, kteří využili práva volby dodavatele, ale jejichž dodavatel elektřiny pozbuje v průběhu výkonu licencované činnosti oprávnění nebo možnost uskutečňovat dodávku elektřiny oprávněným zákazníkům a tito oprávnění zákazníci nemají ke dni přerušeni nebo ukončení činnosti dodavatele zajištěnu dodávku jiným způsobem. V tomto případě je dodavatel poslední instance povinen dodávat elektřinu těmto oprávněným zákazníkům za ceny stanovené Energetickým regulačním úřadem nejdéle po dobu tří měsíců ode dne, kdy tomuto dodavateli operátor trhu s elektřinou v souladu s Pravidly pro organizování trhu s elektřinou (dále jen „Pravidla trhu s elektřinou“) neumožní účast na jím organizovaných trzích s elektřinou. Tuto skutečnost je dodavatel poslední instance povinen neprodleně oznámit dotčeným oprávněným zákazníkům.
 - Energetický regulační úřad stanoví prováděcím právním předpisem
 - a) požadovanou kvalitu dodávek a služeb souvisejících s regulovanými činnostmi v elektroenergetice a plynárenství, včetně výše náhrady za její nedodržení, lhůt pro uplatnění nároku na náhrady a postupy pro vykazování dodržování kvality dodávek a služeb,
 - b) způsob výběru držitele licence pro výkon povinnosti nad rámec licence,
 - c) způsob regulace v energetických odvětvích a postupy pro regulaci cen podle zvláštního právního předpisu,
 - d) podmínky připojení výroben elektřiny, distribučních soustav a odběrných míst konečných zákazníků k elektrizační soustavě, způsob výpočtu podílu nákladů spojených s připojením a se zajištěním požadovaného příkonu a způsob výpočtu náhrady škody při neoprávněném odběru elektřiny,
 - e) Pravidla trhu s elektřinou, zásady tvorby cen za činnosti operátora trhu s elektřinou a Pravidla pro organizování trhu s plynem (dále jen „Pravidla trhu s plynem“),
 - f) způsob výpočtu prokazatelné ztráty při plnění povinností nad rámec licence a doklady, kterými musí být výpočty prokazatelné ztráty doloženy a vymezeny,
 - g) pravidla pro sestavení finančního příspěvku držitelů licence do fondu a pravidla čerpání finančních prostředků z fondu,
 - h) podmínky dodávek elektřiny a plynu pro konečné zákazníky, podmínky dodávek elektřiny a plynu dodavatelem poslední instance,
 - i) podrobnosti prokazování finančních a technických předpokladů pro jednotlivé druhy licencí pro regulované činnosti a podrobnosti prokazování odborné způsobilosti,
 - j) způsob určení vymezeného území a umístění provozovny, prokázání vlastnického nebo užívacího práva k užívání energetického zařízení, náležitosti prohlášení odpovědného zástupce, vzory žádostí o udělení, změnu a zrušení licence a členění licencí pro účely regulace,
 - k) pravidla tvorby, přiřazení a užití typových diagramů dodávek elektřiny a plynu,
 - l) podmínky připojení výroben plynu, distribučních soustav, podzemních zásobníků plynu a odběrných míst konečných zákazníků k plynárenské soustavě, způsob výpočtu podílu nákladů spojených s připojením a se zajištěním požadované dodávky a způsob výpočtu náhrady škody při neoprávněném odběru plynu.
- Energetický regulační úřad dále
 - a) rozhoduje spory, kdy nedojde k dohodě o uzavření smlouvy mezi jednotlivými držiteli licencí a mezi držiteli licencí a jejichž zákazníci, nebo kdy nedojde k dohodě o podstatných náležitostech smlouvy, jednali se o změnu smlouvy,
 - b) rozhoduje spory, kdy nedojde k dohodě o přístupu k přenosové soustavě nebo distribuční soustavě, přepravní soustavě, podzemním zásobníkům plynu, volné akumulaci a těžebním plynovodům, nebo k dohodě

- o přidělení přeshraniční kapacity pro přenos elektřiny,
- c) vyžaduje zveřejňování jím určených informací držitelů licencí, pokud se týkají regulovaných činností, nejsou předmětem obchodního tajemství nebo nejsou utajovanou skutečností,
 - d) vykonává kontrolu dodržování povinností držitelů licencí podle zvláštního zákona a za tím účelem pověřuje své zaměstnance k oprávnění vstupovat do objektu sloužícího k výkonu licencovaných činností,
 - e) schvaluje Pravidla provozování přenosové soustavy a Pravidla provozování distribučních soustav v elektroenergetice, obchodní podmínky operátora trhu s elektřinou, Řád provozovatele přepravní soustavy a Řád provozovatele distribuční soustavy v plynárenství,
 - f) ukládá v rámci výkonu regulace držitelu licence, aby zjednal nápravu zjištěných nedostatků a podal zprávu o přijatých opatřeních ve lhůtě stanovené rozhodnutím Energetického regulačního úřadu, ukládá pokuty podle zvláštního zákona,
 - g) zveřejňuje roční zprávu o výsledcích monitorovací činnosti v energetických odvětvích a roční a měsíční zprávu o provozu elektrizační soustavy.
- Provozovatel přenosové soustavy, je-li součástí vertikálně integrovaného podnikatele, musí být z hlediska své právní formy, organizace a rozhodování nezávislý na jiných činnostech netýkajících se přenosu elektřiny. Tento požadavek znamená požadavek na oddělení vlastnictví majetku.
 - K zajištění nezávislosti provozovatele přenosové soustavy se uplatňují tato minimální kritéria:
 - a) osoby odpovědné za řízení provozovatele přenosové soustavy se nesmí přímo ani nepřímo podílet na organizačních strukturách vertikálně integrovaného podnikatele, jenž je odpovědný, přímo nebo nepřímo, za běžný provoz výroby elektřiny, distribuce elektřiny nebo obchod s elektřinou; statutárním orgánem nebo jeho členem, prokuristou nebo vedoucím zaměstnancem provozovatele přenosové soustavy nemůže být fyzická osoba, která je současně statutárním orgánem nebo jeho členem, prokuristou nebo vedoucím zaměstnancem držitele licence na výrobu elektřiny, distribuci elektřiny nebo obchod s elektřinou, který je součástí téhož vertikálně integrovaného podnikatele,
 - b) musí být přijata veškerá vhodná opatření, aby k profesionálním zájmům statutárního orgánu nebo jeho člena, prokuristy nebo vedoucích zaměstnanců odpovědných za řízení provozovatele přenosové soustavy bylo přihlíženo způsobem, který zajišťuje jejich nezávislé jednání; statutární orgán nebo jeho člen, prokurista nebo vedoucí zaměstnanec provozovatele přenosové soustavy nesmí přijímat žádné odměny a jiná majetková plnění od držitelů licence na výrobu elektřiny, distribuci elektřiny nebo obchod s elektřinou v rámci téhož vertikálně integrovaného podnikatele; odměňování statutárního orgánu nebo jeho člena, prokuristy nebo vedoucího zaměstnance provozovatele přenosové soustavy nesmí být závislé na hospodářských výsledcích dosahovaných těmito ostatními držitelů licencí v rámci téhož vertikálně integrovaného podnikatele,
 - c) provozovatel přenosové soustavy musí disponovat skutečnými rozhodovacími právy ve vztahu k majetku nezbytnému k provozování, údržbě a rozvoji přenosové soustavy, jejichž výkon je nezávislý na vertikálně integrovaném podnikateli; mateřská společnost nesmí udělovat provozovateli přenosové soustavy jakékoliv pokyny ohledně běžného provozu a údržby přenosové soustavy a rovněž nesmí jakýmkoliv jiným způsobem zasahovat do rozhodování o výstavbě či modernizaci částí přenosové soustavy, pokud takové rozhodnutí nejde nad rámec schváleného finančního plánu či jiného obdobného nástroje; tím není dotčeno oprávnění mateřské společnosti schvalovat roční finanční plán či jiný

- obdobný nástroj provozovatele přenosové soustavy a schvalovat jeho maximální limity zadlužení.
- Provozovatel přenosové soustavy musí přijmout vnitřním předpisem program, kterým stanoví
 - a) opatření k vyloučení diskriminačního chování ve vztahu k ostatním účastníkům trhu s elektřinou, zejména pokud jde o přístup do jím provozované přenosové soustavy a využívání jeho služeb,
 - b) pravidla pro zpřístupňování informací o provozování a rozvoji přenosové soustavy a přístupu do ní; informace, jejichž poskytnutí pouze určitým účastníkům trhu s elektřinou by mohlo tyto účastníky zvýhodnit na úkor ostatních, je provozovatel přenosové soustavy povinen zpřístupnit neznevýhodňujícím způsobem i ostatním účastníkům trhu s elektřinou.
- Provozovatel přenosové soustavy je povinen seznámit statutární orgán nebo jeho členy, prokuristu a všechny zaměstnance s programem podle předcházejícího bodu a zajistit kontrolu jeho dodržování. Provozovatel přenosové soustavy je povinen program a jeho změny předat Energetickému regulačnímu úřadu a ministerstvu bez zbytečného odkladu po jejich přijetí a zároveň zveřejnit způsobem umožňujícím dálkový přístup. Provozovatel přenosové soustavy zpracuje každoročně zprávu o přijatých opatřeních a plnění programu za uplynulý rok, zašle ji do 30. dubna následujícího kalendářního roku Energetickému regulačnímu úřadu a ministerstvu a zároveň zveřejní způsobem umožňujícím dálkový přístup.
- Provozovatel přenosové soustavy nesmí nabývat podíly v jiné právnické osobě, která je držitelem licence na výrobu elektřiny, distribuci elektřiny nebo obchod s elektřinou.
- Statutární orgán nebo jeho člen, prokurista nebo vedoucí zaměstnanec provozovatele přenosové soustavy nesmí nabývat ani držet podíly v jiné právnické osobě v rámci téhož integrovaného podnikatele, která je držitelem licence na výrobu elektřiny, distribuci elektřiny nebo obchod s elektřinou.
- Provozovatel přenosové soustavy nesmí rovněž uzavírat ovládací smlouvy k podrobení jednotnému řízení jiného držitele licence na výrobu elektřiny, distribuci elektřiny nebo obchod s elektřinou.
- Provozovatel distribuční soustavy, k jehož soustavě je připojeno více než 90 000 odběrných míst konečných zákazníků, nesmí být od 1. ledna 2007 souběžným držitelem licence na výrobu elektřiny, přenos elektřiny, obchod s elektřinou nebo obchod s plynem, jinak tyto ostatní souběžně držené licence k 1. lednu 2007 zanikají.
- K zajištění nezávislosti provozovatele distribuční soustavy se od 1. ledna 2007 uplatní tato minimální kritéria:
 - a) osoby odpovědné za řízení provozovatele distribuční soustavy se nesmí přímo ani nepřímo podílet na organizačních strukturách vertikálně integrovaného podnikatele, jenž je odpovědný, přímo nebo nepřímo, za běžný provoz výroby elektřiny, přenosu elektřiny a obchod s elektřinou nebo plynem; statutárním orgánem nebo jeho členem, prokuristou nebo vedoucím zaměstnancem provozovatele distribuční soustavy nemůže být fyzická osoba, která je současně statutárním orgánem nebo jeho členem, prokuristou nebo vedoucím zaměstnancem držitele licence na výrobu elektřiny, přenos elektřiny, obchod s elektřinou nebo plynem, který je součástí téhož vertikálně integrovaného podnikatele,
 - b) musí být přijata veškerá vhodná opatření, aby k profesionálním zájmům statutárního orgánu nebo jeho člena, prokuristy nebo vedoucích zaměstnanců odpovědných za řízení provozovatele distribuční soustavy bylo přihlíženo způsobem, který zajišťuje jejich nezávislé jednání; statutární orgán nebo jeho člen, prokurista nebo vedoucí zaměstnanec provozovatele distribuční soustavy nesmí přijímat žádné odměny a jiná majetková plnění od držitelů licence na výrobu elektřiny, přenos elektřiny, obchod s elektřinou nebo plynem v rámci téhož vertikálně integrovaného podnikatele; odměňování statutárního

- orgánu nebo jeho člena, prokuristy nebo vedoucího zaměstnance provozovatele distribuční soustavy nesmí být závislé na hospodářských výsledcích dosahovaných těmito ostatními držiteli licencí v rámci téhož vertikálně integrovaného podnikatele,
- c) provozovatel distribuční soustavy musí disponovat skutečnými rozhodovacími právy ve vztahu k majetku nezbytnému k provozování, údržbě a rozvoji distribuční soustavy, jež jsou nezávislá na vertikálně integrovaném podnikateli; mateřská společnost nesmí udělovat provozovateli distribuční soustavy jakékoliv pokyny ohledně běžného provozu nebo údržby distribuční soustavy a rovněž nesmí jakýmkoliv jiným způsobem zasahovat do rozhodování o výstavbě či modernizaci částí distribuční soustavy, pokud takové rozhodnutí nejde nad rámec schváleného finančního plánu či jiného obdobného nástroje; tím není dotčeno oprávnění mateřské společnosti schvalovat roční finanční plán či jiný obdobný nástroj provozovatele distribuční soustavy a schvalovat jeho maximální limity zadlužení.
- Provozovatel distribuční soustavy musí přijmout vnitřním předpisem program, kterým stanoví
 - a) opatření k vyloučení diskriminačního chování ve vztahu k ostatním účastníkům trhu s elektřinou, zejména pokud jde o přístup do jím provozované distribuční soustavy a využívání jeho služeb,
 - b) pravidla pro zpřístupňování informací o provozování a rozvoji distribuční soustavy a přístupu do ní; informace, jejichž poskytnutí pouze určitým účastníkům trhu s elektřinou by mohlo tyto účastníky zvýhodnit na úkor ostatních, je provozovatel distribuční soustavy povinen zpřístupnit neznevýhodňujícím způsobem i ostatním účastníkům trhu s elektřinou,
 - c) opatření k zajištění organizačního a informačního oddělení distribuce elektřiny od výroby elektřiny, obchodu s elektřinou a obchodu s plynem, je-li zároveň vertikálně integrovaným podnikatelem, a to do doby právního oddělení činností.
 - Provozovatel distribuční soustavy nesmí od 1. ledna 2007 držet podíly v jiné právnické osobě, která je držitelem licence na výrobu elektřiny, přenos elektřiny, obchod s elektřinou nebo plynem.
 - Statutární orgán nebo jeho člen, prokurista nebo vedoucí zaměstnanec provozovatele distribuční soustavy nesmí od 1. ledna 2007 držet podíly převyšující 1 % základního kapitálu v jiné právnické osobě v rámci téhož vertikálně integrovaného podnikatele, která je držitelem licence na výrobu elektřiny, přenos elektřiny, obchod s elektřinou nebo plynem.
 - Od 1. ledna 2007 nesmí provozovatel distribuční soustavy uzavírat ovládací smlouvy k podrobení jednotnému řízení jiného držitele licence na výrobu elektřiny, přenos elektřiny, obchod s elektřinou nebo plynem ani v takovém řízení podle již uzavřených ovládacích smluv pokračovat.
 - Oddělení činností podle tohoto zákona je nutno provést nejpozději do 31. prosince 2006, s výjimkou vertikálně integrovaného podnikatele, který poskytuje služby pro méně než 90 000 připojených konečných zákazníků.
 - Vertikálně integrovaný podnikatel může požádat Komisi o výjimku z povinnosti oddělení provozovatele distribuční soustavy podle tohoto zákona, pokud na základě jím zpracované a Energetickým regulačním úřadem schválené zprávy prokáže plně funkční a neznevýhodňující přístup do své distribuční soustavy všem účastníkům trhu s elektřinou týkající se podmínek připojení a distribuce elektřiny, včetně průhledné tvorby cen za jím poskytované služby.
 - Chráněný zákazník má právo
 - a) na připojení svého odběrného elektrického zařízení k distribuční soustavě v souladu s uzavřenou smlouvou, splní-li podmínky připojení stanovené prováděcím právním předpisem,
 - b) na dodávku elektřiny za regulované ceny a v kvalitě stanovené prováděcím právním předpisem; dodávka elektřiny chráněnému

zákazníkovi je uskutečňována na základě licence na obchod s elektřinou.

- Za účelem zvýšení efektivního využití kombinované výroby elektřiny a tepla a snižování produkce skleníkových plynů musí výrobce tepelné energie přezkoumat možnost zavedení kombinované výroby elektřiny a tepla.

Výrobci provozující zařízení pro kombinovanou výrobu elektřiny a tepla nebo zařízení na výrobu elektřiny z druhotných energetických zdrojů mají, pokud o to požádají a technické podmínky to umožňují, právo k přednostnímu zajištění dopravy elektřiny přenosovou soustavou a distribučními soustavami, s výjimkou přidělení kapacity mezinárodních přenosových nebo distribučních propojovacích vedení. Dále mají právo na přednostní připojení svého výrobního zařízení k přenosové nebo distribuční soustavě, pokud o to požádají a pokud splňují podmínky připojení a dopravy elektřiny. Tato práva se vztahují na elektřinu

- a) vyrobenou v zařízeních využívajících druhotné energetické zdroje v množství odpovídajícím podílu energetického potenciálu druhotných energetických zdrojů vstupujících do výrobního procesu,
- b) vyrobenou v zařízeních kombinované výroby elektřiny a tepla v jednom procesu v množství prokazatelně vázaném na množství tepelné energie dodané do soustav centralizovaného zásobování teplem nebo přímé dodávky fyzickým či právnickým osobám k dalšímu využití a pro technologické účely, s výjimkou vlastní spotřeby energetického zdroje.

Základní podmínkou kombinované výroby elektřiny a tepla je dodávka užitečného tepla k dalšímu využití. Kritériem pro posuzování kombinované výroby elektřiny a tepla je úspora primárního paliva vyplývající z rozdílu mezi celkovou účinností kombinované výroby elektřiny a tepla a referenční hodnotou. Celková účinnost kombinované výroby elektřiny a tepla musí splňovat hodnoty minimální účinnosti užití energie a zároveň celková účinnost kombinované výroby

elektřiny a tepla musí být pro klasifikaci elektřiny jako elektřiny z kombinované výroby elektřiny a tepla nejméně o 10 % vyšší než referenční hodnota. Tato podmínka nemusí být splněna u zařízení kombinované výroby elektřiny a tepla do instalovaného výkonu 1 MW.

Příspěvky k ceně elektřiny z kombinované výroby elektřiny a tepla nebo vyrobené z druhotných energetických zdrojů hradí výrobcům provozovatelé distribučních soustav přímo připojených k přenosové soustavě, ke kterým jsou připojeni, nebo provozovatel přenosové soustavy, pokud je výrobce k přenosové soustavě přímo připojen. Výši příspěvku stanoví Energetický regulační úřad.

Osvědčení o původu elektřiny z kombinované výroby elektřiny a tepla nebo druhotných energetických zdrojů (dále jen „osvědčení“), které je nezbytným předpokladem pro uplatnění elektřiny z kombinované výroby elektřiny a tepla a elektřiny z druhotných energetických zdrojů na trhu s elektřinou vydává ministerstvo na základě žádosti o vydání osvědčení, která musí obsahovat identifikační údaje žadatele, identifikační údaje výroby, popis a schéma výrobního zařízení a technologického procesu kombinované výroby elektřiny a tepla, nebo výroby elektřiny z druhotných energetických zdrojů, údaje o palivu, dosažitelné a předpokládanou celkovou účinnost a referenční hodnotu a metodu stanovení poměru tepelné energie a elektřiny. V případě, že údaje uvedené v žádosti nesouhlasí se skutečností, ministerstvo osvědčení nevydává, nebo bylo-li již vydáno, jeho platnost zruší. Podrobnosti žádosti a vzor žádosti o vydání osvědčení stanoví prováděcí právní předpis.

Obchodníci s elektřinou jsou povinni přednostně nakupovat a dodávat elektřinu, kterou výrobci elektřiny z kombinované výroby elektřiny a tepla nebo výrobci elektřiny z druhotných energetických zdrojů nabídlí. Podrobnosti ke způsobu určení a obchodování elektřiny z kombinované výroby elektřiny a tepla a druhotných energetických zdrojů stanoví prováděcí právní předpis.

- Smlouvou o dodávce elektřiny se zavazuje dodavatel dodávat elektřinu vymezenou výkonem, množstvím a časovým průběhem jinému účastníkovi trhu s elektřinou a tento jiný účastník trhu s elektřinou se zavazuje zaplatit za ni dohodnutou cenu, nebo, jedná-li se o chráněného zákazníka nebo konečného zákazníka využívajícího dodavatele poslední instance, cenu regulovanou. Smlouva o dodávce elektřiny musí obsahovat dobu trvání smlouvy. Nedílnou součástí smlouvy o dodávce elektřiny domácnostem a malým zákazníkům jsou obchodní podmínky, které musí obsahovat podrobnosti k zahájení, průběhu a ukončení dodávky elektřiny, k měření spotřeby elektřiny, k vyúčtování a způsobu úhrady a postupu pro řešení sporů.

Smlouvou o sdružených službách dodávky elektřiny se zavazuje výrobce nebo obchodník s elektřinou dodávat elektřinu a zajistit na vlastní jméno a na vlastní účet přenos elektřiny, distribuci elektřiny a systémové služby a oprávněný zákazník se zavazuje zaplatit dohodnutou cenu.

Smlouvou o připojení se zavazuje provozovatel přenosové nebo distribuční soustavy připojit k přenosové nebo distribuční soustavě zařízení výrobce, provozovatele jiné distribuční soustavy nebo konečného zákazníka a umožnit jim dodávku elektřiny; výrobce, provozovatel jiné distribuční soustavy nebo konečný zákazník se zavazuje uhradit podíl na oprávněných nákladech na připojení. Smlouva musí obsahovat podmínky připojení zařízení, včetně výše rezervovaného příkonu, termín a místo připojení.

Smlouvou o přenosu elektřiny se zavazuje provozovatel přenosové soustavy dopravit pro výrobce, obchodníka s elektřinou nebo oprávněného zákazníka sjednané množství elektřiny a výrobce, obchodník s elektřinou nebo oprávněný zákazník se zavazuje zaplatit regulovanou cenu.

Smlouvou o distribuci elektřiny se zavazuje provozovatel distribuční soustavy dopravit pro výrobce, obchodníka s elektřinou nebo oprávněného zákazníka sjednané množství elektřiny a výrobce, obchodník s elektřinou nebo oprávněný zákazník se zavazuje zaplatit regulovanou cenu.

Smlouvou o dodávce regulační energie se zavazuje operátor trhu s elektřinou finančně vypořádat dodávku regulační energie uskutečněnou v rozsahu určeném provozovatelem přenosové soustavy poskytovateli regulační energie za cenu stanovenou podle Pravidel trhu s elektřinou. Nedílnou součástí smlouvy jsou schválené obchodní podmínky operátora trhu s elektřinou.

Smlouvou o přístupu na organizovaný krátkodobý trh s elektřinou se zavazuje operátor trhu s elektřinou umožnit účastníkovi trhu s elektřinou účast na organizovaném krátkodobém trhu s elektřinou a vypořádat uskutečněné obchody podle Pravidel trhu s elektřinou a účastník trhu s elektřinou se zavazuje zaplatit cenu stanovenou podle Pravidel trhu s elektřinou. Nedílnou součástí smlouvy jsou schválené obchodní podmínky operátora trhu s elektřinou.

Smlouvou o přístupu na vyrovnávací trh s regulační energií se zavazuje operátor trhu s elektřinou umožnit účastníkovi trhu s elektřinou bezplatný přístup na vyrovnávací trh s regulační energií a finančně vypořádat uskutečněné obchody podle Pravidel trhu s elektřinou. Nedílnou součástí smlouvy jsou schválené obchodní podmínky operátora trhu s elektřinou.

Smlouvou o poskytování podpůrných služeb se zavazuje poskytovatel podpůrných služeb dodat sjednané množství podpůrných služeb ve stanovené kvalitě a provozovatel přenosové soustavy se zavazuje zaplatit cenu.

Smlouvou o předávání technických údajů se zavazuje provozovatel přenosové soustavy a provozovatel distribuční soustavy bezúplatně předávat operátorovi trhu s elektřinou údaje potřebné k vyhodnocování a zúčtování odchylek subjektů zúčtování, a to o odběrných a předávacích místech účastníků trhu s elektřinou a o skutečných hodnotách dodávek a odběrů elektřiny a operátor trhu s elektřinou se zavazuje tyto údaje převzít. Nedílnou součástí smlouvy jsou schválené obchodní podmínky operátora trhu s elektřinou.

Smlouvou o zúčtování odchylek se zavazuje operátor trhu s elektřinou na základě vyhodnocení skutečných a sjednaných dodávek a odběrů elek-

- třiny provádět pro účastníka trhu s elektřinou vyhodnocování, zúčtování a vypořádání odchylek a účastník trhu s elektřinou se zavazuje zaplatit regulovanou cenu. Účastník trhu s elektřinou se uzavřením smlouvy o zúčtování odchylek stává subjektem zúčtování. Nedílnou součástí smlouvy jsou schválené obchodní podmínky operátora trhu s elektřinou.
- Na území České republiky je organizován trh s plynem na základě práva přístupu třetích stran k přepravní soustavě, k distribučním soustavám, a to včetně volné akumulace, k podzemním zásobníkům plynu a těžebními plynovodům pro všechny účastníky trhu s plynem, kteří mají právo přístupu podle tohoto zákona a autorizačního přístupu k výstavbě vybraných plynových zařízení podle podmínek stanovených tímto zákonem s cílem zajistit spolehlivě a hospodárně zásobování plynem při zajištění ochrany životního prostředí.
- Ceny za distribuci plynu, za přepravu plynu konečným zákazníkům na území České republiky, za volnou akumulaci, za dodávku plynu chráněným zákazníkům a dodávku poslední instance reguluje Energetický regulační úřad.
- Trh s plynem je otevírání postupně takto:
 - a) od 1. ledna 2006 jsou za podmínek stanovených tímto zákonem oprávněnými zákazníky všichni koneční zákazníci s výjimkou domácností,
 - b) od 1. ledna 2007 jsou za podmínek stanovených tímto zákonem oprávněnými zákazníky všichni koneční zákazníci.
- Výrobce plynu má právo
 - a) na zřízení a provozování těžebních plynovodů a jejich připojení k přepravní nebo distribuční soustavě, pokud tyto plynovody splňují podmínky připojení stanovené Pravidly provozu přepravní soustavy a distribučních soustav v plynárenství (dále jen „Pravidla provozu“), která stanoví prováděcí právní předpis,
 - b) prodávat plyn na předávacím místě na základě smlouvy provozovateli přepravní soustavy, příslušnému provozovateli distribuční soustavy, obchodníkovi s plynem,
- c) omezit nebo přerušit provoz výroby plynu a těžebních plynovodů v nezbytném rozsahu v těchto případech:
 1. při bezprostředním ohrožení života, zdraví nebo majetku osob a při likvidaci těchto stavů,
 2. při stavech nouze nebo při činnostech bezprostředně zamezujících jejich vzniku,
 3. při vzniku a odstraňování poruch na těžebních plynovodech nebo zařízeních sloužících pro výrobu nebo těžbu plynu,
 4. při provádění plánovaných rekonstrukcí a oprav těžebních plynovodů nebo zařízení sloužících pro výrobu nebo těžbu plynu,
- d) odmítnout přístup do těžebního plynovodu na základě prokazatelného nedostatku volné kapacity, s výjimkou případů, týkajících se té části kapacity těžebního plynovodu, která byla využívána pro potřeby zajištění dodávky dotčenému oprávněnému zákazníkovi v posledním roce, kdy byl zákazníkem chráněným, pokud uvedený zákazník sám nebo prostřednictvím jím pověřeného obchodníka s plynem o její další využívání projeví i nadále zájem podáním žádosti o uzavření příslušné smlouvy,
- e) vstupovat a vjíždět na cizí nemovitosti v souvislosti se zřizováním a provozováním těžebních plynovodů nebo výroby plynu, a to i v případě rekonstrukcí a oprav,
- f) odstraňovat a oklešťovat stromové a jiné porosty, provádět likvidaci odstraněného a okleštěného stromové a jiných porostů ohrožujících bezpečný a spolehlivý provoz těžebních plynovodů nebo výroby plynu v případech, kdy tak po předchozím upozornění neučinil sám vlastník či uživatel.
- Výrobce plynu je povinen
 - a) zajistit na své náklady připojení těžebního plynovodu k přepravní soustavě nebo distribuční soustavě,
 - b) zajistit bezpečný a spolehlivý provoz výroby plynu a těžebního plynovodu a neznevý-

- hodňující podmínky pro přístup do těžebního plynovodu,
- c) poskytovat provozovateli přepravní nebo distribuční soustavy, na kterou jsou jeho těžební plynovody napojeny, informace nutné k zajištění vzájemné provozuschopnosti,
 - d) zajistit na své náklady instalaci měřicího zařízení po předchozím souhlasu provozovatele přepravní soustavy nebo provozovatele distribuční soustavy, ke které je připojen,
 - e) zajistit podmínky pro měření plynu dodávaného do přepravní soustavy či distribuční soustavy a předávat data nezbytná pro zúčtování odchylek provozovateli přepravní soustavy; podrobnosti stanoví Pravidla trhu s plynem,
 - f) vypracovávat denní, měsíční, roční a pětiletou bilanci výroby, vyhodnocovat ji a předávat Bilančnímu centru,
 - g) vypracovat do šesti měsíců po udělení licence na výrobu plynu havarijní plány výroben plynu, zaslat je ministerstvu a každoročně je upřesňovat,
 - h) zřídit a provozovat technický dispečink, který odpovídá za dispečerské řízení výroby plynu, a řídit se Dispečerským řádem plynárenské soustavy České republiky, který stanoví prováděcí právní předpis,
 - i) vyhledávat stav nouze v rámci výroby plynu a těžebních plynovodů,
 - j) vést samostatné účty za výrobu plynu, a to pro účely regulace podle prováděcího právního předpisu.
- Provozovatel přepravní soustavy, pokud je součástí vertikálně integrovaného plynárenského podnikatele, musí být z hlediska své právní formy, organizace a rozhodování nezávislý na jiných činnostech netýkajících se přepravy, uskladňování a distribuce plynu. Tento požadavek neznamená požadavek na oddělení vlastnictví majetku.
 - K zajištění nezávislosti provozovatele přepravní soustavy se uplatňují tato minimální kritéria:
 - a) osoby odpovědné za řízení provozovatele přepravní soustavy se nesmí přímo ani nepří-

- mo podílet na organizačních strukturách vertikálně integrovaného plynárenského podnikatele, jenž je odpovědný, přímo nebo nepřímo, za běžný provoz výroby plynu nebo obchod s plynem nebo elektřinou; statutárním orgánem nebo jeho členem, prokuristou nebo vedoucím zaměstnancem provozovatele přepravní soustavy nemůže být fyzická osoba, která je současně statutárním orgánem nebo jeho členem, prokuristou nebo vedoucím zaměstnancem držitele licence na výrobu plynu nebo obchod s plynem nebo elektřinou, který je součástí téhož vertikálně integrovaného plynárenského podnikatele,
- b) musí být přijata veškerá vhodná opatření, aby k profesionálním zájmům statutárního orgánu nebo jeho člena, prokuristy nebo vedoucích zaměstnanců odpovědných za řízení provozovatele přepravní soustavy bylo přihlíženo způsobem, který zajišťuje jejich nezávislé jednání; statutární orgán nebo jeho člen, prokurista nebo vedoucí zaměstnanec provozovatele přepravní soustavy nesmí přijímat žádné odměny a jiná majetková plnění od držitelů licence na výrobu plynu nebo obchod s plynem nebo elektřinou v rámci téhož vertikálně integrovaného plynárenského podnikatele; odměňování statutárního orgánu nebo jeho člena, prokuristy nebo vedoucího zaměstnance provozovatele přepravní soustavy nesmí být závislé na hospodářských výsledcích dosahovaných těmito ostatními držiteli licencí v rámci téhož vertikálně integrovaného plynárenského podnikatele,
 - c) provozovatel přepravní soustavy musí disponovat skutečnými rozhodovacími právy ve vztahu k majetku nezbytnému k provozování, údržbě a rozvoji přepravní soustavy, jejichž výkon je nezávislý na vertikálně integrovaném plynárenském podnikateli; mateřská společnost nesmí udělovat provozovateli přepravní soustavy jakékoliv pokyny ohledně běžného provozu a údržby přepravní soustavy a rovněž nesmí jakýmkoliv jiným způsobem zasahovat do rozhodování o výstavbě →

- či modernizaci částí přepravní soustavy, pokud takové rozhodnutí nejde nad rámec schváleného finančního plánu či jiného obdobného nástroje; tím není dotčeno oprávnění mateřské společnosti schvalovat roční finanční plán či jiný obdobný nástroj provozovatele přepravní soustavy a schvalovat jeho maximální limity zadlužení.
- Provozovatel přepravní soustavy musí přijmout vnitřním předpisem program, kterým stanoví
 - a) opatření k vyloučení diskriminačního chování ve vztahu k ostatním účastníkům trhu s plynem, zejména pokud jde o přístup do jím provozované přepravní soustavy a využívání jeho služeb,
 - b) pravidla pro zpřístupňování informací o provozování a rozvoji přepravní soustavy a přístupu do ní; informace, jejichž poskytnutí pouze určitým účastníkům trhu s plynem by mohlo tyto účastníky zvýhodnit na úkor ostatních, je provozovatel přepravní soustavy povinen zpřístupnit neznevýhodňujícím způsobem i ostatním účastníkům trhu s plynem.
- Statutární orgán nebo jeho člen, prokurista nebo vedoucí zaměstnanec provozovatele přepravní soustavy nesmí nabývat ani držet podíly v jiné právnické osobě v rámci téhož integrovaného plynárenského podnikatele, která je držitelem licence na výrobu plynu, distribuci plynu nebo obchod s plynem nebo elektřinou.
- Provozovatel přepravní soustavy nesmí rovněž uzavírat ovládací smlouvy k podrobení jednotnému řízení jiného držitele licence na výrobu plynu nebo obchod s plynem nebo elektřinou.
- Provozovatel distribuční soustavy, je-li součástí vertikálně integrovaného plynárenského podnikatele, musí být od 1. ledna 2007 z hlediska své právní formy, organizace a rozhodování nezávislý na jiných činnostech netýkajících se distribuce plynu, přepravy plynu a uskladňování plynu. Tento požadavek neznamená požadavek na oddělení vlastnictví majetku.
- K zajištění nezávislosti provozovatele distribuční soustavy se od 1. ledna 2007 uplatní tato minimální kritéria:
 - a) osoby odpovědné za řízení provozovatele distribuční soustavy se nesmí přímo ani nepřímo podílet na organizačních strukturách vertikálně integrovaného plynárenského podnikatele, jenž je odpovědný, přímo nebo nepřímo, za běžný provoz výroby plynu a obchod s plynem nebo elektřinou; statutárním orgánem nebo jeho členem, prokuristou nebo vedoucím zaměstnancem provozovatele distribuční soustavy nemůže být fyzická osoba, která je současně statutárním orgánem nebo jeho členem, prokuristou nebo vedoucím zaměstnancem držitele licence na výrobu plynu, obchod s plynem nebo elektřinou, který je součástí téhož vertikálně integrovaného plynárenského podnikatele,
 - b) musí být přijata veškerá vhodná opatření, aby k profesionálním zájmům statutárního orgánu nebo jeho člena, prokuristy nebo vedoucích zaměstnanců odpovědných za řízení provozovatele distribuční soustavy bylo přihlíženo způsobem, který zajišťuje jejich nezávislé jednání; statutární orgán nebo jeho člen, prokurista nebo vedoucí zaměstnanec provozovatele distribuční soustavy nesmí přijímat žádné odměny a jiná majetková plnění od držitelů licence na výrobu plynu, obchod s plynem nebo elektřinou v rámci téhož vertikálně integrovaného plynárenského podnikatele; odměňování statutárního orgánu nebo jeho člena, prokuristy nebo vedoucího zaměstnance provozovatele distribuční soustavy nesmí být závislé na hospodářských výsledcích dosahovaných těmito ostatními držiteli licencí v rámci téhož vertikálně integrovaného plynárenského podnikatele,
 - c) provozovatel distribuční soustavy musí disponovat skutečnými rozhodovacími právy ve vztahu k majetku nezbytnému k provozování, údržbě a rozvoji distribuční soustavy, jejichž výkon je nezávislý na vertikálně integrovaném plynárenském podnikateli; mateř-

- ská společnost nesmí udělovat provozovateli distribuční soustavy jakékoliv pokyny ohledně běžného provozu nebo údržby distribuční soustavy a rovněž nesmí jakýmkoliv jiným způsobem zasahovat do rozhodování o výstavbě či modernizaci částí distribuční soustavy, pokud takové rozhodnutí nejde nad rámec schváleného finančního plánu či jiného obdobného nástroje; tím není dotčeno oprávnění mateřské společnosti schvalovat roční finanční plán či jiný obdobný nástroj provozovatele distribuční soustavy a schvalovat jeho maximální limity zadlužení.
- Od 1. ledna 2007 nesmí provozovatel distribuční soustavy uzavírat ovládací smlouvy k podrobení jednotnému řízení jiného držitele licence na výrobu plynu, obchod s plynem nebo elektřinou ani v takovém řízení podle již uzavřených ovládacích smluv pokračovat.
 - Vertikálně integrovaný plynárenský podnikatel může požádat Komisi o výjimku z povinnosti oddělení provozovatele distribuční soustavy podle tohoto zákona, pokud na základě jím zpracované a Energetickým regulačním úřadem schválené zprávy prokáže plně funkční a neznevýhodňující přístup do své distribuční soustavy všem účastníkům trhu s plynem týkající se podmínek připojení a distribuce plynu, včetně průhledné tvorby cen za jím poskytované služby.
 - Obchodník s plynem má právo
 - a) nakupovat plyn a prodávat jej ostatním účastníkům trhu s plynem,
 - b) na dodávku plynu za regulované ceny za účelem dodávek chráněným zákazníkům,
 - c) na přepravu, distribuci a uskladnění dohodnutého množství plynu, pokud má na tyto činnosti uzavřeny písemné smlouvy s příslušnými provozovateli,
 - d) na přístup do přepravní soustavy, distribučních soustav, podzemních zásobníků plynu nebo k volné akumulaci plynu za podmínek stanovených tímto zákonem za předpokladu, že má uzavřenu písemnou smlouvu, jejímž předmětem je dodání plynu; podrobnosti stanoví Pravidla trhu s plynem, Řád provozovatele přepravní soustavy, Řády provozovatelů distribučních soustav a Řády provozovatelů podzemních zásobníků plynu,
 - e) na ukončení nebo přerušení dodávky při neoprávněném odběru plynu.
 - Obchodník s plynem je povinen
 - a) řídit se Pravidly provozu a Pravidly trhu s plynem, Dispečerským řádem plynárenské soustavy České republiky, Řádem provozovatele přepravní soustavy, Řády provozovatelů distribučních soustav a Řády provozovatelů podzemních zásobníků plynu,
 - b) vypracovávat denní, měsíční, roční a pětiletou bilanci týkající se obchodu s plynem, a to včetně údajů o vývozech plynu z České republiky a dovozech plynu do České republiky s uvedením zdrojů plynu, vyhodnocovat je a předávat Bilančnímu centru,
 - c) řídit se v případě vyhlášení stavu nouze pokyny dispečinků příslušných provozovatelů,
 - d) dodržovat rovnováhu mezi množstvím plynu vstupujícím do plynárenské soustavy a množstvím plynu současně z plynárenské soustavy vystupujícím; podrobnosti stanoví Pravidla trhu s plynem, Řád provozovatele přepravní soustavy, Řády provozovatelů příslušných distribučních soustav a Řády provozovatelů podzemních zásobníků plynu,
 - e) zajistit konečným zákazníkům, kterým dodává plyn, jeho bezpečnou a spolehlivou dodávku při dodržení bezpečnostního standardu stanoveného prováděcím právním předpisem,
 - f) poskytovat provozovateli přepravní soustavy, provozovateli příslušné distribuční soustavy nebo provozovateli podzemního zásobníku plynu informace nezbytné pro zajištění bezpečného a spolehlivého provozu plynárenské soustavy,
 - g) upozornit domácnosti a malé podnikatele, kterým na základě smlouvy dodává plyn, na záměr změnit smluvní podmínky dodávky a seznámit je s návrhem změn, a to nejpozději jeden měsíc přede dnem, od kterého by změny smluvních podmínek měly platit,

- h) zpracovávat a předávat Energetickému regulačnímu úřadu údaje potřebné pro rozhodnutí o cenách za dodávku plynu chráněným zákazníkům nebo za dodávku poslední instance,
 - i) vést samostatné účty za dodávku plynu oprávněným zákazníkům, chráněným zákazníkům a dodávku plynu poslední instance,
 - j) dodržovat parametry a zveřejňovat ukazatele kvality dodávek plynu a souvisejících služeb stanovené prováděcím právním předpisem.
- Smlouvou o dodávce plynu se zavazuje dodavatel dodávat jinému účastníkovi trhu s plynem plyn, vymezený množstvím a časovým průběhem odběru plynu, jinak typovým diagramem, a tento jiný účastník trhu s plynem se zavazuje zaplatit za něj dohodnutou cenu, jinak cenu regulovanou, jedná-li se o chráněného zákazníka nebo konečného zákazníka využívajícího dodavatele poslední instance. Smlouva o dodávce plynu musí dále obsahovat způsob platby za odebraný plyn, dobu trvání smlouvy, podmínky odstoupení od smlouvy, přerušování nebo ukončení dodávky plynu, způsob řešení sporů, způsob měření odebraného plynu a souhlas vlastníka dotčené nemovitosti v případě, že se jedná o nově zřízené odběrné zařízení. Nedílnou součástí smlouvy o dodávce plynu domácnostem a malým zákazníkům jsou schválené obchodní podmínky. Smlouvou o sdružených službách dodávky plynu se zavazuje výrobce nebo obchodník s plynem dodávat plyn a zajistit na vlastní jméno a na vlastní účet přepravu plynu, distribuci plynu, uskladnění plynu a oprávněný zákazník se zavazuje zaplatit dohodnutou cenu. Smlouvou o připojení se zavazuje provozovatel přepravní soustavy, distribuční soustavy nebo podzemního zásobníku plynu připojit k přepravní nebo distribuční soustavě nebo podzemnímu zásobníku plynu zařízení výrobce, provozovatele jiné distribuční soustavy, provozovatele podzemního zásobníku plynu nebo konečného zákazníka a umožnit dodávku plynu; výrobce, provozovatel jiné distribuční soustavy, provozovatel

podzemního zásobníku plynu nebo konečný zákazník se zavazuje uhradit mu podíl na oprávněných nákladech na připojení. Smlouva musí obsahovat podmínky připojení zařízení, přesné označení zařízení, termín a místo připojení.

Smlouvou o přepravě plynu konečným zákazníkům na území České republiky se zavazuje provozovatel přepravní soustavy dopravit pro výrobce, obchodníka s plynem nebo oprávněného zákazníka na území České republiky sjednané množství plynu a výrobce, obchodník s plynem nebo oprávněný zákazník na území České republiky se zavazuje zaplatit za ni regulovanou cenu.

Smlouvou o distribuci plynu se zavazuje provozovatel distribuční soustavy dopravit pro výrobce, obchodníka s plynem nebo oprávněného zákazníka sjednané množství plynu; výrobce, obchodník s plynem nebo oprávněný zákazník se zavazuje zaplatit za ni regulovanou cenu.

Smlouvou o uskladňování plynu se zavazuje provozovatel podzemního zásobníku plynu uskladnit pro provozovatele přepravní nebo distribuční soustavy, obchodníka s plynem nebo oprávněného zákazníka dohodnuté množství plynu na dohodnutou dobu a provozovatel přepravní nebo distribuční soustavy, obchodník s plynem nebo oprávněný zákazník se zavazuje zaplatit za uskladnění smluvní cenu.

3.3 Hodnocení

Energetickému zákonu jsme vědomě věnovali poměrně velkou pozornost. Energetické odvětví patří k síťovým odvětvím s tendencí k přirozenému monopolu – důvodem jsou vysoké náklady na výstavbu a provoz přenosových/distribučních sítí. Teorie i praxe však již dávno ukázala, že přirozený monopol se uplatňuje pouze v oblasti distribuce, že výrobců elektřiny a tepla či prodejců plynu může být více a že tato konkurence může některé neefektivnosti, které zpravidla u monopolu nastávají, odstranit.

Energetický zákon je jednou z cest, jak postupovat. Zákon musí brát v úvahu řadu faktorů, ať už se jedná o snahu zajistit konkurenci, skutečnost, že řada subjektů je na dodávce energie životně závislá,

že elektřina, teplo a plyn jsou důležitými faktory ekonomického růstu, že koneční zákazníci zde vystupují v pozici slabší smluvní strany atd. Jakkoliv problematika elektřiny, tepla a plynu má společné stránky, nesmíme zapomínat, že v jednotlivých oblastech existují rovněž rozdíly – elektřina a teplo se kupříkladu na rozdíl od plynu nedají skladovat, takže pokud se zvýší spotřeba elektřiny nebo tepla, je nutno zároveň zvýšit i výrobu.

Ustanovení o kombinované výrobě elektřiny a tepla usilují o ekologicky šetrný způsob výroby elektřiny – způsob, který v sobě neobsahuje negativní externalitu. Proto daná ustanovení musíme přivítat.

4. Novela zákona o azylu

4.1 Rozbor problematiky

Novela č. 57/2005 Sb. zákona o azylu (zákon č. 325/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů) je reakcí na přijatá opatření EU v oblasti azylu, konkrétně na směrnici 2003/9/ES ze dne 27. 1. 2003 stanovující minimální požadavky pro přijímání žadatelů o azyl a na směrnici 2003/86/ES ze dne 22. 9. 2003 o právu na sloučení rodiny.

Dále je do novely zákona o azylu promítnuto nařízení Rady č. 343/2003 ze dne 18. 2. 2003, kterým se stanovují kritéria a postupy pro určení členského státu příslušného k posuzování žádosti o azyl podané státním příslušníkem třetí země v některém ze členských států (tzv. Dublin II). Ačkoliv jde o normu přímo aplikovatelnou bez potřeby její transpozice do českého právního řádu, bylo prověřováno, zda český právní řád neklade překážky její přímé aplikovatelnosti a novela pak jako výsledek této prověrky vytváří předpoklady pro hladké včlenění tohoto nařízení do existujícího právního a institucionálního systému. Českou republikou bude také aplikováno při posuzování příslušnosti k vyřízení žádosti i samotné žádosti o udělení azylu podle výše uvedeného nařízení Rady i nařízení Komise č. 1560/2003 ze dne 2. 9. 2003, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady č. 343/2003, kterým se stanoví kritéria a postupy pro určení státu příslušného k posuzování žádosti o azyl

podané státním příslušníkem třetí země v některém z členských států.

Novela reaguje i na Protokol o poskytování azylu státním příslušníkům členských států Evropské unie tak, že z okruhu cizinců – žadatelů o udělení azylu – v podstatě občany členských států vylučuje tím, že řízení o udělení azylu na základě žádosti podané na území České republiky bude zastavováno z důvodu nepřipustnosti žádosti.

Pokud jde o cíle Evropské unie v oblasti společné azylové politiky a společného evropského azylového systému, je třeba zdůraznit, že je cílem Evropské unie postupně vytvořit oblast svobody, bezpečnosti a spravedlnosti otevřenou těm, kteří donuceni okolnostmi legitimně hledají ochranu v členských státech Evropské unie. Ze závěrů zasedání Evropské rady v Tampere z 15. a 16. října 1999 vyplynula snaha vytvořit společný evropský azylový systém založený na komplexní a celkové aplikaci Úmluvy o právním postavení uprchlíků z roku 1951, doplněné Newyorským protokolem z roku 1967, a tak dodržovat zásadu vyloučení násilného navracení osob do země, kde by byly vystaveny pronásledování. Součástí tohoto společného azylového systému by pak byly i minimální podmínky přijetí žadatelů o azyl, které respektují základní práva a dodržují zásady uznávané Chartou základních práv Evropské unie. V souvislosti se zacházením s osobami, které spadají do působnosti směrnice 2003/9/ES, jsou členské státy vázány povinnostmi vyplývajícími z dokumentů mezinárodního práva, které zakazují diskriminaci. Minimální požadavky pro přijímání žadatelů o azyl se pak stanovují tak, aby za normálních okolností postačily k tomu, aby měli žadatelé o udělení azylu zajištěnou důstojnou životní úroveň a srovnatelné životní podmínky ve všech členských státech s cílem napomoci omezit sekundární pohyby žadatelů, k nimž dochází právě vlivem rozdílů mezi těmito podmínkami v jednotlivých členských státech.

Nařízením Rady č. 343/2003 (tzv. „Dublin II“) zakotvuje systém pravidel a postupů, podle kterých je určován členský stát odpovědný za posouzení žádosti o udělení azylu, která byla podána na území členských států Evropských společenství. Nosným principem, na němž je celý systém postaven, je, že pouze

→ jediný členský stát je odpovědný za posouzení žádosti o udělení azylu podané na území členských států Evropských společenství. Pro žadatele o udělení azylu to znamená, že má právo na posouzení žádosti o udělení azylu pouze v jednom členském státě (tzv. one-chance-only princip). Cílem takto nastaveného systému je zabránit druhotnému nekontrolovatelnému pohybu žadatelů o udělení azylu po území členských států, konkrétně vzniku negativního jevu „asylum shopping“, tj. situace, kdy se žadatelé současným či postupným podáváním žádostí o udělení azylu ve více členských státech pokoušejí azyl získat.

Dále je cílem zabránit jevu v odborné terminologii známému pod názvem „refugee in orbit“, kdy naopak žádný členský stát kvůli aplikaci institutu třetí bezpečné země neuznává v konkrétních případech svou příslušnost k meritornímu posouzení podané žádosti o udělení azylu, přičemž žadatel je tímto způsobem dlouhodobě ponecháván v právní nejistotě ohledně toho, zda vůbec a jakým členským státem bude ve věci jeho žádosti o udělení azylu rozhodnuto.

Členský stát, který je odpovědný za posouzení žádosti o udělení azylu, je určován na základě objektivních kritérií obsažených v nařízení Rady č. 343/2003. Tato kritéria se aplikují postupně v pořadí, ve kterém jsou v nařízení uvedena. Jedná se o následující kritéria:

- rodinné vazby,
- vízum, povolení k pobytu,
- nelegální překročení vnější hranice Evropských společenství,
- překročení hranice členského státu, kde je žadatel zbaven vízové povinnosti,
- místo podání žádosti o azyl.

Pokud například členský stát vydal cizinci vízum či povolení k pobytu, je odpovědný za posouzení žádosti o udělení azylu, kterou tento cizinec podal v jiném členském státě. Podobně je odpovědný za posouzení žádosti o udělení azylu ten členský stát, jehož státní hranici žadatel překročil přicházející z třetího (nečlenského) státu. Každý z členských států si však zároveň ponechává právo posoudit žádost o udělení azylu podanou státním příslušníkem třetího státu na jeho území, ačkoliv by byl podle výše uvedených kritérií odpovědný za posouzení dané žádosti

jiný členský stát. Pro členský stát, který je na základě výše uvedených kritérií určen jako odpovědný za posouzení žádosti, vyplývá z nařízení Rady č. 343/2003 buď povinnost převzít žadatele a dokončit posuzování žádosti o udělení azylu v případě, kdy tento o udělení azylu v odpovědném členském státě nežádal, nebo povinnost vzít žadatele zpět v případech, kdy již tento v odpovědném členském státě o udělení azylu jednou požádal. Finální fází celého procesu je poté doprava, tzv. transfer žadatele o udělení azylu do odpovědného členského státu. Pravidla pro provádění dopravy do členského státu odpovědného za posouzení žádosti o udělení azylu obsahuje nařízení Rady č. 343/2003 a nařízení Komise č. 1560/2003, kterým se stanovují podrobná pravidla pro aplikaci nařízení Rady č. 343/2003.

4.2 Popis zákona

Zákon konkrétně stanoví (jedná se o vybraná ustanovení):

- Žádost o udělení azylu je nepřipustná
 - a) byla-li podána občanem Evropské unie, který nesplňuje podmínky stanovené právem Evropských společenství, nebo
 - b) je-li k posuzování žádosti o udělení azylu příslušný jiný členský stát Evropské unie.
- Bylo-li řízení o udělení azylu zastaveno z důvodu nepřipustnosti žádosti o udělení azylu, zajistí ministerstvo dopravu žadatele o udělení azylu do členského státu Evropské unie příslušného k posuzování žádosti o udělení azylu.
- V případě, že Česká republika je příslušná k posuzování žádosti o udělení azylu, zajistí ministerstvo dopravu žadatele o udělení azylu z hraničního přechodu do přijímacího nebo ministerstvem určeného pobytového střediska.
- Cizinec, jemuž bylo řízení o udělení azylu zastaveno z důvodu nepřipustnosti jeho žádosti o udělení azylu podle § 10a písm. b), nesmí opustit přijímací nebo pobytové středisko až do doby, než bude dopraven do členského státu Evropské unie příslušného k posuzování žádosti o udělení azylu, s výjimkou opuštění za účelem vycestování z území.

- Žadatel o udělení azylu má v azylovém zařízení, v němž je hlášen k pobytu, právo na ubytování společně s manželem, s příbuzným v pokolení přímém nebo s jinou osobou blízkou, pokud jsou žadateli o udělení azylu a pokud s tím souhlasí. Za osoby blízké se považují osoby prohlašující, že k sobě mají osobní vztah.
- Provozovatel přijímacího nebo pobytového střediska přihledne ke specifickým potřebám žadatele o udělení azylu, pokud je jím nezletilá osoba bez doprovodu, osoba mladší 18 let, těhotná žena, osoba se zdravotním postižením, osoba, která byla mučena, znásilněna nebo byla podrobena jiným vážným formám psychického, fyzického či sexuálního násilí, a v případě hodném zvláštního zřetele i jiná osoba. Nezletilá osoba bez doprovodu se po ukončení úkonů podle § 46 odst. 1 umísťuje na základě rozhodnutí soudu do školského zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo do péče osoby označené v rozhodnutí soudu.

4.3 Hodnocení

O azyl žádají lidé zpravidla z politických, humanitárních nebo ekonomických důvodů. Azylant je typickým příkladem slabší smluvní strany, člověka, který opustil své zázemí, blízké apod. Je tedy žádoucí vůči němu postupovat co nejšetrněji, nejrychleji, tak, aby žádost o azyl byla objektivně a spravedlivě vyřízena.

Na druhou stranu nepochybně dochází k tomu, že azylové řízení bývá zneužíváno osobami, které nespĺňují podmínky pro udělení azylu. Azylové řízení by mělo včas takovéto osoby eliminovat. Jinak hrozí nebezpečí, že budou zbytečně vynakládány prostředky veřejných rozpočtů.

Novela zákona usiluje o řešení obou výše uvedených problémů.

5. Novela zákona o poštovních službách

5.1 Rozbor problematiky

Zákon o poštovních službách č. 29/2000 Sb. má dvě hlavní části: soukromoprávní a veřejnoprávní. V sou-

kromoprávní části se podrobně upravuje smlouva o poštovní službě jako zvláštní smluvní typ (s tím, že pouze v některých detailech platí subsidiárně obecná ustanovení občanského zákoníku). Veřejnoprávní část se zabývá zajištěním nejdůležitějších poštovních služeb (tzv. základní služby) tak, aby byly kvalitní a aby byly všeobecně dostupné na celém území České republiky.

Ekonomický model, na kterém je zajištění základních služeb postaveno (tyto služby zajišťuje jediný dominantní operátor, který má zvláštní povinnosti a tomu odpovídající zvláštní práva, ostatní operátoři, kteří nabídku jeho služeb doplňují, nemají žádné veřejnoprávní povinnosti), je standardním modelem používaným v Evropské unii. Na zajištění základních služeb dohlíží Ministerstvo informatiky jako regulační orgán; dohled regulačního orgánu je základním požadavkem směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/67/ES ze dne 15. prosince 1997 o společných pravidlech pro rozvoj vnitřního trhu poštovních služeb Společenství a zvyšování kvality služby, ve znění směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/39/ES ze dne 10. června 2002, kterou se mění směrnice 97/67/ES s ohledem na další otevření poštovních služeb Společenství hospodářské soutěži.

Zásadní odlišnost nové koncepce od toho, jak byly poštovní služby provozovány v dřívější době, však byla příčinou toho, že se v konkrétním znění zákona projeví některé chyby. V rámci novely (zákon č. 95/2005 Sb.) byla proto provedena celková revize textu, jež tyto nedostatky odstranila.

5.2 Popis zákona

Zákon č. 95/2005 Sb. konkrétně stanoví:

- Vyhlášením poštovních podmínek nabízí provozovatel každému uzavření poštovní smlouvy podle těchto poštovních podmínek; vyhlášením se rozumí zveřejnění poštovních podmínek ve všech provozovnách provozovatele na místě veřejně přístupném, případně též způsobem umožňujícím dálkový přístup. Provozovatel je povinen předložit na žádost poštovní podmínky k nahlédnutí v kterékoliv své provozovně, v níž lze poštovní smlouvu uzavřít. Není-li doba platnosti →

- poštovních podmínek výslovně stanovena, lze jejich platnost ukončit jen oznámením vyhlášeným stejným způsobem jako poštovní podmínky; práva a povinnosti, které vznikly na základě těchto poštovních podmínek, zůstávají jejich pozdější změnou nebo zrušením nedotčeny.
- Provozovatel je povinen uzavřít poštovní smlouvu s každým, kdo mu její uzavření v mezích poštovních podmínek a způsobem v nich stanoveným navrhne.
- Provozovatel je oprávněn při uzavírání poštovní smlouvy požadovat, aby odesílatel prokázal, že poštovní zásilka a její úprava odpovídají poštovním podmínkám; není však povinen to zjišťovat.
- Z poštovní smlouvy vzniká provozovateli povinnost dodat poštovní zásilku nebo poukázanou peněžní částku způsobem v ní určeným příjemci. Není-li sjednáno jinak, uzavřením poštovní smlouvy vznikne odesílateli povinnost uhradit provozovateli dohodnutou cenu. Provozovatel neodpovídá za nesplnění povinností podle poštovní smlouvy z příčin na straně příjemce nebo v důsledku plnění povinností uložené provozovateli tímto zákonem nebo zvláštním právním předpisem.
- Poštovní podmínky musejí mít písemnou formu. Poštovní podmínky obsahují:
 - a) požadavky, které má splnit odesílatel před uzavřením poštovní smlouvy,
 - b) způsob, jakým se má postupovat při poštovním podání,
 - c) práva a povinnosti, které se mají stát obsahem právního vztahu vzniklého z poštovní smlouvy.
- Z poštovních podmínek musí vyplývat vždy
 - a) způsob, jakým lze provozovateli navrhnout uzavření poštovní smlouvy,
 - b) povinná úprava poštovní zásilky, její přípustné rozměry a hmotnost,
 - c) který obsah poštovní zásilky je považován za nebezpečný nebo vyžadující zvláštní zacházení, jakož i povinná zvláštní úprava takové poštovní zásilky nebo další náležitosti, které musí splnit odesílatel,
 - d) který obsah poštovní zásilky není dovolen,
 - e) způsob dodání,
 - f) postup provozovatele v případě, že poštovní zásilku nebo poukázanou peněžní částku nebylo možno dodat,
 - g) cena poštovní služby, způsob její úhrady a rozsah nároků odesílatele na její vrácení, jestliže provozovatel porušil povinnost podle poštovní smlouvy,
 - h) způsob přijetí a projednání námitek proti jednání provozovatele, kterým porušil povinnost podle poštovní smlouvy, jakož i způsob uplatnění nároků z tohoto porušení vyplývajících,
 - i) rozsah odpovědnosti provozovatele za vzniklou škodu,
 - j) omezení výše náhrady škody,
 - k) způsob přijetí a projednání podnětů, že při poskytování poštovní služby došlo ke škodě, jakož i způsob uplatnění nároků ze vzniklé škody vyplývajících,
 - l) postup provozovatele při otevření poštovní zásilky v zákonem stanovených případech,
 - m) postup provozovatele při prodeji nebo zničení poštovní zásilky nebo její části včetně lhůty, jejímž uplynutím je takové nakládání s poštovní zásilkou podmíněno.
- Právo nakládat s poštovní zásilkou nebo poukázanou peněžní částkou má až do jejího dodání jen odesílatel; provozovatel může s poštovní zásilkou nebo poukázanou peněžní částkou zacházet jen v nezbytné míře a jen takovým způsobem, který je součástí poskytování poštovní služby.
- Provozovatel je oprávněn otevřít poštovní zásilku, jestliže
 - a) ji nelze dodat a současně ji nelze vrátit nebo nemá být podle poštovní smlouvy vrácena,
 - b) je důvodné podezření, že obsahuje věc považovanou podle poštovních podmínek za nebezpečnou, nebo věc, jejíž poštovní podání není podle poštovních podmínek dovoleno,
 - c) byla poškozena,
 - d) je důvodná obava, že došlo nebo že by do dodání mohlo dojít ke vzniku škody, nebo

- e) je to nezbytné k dodržení povinností uložených provozovateli zvláštním právním předpisem.
- Provozovatel je oprávněn po uplynutí sjednané lhůty zničit poštovní zásilku nebo její část, jestliže se obsah poštovní zásilky zcela nebo zčásti znehodnotil.
Provozovatel je oprávněn i před uplynutím sjednané lhůty zničit poštovní zásilku nebo její část, jestliže je to nezbytné pro zajištění ochrany zdraví lidí.
Nedojde-li k prodeji poštovní zásilky, kterou nelze dodat a současně ji nelze vrátit nebo nemá být podle poštovní smlouvy vrácena, provozovatel ji po uplynutí sjednané lhůty zničí.
 - Provozovatel, osoba podílející se na poskytování poštovních služeb a osoba vykonávající činnost podle § 37 (dále jen „nositel poštovního tajemství“) mají povinnost zachovávat mlčenlivost o skutečnostech týkajících se poskytované nebo poskytnuté poštovní služby, které se při své činnosti dozvěděli. Znalosti těchto skutečností smějí využívat jen pro potřeby poskytování poštovní služby nebo činnosti podle § 37; nesmějí umožnit, aby se s nimi neoprávněně seznámila jiná osoba.

5.3 Hodnocení

Zákon nepochybně chrání uživatele poštovních služeb, specifikuje jeho práva, přesněji stanoví povinnosti provozovatele poštovní licence apod. Patří tak do relativně širokého okruhu ochrany spotřebitele, tedy typicky slabší smluvní strany.

Nelze však souhlasit s modelem, kdy základní služby zajišťuje jediný dominantní operátor, který má zvláštní povinnosti a tomu odpovídající zvláštní práva; ostatní operátoři, kteří nabídku jeho služeb doplňují, nemají žádné veřejnoprávní povinnosti.

Zákon po novele konkrétně stanoví:

- Úřad může udělit jednu či více zvláštních poštovních licencí, jestliže má důvodnou obavu, že držitel poštovní licence nebude schopen splnit své povinnosti týkající se základních služeb. Obsahem zvláštní poštovní licence přitom je
 - a) povinnost zajistit všeobecnou dostupnost stanovených základních služeb na stanoveném území (dále jen „zvláštní poštovní povinnost“); základními službami se přitom rozumí poštovní služby a zahraniční poštovní služby, které jsou vzhledem k potřebám veřejnosti pod ochranou státu zajišťované způsobem podle tohoto zákona,
 - b) oprávnění provozovat na stanoveném území poštovní služby podle § 18 odst. 2 (dále jen „zvláštní poštovní oprávnění“); toto zvláštní poštovní oprávnění se vztahuje na provozování poštovní služby, jejímž účelem je dodání písemnosti, nevztahuje se však na poštovní službu poskytovanou bezúplatně, poštovní službu poskytovanou za cenu vyšší nebo rovnou částce, kterou stanoví vláda nařízením, a poštovní službu, jejímž účelem je dodání poštovní zásilky s hmotností vyšší nebo rovnou hmotnosti, kterou stanoví vláda nařízením.
 - Držitel zvláštní poštovní licence je povinen
 - a) plnit zvláštní poštovní povinnost způsobem, který je v souladu s potřebami veřejnosti a se základními kvalitativními požadavky, včetně soustavného poskytování informací o základních službách, na něž se vztahuje zvláštní poštovní povinnost, a způsobu jejich užití,
 - b) nabízet poštovní služby, na něž se vztahuje zvláštní poštovní povinnost, podle poštovních podmínek, s nimiž Úřad vyslovil souhlas.
- Držitel zvláštní poštovní licence však nemusí dočasně plnit výše uvedené povinnosti, jestliže tomu brání překážky, jež sám nevyvolal a jejichž vzniku nemohl ani při řádné péči zabránit, zejména nezaviněné technické problémy, důsledky přírodních událostí, nedostatek potřebné součinnosti jiných osob nebo důsledky krizové situace. Držitel zvláštní poštovní licence je však povinen počínat si tak, aby plnění povinností bylo omezeno co nejméně a aby překážky byly co nejdříve odstraněny.
- Není přitom přípustné neodůvodněné zvýhodňování či znevýhodňování některých zájemců o zá-

kladní služby. Sjednání odchylek od práv a povinností nebo jejich doplnění nesmí vést k neodůvodněnému zvýhodnění určitého odesílatele oproti jiným zájemcům o základní služby.

Zákon tedy umožňuje, aby zvláštní poštovní licenci, která se v praxi vztahuje na dodávání některých poštovních zásilek, získalo více subjektů. Lze se domnívat, že tyto subjekty ji mohou získat i pro stejné území. Doposud je však jediným držitelem zvláštní poštovní licence Česká pošta.

Obecně je otázkou, zda v době e-mailové komunikace, respektive obecně v době moderních komunikačních prostředků má zvláštní poštovní licence smysl. Pokud by nebyla stanovena tato povinnost, jistě by poštovní subjekty byly ochotny dodávat zásilky do některých oblastí za vyšší cenu než do jiných oblastí. Konkurence držitelů poštovních licencí by však pravděpodobně vedla k tomu, že by tyto cenové rozdíly nebyly velké. A i pokud by tyto cenové rozdíly vznikly, zdá se jako jednodušší poskytovat speciální příspěvek osobám, které by byly těmito rozdíly postiženy.

K očekávání, že cenové rozdíly by pravděpodobně nebyly příliš velké a že držitelé poštovních licencí by na celém území poskytovali spíše jednotné ceny, přispívá i skutečnost, že stanovení těchto cenových rozdílů by bylo pro poskytovatele nákladné (jedná se o náklady, které ekonomická teorie označuje jako „náklady jídelníčku“). Kdyby v oblasti poštovních služeb vznikla konkurence, jednotliví držitelé licencí by usilovali o dodávání služeb i do odlehlých oblastí, protože by tak mohli získat zákazníky. Jako analogii lze uvést mobilní telefonní operátory, kteří pokrývají i území, ve kterém se nevyskytuje příliš mnoho osob, a kteří v úsilí získat zákazníky ceny spíše snižují, než zvyšují.

Poštovní monopol měl možná své opodstatnění v minulosti, na počátku 21. století se však ukazuje jako anachronismus. Zákon tento anachronismus dostatečným způsobem neodstraňuje.

LITERATURA

1. Pítrová, L., Pomahač, R.: Průvodce judikaturou evropského soudního dvora, 1. díl, Linde Praha 2000
2. Šmejkal, V., Kadlčák, R., Urban, L.: Průvodce podnikatele Evropskou unií, MZV ČR, Praha 2000
3. Tichý, L., Arnold, R. a kol.: Evropské právo, C. H. BECK, Praha 1999
4. Tichý, L. a kol.: Dokumenty ke studiu evropského práva, Linde Praha 1999
5. Wawrosz, P.: Rozbor návrhu Smlouvy zakládající Ústavu pro Evropu. Acta Oeconomica Pragensia, 2004, č. 3
6. Wawrosz, P.: Rozbor Smlouvy o Ústavě pro Evropu. In: Klvačová, E. a kol.: Prohlubování evropské integrace, Professional Publishing 2004
7. Wawrosz, P., Slováčková, P.: Rizika a přínosy vstupu ČR do EU z pohledu právního řádu. Acta Oeconomica Pragensia, 2001, č. 4
8. Wawrosz, P., Slováčková, P., Klvačová, E.: Průvodce podnikatele právem Evropského společenství. Rada vlády ČR pro sociální a ekonomickou strategii, 2002

KLÍČOVÁ SLOVA

evropské právo, komunitární právo, obchodování s povolenkami, energetický zákon, zákon o azylu, zákon o poštovních službách

JEL KLASIFIKACE

F02, K00, K20, K30

x

International Investment Agreements: Key Issues

* Proces globalizace výroby, trhu, obchodu a finančních toků je jedním z hlavních rysů charakterizujících současnou světovou ekonomiku. V současné době na světě existuje více než 2300 bilaterálních dohod o obchodu a investicích a více než 175 regionálních dohod, jež ovlivňují tok obchodu i investic mezi zeměmi. Přestože význam mezinárodního obchodu i investic je nezpochybnitelný, stále tento proces není uchopen jednotnými mezinárodními pravidly. Většina bilaterálních i regionálních dohod o obchodu a investicích je sice velice podobné, nicméně stále nedošlo ke vzniku komplexní mezinárodní mnohostranné dohody o přístupu k problematice obchodu a investic, jež by zajišťovala konzistenci a jednotný přístup v každé zemi. Záměr vytvořit mezinárodní mnohostrannou dohodu o investičních pravidlech je odmítán zejména méně rozvinutými zeměmi, které vyzdvihují jako primární nutnost nejprve identifikovat a analyzovat prostředky podpory investic, analyzovat souvislosti investic s liberalizací obchodu, transferem technologií a pohybem pracovních sil a v neposlední řadě i nutnost rozboru vztahu investic a hospodářské soutěže. Pochybnosti těchto zemí přijmout mezinárodní dohodu o investicích však často nesouvisí s výše uvedenými tématy, ale pramení z obav ze znevýhodnění těchto zemí v soutěži o přilákání investic při aplikaci jednotných investičních pravidel.

Tématu mezinárodní mnohostranné dohody o přístupu k problematice investic se podrobně věnuje rozsáhlá třídílná publikace „International Investment Agreements: Key Issues“, jež byla zpracována týmem odborníků Konference OSN pro obchod a rozvoj (UNCTAD)¹ v letech 2004–2005

(ISBN 92-1-112663-0). Tato publikace poskytuje ucelený pohled na základní oblasti mezinárodního přístupu k investicím nejen z pohledu tvůrců hospodářské politiky, tj. vlád a veřejného sektoru, ale v mnoha případech přináší i názor podnikové sféry, která by měla z případné mezinárodní mnohostranné dohody o přístupu k investicím nejvíce profitovat.

Za poslední dvě desetiletí let spatřilo světlo světa několik návrhů na vytvoření mezinárodní mnohostranné dohody o přístupu k investicím. Tyto návrhy byly vypracovány nejen mezinárodními organizacemi, jako je Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), Světová obchodní organizace (WTO) či Světová banka (WB), ale i jednotlivými zeměmi či výzkumnými ústavy. Tyto návrhy vždy prošly mezinárodním veřejným připomínkovým řízením, z nichž vzešlo mnoho pozměňovacích návrhů. Vydaná publikace shrnuje základní vývoj v této oblasti a snaží se zdůraznit oblasti a situace, jež hrály a v mnoha případech stále hrají klíčovou roli při tvorbě sjednocujícího mezinárodního mnohostranného přístupu k problematice investic, zejména pak přímých zahraničních investic.

Podle publikace UNCTAD v současné době u jednotlivých zemí převažuje snaha aktivně přilákat přímé zahraniční investice do země prostřednictvím liberalizace podmínek pro jejich vstup, zajištěním ochrany proti vyvlastnění a v neposlední řadě poskytováním různých investičních pobídek. Publikace poskytuje ucelený přehled téměř všech metod a nástrojů, které jednotlivé země ve světě používají při tvorbě své hospodářské politiky vůči zahraničním investicím. Čtenář v této publikaci nalezne komplexní

¹ Konference OSN pro obchod a rozvoj (UNCTAD) byla založena v roce 1964 jako stálá mezivládní organizace a je základním orgánem Valného shromáždění OSN, který se komplexně zabývá problematikou rozvoje v návaznosti na oblasti obchodu, financí, investic, technologií a udržitelného rozvoje. Hlavními cíli této organizace jsou maximalizace obchodu, investic a příležitostí pro rozvojové země a dále pomoc rozvojovým zemím integrovat se do světové ekonomiky a čelit problémům vyplývajícím z procesu globalizace. UNCTAD má 192 členských států a sídlí v Ženevě.

a téměř vyčerpávající přehled v současné době existujícího právního systému problematiky zahraničních investic. Přední světoví odborníci z oblasti mezinárodního obchodu, investic a mezinárodního práva, jakými jsou Thomas L. Brewer, Arghyrios A. Fatouros, Sanjaya Lall, Peter Muchlinski, Patrick Robinson a Pedro Roffe, přispěli k tvorbě této publikace.

V prvním svazku (Volume I) UNCTAD diskutuje problematiku flexibility v mezinárodní dohodě o přístupu k investicím. Je zde prezentován tzv. koncept flexibility dohody za účelem dosažení vyššího stupně rozvoje méně vyspělých zemí. Tento koncept požaduje, aby méně vyspělým (rozvojovým) zemím bylo umožněno nejen podpořit příliv zahraničních investic, ale dosáhnout i vlastních cílů rozvoje prostřednictvím hospodářské politiky, jež ne vždy bude plně konformní s mezinárodní dohodou o investicích. UNCTAD k této problematice poznamenává, že i když tento koncept v některém směru může chudým zemím pomoci v jejich rozvoji, tak naopak velmi významně může snížit efektivnost celé mezinárodní dohody o přístupu k investicím. Z tohoto důvodu UNCTAD navrhuje, aby v případě použití tohoto konceptu flexibility bylo jasné a přesně specifikováno, za jakých podmínek a jaká opatření mohou méně rozvinuté země použít, aby nedošlo k devalvaci dodržování mezinárodní mnohostranné dohody o investicích. Použití konceptu flexibility však napomůže skutečnosti, že i méně vyspělé země budou ochotny participovat na tvorbě a následném uzavření mezinárodní mnohostranné dohody o investicích. To by představovalo velký posun v této problematice, poněvadž doposud tyto země byly největšími kritiky a odpůrci vzniku této dohody.

Další základní okruh problematiky mezinárodní dohody o investicích, jenž je v publikaci UNCTADu detailně analyzován, je obsah definice pojmu investice a investor. V souvislosti s touto problematikou je provedena i analýza přístupu zahraničních investic do hostitelské země a možností, resp. omezení založení podniků v hostitelské zemi. Publikace velmi podrobně diskutuje častá omezení vstupu zahraničních

investic do sektorů zdravotnictví, kultury či bezpečnosti. UNCTAD ukazuje, že je stále otevřenou otázkou nejen procedura a způsob výčtu sektorů podléhajících takovému omezením, ale vůbec existence takovýchto omezení.

UNCTAD ve své publikaci dále popisuje různé principy a politiky přístupu hostitelské země k zahraničním investicím, jež jsou nejčastěji používány zeměmi ve Světové obchodní organizaci. Konkrétně se jedná o princip národního zacházení (National Treatment), zacházení podle nejvyšších výhod (Most Favoured Nation Treatment)², nediskriminace, transparentnosti a spravedlivého zacházení (Fair and Equitable Treatment). Tyto základní principy a politiky přístupu k investicím jsou detailně popsány a zhodnoceny v samostatných kapitolách knihy. Zastavme se však alespoň u dvou těchto principů – národního zacházení a zacházení podle nejvyšších výhod. Světová obchodní organizace vznikla v roce 1994 přeměnou Všeobecné dohody o clech a obchodu (General Agreement on Tariffs and Trade, GATT) jakožto negociačního fóra pro liberalizaci obchodu zbožím založeného již ve čtyřicátých letech minulého století. Jedním ze základních principů, který byl obsažen již v původní dohodě GATT, byl právě princip národního zacházení a princip zacházení podle nejvyšších výhod. Princip národního zacházení znamená, že hostitelská země má závazek poskytnout zahraničním subjektům usazeným na jejím trhu národní zacházení, tj. zacházení ne méně příznivé, než jaké je poskytováno domácím subjektům. Princip zacházení podle nejvyšších výhod znamená, že každý člen Světové obchodní organizace je zásadně povinen poskytnout všem ostatním členům této organizace stejné zacházení, které poskytuje jakékoliv jiné zemi, ať už je nebo není členem Světové obchodní organizace. Požadavek na zahrnutí těchto dvou principů do mezinárodní mnohostranné dohody o investicích pak představuje pouze promítnutí základních stavebních kamenů Světové obchodní organizace z oblasti obchodu do oblasti investic. Na podporu tohoto požadavku je možno dodat, že oba principy již byly zahr-

² Často označováno jako doložka nejvyšších výhod.

- nuty jak do problematiky služeb v rámci Všeobecné dohody o obchodu službami (General Agreement on Trade in Services, GATS), tak do problematiky ochrany patentů, obchodních značek, autorských práv a duševního vlastnictví v rámci Dohody o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví (Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights, TRIPS).

Volume I dále rozebírá problematiku ochrany investic. Publikace velice podrobně analyzuje a diskutuje různé přístupy k ochraně investic v situaci přímého či nepřímého vyvlastnění investice. UNCTAD u této problematiky nastoluje otázku, jestli má existovat seznam možností, kdy hostitelská země může přistoupit k vyvlastnění investice, a jak má být podrobný. Otázkou zůstává i metodika určování kompenzací v případě vyvlastnění. Do ochrany investic patří i problematika opatření hostitelské země, která mohou negativně ovlivnit hodnotu nejen investice, ale i jejich budoucích zisků. Toto je velice složitá problematika, poněvadž téměř každé hospodářskopolitické opatření (zejména pak v oblasti právní, ekonomické, sociální a ekologické) hostitelské země má dopad na provedenou investici („v ekonomice vše souvisí se vším“). Pro možnost uzavření mezinárodní mnohostranné dohody o investicích tak bude nezbytné, aby bylo dosaženo konsensu o tom, která hospodářskopolitická opatření zahraničního investora skutečně poškozují a která nikoliv, resp. která na něj mají stejný vliv jako na domácího investora, a tudíž nemají diskriminační účinky. V rámci ochrany investic je dále analyzován i aspekt možnosti investice opustit hostitelskou zemi a transferovat peníze do jiné země, resp. zpět do domácí země. UNCTAD zdůrazňuje, že mezinárodní přístup k investicím by investorům nejen neměl bránit svobodně nakládat se svými investicemi (včetně dosažených zisků), ale dokonce by měl přímo zajistit či garantovat možnost provést transfer peněz investora do jiné země, a to bez ohledu na aktuální stav hospodářství hostitelské země (myšleno zejména bez ohledu na aktuální stav nabídky a poptávky po zahraniční měně na devizovém trhu). UNCTAD se v této souvislosti odvolává na Kodex o liberalizaci kapitálových toků uzavřený zeměmi OECD (OECD Code of Liberalization of Capital

Movements). Nicméně otázka tlaku odlivu zahraničního kapitálu na celkový vývoj platební bilance a udržitelnost případné nerovnováhy platební bilance je v této publikaci taktéž diskutována. V analýze mezinárodního přístupu k problematice investic tak UNCTAD rozhodně neopomíjí, že náhlý a zejména fundamentálně nepodložený odchod zahraničních investorů z hostitelské země může vést až k finanční krizi země. Pokud se však opatření na odvrácení krátkodobé vnější nerovnováhy země stanou součástí mezinárodní mnohostranné dohody o investicích, tak je nutné, aby tato opatření vždy byla pouze dočasná, nediskriminující a neměla by být použita za účelem dosažení ochrany určitého sektoru či odvětví.

Problematika transparentnosti bývá v oblasti tvorby mezinárodních pravidel investic často přehlížena. V nové publikaci UNCTADu tomu tak rozhodně není. UNCTAD nejen identifikuje a přesně vymezuje závazky v oblasti transparentnosti mezinárodního přístupu k investicím, ale zároveň i rozebírá obsah a skutečnou implementaci těchto závazků transparentnosti. V případě existence mezinárodní mnohostranné dohody o investicích UNCTAD vznáší otázku, zdali tvorba a veškeré změny „pravidel hry“ ovlivňující investice mají být detailně popsány v dohodě o investicích, anebo bude stačit pouze obecné ustanovení definující dodržování principu transparentnosti v této oblasti.

Volume I je uzavřen problematikou řešení sporů (Dispute Settlement) v oblasti mezinárodních investic. Mezinárodní spory mohou lehce vzniknout rozdílného pohledu na ochranu investic v případě přijetí určitého hospodářskopolitického opatření i z nejednoznačného či nejasného výkladu některého bodu či ustanovení mezinárodní dohody. A proto této problematice UNCTAD věnuje výraznou pozornost. V knize je analyzována problematika sporů mezi dvěma státy i spory přímo mezi investorem a státem. UNCTAD upozorňuje, že i tato skupina sporů, tj. situace, kdy investor může žalovat přímo stát, by měla být předmětem mezinárodní mnohostranné dohody o přístupu k investicím.

Volume II pokračuje v problematice analýzy jednotlivých základních stavebních kamenů mezinárodní mnohostranné dohody o investicích. UNCTAD

v tomto druhém svazku nejprve ukazuje možnosti a omezení rozšíření platnosti této mezinárodní dohody o investicích na státní, resp. všechny veřejné investice. Následně UNCTAD podrobně diskutuje požadavky některých zemí na zajištění různých opatření, kvót a limitů spojených s investicí (tzv. Performance Requirements). Ačkoliv tyto požadavky investic jsou jen málokdy zahrnuté do mezinárodních smluv, UNCTAD jim v analýze mezinárodní dohody o přístupu k investicím věnuje značnou pozornost. To je způsobeno tím, že tyto požadavky mají významný dopad na výkonnost a efektivnost investic a následně tím i celého hospodářství, neboť vytvářejí distorze. Nicméně je nutné přiznat, že tyto požadavky mohou vytvářet pro hostitelskou zemi i pozitivní efekty v podobě vytvoření silných hospodářských shluků (clusters), které podpoří domácí hospodářství. Navíc striktní zákaz těchto výkonnostních požadavků, podobně jako zákaz aplikace konceptu flexibility za účelem dosažení vyššího stupně rozvoje méně vyspělých zemí, může znamenat klíčový bod pro ochotu, resp. neochotu méně vyspělých zemí připojit se k této mezinárodní mnohostranné dohodě o investicích. UNCTAD si je toho vědom, a proto navrhuje, aby v případě existence výkonnostních požadavků byly tyto požadavky aplikovány pouze na nediskriminační bázi.

UNCTAD v druhém svazku detailněji rozebírá problematiku investičních pobídek přímých zahraničních investic, jež byla částečně analyzována i v prvním svazku. Prezentované poznatky naznačují, že snaha zemí přilákat zahraniční investice pomocí pobídek může být v mnoha případech kontraproduktivní. UNCTAD zároveň naznačuje, že politika poskytování pobídek zahraničním investicím za účelem nalákat do země zahraniční kapitál může paradoxně poškodit chudé země, neboť tyto země nemají dostatečné fiskální zdroje na poskytování těchto pobídek. UNCTAD se proto domnívá, že problematika poskytování investičních pobídek by rozhodně měla být předmětem mezinárodní mnohostranné dohody o přístupu k investicím, aby byly zachovány relativně rovné podmínky mezi zeměmi pro přilákání kapitálu.

Volume II zároveň přináší ucelený pohled na problematiku mezinárodních investic a životního

prostředí, sociální politiky a aktivit nadnárodních společností. Kniha v neposlední řadě analyzuje problematiku tvorby a transferu cen (transfer pricing), transferu zisků a zdanění mezinárodních společností. Za pozornost stojí zejména souvislost problematiky mezinárodní mnohostranné dohody o investicích a politiky v oblasti životního prostředí. Ekologická opatření téměř vždy ovlivní hodnotu investice či jejích budoucích zisků. Investor si takováto opatření často vykládá jako krok vedoucí ke znehodnocení až částečnému vyvlastnění investice a požaduje náhradu. S rostoucími nároky na dodržování stále přísnějších ekologickým norem a postupů lze předpokládat, že bude přibývat sporů a stížností investorů na „změny pravidel během hry“. Návrh mezinárodní mnohostranné dohody o investicích by si toho měl být vědom a snažit se tomu předejít. Existuje však i zcela opačná hrozba – některé země za účelem přilákání investora do země mohou zahraničnímu investorovi nabídnout naopak snížení ekologických limitů. Tato situace by rovněž měla být v mezinárodní dohodě o investicích zahrnuta. Dodejme, že některé země přímo navrhuji přísný zákaz praktik snižování ekologických limitů za účelem přilákání investice do země.

Volume III analyzuje zbývající čtyři klíčové oblasti problematiky mezinárodní mnohostranné dohody o investicích, jimiž jsou opatření domácí země regulující odliv kapitálu, transfer technologií, hospodářská soutěž a opatření zahraničního obchodu spojená s investicemi. Dále tento závěrečný svazek popisuje a hodnotí dosavadní pokus vytvořit dohodu o investicích na půdě OECD.

UNCTAD v úvodní kapitole třetího svazku ukazuje, že problematika mezinárodní dohody o investicích se zdaleka netýká pouze hostitelské země a zahraničního investora, ale i domácí země investora. V této kapitole je ukázáno, jak domácí ekonomika dokáže různými opatřeními ovlivnit – podpořit, ale i omezit – toky (odliv) kapitálu do zahraničí.

Následující kapitola popisuje fenomén transferu technologií a diskutuje, jak tento fenomén může být ovlivněn mezinárodní mnohostrannou dohodou o investicích. V kapitole je kladen velký důraz na problematiku méně vyspělých zemí. UNCTAD se snaží prezentovat, že méně vyspělé země si mohou

- právě díky existenci transferu technologií zajistit požadovaný proces konvergence k vyspělejšímu ekonomikám.

Kapitola o hospodářské soutěži je jednou z klíčových kapitol v oblasti liberalizace investic. UNCTAD v této kapitole analyzuje, které oblasti hospodářské soutěže mohou být ovlivněny (pozitivně i negativně) vznikem mezinárodní mnohostranné dohody o investicích.

Poslední analyzovanou problematikou, jež je přímo svázána s mezinárodní dohodou o investicích, je oblast existence různých opatření zahraničního obchodu, která jsou spojena s investicemi. V této kapitole je detailně analyzována Dohoda o obchodních aspektech investičních opatření, označována jako TRIMS (Trade Related Investment Measures), která byla uzavřena na půdě Světové obchodní organizace již v roce 1994. I když zaměření této dohody je relativně úzké – jejím cílem je zaručit rovné prostředí pro všechny investory, tj. zaručit princip národního zacházení a aplikaci doložky nejvyšších výhod v opatřeních, která vyhláší členské státy na podporu investic – může tato dohoda naznačit cestu, kudy by se komplexní mezinárodní mnohostranná dohoda o investicích mohla vydat, aby vůbec spatřila světlo světa.

Poslední dvě kapitoly nejsou přímo svázány s oblastmi zahrnutými do mezinárodní mnohostranné dohody o investicích, ale analyzují dosavadní pokusy tuto smlouvu vytvořit a zároveň ukazují vliv přímých zahraničních investic na hospodářský růst.

Třídílná publikace UNCTAD nabízí široký přehled problematiky spojené s dosavadní, ale i budoucí tvorbou mezinárodní mnohostranné dohody o investicích, včetně úzce spojené problematiky zahraničního obchodu, služeb a duševního vlastnictví (problematika licencí, patentů a obchodních značek), právního řešení sporů, hospodářského růstu a poučení z dosavadních pokusů takovouto mezinárodní dohodu o investicích vytvořit. Navíc tato publikace nepřináší pouze technický výčet potřebných parametrů mezinárodní mnohostranné dohody o investicích, ale nabízí i zasvěcený odborný pohled na možnost dosáhnout konsensu o vzniku takovéto dohody. Dodejme, že tvůrci publikace naznačují, že vytvoření jednotného přístupu k problematice investic by umožnilo transparentní a nediskriminační chování jak ze strany investora, tak ze strany hostitelské země. UNCTAD v této své publikaci dochází k závěru, že dosažení vyššího stupně koherence u mezinárodních smluv rozhodně nebude znamenat snížení mezinárodní konkurence mezi jednotlivými zeměmi v oblasti investic. Naopak dosažení vyššího stupně koherence a transparentnosti povede ke zprůhlednění podmínek a tím k ještě větší konkurenci v mezinárodním pohybu kapitálu.

**doc. Ing. PhDr. Ing. Vladimír Tomšík, Ph.D. Ph.D.,
NEWTON College, a. s.,
World Trade Institute, Bern**

x

Scientia ^{et} Societas

Scientia et Societas * číslo 1 * ročník II

Vydavatel

NEWTON College, a. s., Politických vězňů 10, 110 00 Praha 1, IČ: 27081869 | www.newtoncollege.cz

Redakce

Politických vězňů 10, 110 00 Praha 1 | e-mail: redakce@sets.cz | www.sets.cz

Výkonný redaktor

PhDr. Jiří Malý, Ph.D. | e-mail: jiri.maly@sets.cz

Redakční radu řídí

doc. Ing. Eva Klvačová, CSc., prorektorka NEWTON College, a. s. pro vědu a výzkum

Redakční rada

Ing. Lubomír Galatik, rektor a místopředseda představenstva NEWTON College, a. s.
doc. Ing. Jiří Chlumský, CSc., vědecký pracovník, Institut integrace ČR do evropské a světové ekonomiky VŠE v Praze
doc. Ing. Petr Chvojka, CSc., bývalý hlavní ekonom ČSOB
Mgr. Petr Kraus, předseda představenstva NEWTON College, a. s.
prof. Ing. Václav Kubišta, CSc., Vysoká škola obchodní v Praze, o. p. s., Vysoká škola ekonomická v Praze
Dr. Jan Mojžíš, člen představenstva NEWTON College, a. s.
Ing. Karel Mráček, CSc., vědecký pracovník, Institut integrace ČR do evropské a světové ekonomiky VŠE v Praze
PaedDr. Mgr. Petr Parma, poradce představenstva NEWTON College, a. s.
prof. Ing. Milan Šíkula, DrSc., ředitel Ústavu slovenské a světové ekonomiky Slovenské akademie věd
doc. Ing. PhDr. Ing. Vladimír Tomšík, Ph.D. Ph.D., NEWTON College, a. s., World Trade Institute, Bern

Grafická úprava

Matěj Bacovský, BIOPORT.cz

Sazba

Vladimír Vašek

Vyšlo v Praze 5. dubna 2006

MK ČR E 16579

ISSN 1801-7118 (tištěná verze)

ISSN 1801-6057 (on-line verze)

© NEWTON College, a. s.

Scientia et Societas

cena 69 Kč

redakce@sets.cz

www.sets.cz